



**AKARYAKIT VE LPG OTOGAZ BAYİLİK SÖZLEŞMELERİ
KAPSAMINDA TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ
(Uzmanlık Tezi)**

Bilgenur CANITEZ GÖZÜBÜYÜK

Ankara

Temmuz 2024



**AKARYAKIT VE LPG OTOGAZ BAYİLİK SÖZLEŞMELERİ
KAPSAMINDA TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ
(Uzmanlık Tezi)**

Bilgenur CANITEZ GÖZÜBÜYÜK

Danışman: Yusuf DAVAZLI

Ankara

Temmuz 2024

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
KISALTMALAR	vi
ÖZET.....	viii
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	5
1. AKARYAKIT VE LPG OTOGAZ BAYİLİK SÖZLEŞMELERİNE GENEL BAKIŞ.....	5
1.1. Kavram ve Tanımlar.....	5
1.1.2. Bayi Kavramı	8
1.1.3. Dağıtıcı Kavramı	10
1.2. Sözleşmenin Tarafları.....	13
1.3. Sözleşmenin Özellikleri	14
1.3.1. Genel Olarak.....	14
1.3.2. Sürekli Borç Doğuran Bir Sözleşme Olması	15
1.3.3. Çerçeve Niteliğinde Olması	16
1.3.4. Bayinin Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi.....	17
1.3.5. Bayinin Pazarlama, Satış ve Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunması	18
1.3.6. Tip Sözleşme Olması.....	19
1.3.7. Ekinde Fizibilite Bulunması	21
1.4. Sözleşmenin Hukuki Niteliği	21
1.4.1. Genel Olarak.....	21
1.4.2. Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliğinin Belirlenmesi.....	22
1.4.3. Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk.....	24
1.5. Sözleşmenin Şekli	26
1.6. Sözleşmenin Süresi.....	27
1.6.1. Genel Olarak.....	27
1.6.2. Rekabet Hukukundan Doğan Süre Sınırlaması	28
1.6.2.1. Genel Olarak.....	28
1.6.2.2. 2002/2 sayılı Tebliğ Kapsamında Grup Muafiyetinden Yararlanılabilmesinin Koşulları	29
1.6.2.3. Bayilik Sözleşmesinde Azami Süre Koşulunun İstisnası	31
1.6.2.4. Azami Süreyi Aşan Bayilik Sözleşmelerinde Bireysel Muafiyetten Yararlanılmasının Koşulları	33
1.6.2.5. Bayilik Sözleşmesinin 2002/2 sayılı Tebliğe Aykırı Olmasının Sonuçları	34

1.6.2.6.	İntifa Hakkı ve Şerh Edilmiş Kira Sözleşmeleri Sorunu	35
1.7.	Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması	41
1.7.1.	Genel Olarak.....	41
1.7.2.	Satış Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	41
1.7.3.	Acentelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	42
1.7.4.	Franchise Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	44
1.7.5.	Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	45
1.7.6.	Komisyon Sözleşmesi ile Karşılaştırılması	47
1.7.7.	Değerlendirme	48
1.8.	Akaryakıt ile LPG Otogaz Bayilik Sözleşmelerinin Kendi İçinde Karşılaştırılması.....	49
İKİNCİ BÖLÜM		51
2.	TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ	51
2.1.	Genel Olarak.....	51
2.2.	Bayinin Hak ve Yükümlülükleri	53
2.2.1.	Satın Alma Yükümlülüğü.....	53
2.2.1.1.	Genel Olarak.....	53
2.2.1.2.	Asgari Satın Alma Yükümlülüğü	55
2.2.1.3.	Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü	58
2.2.2.	Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunma Yükümlülüğü	61
2.2.2.1.	Genel Olarak.....	61
2.2.2.2.	Promosyon Uygulamaları	62
2.2.2.3.	Reklam Yükümlülüğü	64
2.2.2.4.	Stok Bulundurma Yükümlülüğü.....	65
2.2.3.	Dağıtıcının Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü	66
2.2.3.1.	Genel Olarak.....	66
2.2.3.2.	Bilgi Verme Yükümlülüğü	67
2.2.3.3.	Otomasyon Sistemi.....	69
2.2.3.4.	Sır Saklama Yükümlülüğü	70
2.2.3.5.	Rekabet Etmeme Yükümlülüğü	71
2.2.3.6.	Dağıtıcının Talimatlarına Uyma ve Denetimlerine Katlanma Yükümlülüğü.....	73
2.2.3.7.	Ürünün Niteliğini Koruma ve Değiştirmeme Yükümlülüğü	76
2.2.4.	Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi	78
2.2.5.	Diğer Yükümlülükler.....	82
2.2.5.1.	Genel Olarak.....	82
2.2.5.2.	Müşteri Hizmetlerini Yerine Getirme Yükümlülüğü	82
2.2.5.3.	Sigorta Yaptırma Yükümlülüğü	83

2.2.5.4.	İstasyonda Sorumlu Müdür ve Yetkili Personel Çalıştırma Yükümlülüğü	84
2.2.5.5.	Sözleşmede Yer Alan Diğer Yükümlülükler	85
2.3.	Dağıtıcının Hak ve Yükümlülükleri	86
2.3.1.	Bayinin İkmal İhtiyacını Karşılama Yükümlülüğü	86
2.3.2.	Bayinin Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü	89
2.3.3.	Bayiyi Destekleme Yükümlülüğü	91
2.3.3.1.	Genel Olarak.....	91
2.3.3.2.	Bilgi Verme Yükümlülüğü	91
2.3.3.3.	Kurumsal Kimlik Çalışmalarının Yapılması ve Malzemelerin Verilmesi	93
2.3.3.4.	Eşit Davranma Yükümlülüğü	95
2.4.	Tarafların Hak ve Yükümlülükleri Bağlamında Akaryakıt ile LPG Otogaz Bayilik Sözleşmelerinin Kendi İçinde Değerlendirilmesi.....	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM.....		102
3.	SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ.....	102
3.1.	Genel Olarak.....	102
3.2.	Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi	103
3.2.1.	Genel Olarak.....	103
3.2.2.	Sözleşmenin Süresinin Dolması Nedeniyle Sona Ermesi	104
3.2.3.	Sözleşmenin Ölüm, İflas, Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması Nedeniyle Sona Ermesi.....	105
3.2.3.1.	Sözleşmenin Ölüm veya Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi Nedeniyle Sona Ermesi .	105
3.2.3.2.	Sözleşmenin İflas Nedeniyle Sona Ermesi.....	107
3.2.3.3.	Sözleşmenin Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması Nedeniyle Sona Ermesi	108
3.2.4.	Sözleşmenin Lisansın İptali veya Sonlandırılması Nedeniyle Sona Ermesi	109
3.3.	Sözleşmenin Hukuki İşlemlerle Sona Ermesi.....	111
3.3.1.	Sözleşmenin Bozma (İkale) Yoluyla Sona Ermesi.....	111
3.3.2.	Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğü veya İptali	112
3.3.3.	Sözleşmenin Olağan Fesih ile Sona Ermesi	113
3.3.3.1.	Genel Olarak.....	113
3.3.3.2.	Olağan Fesih Hakkının Sınırı	114
3.3.3.3.	Feshin İhbar Süresi ve Şekli	116
3.3.4.	Sözleşmenin Olağanüstü Fesih Yoluyla Sona Ermesi.....	119
3.3.4.1.	Genel Olarak.....	119
3.3.4.2.	Haklı Sebep	120
3.3.4.2.1.	Genel Olarak.....	120
3.3.4.2.2.	Haklı Sebep Oluşturabilecek Haller	123

SONUÇ	130
KAYNAKÇA	140

KISALTMALAR

A.Ş.	: Anonim Şirket
BAM	: Bölge Adliye Mahkemesi
BATİDER	: Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi
Bkz.	: Bakınız
C.	: Cilt
CIF	: Cost Insurance and Freight
dn.	: dipnot
E.	: Esas
E.T.	: Erişim Tarihi
EN	: Europeane Norm
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FOB	: Free On Board
GÜHFD	: Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD.	: Hukuk Dairesi
ISO	: International Organization for Standardization
İKU	: İstanbul Kültür Üniversitesi
İÜHFM	: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası
K.	: Karar
KDV	: Katma Değer Vergisi
LPG	: Likit Petrol Gazı
Ltd.	: Limited şirketi
md.	: madde
No:	: Numara
ÖTV	: Özel Tüketim Vergisi
p.	: paragraf
RG.	: Resmi Gazete

RK.	: Rekabet Kurulu
RKHK	: Rekabetin Korunması Hakkında Kanun
s.	: sayfa
S.	: Sayı
SEÇ-G	: Sağlık, Emniyet, Çevre ve Güvenlik
T.	: Tarih
TAAD	: Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDK	: Türk Dil Kurumu
TMK	: Türk Medeni Kanunu
TMMOB	: Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği
TS	: Türk Standartları
TSE	: Türk Standartları Enstitüsü
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
vd.	: ve devamı
Yarg.	: Yargıtay
YHGK	: Yargıtay Hukuk Genel Kurulu

ÖZET

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri bağlamında tarafların hak ve yükümlülüklerinin bir kısmı başta borçlar hukuku ve ticaret hukuku olmak üzere özel hukuk kuralları ile belirlenir. Bir kısmı ise başta 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun ve ikincil düzenlemeleri olmak üzere kamu hukukundan gelen birtakım kurallar çerçevesinde şekillenmiştir. Bu yönüyle akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, ticari hayatın gereksinimleri neticesinde ortaya çıkmış olan bayilik sözleşmesinin özel bir alt türü niteliğindedir. Bu çalışmada bayilik ve dağıtıcı lisansı sahiplerinin sözleşme ilişkisinden doğan hak ve yükümlülükleri öğretici, yargı kararları ve tip sözleşme örneklerinden istifade edilerek; literatür taraması yapılmak suretiyle farklı hukuk disiplinleri çerçevesinde bütüncül bir yaklaşımla ele alınmıştır. Ülkemizde petrol ve LPG piyasaları iki ayrı piyasa yapısı olarak düzenlendiğinden akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kendi içinde ayrıca değerlendirilmiştir. Ancak çalışmamız tarafların hak ve yükümlülüklerinin bayilik sözleşmesi bağlamında incelenmesine ilişkin olduğundan, petrol ve LPG piyasaları arasında ayrıntılı bir karşılaştırma yapılmamıştır. İki piyasa arasındaki farklılıklar, bayilik sözleşmelerini etkilediği ölçüde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Bayi, Dağıtıcı, Bayilik Sözleşmesi, Akaryakıt, Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG), Hak ve Yükümlülükler.

GİRİŞ

Ticari hayatın gereksinimleri neticesinde ortaya çıkan ve farklı sektörlerde de sıklıkla kullanılan bayilik sözleşmeleri, dağıtım anlaşmaları kapsamında dikey anlaşmalardır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri ise özel hukuk kapsamında bayilik sözleşmesi olarak adlandırılan bu sözleşmelerin, başta 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu, 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun ile 4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun olmak üzere kamu hukukundan gelen birtakım kurallar çerçevesinde oluşturulmuş özel bir türüdür.

Çalışmamız, özel hukuk kapsamında tek satıcılık sözleşmesinin bayilik sözleşmesinin bir alt türü olduğunun; akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin ise belirli bir piyasaya özgülenmesi nedeniyle genel bayilik sözleşmelerinden ayrılan ve kendine özgü (sui generis) nitelikte sözleşmeler olduğunun ön kabulüyle şekillendirilmiştir.

Kanunlarda açık bir tanıma yer verilmemiş olmakla birlikte akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerini; bayiye ve dağıtıcıya karşılıklı yükümlülükler getiren, akaryakıtın ve/veya LPG'nin kullanıcılara ikmali yetkisi verilmesi için gerekli olan, tek elden satın alma esasına dayanan, ekinde fizibilite olan, tip sözleşme niteliğindeki bir örneğinin EPDK'ye bildirilmesi gereken, sürekli borç doğuran ve çerçeve niteliğinde sözleşmeler şeklinde tanımlamak mümkündür. Bayi, son kullanıcıya tekrar satmak amacıyla satın aldığı akaryakıt ve/veya LPG otogazı yalnızca bayilik sözleşmesi akdettiği dağıtıcı şirketten temin edebilir.

Petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG) piyasaları ülkemizde Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK) tarafından düzenleme, yönlendirme, gözetim ve denetime tabi tutulan iki ayrı piyasadır. Bu kapsamında yürütülen piyasa faaliyetlerinden biri olan bayilik faaliyeti ise karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanmak suretiyle dağıtıcı lisans sahipleri tarafından bayilik lisans sahiplerine, akaryakıtın ve/veya LPG'nin kullanıcılara ikmali yetkisi verilmesi işlemini ifade eder. Bayilik faaliyeti kapsamında dağıtıcı ve bayi arasında akdedilen sözleşme, akaryakıt ve

LPG otogaz bayilik sözleşmeleridir. Dağıtıcı ve bayinin piyasada faaliyet gösterebilmeleri EPDK'dan lisans alma koşuluna bağlanmıştır. Her bir piyasa faaliyeti ve piyasa faaliyeti yürütülen her bir tesis için ayrı lisans alınması gerekir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik faaliyetleri aynı istasyon içinde yürütülebilen, EPDK tarafından regülasyona tabi tutulan ve amacı sözleşme akdettiği dağıtıcı şirketten temin edilen yakıtı son kullanıcının aracına ikmal etmek olan piyasa faaliyetleridir. Bu kapsamda akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin, temel nitelikleri, unsurları ve asli edim yükümlülükleri itibariyle büyük ölçüde yeknesak olduğu söylenebilir. Ancak ülkemizde petrol ve LPG'nin iki ayrı piyasa yapısı olarak düzenlenmesi ve bu bağlamda her iki piyasanın kendine ait Kanun ve ikincil mevzuatının bulunması nedeniyle iki sözleşme arasında bazı farklılıklar bulunur. Bunun temel sebebi; 5015 sayılı Kanun ile 5307 sayılı Kanun'un ve ikincil mevzuatın lisans sahipleri yönünden kimi zaman farklı hak ve yükümlülükler öngörmesinin ve akaryakıt ile LPG'nin yapısı itibariyle farklı ürünler olmasının bayilik sözleşmelerine olan etkisidir.

Bayilik sözleşmelerinin de dâhil olduğu dağıtım anlaşmaları, tedarik zincirinin farklı kademelerinde yer alan piyasa aktörleri arasında kurulan dikey anlaşmalardır. Nitekim akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, dağıtıcının dağıtım ağıyla ve markasıyla bayinin yoğun bir bütünleşme içinde olduğu sözleşmelerdir. Bu yönüyle akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, 5015 ile 5307 sayılı Kanunlar ve ikincil düzenlemelerin yanı sıra rekabet hukukunun da uygulama alanına dâhil olmaktadır.

Tip sözleşme niteliğindeki akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde tarafların hak ve yükümlülüklerine ilişkin oldukça detaylı hükümlere yer verilmektedir. Hak ve yükümlülüklerle ilişkin bu hükümlerin bir kısmı başta borçlar hukuku ve ticaret hukuku olmak üzere özel hukuk kurallarına tabidir. Madalyonun bir diğer yüzü ise tarafların hak ve yükümlülüklerinin bir kısmının 5015 sayılı Kanun, 5307 sayılı Kanun ve ikincil düzenlemeleri ile rekabet hukuku başta olmak üzere kamu hukuku kurallarıyla şekillenmiş olmasıdır.

Bu çalışmamız ile akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında tarafların hak ve yükümlülüklerinin incelenmesinin ana sebebi, farklı hukuk disiplinlerinin bir araya gelmesiyle şekillenen sözleşme ilişkisinin ve bu bağlamda tarafların hak ve yükümlülüklerinin bütüncül bir yaklaşımla ele alınmasının amaçlanmasıdır. Çalışmamız, bayilik sözleşmesi kapsamında özel hukuk kuralları ile kamu hukuku kurallarının bir bütün olarak incelenmesinin yanı sıra sözleşmeleri

şekillendiren Kanun ve ikincil düzenlemelerin birbirleriyle olan uyum ve farklılıklarının tespit edilmesi yönünden de önem taşımaktadır. Bu itibarla, akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmeleri birlikte incelenmiş olup tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerine ilişkin mevzuattan kaynaklanan önemli farklılıklar ortaya konulmuştur.

Çalışmamızda araştırma yöntemi olarak literatür taramasının yapılması tercih edilmiş olup akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin temel özellikleri ile tarafların hak ve yükümlülükleri, niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarından ve özelliklerinden istifade edilerek ele alınmıştır. Bu kapsamda öğreti ve yargı kararlarına yer verilmiştir. Ayrıca tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmelerinin örnekleri de incelenerek uygulamadaki mevcut durumun belirlenmesi amaçlanmıştır.

Çalışmamızda petrol ve LPG piyasalarının yapısı, piyasa faaliyetlerinin kapsamı ve lisans alma koşulları yönünden zaman kısıtlaması nedeniyle ayrıntılı bir karşılaştırmaya girilmemiştir. Zira çalışmamız, tarafların hak ve yükümlülüklerinin bayilik sözleşmesi bağlamında incelenmesine ilişkin olduğundan iki piyasa arasındaki farklılıklar bayilik sözleşmelerini etkilediği ölçüde ele alınmıştır.

Çalışmamızın birinci bölümünde akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri bir bütün olarak ele alınarak konuya ilişkin kavram ve tanımlara yer verilmiştir. Bu kapsamda sözleşmenin tarafları, şekli, süresi, temel özellikleri ve hukuki niteliği incelenmiştir. Sözleşmenin süresi, rekabet hukukundan doğan sınırlandırmalara tabi olduğundan çalışma konumuz gereği rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilerek ayrıntılı biçimde ele alınmıştır. Bu bölümde benzer niteliklere sahip satış, acente, franchise, vekâlet ve komisyon sözleşmeleri ile bayilik sözleşmeleri karşılaştırmıştır. Ayrıca akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmeleri de kendi içinde karşılaştırılarak temel farklılıkları genel anlamda ortaya konulmuştur.

Çalışmamızın ikinci bölümünde bayi ve dağıtıcının hak ve yükümlülükleri ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu bölümde birinci bölümden farklı olarak akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin mevzuatı birlikte ele alınmamıştır. Zira her iki bayilik sözleşmesinde büyük oranda benzer hükümlere yer verilmişse de mevzuatın düzenleniş biçiminden kaynaklanan farklılıklar dolayısıyla tekrara düşmekten ve anlatımı karmaşıklştırmaktan kaçınılmıştır. Bu nedenle sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerin ağırlıklı olarak tek bir piyasa üzerinden incelenmesi tercih edilmiştir.

Söz konusu piyasa belirlenirken daha önce hakkında çalışma yapılmamış olan LPG otogaz bayilik sözleşmeleri temel alınmış ve böylelikle literatüre kazanım sağlanması amaçlanmıştır. Bununla birlikte tarafların hak ve yükümlülüklerin ayrıntılı olarak incelendiği alt başlıklarda, akaryakıt bayilik sözleşmelerinin mevzuattan doğan farklılıklarının bulunduğu hallere ayrıca değinilmiştir. İkinci bölümün sonunda ise akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin ihtiva ettiği hak ve yükümlülüklerin kendi içinde incelenmesi amacıyla ayrı bir başlık altında genel değerlendirme yapılmıştır.

Çalışmamızın son bölümünde ise akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin sona erme sebepleri ele alınmıştır. İlk olarak sözleşmenin kendiliğinden sona ermesine yol açan sebepler tespit edilerek değerlendirilmiştir. İkinci ana başlıkta ise sözleşmenin hukuki işlemle sona erme sebepleri tasnif edilerek ele alınmıştır. Bu başlık altında tarafların genellikle sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getirmemeleri halinde gündeme gelen sözleşmenin olağanüstü (haklı sebeple) feshi, çalışmamız kapsamında hak ve yükümlülüklerin incelenmesi nedeniyle ayrı bir önem taşımaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. AKARYAKIT VE LPG OTOGAZ BAYİLİK SÖZLEŞMELERİNE GENEL BAKIŞ

1.1. Kavram ve Tanımlar

1.1.1. Genel Olarak

5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu¹ (5015 sayılı Kanun) ve 5307 sayılı Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Kanunu ve Elektrik Piyasası Kanununda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'da² (5307 sayılı Kanun) bayilik sözleşmesinin açık bir tanımına yer verilmemiş olmakla birlikte, sözleşme ibaresinin Kanunların³ çeşitli hükümlerinde yer aldığı görülmektedir. Burada kanun koyucu, tek bir ifadeye bağlı kalmayıp “*bayilik sözleşmesi*”, “*sözleşme*”, “*tip sözleşme*” ve “*tek elden satış sözleşmesi*” kavramlarını bir arada kullanmayı tercih etmiştir. Borçlar hukuku bağlamında ise bayilik sözleşmesinin bir alt türü olan tek satıcılık sözleşmesine karşılık gelen bu sözleşme⁴, esasen Türk-İsviçre Hukukunda kabul edilen sözleşme özgürlüğü ilkesinin doğal bir sonucudur.⁵ Nitekim bayilik sözleşmesi, yalnızca petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG) piyasalarına özgü bir sözleşme türü değildir. Genel

¹ 20/12/2003 tarih ve 25322 sayılı RG.

² 13/3/2005 tarih ve 25754 sayılı RG.

³ Çalışmamızda yer verilen “Kanunlar” ibaresi ile 5015 sayılı Kanun ve 5307 sayılı Kanun kastedilmektedir.

⁴ Ağâh Kürşat **Karauz**, Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 60; Ayşe Nilay **Şenol**, “Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları”, Doktora Tezi, İstanbul 2010, s. 10.

⁵ Hasan **İşgüzar**, Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara 1989, s. 1; Fikret **Eren**, İsimli Sözleşmelerin Genel Teorisi, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimli Sözleşmeler Sempozyumu Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 15; Aydın **Zevkliler-K. Emre Gökyayla**, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 16. Bası, Ankara 2016, s. 11; Mustafa Alper **Gümüş**, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt I, 3. Bası Vedat Kitapçılık, İstanbul 2013, s. 3; “*Genel olarak kişiler, özel hukuk alanında diğer kişilerle olan ilişkilerini hukuk düzeni içinde kalmak şartıyla diledikleri gibi düzenler, diledikleri konuda, diledikleri kişiler ile sözleşme yapabilirler. Bu olanak, Borçlar Kanununda öngörülen sözleşme özgürlüğü (akit serbestliği) ilkesinin bir sonucudur ve bu hak irade özerkliği (sözleşme hürriyeti) prensibi ile Anayasa (m.48) tarafından teminat altına alınmıştır. Bu sözleşme özgürlüğü çerçevesinde kişiler kanun tarafından düzenlenmiş olan sözleşme tiplerinden ayrı karma veya nev'i şahsına münhasır (kendine özgü) sözleşmeler yapmak ve bunların koşullarını diledikleri gibi tespit etmek, buyurucu ve yasak koyan kurallara, ahlâk ve âdaba aykırı olmamak şartıyla Kanun tarafından düzenlenmiş olan sözleşme fizyonomisini (tipini) değiştirmek ve konusunu yasal sınırlar içinde tayin etmek hakkına haizdirler. Dolayısıyla bu özgürlük, sözleşmeyi yapma, sözleşmenin karşı tarafını seçme, sözleşmenin içeriğini düzenleme ya da değiştirme, sözleşmeyi ortadan kaldırma ve nihayet sözleşmenin tabi olacağı şekli belirlemeyi de kapsar.*” YHGK., E. 2011/693 K. 2012/88 T. 22.2.2012 ((<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 20.11.2023)).

anlamda bayilik sözleşmesi, ticari hayatın gereksinimleri neticesinde ortaya çıkan ve farklı sektörlerde de sıklıkla kullanılan bir sözleşme çeşididir.

Herhangi bir mevzuatta yasal bir tanımına yer verilmemiş olması ve farklı hukuk disiplinlerinde uygulama alanı bulması nedeniyle, bayilik sözleşmelerine ilişkin kavram birliğinin bulunmadığını söylemek mümkündür.⁶ Ancak Türk Borçlar Kanunu'nun (TBK) 19 uncu maddesi birinci fıkrasında belirtildiği üzere, bir sözleşmenin türünün ve içeriğinin belirlenmesinde ve yorumlanmasında esas olan tarafların kullandıkları sözcükler değil, sözleşmenin içeriğine yönelik gerçek ve ortak iradeleridir.

Öğretide bayilik sözleşmeleri tanımlanırken niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarından ve özelliklerinden istifade edildiği görülmektedir.⁷ Bayilik sözleşmesinde olduğu gibi tek satıcılık sözleşmesinin de yasal bir tanımı bulunmamakla birlikte öğretide çeşitli tanımlara yer verilmiştir.

İŞGÜZAR'a göre *“Tek satıcılık sözleşmesi, yapımçı ile tek satıcı arasındaki hukuki ilişkileri düzenleyen çerçeve niteliğinde, sürekli öyle bir sözleşmedir ki, bununla yapımçı, mamullerinin tamamını veya bir kısmını belirli bir coğrafi bölgede inhisari olarak satmak üzere sadece tek satıcıya göndermeyi, buna karşılık tek satıcı da, sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satarak bu malların sürümünü artırmak için faaliyette bulunmak yükümlülüğünü üstlenir.”*⁸

GÜMÜŞ'e göre ise *“Tek satıcılık sözleşmesi sağlayıcı (üretici, dağıtım şirketi, toptancı, ithalatçı) ve tek satıcı (toptancı, ara satıcı, perakendeci) arasındaki öyle bir sözleşmedir ki, sağlayıcı, belirli bir malın dağıtımını sağlamaya yönelik olarak yersel, maddi ve çoğu zaman da zamansal olarak sınırlanmış olarak münhasır satış hakkı tanırken; tek satıcı söz konusu malları düzenli olarak sağlayıcıdan veya bir üçüncü kişiden kendi ad ve hesabına satın alıp, yine kendi ad ve hesabına sözleşme bölgesi içerisinde satarak malın dağıtımını sağlama ve sürümünü artırma borcu altına girer.”*⁹

Bu doğrultuda olmak üzere, genel anlamda bayilik sözleşmesini sağlayıcının (dağıtıcının) mallarının bir kısmını veya tamamını satmak üzere bayiye göndermeyi,

⁶ Özellikle uygulamada bayilik sözleşmesi kavramı yerine “bayilik”, “tek satıcılık”, “yetkili satıcılık”, “distribütörlük”, “acentelik” terimlerinin kullanıldığı yönünde bkz.: **Karauz**, s. 60-61; **Şenol**, s. 6; Sezin Ezgi **Alkaç**, Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi, Oniki Levha Yayınları, 2017, s. 3-4.

⁷ Bkz; **Şenol**, s. 9; **Alkaç**, s. 30-31; **Karauz**, s. 61-62.

⁸ **İşgüzar**, s. 14.

⁹ **Gümüş**, Borçlar Hukuku, s. 9.

bayinin de sözleşme süresi boyunca sağlayıcının dağıtım ağı içinde sözleşme konusu malları kendi adına ve hesabına satarak sürümü artıracak faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünü üstlendiği, sürekli ve çerçeve niteliğinde bir sözleşme türü olarak tanımlamak mümkündür.¹⁰ Bayilik sözleşmesi, rızai ve ivazlı bir sözleşmedir.¹¹ Sözleşme kapsamında bayinin kazancı, kendi adına ve hesabına hareket etmesinden dolayı, dağıtıcıdan satın aldığı malı kendi alıcılarına daha yüksek bedelle satması sonucu doğan alım-satım bedeli arasındaki farka dayanır.¹² Tek satıcılık sözleşmesinin ana unsurlarından biri olan satıcıya belirli bir bölgede satış tekeli tanınması ise bayilik sözleşmesinin temel özelliklerinden biri değildir.

Diğer taraftan Kanunların 2 nci maddesinde bayilik faaliyeti, karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanmak suretiyle dağıtıcı lisans sahipleri tarafından gerçek ve tüzel kişilere, akaryakıtın/LPG'nin kullanıcılara ikmal yetkisi verilmesi işlemi olarak tanımlanmıştır. Akaryakıt istasyonu 5015 sayılı Kanun'un 2 nci maddesinde, *“Dağıtıcı veya bunlarla tek elden satış sözleşmesi yapmış bayilerce ilgili mevzuata uygun (teknik, kalite ve güvenlik) olarak kurulup, bir veya farklı alt başlıktan birer akaryakıt dağıtıcısının tescilli markası altında faaliyette bulunan ve esas itibarıyla araçların akaryakıt, madeni yağ, otogaz LPG, temizlik ve ihtiyarî olarak bakım ile kullanıcıların tüplü LPG hariç diğer asgarî ihtiyaçlarını karşılayacak imkânları sunan yerler”*; LPG otogaz bayilik istasyonu ise 5307 sayılı Kanun'un 2 nci maddesinde *“Dağıtıcı veya bunlarla tek elden satış sözleşmesi yapmış bayilerce ilgili mevzuata uygun (teknik, kalite ve güvenlik) olarak kurulup, dağıtıcının tescilli markası ve amblemi altında faaliyette bulunan ve esas itibarıyla motorlu araçların otogaz LPG, madeni yağ, temizlik ve ihtiyarî olarak bakım ile kullanıcıların, tüplü LPG hariç, diğer asgarî ihtiyaçlarını karşılayacak imkânları sunan akaryakıt istasyonu içinde veya müstakil olarak hizmet veren tesisler”* şeklinde tanımlanmıştır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin istasyonunun bulunması şarttır.¹³

¹⁰ **İşgüzar**, s. 8-14; Haluk **Tandoğan**, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, İstanbul 1988, s. 27-28; **Gümüş**, Borçlar Hukuku, s. 9; s. 27-28; Cemile **Demir Gökyayla**, Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmesi, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2013, s. 6; **Karauz**, s. 62; **Şenol**, s. 9; Pınar **Altınok Ormancı**, Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebeple Feshi, Vedat Kitapçılık, İstanbul 2011, s. 36-37.

¹¹ Aynı yönde bkz.: Fikret **Eren**, Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2021, s. 1039.

¹² **Gümüş**, Borçlar Hukuku, s. 9.

¹³ Esasen petrol piyasasında bayiler, istasyonlu ve istasyonsuz olarak iki kategoriye ayrılmaktadır. İstasyonsuz kategorili bayilik lisansı sahipleri, yalnızca fuel-oil satışı yapabilir. Ancak 09.07.2019 tarihi itibarıyla istasyonsuz bayi kategorisinde bayilik lisansı verilmeyeceği ve yürürlükte olan lisansların süre uzatımı taleplerinin değerlendirmeye alınmayacağı Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin geçici 25 inci maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Bu kapsamda olmak üzere, geçici 25 inci maddenin 09.07.2024 tarihi itibarıyla yürürlüğe girmesiyle birlikte artık istasyonsuz kategorili bayilik lisansı verilmemektedir. Hâlihazırda istasyonsuz bayi kategorisinde bayilik lisansı bulunan lisans sahiplerinin ise işbu lisansları uzatılmayacak ve bu kapsamda lisans süresinin dolması ile birlikte sona erecektir.

Ülkemizde petrol ve LPG piyasasının iki ayrı piyasa olarak düzenlediği ve bu bağlamda 5015 ve 5307 sayılı iki farklı Kanun ihdas edildiği göz önünde bulundurulduğunda, akaryakıt istasyonunun araçlara akaryakıtın yanı sıra LPG otogaz ihtiyacının da karşılandığı yer olarak tanımlanması kanaatimizce isabetli değildir. Ancak akaryakıt ve LPG otogaz bayilik faaliyetleri aynı istasyon içinde birlikte yürütülebildiğinden birbirinden tamamen bağımsız da değildir. Petrol ve LPG piyasaları arasında piyasa faaliyetleri ve satım konusu ürünlerin niteliğinden doğan farklılıklar nedeniyle ayrı düzenlemeler bulunsa da her iki piyasada yürütülen bayilik faaliyetleri ve bu kapsamda hazırlanan tip sözleşmeler büyük ölçüde yeknesaktır. Nitekim çoğu zaman bayi olarak adlandırılan piyasa aktörü, istasyonunda hem akaryakıt hem de LPG otogaz bayilik faaliyetini birlikte yürüten kimsedir.

Kanunların 4 üncü maddesi dördüncü fıkrasında, piyasada faaliyette bulunanların esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce Kuruma¹⁴ bildirmek ile yükümlü oldukları; 5015 sayılı Kanun'un 7 nci, 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi ikinci fıkrasında ise dağıtıcı lisansı sahiplerinin, kendi mülkiyetlerindeki veya sözleşmelerle oluşturacakları bayilerinin istasyonlarına akaryakıt/LPG otogaz dağıtım faaliyetinde bulunabilecekleri belirtilmiştir. Nitekim 5015 sayılı Kanun'un 8 inci, 5307 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi birinci fıkrasında da bayilerin, dağıtıcılar ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre bayilik faaliyetlerini yürütecekleri hüküm altına alınmıştır.

Bu itibarla, her ne kadar bayilik sözleşmesinin açık bir tanımına yer verilmemişse de Kanunların yorumundan akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin; bayiye ve dağıtıcıya karşılıklı yükümlülükler getiren, akaryakıtın/LPG'nin kullanıcılara ikmali yetkisi verilmesi için gerekli olan, tek elden satış sözleşmesi esasına dayanan, ekinde fizibilite olan¹⁵, bir örneğinin EPDK'ye bildirilmesi gereken, sürekli ve çerçeve niteliğinde sözleşmeler olduğu anlaşılmaktadır.

1.1.2. Bayi Kavramı

Bayi, Arapça satış anlamına gelen “*bey*” kelimesinden türetilmiş¹⁶ ve geniş anlamda “*herhangi bir ürünü ana şirket adına satma yetkisi olan kimse, dükkân veya*

¹⁴ Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu (EPDK).

¹⁵ Mehmet Suat **Kayıkcı**, Petrol Piyasası Hukuku, Oniki Levha, İstanbul 2019, s. 75.

¹⁶ Mustafa Nihat **Özön**, Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul 1979, s. 71; **Şenol**, s. 6.

kuruluş” şeklinde tanımlanmıştır.¹⁷ Bir tanıma göre bayi, sözleşme konusu malı bölgesel, maddi ve zamansal olarak sınırlanmış münhasır satış yetkisine (tekel hakkına) dayanmaksızın; münferit satış sözleşmeleri ile düzenli olarak sağlayıcıdan satın alarak kendi ad ve hesabına müşterilere satan kimsedir.¹⁸ Bir başka tanıma göre, bağımsız bir tacir olan ve sürekli bir sözleşme ilişkisi çerçevesinde bir başkasının mallarını kendi adına ve hesabına satan kimse bayi olarak adlandırılır.¹⁹

Çalışmamızın konusunu oluşturan bayi²⁰ ise akaryakıt ve LPG otogaz istasyonlarını, dağıtıcılar ile yapacakları tek elden satış sözleşmesi esasına göre işletmek üzere gerekli donanımına sahip gerçek veya tüzel kişidir. Kanun koyucu her ne kadar “*tek elden satış sözleşmesi esasına göre*” dağıtıcılar ile sözleşme akdedileceğinden söz etmişse de, bizim de katıldığımız görüşe göre burada tek elden yapılacak olan faaliyet satış değil satın almadır. Zira bu düzenleme ile kanun koyucu, bayilerin yalnızca sözleşme akdettikleri dağıtıcıdan akaryakıt/LPG tedarik etmelerinin sağlanmasını amaçlamaktadır.²¹ Nitekim sözleşme, rekabet hukuku mevzuatında da “*tek elden satın alma anlaşması*” şeklinde ifade edilir.²² Bayiler, tek elden satın alma yükümlülüğü gereği sadece sözleşme akdettikleri dağıtıcıdan akaryakıt/LPG temin edebilir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin, 5015 ve 5307 sayılı Kanun anlamında “*bayi*” vasfına haiz olabilmesi için tek başına dağıtıcı ile bayilik sözleşmesi akdetmiş olması yeterli değildir. Eş söyleyişle, dağıtıcı lisans sahibi ile bayilik sözleşmesi akdeden gerçek veya tüzel kişi, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte akaryakıt ve/veya LPG otogaz bayisi sıfatını kazanmaz. Zira ilgili gerçek veya tüzel kişinin, petrol ve LPG piyasası bağlamında bayi olabilmesi EPDK’dan bayilik lisansı almasına bağlıdır.²³ Lisans, “*bu*

¹⁷ TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 24.11.2023).

¹⁸ Mustafa Alper **Gümüş**, “Bayilik Sözleşmesinde Bayinin Asgari Satın Alma Yükümü”, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimli Sözleşmeler Sempozyumu, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 79-101, s. 79.

¹⁹ **Karauz**, s. 61.

²⁰ 5307 sayılı Kanun’da iki farklı bayilik türü düzenlenmiştir. Bunlardan ilki çalışmamız kapsamında incelediğimiz LPG otogaz bayisi; diğeri ise tüplü LPG bayisidir. Aynı Kanun’un 8 inci maddesi birinci fıkrasına göre tüplü LPG bayileri lisansa tâbi değildir. Başka bir ifadeyle, tüplü LPG bayilerine EPDK tarafından herhangi bir lisans yahut lisans benzeri bir izin belgesi verilmemektedir. Nitekim tüplü LPG bayileri ile dağıtıcı lisans sahipleri arasında akdedilen tüplü LPG bayilik sözleşmesi de EPDK’ye sunulmamakta ve bu kapsamda incelemeye tabi tutulmamaktadır.

²¹ İlker Fatih **Kıl**, “Türk Akaryakıt Piyasasında Dağıtım Şirketleri ile Bayiler Arasında Uygulanan Tek Elden Satın Alma Sözleşmeleri”, EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2009, s. 77; **Kayıkçı**, s. 75.

²² Bkz.: Rekabet Kurumu <https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=9a9fa0bc-3093-4c43-8a31-66e5bbb7d081> (E.T.: 24.11.2023); Ayrıca bkz.: “Burada sözü geçen tek elden satış sözleşmesi kavramının Rekabet Kurulunun 97/4 sayılı tebliğden esinlenerek alındığı düşünülmektedir. Esas olarak bu kavram tek elden satış anlaşmaları şeklindedir. Anlam olarak da ele alındığında bayilere tek dağıtıcıdan satın alınan ürünleri satması yükümlülüğünün getirilmek istendiği dikkate alındığında tasarıda yer alan kavramın tek elden satın alma anlaşması olarak değiştirilmesi gerekmektedir. Buna bağlı olarak diyor ki: “Mevcut sisteme bakıldığında, yükümlülüklerin (tek elden satın alma şartı) dağıtıcılar ile bayiler arasındaki bayilik sözleşmelerinde yer aldığı ve bu nedenle söz konusu hususların ayrıca kanunda da yer almasının doğru bir yaklaşım olmayacağı düşünülmektedir...”” Türkiye Büyük Millet Meclisi Genel Kurul Tutanacı 22. Dönem 2. Yasama Yılı 24. Birleşim.

²³ Aynı yönde bkz.: **Kıl**, s. 76-77.

Kanuna göre gerçek ve tüzel kişilere (tüplü LPG bayileri hariç) piyasada faaliyet gösterebilmeleri için Kurul tarafından izin verildiğini gösterir belgeyi” ifade eder. Kanaatimizce kişinin EPDK’dan lisans alması, ilgili gerçek veya tüzel kişinin bayi vasfına haiz olabilmesinin kurucu unsuru olup 5015 ve 5307 sayılı Kanun çerçevesinde bayi, kendisine EPDK tarafından bayilik lisansı verilen gerçek veya tüzel kişi tacirdir.

Her bir piyasa faaliyeti ve piyasa faaliyeti yürütülen her bir tesis için ayrı lisans alınır. Bayinin istasyonunda hem akaryakıt hem de LPG otogaz satış ve ikmal yetkisine sahip olabilmesi için EPDK’dan akaryakıt için ayrı, LPG otogaz için ayrı lisans alması gerekir. Başka bir ifadeyle, bir gerçek veya tüzel kişinin akaryakıt bayilik lisansına sahip olması ona istasyonunda ayrıca LPG otogaz satışı yapma hakkı vermez.

1.1.3. Dağıtıcı Kavramı

Genel anlamıyla dağıtım, bir malın üretiminden itibaren tüketiciye ulaşana kadar geçen süreçte gerçekleşen tüm ilişkiler, faaliyetler ve yöntemlerdir.²⁴ Başka bir ifadeyle üretilen mal, farklı aşamaları birbirine bağlayan ve tarafların birbirleriyle olan ilişkilerine göre komisyoncu, acente, tek satıcı, toptancı, dağıtıcı, distribütör, perakendeci gibi farklı kavramlarla ifade edilen “*dağıtım sistemi*” kapsamında üreticiden son kullanıcıya aktarılır. Bu anlamda dağıtım, üretim ile son kullanıcı arasındaki birbirine bağımlı faaliyetler bütününden meydana gelen sistemsal bir yapıdır.²⁵

Dağıtım anlaşmaları ise tek satıcılık ile bayilik sözleşmelerini de kapsayan ve tedarik zincirinin farklı kademelerinde yer alan piyasa aktörleri arasında imzalanmış dikey anlaşmalardır. Eş söyleyişle; dağıtıcılar ve bayiler arasında akdedilen dağıtım anlaşmaları, bayinin dağıtıcıdan temin ettiği ürünün belirli bir bölgede yeniden satılması amacıyla yapılan dikey anlaşmalardır. Dikey anlaşma ise dağıtım anlaşmasından daha geniş bir kavramı ifade eder.²⁶ Nitekim 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği’nin 2 nci maddesi birinci fıkrasında dikey anlaşmalar, “*üretim veya dağıtım zincirinin farklı seviyelerinde faaliyet gösteren iki ya da daha fazla teşebbüs arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı veya yeniden satımı amacıyla yapılan*

²⁴ **Demir Gökyayla**, s. 6; **Şenol**, s. 3.

²⁵ Metin **Topçuoğlu**, “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, Rekabet Kurulu Dergisi, S. 18, 2004, s. 4-58, s. 5.

²⁶ **Karauz**, s. 52-53; **Şenol**, s. 5; Çiğdem **Akkan**, “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü”, Rekabet Dergisi, C. 15, S. 2, 2014, s. 3-58, s. 5 vd.; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Metin **Topçuoğlu**, Rekabet Hukuku Açısından Acente ve Dağıtım Sözleşmeleri, Ankara, Asil Yayın Dağıtım, 2006, s. 52 vd.

anlaşmalar” şeklinde tanımlanmıştır. Bu yönüyle bayilik sözleşmesi, rekabet hukukunun da uygulama alanına dâhil olmaktadır.²⁷

Dağıtım, 5015 sayılı Kanun’un 2 nci maddesi on ikinci alt bendinde “*Serbest kullanıcılara akaryakıt toptan satışı ve ikmalî dâhil bayilere akaryakıt satış ve ikmal faaliyetlerinin bütünü*” şeklinde; 5307 sayılı Kanun’un 2 nci maddesi birinci fıkrası (m) bendinde ise “*LPG’nin, tüplü ve otogaz olarak kullanıcılara ve bayilere; dökme olarak kullanıcılara satış ve ikmal faaliyetlerinin bütünü*” şeklinde tanımlanmıştır. Bu itibarla, LPG piyasası kapsamındaki dağıtım faaliyetinin temel olarak otogaz LPG, dökme LPG ve tüplü LPG faaliyetlerinden oluştuğu; petrol piyasasında ise dağıtımın serbest kullanıcılara ve bayilere yapılan akaryakıt satış ve ikmal faaliyetlerini ifade ettiği anlaşılmaktadır.

Dağıtıcı ise 5015 sayılı Kanun’un 2 nci maddesi on birinci alt bendinde, “*Akaryakıt dağıtım yetkisi olan ve lisansına işlenmesi halinde depolama, taşıma, ihrakiye ve madeni yağ üretimi işlemleri yapabilen sermaye şirketi*”; 5307 sayılı Kanun’un 2 nci maddesi birinci fıkrası (i) bendinde ise, “*LPG dağıtım yetkisi olan ve lisanslarına işlenmesi halinde depolama, dolum, taşıma işlemleri yapabilen sermaye şirketi*” şeklinde tanımlanmıştır. Dağıtım yetkisi ile kastedilen, EPDK’dan dağıtıcı lisansı alınması olup kanun koyucu, gerçek kişilerin ve sermaye şirketi olmayan tüzel kişilerin dağıtıcı lisans sahibi olmasına cevaz vermemiştir. Akaryakıt dağıtıcı lisansı sahiplerinin LPG piyasasında faaliyette bulunabilmeleri için ayrıca LPG dağıtıcı lisansı almaları gerekir. Aynı şekilde LPG dağıtıcı lisans sahipleri de 5015 sayılı Kanununa göre lisans almaları halinde petrol piyasasında faaliyette bulunabilirler.

Bununla birlikte, petrol ve LPG piyasalarında bayilik lisansı alma koşulları büyük ölçüde benzerlik gösterse de dağıtıcı lisansı yönünden önemli farklılıklar söz konusudur.²⁸ LPG piyasasında dağıtıcı lisansı için piyasaya giriş ve devam kriteri olarak diğer koşulların yanı sıra, teknik düzenlemelere uygun depolama ve/veya dolum tesisine sahip olunması gerektiği öngörülmüştür. Petrol piyasasında ise tesise sahip olma şartı bulunmamakla birlikte, dağıtıcı lisansı alınması ve piyasa faaliyetlerinin sürdürülebilmesi için yıllık asgarî 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satışı²⁹, bayilik teşkilatı

²⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz: İ. Yılmaz **Aslan**, Enerji Hukuku-Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon Cilt 2, Ekin Yayınevi, İstanbul 2008, s. 197 vd.

²⁸ Bkz.: Lisans alma koşulları, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Lisans Yönetmeliğinde ayrıntılı biçimde düzenlenmiştir.

²⁹ Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 17 nci maddesi ikinci fıkrası.

oluşturma³⁰ ve asgarî ödenmiş sermaye koşullarının kümülatif olarak sağlanması gerekir. Bunlar akaryakıt dağıtıcısı için hem lisans alma kriterleri hem de lisansın devamlılığı için yerine getirilmesi zorunlu koşullardır. Bu itibarla, dağıtıcı şirketler yönünden petrol piyasasına giriş koşullarının LPG piyasasına nazaran daha ağır olduğu anlaşılmaktadır. Petrol piyasasında dağıtıcılar için öngörülen lisans alma koşulları, ekonomik anlamda daha güçlü piyasa aktörlerinin piyasada faaliyet göstermesine olanak tanır. Ancak LPG piyasası bağlamında dağıtıcılar için lisans alma koşulları daha az sınırlayıcı olduğundan, LPG piyasası petrol piyasasına kıyasla daha rekabetçi bir piyasa yapısına sahiptir. Nitekim 2024 yılı Mayıs ayı itibarıyla petrol piyasasında 36 dağıtıcı lisans sahibi bulunurken; LPG piyasasında 78 dağıtıcı lisans sahibi faaliyet göstermektedir.³¹

Dağıtıcıların kendi adlarına bayilik faaliyeti yürütmeleri halinde her bir istasyon için EPDK'dan ayrıca bayilik lisansı almaları gerekir. Ancak bu halde dağıtıcılar, kendi işlettiği istasyonlara sübvansiyon ve bayilerin istasyonlarından farklı uygulama yapamazlar. Akaryakıt dağıtıcı lisans sahiplerinin kendi işlettiği istasyonlar aracılığı ile yaptıkları satış, toplam yurt içi pazar payının yüzde onbeşinden fazla olamaz. Bu rekabet kısıtlaması, LPG dağıtıcı lisans sahipleri yönünden öngörülmemiştir. Ancak her iki piyasada da dağıtıcı lisans sahibinin yurt içi pazar payı, toplam yurt içi pazarın yüzde kırk beşini geçemez.³²

Akaryakıt ve LPG dağıtıcı lisans sahipleri, rafinerilerden veya ithalat yoluyla yurt dışından akaryakıt/LPG temin ederek bayilik sözleşmesi kapsamında sözleşme akdettikleri bayilere satış yaparlar. Sözleşmeli olduğu dağıtıcıdan akaryakıt/LPG otogaz satın alan bayiler ise kendi kâr marjlarını dâhil ederek tüketiciye (son kullanıcıya) satış yaparlar. Söz konusu bu tedarik zinciri, dağıtım anlaşmaları kapsamındaki dikey ilişkiyi genel çerçevesiyle ortaya koymaktadır.

³⁰ “Dağıtıcı lisansı sahipleri lisansının yürürlüğe girdiği tarihten üç ay içinde en az on, altı ay içinde en az yirmi beş ve bir yıl içinde en az elli istasyonlu bayinin bulunduğu bayilik teşkilatını oluşturur. Lisansına işli olarak veya münferiden aynı unvanlı depolama lisansında asgarî 4.000 metre küp depolama kapasitesine sahip dağıtım şirketleri için bu fıkrafta belirtilen on, yirmi beş ve elli bayi sayısı şartı sırasıyla beş, on üç ve yirmi beş olarak uygulanır. Dağıtıcı lisansı sahipleri bayilik teşkilatını korumakla yükümlüdür. Bayilik teşkilatının oluşturulamaması veya oluşturulduktan sonra korunamaması durumunda, dağıtıcı lisansı sahibinin bildirimine gerek olmaksızın, otuz gün içerisinde gerekli bayi sayısına ulaşması zorunludur. Bu süre sonunda gerekli sayıda bayisi bulunmayan dağıtıcı lisansı sahipleri bayilik teşkilatını oluşturamamış veya koruyamamış olarak kabul edilir ve Yönetmeliğin 17 nci maddesine göre işlem gerçekleştirilir...” Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği 34/A maddesi.

³¹ Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu <https://lisans.epdk.gov.tr> (E.T.: 10.05.2024).

³² Bkz.: 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi 5 inci fıkrası; 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi 7 nci fıkrası; Ayrıca bkz.: Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 36 ncı maddesi dördüncü fıkrasında “Yurt içi pazar payının hesabında dağıtıcıların, bir önceki on iki aylık dönemde tüplü LPG, otogaz, dökme LPG satışları ayrı; rafinerici dahil, LPG otogaz bayilik lisansları hariç, birbirleri arasındaki toptan alım ve satımları ayrı dikkate alınır.” hükmüne yer verilmiştir.

1.2. Sözleşmenin Tarafları

Petrol ve LPG piyasası kapsamında bayilik sözleşmesinin tarafları, tedarik zincirindeki dikey ilişkinin aktörleri olan dağıtıcılar ve bayilerdir. Nitekim geniş anlamda bayilik sözleşmesinde tarafların sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği karşı tarafı seçme özgürlüğü bulunsa da,³³ bayilik sözleşmesinin taraflarının lisans sahibi dağıtıcı şirketler ve akaryakıt/LPG otogaz bayileri olması kanuni bir zorunluluktur.³⁴ Burada kanun koyucu, bayilik lisans sahiplerinin sözleşmenin karşı tarafını seçme özgürlüğünü tamamen ortadan kaldırmamış; yalnızca dağıtıcı lisans sahipleri ile sınırlandırmıştır.

Bununla birlikte, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 34 üncü maddesi birinci fıkrası (n) bendi ile Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 20 nci maddesi birinci fıkrası (j) bendine göre dağıtıcı lisans sahipleri, *“durumu ilgili ve/veya diğer mevzuata uygun olmayan gerçek veya tüzel kişilerle bayilik sözleşmesi yapmamak”* ile yükümlüdür. Bu itibarla, dağıtıcı lisans sahibi herhangi bir kimseyle değil; *“bayilik lisansı almasına herhangi bir yasal engel bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerle”* bayilik sözleşmesi akdetmelidir. Örneğin 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununa aykırı fiillerden dolayı hakkında kesinleşmiş mahkûmiyet kararı olanlara lisans verilmez. Bu kapsamda dağıtıcı lisans sahibi, söz konusu kimselerle bayilik sözleşmesi yapmaktan kaçınmalıdır. Benzer şekilde dağıtıcı lisans sahibinin işyeri açma ve çalışma ruhsatı veya ticaret sicil kaydı bulunmayan gerçek veya tüzel kişilerle de bayilik sözleşmesi akdetmemesi gerekir.³⁵

Son olarak, kendi adlarına bayilik lisansı alarak istasyon işleten dağıtıcı lisans sahiplerinin bayilik sözleşmesi akdetmiş olmalarından bahsetmek hukuki anlamda isabetli olmayacaktır. Zira sözleşme, iki tarafın hukuki bir sonuç doğurmak üzere karşılıklı ve birbirine uygun irade açıklamalarıyla ortaya çıkan hukuki işlemlerdir.³⁶

³³ Turgut **Akıntürk**, Borçlar Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Bası, Beta, İstanbul, 1999, s. 51; Fahrettin **Aral**-Hasan **Ayrancı**, Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2015, s. 54; **Zevkliler-Gökyayla**, s. 8-9.

³⁴ Aynı yönde bkz.: **Kıl**, s. 78.

³⁵ Mustafa Ozan **Çelebi**, “Akaryakıt Sunum Faaliyetlerinin Serbestleştirilmesi”, EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2008, s. 97; Benzer yönde olmak üzere, Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 20 nci maddesi ikinci fıkrası (b) bendinde dağıtıcı lisans sahiplerinin *“ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından gerekli ruhsat, izin ve belgeleri almamış olan istasyonlara LPG ikmali yapmamak”* ile yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır. Ancak ilgili gerçek veya tüzel kişi 5307 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi ikinci fıkrası gereğince, LPG tesislerinin kuruluşunda ve işletilmesinde ilgili kamu kurum ve kuruluşlarınca kendi mevzuatlarına göre; imar, toplum, çevre, iş sağlığı, güvenlik, teknik düzenleme ve benzeri konularda bir sakınca olmadığını gösteren, tesisin kuruluşu ve işletilmesine ilişkin gerekli ruhsat, izin ve belgelerin tamamlanmasının ardından Kuruma lisans başvurusunda bulunur. Bu itibarla ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından gerekli ruhsat, izin ve belgeleri almamış olan istasyonlar EPDK tarafından lisans verilmemiş istasyonlar olup dağıtıcının eşyanın doğası gereği bu istasyonlara LPG otogaz ikmali yapmaması yasal bir zorunluluktur.

³⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz.: **Zevkliler-Gökyayla**, 1 vd.; **Akıntürk**, s. 18.

Ancak lisans başvuruları kapsamında başvuru sahibinin bayilik sözleşmesini imzalamakla yükümlü olması nedeniyle; uygulamada kendi adlarına akaryakıt ve/veya LPG otogaz istasyonu işleten dağıtıcı lisans sahiplerinin de bu “*sözleşmeleri*” sunduğu görülmektedir. Kanaatimizce burada dağıtıcı şirketin ibraz ettiği belge, bayilik faaliyetinin hangi hüküm ve koşullarda yürütüleceğini ve istasyonun ne şekilde işletileceğini gösterir yazılı bir beyan niteliğindedir.³⁷ Zira kendi adına istasyon işleten dağıtıcının mevcut durumunda, sözleşmenin olmazsa olmaz unsuru olan “*karşılıklı iki tarafın*” varlığından söz edilemez.

1.3. Sözleşmenin Özellikleri

1.3.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmelerinin niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarından ve özelliklerinden istifade edilerek incelendiğini belirtmiştik. Bayilik sözleşmesinin özelliklerini öğretideki sınıflandırmaya uygun olarak; sürekli borç doğuran bir sözleşme olması, çerçeve niteliğinde olması, bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi ve bayinin pazarlama, satış ve sürümü artırma faaliyetinde bulunması şeklinde tasnif etmek mümkündür. Ancak tek satıcılık sözleşmesinin ana unsurlarından olan satıcıya belirli bir bölgede satış tekeli tanınması,³⁸ bayilik sözleşmesinin temel özelliklerinden biri değildir. Aksine uygulamada bayilik sözleşmesinin akdedilmesinin bayiye, dağıtıcılar tarafından üçüncü kişiler ile bayilik sözleşmesi kurulmasını engelleme hakkı tanımadığı yönünde kayıtlara yer verilmektedir. Bu itibarla bayilik sözleşmesinde dağıtıcı, sözleşme bölgesinde kilometre tahdidi uygulaması dikkate alarak³⁹ birden fazla bayi ile sözleşme akdedebilir ve bu bayilere

³⁷ Bu durumu Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliği’nde düzenlenen *sözleşme beyanı* ile karıştırmamak gerekir. Zira Yönetmeliğin 4 üncü maddesinde tanımlanan LPG otogaz bayilik sözleşme beyanı, otogaz bayi ile dağıtıcısı arasında imzalanan LPG otogaz bayilik sözleşmesinin, ilgili dağıtıcı lisansı sahibince daha önce Kuruma ibraz edilen tip sözleşme örneğinin aynısı olduğunu belirten, sözleşmeye ilişkin temel bilgilerin (Tesis adresi, sözleşme başlangıç tarihi, sözleşme bitiş tarihi ve ilgili taraflara ilişkin bilgiler) yer aldığı ve tarafların yetkililerince imzalanan beyandır. Başka bir ifadeyle sözleşme beyanı, akdedilmesi zorunlu olan bayilik sözleşmesinin temel unsurlarını içeren sözleşme özetidir.

³⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: **İşgüzar**, s. 16-18; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 28-32; **Eren**, Özel Hükümler, s. 1040-1041; Samet Can **Olgaç**, Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Tek Satıcının Denkleştirme İstemi, Seçkin Yayınları, Ankara 2021, s. 27-30.

³⁹ Kilometre tahdidi, şehir içi veya şehirlerarası trafiğe açık yollarda aynı istikamette iki akaryakıt istasyonu arasındaki, Kurul tarafından çıkarılacak yönetmelikte belirlenecek asgarî mesafeyi ifade eder. Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğine göre, iki akaryakıt ve/veya LPG istasyonu arasındaki mesafe, aynı yönde olmak üzere; şehirlerarası yollarda on, şehir içi yollarda ise bir kilometreden az olamaz.

sözleşme konusu ürünü gönderebilir.⁴⁰ Nitekim bu yönüyle tek satıcılık sözleşmesi, bayilik sözleşmelerinin özel bir türü olarak kabul edilmektedir.⁴¹

Öğretideki sınıflandırmaya ek olarak, Kanunların lafzından bayilik sözleşmesinin tip sözleşme olduğu, ekinde fizibilite bulunduğu ve tek elden satın alma sözleşmesine dayandığı anlaşılmaktadır. Tek elden satın alma, esasen kanun koyucunun öngördüğü bir yükümlülük olduğundan ikinci bölümde ele alınmıştır.

1.3.2. Sürekli Borç Doğuran Bir Sözleşme Olması

Borçluya sözleşme süresince edim yükümlülüğü yükleyen ve tek bir edimin ifası ile sona ermeyen borç ilişkileri sürekli borç doğuran sözleşmeler olarak adlandırılır.⁴² Bir sözleşmenin sürekli borç doğuran sözleşme niteliğine haiz olması için asgari bir sözleşme süresinin bulunması gerekmez. Başka bir ifadeyle, sözleşmenin kısa süreli yapılmış olması onun sürekli olma niteliğini değiştirmez. Sözleşmenin amacı kapsamında ilişkinin geçici bir nitelikte olmaması süreklilik unsurunun varlığı için yeterlidir.⁴³

Bayilerin ve dağıtıcıların istasyona mevzuat ve/veya sözleşme hükümleri gereği büyük yatırımlar yapması, kurdukları hukuki ilişkinin uzun süreli olmasını arzu ettiklerini gösterir. Ancak sözleşme kural olarak 2002/2 sayılı Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliği'nin 5 inci maddesi birinci fıkrası (a) bendi kapsamında azami beş yıllık süre için akdedilmektedir.

Tek satıcılık sözleşmeleri ve bu bağlamda bayilik sözleşmeleri, diğer dağıtım anlaşmaları gibi sürekli borç doğuran sözleşmelerdir.⁴⁴ Tek satıcılık sözleşmelerinin sürekli borç doğuran sözleşme niteliğine haiz olması, tarafların asli edim yükümlülüklerinin süreklilik arz etmesinden ileri gelir.⁴⁵ Sözleşme konusu malların pazarlanması, mallarının sürümünü artırma faaliyetinde bulunma yükümlülüğü ve tarafların karşılıklı menfaatlerini koruma yükümlülükleri sözleşmeye süreklilik niteliği kazandırır.⁴⁶ Nitekim akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri bakımından, bayinin stok durumuna göre belirli aralıklarla dağıtıcıdan ürün tedarik etmesi ve tüketiciye bu ürünlerin satışını yapması, ancak süreklilik unsurunun varlığı halinde mümkündür.

⁴⁰ Şenol, s. 12.

⁴¹ Karauz, s. 63, 89; Aslan, Cilt 2, s. 258.

⁴² Eren, Özel Hükümler, s. 225-226; Olgaç, s. 25; İşgüzar, s. 65; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Altınok Ormancı, s. 5 vd.

⁴³ İşgüzar, s. 65-66; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 32; Karauz, s. 66.

⁴⁴ Şenol, s. 13; Karauz, s. 65-66; Altınok Ormancı, s. 37.

⁴⁵ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 32.

⁴⁶ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 32; Demir Gökyayla, s. 48; Şenol, s. 14; Eren, Özel Hükümler, s. 1042.

Sözleşmenin asli edim yükümlülükleri gereği süreklilik unsuru taşıması nedeniyle, taraflar arasındaki güven ilişkisi de büyük önem arz eder.⁴⁷

1.3.3. Çerçeve Niteliğinde Olması

Çerçeve sözleşmeler, taraflar arasındaki asli yükümlülüklerin hukuki çekirdeğini belirleyen, aralarındaki süreklilik ilişkisini inşa eden ve ileride yapılacak münferit (birel) sözleşmelere ilişkin hükümlerin yer aldığı sözleşmelerdir.⁴⁸ Bu sözleşme kapsamında taraflar, aralarında her defasında sözleşme konusu mal için ayrı ayrı münferit satış sözleşmesi yaparlar.⁴⁹ Ancak tarafların çerçeve sözleşme ile birlikte münferit sözleşmeler yapma yükümlülüğü altına girip girmediği öğretide tartışmalıdır.⁵⁰ Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri yönünden bu yükümlülük, Kanunların dağıtıcılar ve bayiler için öngördüğü satış ve ikmal yükümlülüğünden doğar.

Bayi ile dağıtıcı arasındaki hukuki ilişki, iki aşamalı sözleşme ile kurulur. Bu kapsamda bayilik sözleşmesi, tarafların ileride yapacakları münferit satın alma sözleşmeleri ile tamamlanacak olan bir çerçeve sözleşme niteliğindedir.⁵¹ Taraflar arasındaki çerçeve niteliğinde olan ilk ilişki, dağıtıcının bayiye ürünü satma hakkı tanıdığı ve bunun karşılığında bayinin temel yükümlülüklerinin belirlendiği ilişkidir. İkinci ilişki ise; dağıtıcının bayiye ürünü teslim etme; bayinin de ürünü teslim alarak satış bedelini ödeme borcuna ilişkindir.⁵² Bayi ile dağıtıcı arasında ürün teslimi için yapılacak her sözleşme, bu çerçeve sözleşmenin ifasına hizmet eder. Nitekim yapılan ilk sözleşme ile taraflar arasında somut bir satın alma ilişkisi kurulmamakta, yalnızca ileride yapılacak satış sözleşmelerinin genel koşulları belirlenmektedir. Çerçeve sözleşme ile belirlenen genel koşullar kapsamında yapılan münferit sözleşmeler, hukuken çerçeve sözleşmeden bağımsızdır.⁵³ Bu nedenle her bir sözleşme için uygulanacak hükümlerin ayrı ayrı belirlenmesi gerekir.⁵⁴

Çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmeleri ile taraflar arasında önem teşkil eden koşul ve unsurlar belirlenir. Gerçekten de uygulamada sözleşmenin konusu, süresi,

⁴⁷ Şenol, s. 14; Demir Gökyayla, s. 21; Olgaç, s. 26.

⁴⁸ Kıl, s. 80; Karauz, s. 63-64; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Nami Barlas, “Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul 1999, s. 807-828, s. 807 vd.

⁴⁹ Eren, Özel Hükümler, s. 1042; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 32.

⁵⁰ Bkz.: Şenol, 16 vd.

⁵¹ Karauz, s. 63; Hayriye Şen Doğramacı, “Çerçeve Sözleşmeler”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir 2010, s. 93.

⁵² Şenol, s. 17.

⁵³ Kıl, s. 80.

⁵⁴ Demir Gökyayla, s. 65.

tarafların faaliyetlerine ilişkin temel yükümlölükleri, akaryakıt/LPG otogaz ikmalinin ne şekilde yapılacağı, tarafların bilgi verme yükümlölüğü, rekabete ilişkin esaslar, bayiye ariyet olarak teslim edilecek malzemeler, reklam, iş sağlığı ve güvenliğine ilişkin belirlenen standartlar, sigorta, ödeme usulleri, teminat verme koşulları, sözleşmenin feshi ve feshin sonuçları gibi taraflar için önem arz eden temel unsurlar çerçeve sözleşme ile belirlenmektedir. Diğer taraftan ürünün fiyatı ile tesliminin ne zaman ve ne sıklıkla yapılacağı çerçeve sözleşmelerde yer almaz. Zira akaryakıt ve LPG'nin perakende satış fiyatı ve bayiye bildirilecek olan il tavan satış fiyatı, fiyatların değışkenlik göstermesi nedeniyle her münferit sözleşme için ayrıca belirlenir. Aynı şekilde dağıtıcının ürün ikmalini ne zaman ve ne sıklıkla gerçekleştireceğı de bayinin stok durumuna ve dağıtıcının sevkiyat planlamasına bağılı olarak değışiklik gösterecektir.

1.3.4. Bayinin Kendi Adına ve Hesabına Hareket Etmesi

Bağımsız bir tacir olan bayi, sözleşme konusu ürünü kâr ve zararı ile sürüm rizikosu tamamen kendisine ait olmak üzere kendi ad ve hesabına satar. Bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi, onu acente ve komisyoncu gibi faaliyetleri kanunda düzenlenmiş olan pazarlama aracılardan ayıran önemli bir farktır.⁵⁵ Nitekim bayi bağımsız olduğı için dağıtıcının şubesi veya çalışanı da değildir.⁵⁶ Dağıtıcının sözleşme kapsamında bayi için öngördüğü yükümlölükler bayinin bağımsız olmadığı anlamına gelmez.⁵⁷ Örneğın uygulamada dağıtıcılar, istasyonda istihdam edilecek çalışanların mevzuatta öngörölen koşulları sağlamalarının yanı sıra belirli mesleki niteliklere sahip olmalarını aramaktadır. Ancak söz konusu çalışanların ücretlerini ve çalışma koşullarını belirleme yetkisi münhasıran bayiye aittir.

Bayinin kârı; alış ve satış sözleşmeleri arasındaki fiyat farkından kaynaklanır. Faaliyeti kapsamında üstleneceğı masrafları da yine bu fiyat farkından karşılar.⁵⁸ Bayilik faaliyetlerinin yürütölmesi kapsamında dağıtıcıdan alacağı hizmet neticesinde ortaya çıkacak maliyetlere ise (istasyon kira gideri, kıyafet gideri, nakliye gideri, tank temizliği gideri, eğitim gideri, kalibrasyon gideri, demontaj gideri vb.) hangi tarafın ne oranda katlanacağı sözleşmelerle belirlenir.⁵⁹ Kendi nam ve hesabına hareket eden bayi satış risklerini üstlenmesinin yanı sıra, bayilik lisansını kendi adına alır ve faaliyeti

⁵⁵ İşgüzar, s. 15; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 32; Eren, Özel Hükümler, s. 1042; Şenol, s. 19-20; Olgaç, s. 26; Karauz, s. 67.

⁵⁶ Eren, Özel Hükümler, s. 1042.

⁵⁷ Aynı yönde bkz.: İşgüzar, s. 16.

⁵⁸ Demir Gökyayla, s. 26; Karauz, 67; Şenol, s. 21; Altınok Ormancı, s. 36.

⁵⁹ Bkz.: 26/9/2019 tarih ve 8851 sayılı Dağıtıcı ve Bayi Marjlarının Paylaşımına İlişkin Kurul Kararı 6 ncı madde.

kapsamında doğan vergi ve harç gibi mali yükümlülükler ile mevzuata aykırılığı sebebiyle uygulanacak idari yaptırımlara kendisi katlanır.

Bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesi, dağıtıcının pazarlama maliyetlerinin azalmasına ve kendi pazarlama politikalarının etkin bir şekilde bayiye dâhil ettiği dağıtım ağının farklı seviyelerinde uygulanmasına olanak sağlar.⁶⁰

Bayi, dağıtıcının temsilcisi değildir ve dağıtıcı adına faaliyette bulunamaz.⁶¹ Ancak uygulamada bayilerin dağıtıcıların markası ile piyasa faaliyetinde bulunmaları sebebiyle, müşteri çevreleri tarafından bayinin kısmen dağıtıcıyı temsil ettiği ve satış faaliyetini onun adına yürüttüğü izlenimi hâkimdir.⁶²

1.3.5. Bayinin Pazarlama, Satış ve Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunması

Tek satıcılık sözleşmesinde sözleşme konusu mal ve ürünler, belirli bir markaya sahip ve belirli müşteri gruplarına satış yapmayı hedefleyen, iç piyasada tanınmış mal ve ürünlerdir.⁶³ Bu itibarla bayi her şeyden önce dağıtıcının markasına olan güveni artırmaya yönelik ve tüketicinin ürün hakkındaki düşüncelerini olumlu yönde etkileyerek satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunmalıdır.⁶⁴ Söz konusu faaliyetlerde bulunurken bayinin, basiretli bir tacirin göstereceği dikkat ve özeni göstermesi beklenir.⁶⁵

Öğretide, bayinin satışı ve sürümü artırma faaliyetinde bulunmasının bayinin asli edim yükümlülüğü olduğu kabul edilmektedir.⁶⁶ Kuşkusuz bayinin bu faaliyeti, daha fazla ürün satılması anlamına geleceğinden her iki tarafın da menfaatinde.⁶⁷ Bayinin satışı ve sürümü artırması ve tüketicide marka güvenini oluşturabilmesi için pazarlama olanaklarını araştırması, tüketicinin isteklerinin izlenmesi, bulunduğu bölgede reklam yapması ve müşteri hizmetlerini yerine getirmesi beklenir.⁶⁸ Nitekim uygulamada dağıtıcılar genellikle istasyonda ilan, afiş ve reklam malzemelerinin bulundurulmasını bir yükümlülük olarak sözleşmeye dâhil etmektedir.

⁶⁰ Kıl, s. 81; Karauz, s. 67; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 33; Şenol, s. 20.

⁶¹ İşgüzar, s. 16; Karauz, s. 67-68; Kıl, s. 81.

⁶² İşgüzar, 16; Kıl, s. 81.

⁶³ İşgüzar, s. 18; Eren, Özel Hükümler, s. 1043.

⁶⁴ İşgüzar, s. 18; Tandoğan Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 33; Eren, Özel Hükümler, s. 1043.

⁶⁵ İşgüzar, s. 19; Eren, Özel Hükümler, s. 1044.

⁶⁶ Demir Gökyayla, s. 50; Şenol, s. 22; Karauz, s. 69.

⁶⁷ Bkz.: Kıl, s. 82.

⁶⁸ İşgüzar, s. 19; Demir Gökyayla, s. 29; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 33; Topçuoğlu, Tek Satıcılık, s. 60.

Pazarlama, satış ve sürümü artırma faaliyetinde bulunma, bayi için öngörülen bir yükümlülük olduğundan çalışmamızın ikinci bölümünde ayrıca incelenmiştir.

1.3.6. Tip Sözleşme Olması

Sanayi devriminin getirdiği seri üretim yöntemleriyle mal ve hizmetlerin geniş kitlelere ulaştırılması, tedarik zincirinin çeşitli aşamalarında bulunan piyasa aktörleri arasında akdedilen sözleşmelerin bireysel yapısını etkilemiştir.⁶⁹ Dağıtıcı ve sağlayıcıların çok sayıda kimse ile aynı içerikte sözleşme yapma ihtiyacından doğan standart sözleşmeler, içeriğini kısmen ya da tamamen genel işlem koşullarının oluşturduğu, karşılıklı görüşme ve müzakereler olmaksızın yapılan sözleşmelerdir.⁷⁰ Ancak standart sözleşmeler ile genel işlem koşulları birbirine eş kavramlar olarak kabul edilmemekte olup genel işlem koşulları standart sözleşmelerin içeriğini oluşturmaktadır.⁷¹ Nitekim Yargıtay, standart sözleşmelerde yer alan hükümlerin genel işlem koşulu niteliğinde olduğunu karine olarak kabul etmektedir.⁷²

TBK'nın 20 nci maddesi birinci fıkrasında genel işlem koşulları, bir sözleşme yapılırken düzenleyenin ileride çok sayıdaki benzer sözleşmede kullanmak üzere, önceden ve tek başına hazırlayarak karşı tarafa sunduğu sözleşme hükümleri şeklinde tanımlanmıştır. Genel işlem koşulları bir sözleşmenin kurulmasında, bir tarafın diğer tarafa sunduğu ve önceden çok sayıda sözleşme için formüle ettiği sözleşme şartlarıdır.⁷³ Bu şekilde önceden oluşturulmuş koşulların sözleşmeye eklenmesiyle, sözleşmelerde standartlaşma meydana gelmiş ve standart sözleşmeler ortaya çıkmıştır.⁷⁴

Kanuna göre faaliyette bulunanların “*esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce Kuruma bildirmek*” ile yükümlü oldukları 5015 ve 5307 sayılı Kanunların 4 üncü maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Esas faaliyeti bayiye akaryakıt ve/veya LPG otogaz satışı olan dağıtıcı lisans sahiplerinin bu faaliyetlerine ilişkin Kuruma bildirmekle yükümlü oldukları sözleşmeler bayilik sözleşmeleridir. Kanun koyucu her ne kadar “*tip sözleşmeler*” ifadesine yer vermişse de, kanaatimizce burada tip sözleşmeler ile

⁶⁹ Haluk **Tandoğan**, “Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması”, Ankara 1977, s. 24.

⁷⁰ **Şenol**, s. 23.

⁷¹ **Şenol**, s. 23; **Alkaç**, s. 56.

⁷² Yarg. 13. HD., 04.09.2014 T., 2014/25774 E., 2014/24917 K., (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 20.12.2023)).

⁷³ Bkz: İlhan **Uluslan**, “Genel İşlem Şartlarında ve Özellikler Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Haksız Şartlara İlişkin İçerik Denetimi”, İKU Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1-2, 2004, s. 28.

⁷⁴ Ayşe **Havuçtu**, Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir 2003, s. 3; **Şenol**, s. 24.

kastedilen doktrinde standart sözleşmeler olarak adlandırılan sözleşme türüdür. Dağıtıcılar tarafından sözleşme kurulmadan önce bayilere imzalatılmak üzere standart sözleşmeler düzenlenmektedir.⁷⁵

Standart sözleşmeleri genellikle ekonomik anlamda daha güçlü konumda olan taraf hazırlar.⁷⁶ Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin de buna benzer biçimde dağıtıcı tarafından tip sözleşme şeklinde tek taraflı olarak hazırlandığı, aynı zamanda genel ve soyut hükümler içerdiği görülmektedir. Nitekim dağıtıcının bayilerle yaptığı her sözleşme; bayinin ünvanı, adresi, sözleşmenin başlangıç tarihi ve süresi gibi somut ilişkinin zorunlu kıldığı bazı farklılıklar dışında büyük ölçüde aynı içeriğe sahiptir.⁷⁷ Dağıtıcının bayilik faaliyetine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK'ye bildirmekle yükümlü olması, bayilik sözleşmesinin bayi ile görüşmeden ve müzakere etmeden tek taraflı olarak önceden hazırlandığını gösterir. Bu durum, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin genel işlem koşulları içerdiğinin ispat edilmesinde kolaylık sağlar.⁷⁸ Diğer taraftan tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmeleri, dağıtım ağındaki bayiler arasında eşitlik gözetilerek dağıtıcının kurduğu bayilik ağı içerisinde yeknesaklığın sağlanmasına da olanak tanır.⁷⁹

Bayilik sözleşmesinin içeriğinin tek yanlı olarak dağıtıcı tarafından belirlenmesi ve bu şekilde bayiye karşı ileri sürülmesi nedeniyle bayiye esas itibariyle iki seçenek tanınır; bu halde ya önemsiz bazı değişiklikler haricinde sözleşmeyi bütün olarak kabul edecek ya da dağıtıcının tescilli markası ve amblemini kullanarak satışını yapacağı sözleşme konusu akaryakıtı/LPG'yi satma hakkından vazgeçecektir.⁸⁰ Ancak tip bayilik sözleşmesi hükümlerinin taraflar arasındaki dengeyi bozması halinde, söz konusu hükümlerin genel işlem koşulu niteliğinde olduğu kabul edilerek TBK'nın 25 inci maddesi kapsamında içerik denetimine tabi tutulmaları gerekir.⁸¹ Bayinin tacir olması, TBK'nın 20 vd. maddelerinin uygulanmayacağı anlamına gelmez.⁸²

⁷⁵ Karauz, s. 134-135.

⁷⁶ Aslan, s. 258; İsgüzar, s. 121; Tandoğan, Tüketicilerin Korunması, s. 25.

⁷⁷ Aslan, s. 259; Şenol, s. 24; Demir Gökyayla, s. 63.

⁷⁸ Karauz, s. 135.

⁷⁹ Karauz, s. 135; İsgüzar, s. 121.

⁸⁰ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: İsgüzar, s. 121.

⁸¹ Alkaç, s. 57; Şenol, s. 24-25.

⁸² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Karauz, s. 136-137; Eren, Özel Hükümler, s. 217; Aslan, s. 260.

1.3.7. Ekinde Fizibilite Bulunması

Kanunların 2 nci maddesinde bayilik tanımlanırken “*karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlandığı*” belirtilmiştir. Yine aynı maddede fizibilite “*Kuruma verilmesi gerekli olmayan fakat bayilik sözleşmesi ekinde yer alan ve yapılacak yatırımların analizini içeren rapor*” şeklinde tanımlanmıştır. Fizibilite, köken itibarıyla İngilizce “*feasibility*” sözcüğünden dilimize geçmiş olup “*yapılabilirlik*” anlamına gelir.⁸³ Yatırım projeleri gerçekleştirilmeden önce söz konusu projenin teknik, hukuki ve finansal çalışması yapılır. Fizibilite raporu, bir yatırımın/ekonomik faaliyetin yapılabilmesi için gerekli olan tesislere ayrılacak kaynakları, tesisin işletilmeye başlandıktan sonraki ekonomik ömrü gibi hususların dikkate alınarak söz konusu yatırımın gerçekleştirilip gerçekleştirilemeyeceğini öngören analiz ve değerlendirme çalışmalarının bütünü olarak tanımlanmaktadır.⁸⁴ Bu kapsamda olmak üzere, bayilik sözleşmelerinin ekinde yer alması gereken ancak EPDK’ye ibrazı zorunlu olmayan fizibilite raporunu; ilgili istasyona yapılacak yatırımlar, riskler, yatırım sonrası getiriler ve istasyonun kârlılık durumu gibi hususların analiz edildiği rapor olarak tanımlamak mümkündür. Sözleşmenin taraflarca kabulü, aynı zamanda sözleşmenin eki mahiyetinde olan fizibilite raporunun da kabulü anlamına gelir.

1.4. Sözleşmenin Hukuki Niteliği

1.4.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmesi ile tek satıcılık sözleşmesinin dağıtım anlaşmalarının içerisinde yer alan ve tedarik zincirinin farklı kademelerinde bulunan piyasa aktörleri arasında imzalanan dikey anlaşmalar olduğunu; borçlar hukuku bağlamında ise tek satıcılık sözleşmesinin genel anlamda bayilik sözleşmesinin özel bir alt türü olarak kabul edildiğini daha önce ifade etmiştik. Bu itibarla, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, unsurları ve niteliği itibarıyla tek satıcılık sözleşmesine büyük ölçüde benzerlik gösterir. Diğer yandan aralarındaki en önemli fark; sözleşme kapsamında bayiye satış tekeli hakkı tanınmaması ve bayinin tek elden satın alma yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olarak Kanun ile öngörülmüş olmasıdır. Bu başlık altında bayilik

⁸³ TDK Güncel Türkçe Sözlük, <https://sozluk.gov.tr/> (E.T.: 20.12.2023)

⁸⁴ Narin Öztürk, Yatırım Projelerinde Fizibilite Etütlerinin Kullanılması: Bir Gıda İşletmesinin Yatırım Projesi Fizibilite Etüdü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2022, s. 15 vd.

sözleşmesinin hukuki niteliği, tek satıcılık sözleşmesine ilişkin görüşler çerçevesinde ele alınmıştır.

1.4.2. Bayilik Sözleşmesinin Hukuki Niteliğinin Belirlenmesi

Bu sözleşme türünün kanuni bir düzenlemesi bulunmadığından sözleşmenin hukuki niteliğinin belirlenmesi noktasında çeşitli görüşler ortaya çıkmıştır.⁸⁵ Her şeyden önce bayilik sözleşmesinin isimsiz sözleşme niteliğinde olduğu konusunda öğretilde görüş birliği bulunmaktadır.⁸⁶ Nitekim Yargıtay Hukuk Genel Kurulu da bir kararında bu tür sözleşmelerin, borçlar hukukunda düzenlenen, isimsiz sözleşme türleri arasında yer alan ve sıklıkla karşılaşılan sözleşmeler olduğunu belirtmiştir.⁸⁷

İsimsiz sözleşmeler, kanunda düzenlenmemiş sözleşmeler olup bir sözleşmeden kanunda ismen bahsedilmesi o sözleşmeyi isimli sözleşme haline getirmez. Zira sözleşmenin isimli sözleşme olarak nitelendirilebilmesi için sözleşmenin esaslı unsurlarının, tarafların hak ve yükümlülüklerinin, sözleşmenin sona ermesi ve sona ermesine bağlanan sonuçların kanun ile düzenlenmiş olması gerekir.⁸⁸ 5015 ve 5307 sayılı Kanunlar, bayilik sözleşmesinden ismen bahsetmiş ve yalnızca tek elden satın alma esasına göre akdedilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Öğretilde isimsiz sözleşmeler genel anlamda “*karma sözleşmeler*” ve “*kendine özgü yapısı olan (sui generis) sözleşmeler*” olmak üzere ikiye ayrılır.⁸⁹ Karma sözleşmeler, kanunda düzenlenen çeşitli isimli sözleşme türlerine ait unsurların, kanunun öngörmediği bir şekilde bir araya getirilmesiyle kurulan sözleşmelerdir.⁹⁰ Kendine özgü yapısı olan (sui generis) sözleşmeler ise; kısmen veya tamamen kanunda düzenlenmiş isimli sözleşme türlerinde bulunmayan unsurlardan oluşan sözleşmelerdir.⁹¹ Başka bir ifadeyle kendine özgü yapısı olan sözleşmeler, özel içeriğe, birlik ve bütünlüğe haiz, kanunlarda düzenlenmemiş unsurlar içeren isimsiz sözleşmelerdir.⁹² Karma sözleşme ile kendine özgü yapısı olan sözleşmeyi birbirinden ayıran nokta, unsurları arasındaki özgün

⁸⁵ Tek satıcılık sözleşmesinin hukuki niteliği hakkındaki görüşlere ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: **İşgüzar**, s. 19-36.

⁸⁶ **İşgüzar**, s. 32; **Demir Gökyayla**, s. 30; **Şenol**, s. 28; **Eren**, Özel Hükümler, s. 1044; **Olgaç**, s. 31.

⁸⁷ YHGK, 10.10.2019 T., 2017/11-143 E., 2019/1055 K. (Aktaran: Faruk **Acar**, “İsimsiz ve Atipik Sözleşme Kavramları ve Sınıflandırma Açısından Yargıtay Uygulamaları”, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimsiz Sözleşmeler Sempozyumu, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 37-53, s. 51.).

⁸⁸ **Acar**, s. 43; **Eren**, İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi, s. 13-14; **Şenol**, s. 26; **Aral-Ayrancı**, s. 53; **Zevkliler-Gökyayla**, s. 12.

⁸⁹ Bkz.: **Eren**, İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi, s. 16.

⁹⁰ **Eren**, İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi, s. 17; **Gümüş**, Borçlar Hukuku, s. 6; **Aral-Ayrancı**, s. 57; **Zevkliler-Gökyayla**, s. 18.

⁹¹ **Aral-Ayrancı**, s. 56; **Zevkliler-Gökyayla**, s. 12; **Karauz**, s. 84.

⁹² **Eren**, İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi, s. 25.

ilişki değil; kendine özgü yapısı olan sözleşmelerin doğrudan sahip olduğu özgün yapısı ve unsurlarıdır.⁹³

Bir görüşe göre bayilik sözleşmesi; satım, acente ve iş görme sözleşmelerinin unsurlarının kanunun öngörmediği şekilde bir araya getirilmesi ile oluşan karma sözleşmelerdir.⁹⁴ Öğreti ve uygulamadaki hâkim görüş ise bayilik sözleşmesinin, kendine özgü yapısı olan (sui generis) sözleşmelerden olduğu yönündedir.⁹⁵ Nitekim dağıtıcının bayiye sözleşme konusu akaryakıt/LPG otogazı satması ve bayinin de son kullanıcıya yeniden satmak amacıyla birel sözleşmeler yaparak ürünü satın alması satım sözleşmesinin unsurlarındandır. Buna karşın bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesine rağmen dağıtıcının satış organizasyonuna dâhil olması, bayinin pazarlama ve sürümü artırma faaliyetinde bulunması, taraflar arasındaki çerçeve sözleşmeden ve güven ilişkisinden doğan sadakat yükümlülüğü ve tek elden satın alma yükümlülüğünün Kanun ile öngörülmüş olması gibi unsurlar sözleşmenin kendine özgü yapısını ortaya koymaktadır.⁹⁶

Gerçekten de akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, hem kanunda düzenlenen hem de düzenlenmeyen sözleşmelerden bazı unsurları ihtiva eder. Bununla birlikte kendine özgü asli edim yükümlülükleri içermeleri ve bu yükümlülüklerin bir kısmının kaynağını özel hukuk hükümleri kapsamında sözleşme özgürlüğü ilkesinden; bir kısmını ise kamu hukuku bağlamında 5015 ve 5307 sayılı Kanunlardan alması, onun sui generis nitelikte ve multidisipliner yükümlülükler içeren bir sözleşme olduğunu ortaya koyar.

Ayrıca uygulamada akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin içeriğinde istasyonların faaliyete geçebilmesi için dağıtıcı tarafından temin edilen teknik ekipman ve malzemelere dair ariyet sözleşmesine ilişkin hükümlere yer verildiği görülmektedir. Benzer şekilde, bayinin doğmuş veya doğabilecek borç ve taahhütlerini güvence altına almak amacıyla, bayilik sözleşmelerinde genellikle teminat sözleşmelerine ilişkin unsurlar da yer alır. Kanaatimizce bahsi geçen sözleşmelere ilişkin unsurlar, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin asli edim yükümlülükleri arasında yer almadığından sözleşmeyi karma nitelikte bir sözleşme haline getirmezler. Nitekim bayilik

⁹³ Gümüş, Borçlar Hukuku, s. 9.

⁹⁴ Bkz.: Eren, Özel Hükümler, s. 1044; Karauz, s. 84; Şenol, s. 28.

⁹⁵ İsgüzar, s. 36; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 39; Eren, Özel Hükümler, s. 1044; Aral-Ayrancı, s. 57; Gümüş, Borçlar Hukuku, s. 9.

⁹⁶ Aynı yönde bkz.: Kıl, s. 83; Şenol, s. 29; Karauz, s. 84-86; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 40; İsgüzar, s. 36.

sözleşmelerinde ariyet ve teminata ilişkin hükümlere yer verilmemiş olması, sözleşmenin bayilik sözleşmesi olma vasfına halel getirmez.⁹⁷

Diğer taraftan; 5015 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi altıncı fıkrası ve 5307 sayılı Kanun'un 3 üncü maddesi 5 inci fıkrasında “*Lisans kapsamındaki faaliyetlerde bulunacak özel hukuk tüzel kişileri 13/1/2011 tarihli ve 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu hükümlerine tâbidir...*” hükmüne yer verilmiştir. Ancak kanun koyucunun belirttiği özel hukuk tüzel kişileri kadar lisansa tabi faaliyet gösteren gerçek kişiler de tacir sıfatına sahiptir. Bu kapsamda örneğin akaryakıt bayilik lisansına sahip gerçek kişi de tacirdir ve TTK'nın 3 üncü maddesi uyarınca bir ticari işletmeyi ilgilendiren bütün işlem ve fiilleri ticari iş niteliğindedir. Nitekim TTK'nın 19 uncu maddesinde “*Bir tacirin borçlarının ticari olması asıldır. Ancak, gerçek kişi olan bir tacir, işlemi yaptığı anda bunun ticari işletmesiyle ilgili olmadığını diğer tarafa açıkça bildirdiği veya işin ticari sayılmasına durum elverişli olmadığı takdirde borç adi sayılır. Taraflardan yalnız biri için ticari iş niteliğinde olan sözleşmeler, Kanunda aksine hüküm bulunmadıkça, diğeri için de ticari iş sayılır.*” hükmüne yer verilmiştir. O halde sermaye şirketi olarak kurulması yasal bir zorunluluk olan dağıtıcı şirketler ile bayiler aralarında akdedilen akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri ticari iş niteliğinde sözleşmelerdir.

1.4.3. Bayilik Sözleşmesine Uygulanacak Hukuk

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin unsurlarının Kanun'da düzenlenmemiş olması nedeniyle isimsiz sözleşme olarak nitelendirilmeleri, beraberinde sözleşmeye hangi hukuk kurallarının uygulanacağı problemini ortaya çıkarmaktadır.

Genel anlamda isimsiz sözleşmelere TBK'nın genel hükümlerinin uygulanacağı kabul edilmekle birlikte⁹⁸ özel hükümlerin uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır. Bir görüşe göre, bu sözleşmelerde TBK'nın özel hükümlerinde düzenlenen isimli sözleşmelerin esaslı unsurları bulunmadığından, isimli sözleşmelerin düzenlendiği hükümlerin burada uygulanması mümkün değildir.⁹⁹ Bu sözleşmelerde ortaya çıkan boşluklar tarafların farazi iradesi dikkate alınarak güven ilkesi çerçevesinde

⁹⁷ Bayilik sözleşmesinin muhtevasında birden çok sözleşmeyi barındırması ve diğer sözleşmelerin kendilerine özgü özelliklerini kaybetmemesi nedeniyle sözleşmenin birleşik sözleşme niteliğinde olduğu yönündeki görüş için bkz.: **Karauz**, s. 91.

⁹⁸ **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 13; **Zevkliler-Gökyayla**, s. 11; **Demir Gökyayla**, s. 31 vd.; **Şenol**, s. 30; **Karauz**, s. 86.

⁹⁹ **Saibe Oktay**, “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, İÜHFİM, C. IV, S. 1-2, Yıl:1995-1996, s. 263-296, s. 275-276; Aynı yönde bkz.: **Eren**, İsimsiz Sözleşmelerin Genel Teorisi, s. 26; **Aral-Ayrancı**, s. 64.

doldurulmalıdır. Taraf iradelerinin belirlenemediği hallerde ise Türk Medeni Kanunu'nun (TMK) 1 inci maddesi ikinci fıkrası uygulanmalıdır.¹⁰⁰ Bir başka ifadeyle hâkim, sözleşmeye uygulanacak genel hükmün bulunmaması halinde örf ve âdet hukukuna göre, bu da yoksa kendisi kanun koyucu olsaydı nasıl bir kural koyacak idiyse ona göre karar vermelidir.

Bir diğer görüşe göre ise kendine özgü yapısı olan isimsiz sözleşmelere niteliği ve içeriği uygun düştüğü ölçüde benzerlik gösterdiği diğer sözleşme türlerinin kıyasen uygulanması mümkündür.¹⁰¹ Buna göre, kendine özgü yapısı olan sözleşmelere TBK'nın genel hükümleri doğrudan, özel hükümleri ise niteliğine uygun düştüğü ve benzerlik gösterdiği ölçüde kıyasen uygulanır.¹⁰² Örneğin, dağıtıcının acente ile bayi arasındaki güven ilişkisi birbirine benzer olduğundan, acentelik sözleşmesinin bazı hükümleri bayilik sözleşmesine uygulanabilecektir. Somut olay nezdinde örneğin, Türk Ticaret Kanunu'nun (TTK) 110 uncu maddesinde düzenlenen haber verme yükümlülüğü kıyasen bayi için de uygulanabilir. Benzer şekilde vekâlet sözleşmesi ve iş görme sözleşmesine ilişkin hükümler de niteliğine uygun düştüğü ölçüde akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerine uygulanabilecektir.¹⁰³

Diğer taraftan 5015 ve 5307 sayılı Kanunların nihai amacı, petrol ve LPG'nin güvenli ve ekonomik olarak rekabet ortamı içerisinde kullanıcılara ulaştırılmasına ilişkin piyasa faaliyetlerinin şeffaf, eşitlikçi ve istikrarlı biçimde sürdürülmesi için gerekli olan düzenleme, yönlendirme, gözetim ve denetim faaliyetlerinin gerçekleştirilmesini sağlamaktır. Bu kapsamda petrol ve LPG piyasası, EPDK tarafından düzenlemeye ve denetlemeye (regülasyon) tabi tutulur. Kurum'un Kanun ve ikincil mevzuat ile gerçekleştirdiği regülasyon faaliyetleri kapsamında piyasa aktörleri arasında akdedilen bayilik sözleşmelerinin içeriğini de belirli ölçüde etkilediği ve regülasyon faaliyetlerinin sözleşme özgürlüğünü sınırlandırılan unsurlardan biri olduğu anlaşılmaktadır.¹⁰⁴

Kanun'un taraflar için öngördüğü lisans alma zorunluluğu ve lisans kapsamındaki hak ve yükümlülükler emredici hukuk kurallarıdır. Sözleşmede bu hak ve yükümlülüklerle ilişkin hükümlere yer verilmemiş olması önem taşımaz; zira bunlar Kanun'dan ve ikincil mevzuattan doğar. Kanaatimizce tarafların sözleşme ile Kanun'da

¹⁰⁰ Oktay, s. 292; Aral-Ayrancı, s. 64.

¹⁰¹ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 41; Aynı yönde bkz.: Zevkliler-Gökyayla, s. 11.

¹⁰² Karauz, s. 86.

¹⁰³ Aynı yönde bkz.: Alkaç, s. 106-108.

¹⁰⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kıl, s. 55 vd.; İ. Yılmaz Aslan, Enerji Hukuku Cilt III, Ekin Yayınevi, İstanbul 2009, s. 349 vd.

düzenlenen emredici kurallara aykırı hükümler kararlaştırmaları halinde, söz konusu sözleşme hükümleri TBK'nın 27 nci maddesi uyarınca kesin olarak hükümsüzdür. Ancak sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının hükümsüz olması, diğerlerinin geçerliliğini etkilemez. Örneğin tarafların LPG otogaz bayilik sözleşmesine tek elden satın alma esasına aykırı şekilde bayinin farklı bir LPG dağıtıcısından ürün temin edebileceğinin kararlaştırılması halinde ilgili hüküm kesin hükümsüzdür. Ancak böyle bir hükmün varlığı, LPG otogaz bayilik sözleşmesinin tamamını geçersiz hale getirmez.

Bununla birlikte, lisansa tabi faaliyette bulunacak özel hukuk tüzel kişilerinin TTK hükümlerine tâbi olduklarının Kanun'da belirtildiği ve taraflar arasında akdedilen bayilik sözleşmesinin ticari iş niteliğinde bir sözleşme olduğunu daha önce ifade etmiştik. Esasen taraflar, Kanun'da bu yönde bir hüküm olmasa dahi tacir olmaları ve lisansları kapsamında ticari işletmelerini ilgilendiren bir faaliyette bulunmaları sebebiyle ticaret hukuku kurallarına tabidirler. Bu kapsamda akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, ticari iş niteliğinde olduklarından TTK hükümleri uygulanır. Benzer şekilde taraflar arasındaki çerçeve sözleşme kapsamında kurulacak olan münferit sözleşmelere de ticari satış sözleşmelerine ilişkin hükümler uygulanmalıdır.

TTK'nın 1 inci maddesi gereğince TTK'da yer alan hükümlerle ticari işletmeyi ilgilendiren işlem ve fiillere ilişkin diğer kanunlardaki yazılı özel hükümler ticari hükümler olarak kabul edilir. Hâkim, hakkında ticari bir hüküm bulunmayan ticari işlerde ticari örf ve âdete; bu da yoksa genel hükümlere göre karar verir. Kanaatimizce akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerine uygulanacak hükümler, TTK'nın 1 inci maddesine göre belirlenmelidir. Ancak genel hükümlere göre de karar vermek mümkün değilse, niteliğine uygun düştüğü ve benzerlik gösterdiği ölçüde isimli sözleşmelere ilişkin özel hükümler kıyasen uygulanabilmelidir.

1.5. Sözleşmenin Şekli

TBK'nın 12 nci maddesi birinci fıkrası uyarınca sözleşmelerin geçerliliği, kanunda aksi öngörülmedikçe, hiçbir şekle bağlı değildir. Başka bir ifadeyle, sözleşmelerde kural olarak şekil serbestisi ilkesi geçerlidir. Ancak kanunun hakkında belirli bir şekilde yapılmasını öngördüğü sözleşmeler, belirtilen şekil kuralına uygun biçimde yapılır. Bu itibarla ilk bakışta akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin de şekle bağlı olmadığı kabul edilebilir. Zira 5015 ve 5307 sayılı Kanun'da sözleşmenin ne şekilde kurulacağına ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak

uygulamada bayilik sözleşmelerinin zımnen veya sözlü olarak kurulması mümkün değildir.

Öncelikle satım konusu ürün olan akaryakıt/LPG'nin fiyatı ve satış miktarı göz önünde bulundurulduğunda, dağıtıcı ve bayi için öngörülen hak ve yükümlülüklerin yazılı bir sözleşmeye bağlanmamasının ispat açısından hem özel hukuk hem de kamu hukuku nezdinde yaratabileceği hukuki sorunlar, basiretli bir taciri sözleşmeyi yazılı şekilde kurmaya yönlendirir. Daha da önemlisi Kanunlarda her ne kadar bayilik sözleşmesinin şekil şartına ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemişse de Kanunun münferit hükümleri ile bayilik faaliyetinin, karşılıklı yükümlülüklerin ekinde fizibilite olan bir sözleşmeye bağlanmak suretiyle gerçekleştirildiği ve piyasada aktörlerinin esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK'ye bildirmek ile yükümlü oldukları düzenlenmiştir. Kuşkusuz EPDK'ye bildirmekle yükümlü olunan tip sözleşme örnekleri yazılı şekilde hazırlanan sözleşmelerdir. Bu itibarla, 5015 ile 5307 sayılı Kanunlarda her ne kadar akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin şekil kuralına ilişkin açık bir hükme yer verilmemişse de Kanunun yorumundan, dolaylı olarak, sözleşmelerin yazılı şekilde yapılması gerektiği anlaşılmaktadır.¹⁰⁵ Ancak tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmesi kapsamında kurulan birel satış sözleşmelerin sözlü veya zımni olarak kurulmasının önünde hukuki ve fiili bir engel bulunmamaktadır.

1.6. Sözleşmenin Süresi

1.6.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmelerinin süresine ilişkin olarak özel hukuk bağlamında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Başka bir ifadeyle taraflar, sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği bayilik sözleşmesinin süresini serbestçe kararlaştırabilirler.¹⁰⁶ Diğer taraftan, 5015 ve 5307 sayılı Kanunların da bayilik sözleşmesinin süresine ilişkin sınırlandırıcı bir ölçüt getirmediği görülmektedir. Lisans Yönetmeliklerinin¹⁰⁷ 14 üncü maddesinde lisansların her ne kadar faaliyetin niteliğine göre Kurul tarafından 49 yılı aşmamak kaydıyla verileceği hüküm altına alınmışsa da; aynı Yönetmeliklerin 16 ncı maddesi kapsamında

¹⁰⁵ Benzer yönde bkz.: **Çelebi**, s. 103.

¹⁰⁶ **Karauz**, s. 126.

¹⁰⁷ Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği ve Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliği.

lisansların süresi uzatılabileceğinden kanaatimizce söz konusu 49 yıllık süre de sözleşme süresini sınırlandıran bir unsur olarak değerlendirilmemelidir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin süre yönünden sınırlandırılmasına ilişkin açıklamalar esasen sözleşme kapsamında öngörülen bir yükümlülük olarak değerlendirildiğinden, çalışmamızın konusu gereği aşağıda ayrıntılı biçimde ele alınmıştır.

1.6.2. Rekabet Hukukundan Doğan Süre Sınırlaması

1.6.2.1. Genel Olarak

4054 sayılı Rekabetin Korunması Hakkında Kanun'un (RKHK) 4 üncü maddesi birinci fıkrasında, belirli bir mal veya hizmet piyasasında doğrudan veya dolaylı olarak rekabeti engelleme, bozma ya da kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran yahut doğurabilecek nitelikte olan teşebbüsler arasındaki anlaşmaların, uyumlu eylemlerin ve teşebbüs birliklerinin bu tür karar ve eylemlerinin hukuka aykırı ve yasak olduğu hüküm altına alınmış ve devamı fıkrasında bu tür karar ve eylemlerin neler olduğu sınırlayıcı (tahdidi) olmayacak şekilde sayılmıştır.¹⁰⁸ RKHK'nın 5 inci maddesinde ise belirli koşulların¹⁰⁹ tamamının varlığı halinde teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararlarının 4 üncü madde hükümlerinin uygulanmasından muaf tutulabileceği (bireysel muafiyet) ve bu koşulların tamamının varlığı halinde Rekabet Kurulu'nun belirli konulardaki anlaşma türlerine bir grup olarak muafiyet tanınmasını (grup muafiyeti) sağlayan ve bunların şartlarını gösteren tebliğler çıkarılabileceği belirtilmiştir. Bu kapsamda RKHK'nın 4 üncü maddesine aykırı olan dikey anlaşmaya, Kanun'un 5 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre muafiyet tanınmasına yönelik olarak Rekabet Kurulu tarafından çıkarılan grup muafiyeti tebliğlerinden biri de 2002/2 sayılı

¹⁰⁸ "Bu haller, özellikle şunlardır: a) Mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kar gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tesbit edilmesi, b) Mal veya hizmet piyasalarının bölüşülmesi ile her türlü piyasa kaynaklarının veya unsurlarının paylaşılması ya da kontrolü, c) Mal veya hizmetin arz ya da talep miktarının kontrolü veya bunların piyasa dışında belirlenmesi, d) Rakip teşebbüslerin faaliyetlerinin zorlaştırılması, kısıtlanması veya piyasada faaliyet gösteren teşebbüslerin boykot ya da diğer davranışlarla piyasa dışına çıkartılması yahut piyasaya yeni gireceklerin engellenmesi, e) Münhasır bayilik hariç olmak üzere, eşit hak, yükümlülük ve edimler için eşit durumdaki kişilere farklı şartların uygulanması, f) Anlaşmanın niteliği veya ticari teamüllere aykırı olarak, bir mal veya hizmet ile birlikte diğer mal veya hizmetin satın alınmasının zorunlu kılınması veya aracı teşebbüs durumundaki alıcıların talep ettiği bir malın ya da hizmetin diğer bir mal veya hizmetin de alıcı tarafından teşhiri şartına bağlanması ya da arz edilen bir mal veya hizmetin tekrar arzına ilişkin şartların ileri sürülmesi"

¹⁰⁹ "Aşağıda belirtilen şartların tamamının varlığı halinde, teşebbüsler arası anlaşma, uyumlu eylem ve teşebbüs birliği kararları 4 üncü madde hükümlerinin uygulanmasından muafıdır: a) Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması, b) Tüketicinin bundan yarar sağlanması, c) İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması, d) Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması."

Dikey Anlaşmalara İlişkin Grup Muafiyeti Tebliğidir (2002/2 sayılı Tebliğ). 2002/2 sayılı Tebliğ, 2003¹¹⁰, 2007¹¹¹ ve 2021¹¹² yılında yapılan değişikliklerle son halini almıştır.

1.6.2.2. 2002/2 sayılı Tebliğ Kapsamında Grup Muafiyetinden Yararlanılabilmesinin Koşulları

Bayilik sözleşmesinin dağıtım anlaşmalarının bir çeşidi olduğunu ve dağıtım anlaşmalarının da niteliği itibarıyla dikey anlaşmalar olduğunu daha önce ifade etmiştik. Rekabet hukuku bağlamında dikey anlaşmalar, üretim ve tedarik zincirlerinin farklı aşamalarındaki piyasa aktörleri arasında yapılır. 2002/2 sayılı Tebliğ ile rekabet kuralları aracılığıyla dikey anlaşmanın tarafları arasında bir menfaat dengesinin kurulması amaçlanmıştır. Tebliğ hükümleri, hakkında özel bir düzenleme bulunmayan bütün dikey anlaşmalara uygulanır. Nitekim akaryakıt ve LPG piyasasına özgü bu kapsamda bir tebliğ veya başkaca yasal bir düzenleme bulunmadığından 2002/2 sayılı Tebliğ hükümleri bayilik sözleşmelerine de uygulanmaktadır.¹¹³

2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında muafiyetten yararlanılabilmesinin ilk koşulu, sağlayıcının¹¹⁴ dikey anlaşma konusu mal veya hizmetleri sağladığı ilgili pazardaki pazar payının %30'u aşmamasıdır. Tek alıcıya sağlama yükümlülüğü içeren dikey anlaşmalarda ise muafiyet, alıcının dikey anlaşma konusu malları ve hizmetleri aldığı ilgili pazardaki payının %30'u aşmaması koşuluyla uygulanır. 2023 Yılı Petrol Piyasası Sektör Raporuna göre¹¹⁵ pazar payı en yüksek olan dağıtıcı lisans sahibi %21,90 ile Petrol Ofisi A.Ş.; Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası 2023 Yılı Sektör Raporuna göre ise¹¹⁶ LPG

¹¹⁰ 18.09.2003 tarih ve 25233 sayılı RG.

¹¹¹ 25.05.2007 tarih ve 26532 sayılı RG.

¹¹² 05.11.2021 tarih ve 31650 sayılı RG.

¹¹³ “2002/2 sayılı Tebliğ’in 3. maddesinde rekabet etmeme yükümlülüğü, “alıcının anlaşma konusu mal veya hizmetlerle rekabet eden mal veya hizmetleri üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen doğrudan veya dolaylı her türlü yükümlülük” olarak tanımlanmıştır. 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu’nun 8. maddesi uyarınca akaryakıt bayilerinin kendi dağıtım şirketleri dışındaki dağıtım şirketlerinden ürün tedariki yasaklanmış olduğundan, akaryakıt bayilik sözleşmeleri özünde, 2002/2 sayılı Tebliğ’in 3. maddesi çerçevesinde rekabet etmeme yükümlülüğü içeren, diğer bir deyişle münhasır nitelikte sözleşmelerdir. 5015 sayılı Kanun’un 8. maddesinde bayilik sözleşmelerinin süresine ilişkin bir kayıt bulunmamakta olup, 2002/2 sayılı Tebliğ’in 5 (a) maddesinde yer alan, “alıcıya getirilen belirsiz süreli veya süresi beş yılı aşan rekabet etmeme yükümlülüğü içeren dikey anlaşmaların Tebliğ ile tanınan muafiyetten yararlanamayacağı” hükmü, akaryakıt sektörü bakımından da uygulanmaktadır.” RK. 27.10.2011 T. ve 11-54/1393-501 sayılı karar (<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=61ad5943-d12f-47de-b3a9-f4dd15232608> E.T.: (09.01.2024.)); Akkan, s. 5-10.

¹¹⁴ Tebliğ, sağlayıcı ve alıcı terimlerini kullanmakta olup 5015 ve 5307 sayılı Kanunlar kapsamında sağlayıcı dağıtıcı; alıcı ise akaryakıt/LPG otogaz bayiine karşılık gelmektedir.

¹¹⁵ 2023 Yılı Petrol Piyasası Sektör Raporu, s. 33. (<https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-107/yillik-sektor-raporu> (E.T.: 03.07.2024)).

¹¹⁶ Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası 2023 Yılı Sektör Raporu, s. 23. (<https://www.epdk.gov.tr/Detay/Icerik/3-0-108/lpgyillik-sektor-raporlari> (E.T.: 03.07.2024)).

otogaz satışında pazar payı en yüksek olan dağıtıcı lisans sahibi %21,99 ile Aygaz A.Ş'dir.

Pazar payı oranının tespitinden sonra, 2002/2 sayılı Tebliğ'in 4 üncü maddesi çerçevesinde bir değerlendirme yapılarak grup muafiyeti kapsamı dışına çıkarılan hallerden birinin bulunup bulunmadığı incelenir. Grup muafiyetine engel bir durumun bulunmaması halinde bayilik sözleşmesinin muafiyete tabi olup olmadığı, rekabet etmeme yükümlülüğünün düzenlendiği 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesindeki koşulların varlığına göre belirlenir. Tebliğ'in 5 inci maddesine göre sözleşme belirsiz süreli olmamalı ve sözleşmenin azami süresi beş yılı aşmamalıdır. Beş yılı aşacak şekilde sürenin zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde, rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır ve muafiyetten yararlanılamaz. Zira belirsiz veya beş yılı aşan süre ile sözleşme akdedilmesi halinde kural olarak rekabet etmeme yükümlülüğü muafiyet kapsamı dışında kalacaktır.

Bu itibarla kural olarak, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri belirsiz süreli olmamalı ve sözleşme süresi azami beş yıl olarak belirlenmelidir. Bayilik sözleşmeleri bakımından rekabet etmeme yükümlülüğünün sona ermesi aynı zamanda sözleşmenin sona ermesi anlamına gelir. Zira bayinin kanundan doğan tek elden satın alma yükümlülüğü gereği, sözleşme akdettiği tek bir dağıtıcıdan akaryakıt/LPG otogaz satın alma zorunluluğundan dolayı sözleşme ile belirlenen rekabet etmeme yükümlülüğünün sona ermesi bayiye bağımsız olma imkânı tanımaz.¹¹⁷ Beş yıllık sürenin dolmasının ardından taraflar, karşılıklı ve açık irade beyanları ile tekrar zincirleme biçimde bayilik sözleşmesi akdederek mevcut sözleşmeyi yenileyebilirler. Burada kanun koyucu taraflara, özellikle bayiye, düşünme imkânı sağlayarak yeni sözleşmenin iradi olarak kabul edilmesini amaçlamaktadır.¹¹⁸ Bu kapsamda önemli olan husus, sözleşmenin zımnen yenileceğine ilişkin bir kayda yer verilmemiş olmasıdır. Nitekim Rekabet Kurulu *Shell-Cabaroğlu* kararında;¹¹⁹

"Shell'in bildirdiği işletme sözleşmelerinde rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi ile ilgili bir hüküm bulunmamaktadır. Dolayısıyla rekabet etmeme yükümlülüğünün süresi, sözleşmenin süresi olarak ortaya çıkmaktadır. Sözleşmenin süresinin belirlendiği ilgili maddede..."Taraflardan herhangi biri

¹¹⁷ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 130-131.

¹¹⁸ **Akkan**, s. 12, 17.

¹¹⁹ RK. 2.10.2003 T. ve 03-64/770-356 sayılı kararı. (<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=330a22d9-73dc-4ce9-a26f-ad9c960f200c> (E.T.: 09.01.2024.))

sözleşmenin sona ermesinden 1(bir) ay evvel feshi ihbarda bulunmadığı takdirde, işbu sözleşme her seferinde aynı kayıt ve şartlarla birer sene için uzatılmış olur." ifadesinin yer aldığı görülmektedir.

2002/2 sayılı Tebliğ'in 5(a) maddesinde de belirtildiği üzere, rekabet etmeme yükümlülüğünün zımnen yenilenebileceğinin kararlaştırılması halinde, rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılır. Bu çerçevede, Shell'in bildirimine konu olan sözleşmelerin ve dolayısıyla rekabet etmeme yükümlülüğünün belirsiz süreli olduğu görülmektedir. Belirsiz süreli bir rekabet etmeme yükümlülüğünün bireysel muafiyet almasının da mümkün olmadığı, bu sürenin beklenen menfaatlerin sağlanabilmesi için yeterli olan bir süreyle sınırlanmasının yerinde olacağı kanaatine varılmıştır." yönünde karar vermiştir.

Buna karşılık Rekabet Kurulu'nun bayilik sözleşmesinin yenilenmesi yönünde açık irade beyanının bulunduğu ve rekabet etmeme yükümlülüğü belirsiz süreli sayılmayacağından grup muafiyeti kapsamında olduğu yönünde kararları da bulunmaktadır.¹²⁰

Beş yıllık sürenin başlangıç tarihine ilişkin olarak, *BP Petrolleri A.Ş.- Big Shop İç ve Dış Tic. Ltd. Şti.* kararında¹²¹ BP Petrolleri A.Ş tarafından dikey ilişkinin başlangıç tarihinin EPDK tarafından bayilik lisansının verildiği tarih olarak ele alınması talep edilmiş ve gerekçe olarak bayiden veya üçüncü kişilerden kaynaklanan sebepler nedeniyle inşaat çalışmalarının, gerekli izin ve ruhsatların alınmasının gecikebildiği ve bu nedenle EPDK'nın lisans verdiği tarihin grup muafiyetinin başlangıç tarihi olarak kabul edilmesinin rekabet hukukunun amaçlarına daha uygun olacağı belirtilmiştir. Burada Kurul, istasyonun fiilen satışa başladığı tarihin veya hukuken satışa başlayabileceği tarih olan EPDK'nın bayilik lisansı verdiği tarihin, Kanun ve Tebliğ'deki tanımlamalar dikkate alındığında dikey anlaşmanın ya da anlaşmadaki rekabet etmememe yükümlülüğün başlangıç tarihi olarak nitelenmesinin mümkün olmadığını ve bu yönde bir yaklaşımın uygulamada karışıklığına yol açabileceğini belirtmiştir.

1.6.2.3. Bayilik Sözleşmesinde Azami Süre Koşulunun İstisnası

Bayiye en fazla beş yıllık süre için rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebileceğine ve dolayısıyla sözleşmenin azami beş yıl için akdedileceğine ilişkin

¹²⁰ Bkz: RK. 15.07.2009 T. ve 09-33/761-181 sayılı Aygaz kararı; 31.07.2008 T. ve 08-49/702-277 sayılı kararı.

¹²¹ RK. 23.09.2010 T. ve 10-60/1264-476 karar sayılı.

düzenlemenin 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesi (a) bendi ile öngörülen bir istisnası bulunmaktadır. Buna göre bayinin anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı tesisin (istasyonun);

- a) Mülkiyetinin, arazi ile birlikte sağlayıcıya (dağıtıcıya) ait olması halinde veya
- b) Sağlayıcı (dağıtıcı) tarafından bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden bir üst hakkı sağlanarak yahut bir ayni ya da şahsi kullanım hakkı elde ederek bayinin faaliyetine bırakılması halinde,

bayilik sözleşmesinin süresi ve dolayısıyla bayiye getirilen rekabet etmeme yükümlülüğü, söz konusu istasyonun bayi tarafından kullanıldığı süreye bağlanabilir. Burada önem arz eden husus, üçüncü kişi (malik) ile bayi arasında bir bağlantının kurulamamasıdır. Ayrıca bu koşul, dikey ilişkinin başlangıcından bu yana mevcut olmalıdır.¹²²

2002/2 sayılı Tebliğ ile bu yönde istisna getirilmesinin amacı, yukarıda belirtilen koşulların varlığı halinde, dağıtıcının yapmış olduğu yatırımın miktar ve boyutu ile orantılı olacak şekilde bir korumadan yararlanmasının uygun olacağı ve mülkiyeti veya kullanım hakkı kendisine ait tesisler üzerinde rakip malların satışının yapılmamasında menfaatinin bulunduğu kabulüdür.¹²³ Bayi tarafından kullanılan süreye bağlı olarak beş yıldan uzun süreli ya da belirsiz süreli sözleşmenin kurulabilmesi, yalnızca sözleşme konusu olan akaryakıt/LPG otogaz satış faaliyeti ile sınırlıdır. Başka bir ifadeyle, beş yıllık sürenin aşılması sadece istasyonda gösterilen ana faaliyetle sınırlı tutulmuştur.

Rekabet Kurumu tarafından yayımlanan Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuzun 40 ıncı paragrafına göre,¹²⁴ bayinin anlaşmaya dayalı faaliyetlerini sürdürürken kullanacağı istasyon tümüyle dağıtıcı şirkete ait ise dağıtıcının kendisine ait olan bir tesiste kendi izni olmadan rakip malların satılmasına izin vermemesi doğal bir sınırlamadır ve bayiye getirilecek rekabet etmeme yükümlülüğü herhangi bir şekilde süre sınırlamasına tabi tutulmaz. Bu halde dağıtıcı, söz konusu istasyonu kullandığı süre boyunca bayiye rekabet etmeme yükümlülüğü getirilebilir.

Diğer taraftan dağıtıcı, istasyonun mülkiyetini bayi ile bağlantısı olmayan üçüncü kişilerden sağlanan bir ayni veya şahsi hak (kira, ariyet, üst ve intifa gibi)

¹²² Akkan, s. 20-21.

¹²³ İ. Yılmaz Aslan, Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar, Bursa 2004, s. 152.

¹²⁴ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 40. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/dikey-anlasmalara-iliskin-kilavuz-20220623145035448.pdf>) (E.T.: 09.01.2024))

çerçevesinde elinde bulunduruyor ise yine beş yıldan daha uzun bir süre için alıcıya rekabet etmeme yükümlülüğü getirebilir.¹²⁵ Ancak hali hazırda bayiye ait olan bir istasyonun dağıtıcıya kiralanması veya intifa hakkı tanınması ve dağıtıcının da bu istasyonu tekrar asıl sahibi olan bayiye kullandırması durumunda bu istisnadan yararlanmak mümkün değildir.¹²⁶

Dağıtıcının kendi mülkiyetinde veya aynı ya da şahsi kullanım hakkı bulunan istasyon üzerinde akaryakıt ve/veya LPG otogaz bayilik lisansı alarak kendisine ait bayi ile faaliyette bulunması halinde ise dikey ilişkinin varlığından ve rekabetten söz edilemeyeceğinden beş yıllık bir süre sınırlaması öngörülemez. Ancak petrol ve LPG piyasasındaki bayilerin büyük çoğunluğu kendi ad ve hesabına istasyon işleten bağımsız tacirlerdir.

1.6.2.4. Azami Süreyi Aşan Bayilik Sözleşmelerinde Bireysel Muafiyetten Yararlanılmasının Koşulları

2002/2 sayılı Tebliğ'den yararlanılamayan veya beş yıldan uzun süreli düzenlenmesi talep edilen sözleşmelere RKHK'un 5 inci maddesinde belirtilen koşulların sağlanması halinde bireysel muafiyet tanınması mümkündür. Buna göre;

a) Malların üretim veya dağıtımı ile hizmetlerin sunulmasında yeni gelişme ve iyileşmelerin ya da ekonomik veya teknik gelişmenin sağlanması,

b) Tüketicinin bundan yarar sağlaması,

c) İlgili piyasanın önemli bir bölümünde rekabetin ortadan kalkmaması,

d) Rekabetin (a) ve (b) bentlerindeki amaçların elde edilmesi için zorunlu olandan fazla sınırlanmaması” koşullarının kümülatif olarak sağlanması ve ilgili teşebbüsün başvuruda bulunarak söz konusu muafiyet koşullarını sağladığının Rekabet Kurulu tarafından tespit edilmesi halinde başvuru sahibi, beş yıldan uzun süreli bayilik sözleşmesi düzenleyebilecektir. Uygulamada dağıtıcı şirketlerin 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesi (a) bendi ile düzenlenen istisna hükmü kapsamında grup muafiyetinden

¹²⁵ RK. 17.10.2012 T. ve 12-51/1446-493 sayılı karar. (<https://www.rekabet.gov.tr/> (E.T.: 09.01.2024))

¹²⁶ Bkz.: s. 35-41.

yararlanıldığıının tespitini; bunun mümkün olmaması halinde ise bireysel muafiyet tanınmasını Kuruldan terditli olarak talep ettiği görülmektedir.¹²⁷

Rekabet Kurulu, muafiyeti belirli bir süre ile sınırlandırabileceği gibi muafiyetin verilmesini belirli şartların ve/veya belirli yükümlülüklerin yerine getirilmesine de bağlayabilir. Kurul'un akaryakıt ve LPG otogaz sözleşmelerine yönelik bireysel muafiyet taleplerine ilişkin oluşturduğu yerleşik içtihadına göre, sözleşmeler daha önce üzerinde bayilik faaliyeti yapılmamış arsalar/arazilerde maliyeti dağıtıcı tarafından karşılanmak üzere kurulan istasyonlara ilişkin olmalı; bayilerin anlaşmaların ilk olarak imzalandıkları tarihten itibaren beşinci yılın sonunda, dağıtıcı tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden bedelini ödeyerek anlaşmaları sona erdirebilmeleri konusunda tarafların anlaşmış olmaları gerekir. Aksi halde 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan grup muafiyetinden ancak sözleşmeyi yaptıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle yararlanabilirler. Sözleşme süresi yönünden ise Kurul, genellikle on yıllık bireysel muafiyet tanınmasının yeterli olduğu kanaatindedir.¹²⁸

1.6.2.5. Bayilik Sözleşmesinin 2002/2 sayılı Tebliğe Aykırı Olmasının Sonuçları

Bayilik sözleşmesinde bayiye getirilen rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hükmün 2002/2 sayılı Tebliğ hükümlerine aykırılık teşkil etmesi halinde, yalnızca rekabet kuralını ihlal eden hüküm grup muafiyetinden yararlanamayacaktır. Başkaca bir aykırılık ihtiva etmemek koşuluyla sözleşmenin geri kalanı grup muafiyeti kapsamında

¹²⁷ Bkz: RK. 17.10.2012 T. ve 12-51/1446-493 sayılı karar; 27.10.2011 T. ve 11-54/1392-500 sayılı karar. (<https://www.rekabet.gov.tr/> (E.T.: 09.01.2024))

¹²⁸ "Bildirim konusu dosya kapsamındaki bireysel muafiyet incelemesinde, Rekabet Kurulunun daha önce almış olduğu benzer konulu anlaşmalara ilişkin Kararlarında yapmış olduğu ayrıntılı değerlendirmelerden yararlanılmıştır. Söz konusu kararlarda özetle, dağıtıcıların bayileri ile aralarındaki dikey anlaşmalara 5 yılın üzerinde bireysel muafiyet tanınabilmesi için; - Daha önce üzerinde hiçbir gerçek ve/veya tüzel kişi tarafından akaryakıt bayilik faaliyeti yapılmamış arsalar/araziler üzerinde kurulacak yeni akaryakıt istasyonlarına ilişkin olması, - Akaryakıt istasyonlarına özgü yatırımların dağıtıcı tarafından üstleniliyor olması, - Bayilerin 5. yılın sonunda, dağıtım şirketi tarafından üstlenilen ilişkiye özgü yatırımın varsa kalan süreye tekabül eden bedelini ödeyerek anlaşmaları sona erdirebilmeleri konusunda tarafların anlaşmaları şartlarının karşılanması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Bu bağlamda, anılan kararlar sonrasında benzer nitelikteki bireysel muafiyet başvurularının değerlendirilmesinde bu kriterlerin birlikte göz önünde bulundurulması gerekmektedir." RK. 25.02.2010 T. ve 10-19/228-86 sayılı karar; 18.03.2010 T. ve 10-24/338-122 sayılı karar; 04.05.2011 T. ve 11-28/557-170 sayılı karar; "Bildirim konusu istasyonlar içerisinde transfer edilen veya ilave yatırım yapılan istasyonlara ilişkin olan ve Shell&Turcas Petrol A.Ş. ile bildirim konu bayileri arasında 18.09.2005 tarihinden önce yapılmış dikey anlaşmalar mevcut ise, bunların 18.09.2010 tarihine kadar, 18.09.2005 tarihinden sonra yapılan dikey anlaşmaların ise yapıldıkları tarihten itibaren beş yıl süreyle 2002/2 sayılı Tebliğ ile tanınan grup muafiyetinden yararlanıldığına, ancak söz konusu dikey anlaşmalarla bireysel muafiyet tanınamayacağına," 26.08.2010 T. ve 10-56/1075-404 sayılı karar; 31.03.2010 T. ve 10-27/408-154 sayılı karar.

değerlendirilecektir. Fakat bunun için rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hükmün diğer sözleşme hükümlerinden ayrılabiliyor olması gerekir.¹²⁹

Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuzun 42 nci paragrafına göre,¹³⁰ 2002/2 sayılı Tebliğ’de öngörülen sınırın üzerinde bir süre için bayiye rekabet etmeme yükümlülüğünün getirildiği ve bu yükümlülüğü içeren sözleşme hükmünün sözleşmenin diğer kısımlarından ayrılabilirdiği tespit edilirse Kurul, rekabet etmeme yükümlülüğünün süresini 2002/2 sayılı Tebliğ’de öngörülen beş yıllık azami hadde indirilmiş olarak değerlendirir. Başka bir ifadeyle, bayilik sözleşmesi belirsiz süreli ya da beş yıldan uzun süreli düzenlenmişse azami hadde indirme ilkesi uygulanır ve sözleşmenin bir bütün olarak geçerliliği etkilenmez.¹³¹

Azami hadde indirme ilkesinin düzenlendiği TTK’nın 1530 uncu maddesi birinci fıkrasında “*Aksine bir hüküm bulunmadığı takdirde, ticari hükümlerle yasaklanmış işlemler ve şartlar batıldır. Ancak, sözleşme uyarınca yerine getirilmesi gereken edimler için kanunun veya yetkili makamların koymuş olduğu en yüksek sınırı aşan sözleşmeler en yüksek sınır üzerinden yapılmış sayılır; sınırı aşan edimler hata ile yerine getirilmiş olmasa bile, geri alınır. Bu sınırlarda, Türk Borçlar Kanununun 27 nci maddesinin ikinci fıkrasının ikinci cümlesi uygulanmaz.*” hükmüne yer verilmiştir. Bu kapsamda örneğin, bayilik sözleşmesinde rekabet etmeme yükümlülüğü yirmi yıllık süre için kararlaştırılmış olsa dahi sözleşme beş yıllık süre için akdedilmiş kabul edilecek ve yalnızca beş yıl için grup muafiyetinden yararlanılabilecektir. Nitekim Kılavuzun 42 nci paragrafı son cümlesinde bayiye getirilen rekabet etmeme yükümlülük henüz beş yılı aşmamışsa bayi, bu süre dolana kadar rekabet etmeme yükümlülüğü altında kalır. Ancak bayi beş yıldan uzun süredir rekabet etmeme yükümlülüğü altındaysa; işbu yükümlülük geçersiz hale gelir.

1.6.2.6. İntifa Hakkı ve Şerh Edilmiş Kira Sözleşmeleri Sorunu

Uygulamada dağıtıcılar, mülkiyeti bayiye ait olan akaryakıt ve LPG otogaz istasyonları üzerinde bedelsiz ya da sembolik bedellerle¹³² kendi lehine intifa hakkı tesis

¹²⁹ Osman Berat **Gürzumar**, “2002/2 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliğ Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar”, Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, 2003, s. 68-134, s. 121; **Akkan**, s. 45.

¹³⁰ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 42. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/dikey-anlasmalara-iliskin-kilavuz-20220623145035448.pdf> (E.T.: 09.01.2024)).

¹³¹ **Karauz**, s. 130.

¹³² “...Bu rakamın sembolik olduğu ve tarafların asıl amacının kira sözleşmesi akdetmek olmadığı, kira sözleşmesinin bir anlamda işletme sözleşmesinin süresini belirleme amacı taşıdığı anlaşılmaktadır...” RK. 30.10.2008 T. ve 08-61/997-389 karar sayılı kararı.

etmekte ya da hâlihazırda mülkiyeti bayiye ait olan istasyonu kiralarak yeni bir kira sözleşmesiyle tekrar bayiye verebilmektedir. Buradaki amaç, lehine tesis ettikleri intifa hakkını veya tapuya şerh edilen kira sözleşmesini 15-20 yıl gibi uzun süreli belirleyerek bayilik sözleşmesinin 2002/2 sayılı Tebliğ ile öngörülen rekabet etmeme yükümlülüğünün azami beş yıl olması kuralını dolanmaktır. Bu durumda bayinin beş yıllık sürenin bitiminde teorik olarak sözleşmeyi yenilememe hakkı bulunmakla birlikte, uygulamada bu hakkı kullanma imkânından yoksundur. Zira bu halde istasyonun (taşınmazın) kullanım hakkı halen dağıtıcıya ait olacaktır.¹³³ Başka bir ifadeyle, bayilik sözleşmesinin beş yıl olarak belirlenmesine rağmen, dağıtıcı lehine tesis edilen intifa veya tapuya şerh edilmiş kira sözleşmesinin çok daha uzun süreli yapılması, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin süresini fiili olarak dağıtıcı lehine tesis edilen kullanım hakkı kadar uzatmaktadır.

2002/2 sayılı Tebliğ ile öngörülen süre koşulunun dağıtıcı lehine tesis edilen intifa hakkı ve kira sözleşmeleri ile aşılması sorunu çok sayıda şikâyetle konu olmuş ve Rekabet Kurulu tarafından değerlendirilmiştir. Kurul ilk dönem kararlarında bayilik sözleşmesi ile intifa ve kira sözleşmelerinin birbirinden bağımsız iki ayrı anlaşma olduğunu ve *“anlaşmaların ne ölçüde işletme sözleşmesinin esaslı bir parçası olduğu ve ne şekilde etkileneceğine ilişkin hususların özel hukuk hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiğini”* belirterek bu hallerde rekabet hukukuna aykırılığın bulunmadığı yönünde karar vermiştir.¹³⁴

Rekabet Kurulu, bir süre aynı yönde kararlar verdikten sonra piyasadaki bu tür uygulamaların yaygınlaşması ve sözleşme süresinin fiili olarak beş yılın üzerine çıkması ile içtihat değişikliğine gitmiştir. Kurul’un içtihat değiştirmesindeki ana etken Danıştay 13. Dairesi’nin 13.05.2008 tarihli, 2006/1604 E. ve 2008/4196 K. sayılı *Total-Akdağ* kararının iptali yönündeki kararı¹³⁵ ile 02.06.2008 tarihli Akaryakıt Sektör Raporudur.¹³⁶ Danıştay kararında, dağıtıcı ve bayi arasında imzalanan intifa sözleşmesiyle bayilik sözleşmesinin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır.¹³⁷ Nitekim Akaryakıt Sektör Raporunda da intifa ile tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerinin, pazarda rekabetçi

¹³³ Selim Yıldız-Seren Yıldız Öztürk-Tuba Yıldız Enes, Akaryakıt ve LPG Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara 2011, s. 116; Ayrıntılı bilgi için bkz.: Alkaç, s. 125-128.

¹³⁴ RK. 02.10.2003 T. ve 03-64/770-356 karar sayılı Shell-Cabbaroğlu kararı; Ayrıca bkz.: Akkan, s. 25-26.

¹³⁵ Rekabet Kurumu Bülteni, Temmuz 2010 Sayı 24 <https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/rekabet-bulteni/24-pdf> (E.T.: 15.01.2024.).

¹³⁶ Bkz.: 2008 Akaryakıt Sektör Raporu s. 100 vd. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/seyktor-raporlari/1-akaryakit-pdf> (E.T.: 15.01.2024.)).

¹³⁷ Danıştay 13. Dairesi, 13.05.2008 T, 2006/1604 E. ve 2008/4196 K. (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 15.01.2024.).

anlamda olumsuz sonuçları bulunduğu tespit edilmiştir. Raporunda, “sektörde intifa ve tapuya şerh edilmiş kira gibi sözleşmelerinin yaygınlığı dikkate alındığında, dağıtım/bayilik seviyesindeki dikey bütünleşme oranının %100’e yakın olduğu, bu nedenle söz konusu sözleşmelerin özel hukuk bakımından içeriği ve esasları ne olursa olsun, rekabet hukuku bakımından “rekabet yasağı” olarak ele alınması gerektiği” ifade edilmiştir.¹³⁸

Bu kapsamda Rekabet Kurulu, intifa hakkı tesisi ve şerh edilmiş kira sözleşmelerini özel hukuk sorunu olarak gören önceki içtihadını değiştirerek taraflar arasındaki işletme ve intifa/kira sözleşmelerini birlikte değerlendirmiştir. Nitekim Rekabet Kurulu, *Barbaros Akaryakıt San Tic. Ltd. Şti.- Altınbaş Petrol ve Ticaret A.Ş.* kararında¹³⁹:

“Konuya ilişkin olarak Rekabet Kurulunun aldığı ilk karar olan 2.10.2003 tarihli ve 03- 64/770-356 sayılı Cabbaroğlu-Shell kararında, taraflar arasında mülkiyeti Cabbaroğlu’na ait olan istasyonun Shell’e kiralanmasını içeren ve tapuya şerh olunmuş bulunan kira sözleşmesinin Rekabet Hukuku açısından değerlendirmesi yapılmıştır. Kararda öncelikle işletme sözleşmesi ile tapuya şerh edilmiş olan kira sözleşmesi arasındaki bağlantıyı gösteren sözleşme hükümlerine yer verilerek Kurul tarafından rekabet hukuku açısından işleticilik sözleşmesi ve bu sözleşmede yer alan rekabet etmeme yükümlülüğünün süresine ilişkin tespitler yapılmış, bu tespitlerin sonucunda taraflar arasındaki kira/intifa hakkına ilişkin hususlar ise özel hukuk alanına bırakılmıştır.

¹³⁸ “...Ancak gelineen noktada, intifa ve kira gibi sözleşmeler yoluyla bayilik teşkilatı üzerine getirilen zorlamaların, bu kez “rekabet mevzuatına” aykırı olduğu iddia edilmeye başlanmış ve bu gerekçelerle Kurum’a başvurular yapılmıştır. Bilindiği üzere, Kurul tarafından dikey anlaşmalara ilişkin olarak yapılan muafiyet düzenlemeleriyle, akaryakıt sektörü bakımından da bayilik sözleşmeleri 5 yıla indirilmiş olup, bu kez intifa sözleşmeleri hakkında da Kurul tarafından bir değerlendirme yapılması talep edilmektedir. Yukarıda yer verilen sektör görüşlerinde de belirtildiği üzere, dağıtım şirketleri bu sözleşmelere gerekçe olarak, bayilik kuruluşunda yapılan harcamaların geri dönüşüne vurgu yapmaktadırlar. Oysa gerekçesi ne olursa olsun, intifa sözleşmesinin kuruluş ve fesih koşulları gereğince, bayilik sözleşmelerinin fiilen uzaması sonucunu doğurduğu açık olup, bu görüş sektör temsilcileri tarafından da kabul edilmektedir. Zira dağıtım şirketlerinin de yatırımların geri dönüşüne değinmeleri, intifa sözleşmelerinin fiilen bayilik sürelerini uzattığının açık kanıtıdır... Yukarıda rekabet yasağı ve dikey bütünleşmeye ilişkin bölümde yer verilen açıklamalar çerçevesinde, intifa sözleşmelerinin süresi 5 yılı aşmakta iken, bayilik sözleşmelerini 5 yıla sınırlandırmanın dikey rekabetten istenen faydaları sağlamayacağı, intifa sözleşmelerinin fiilen bayilik sözleşmelerini uzattığı ve belirli bir satış tonajını garanti altına alan büyük şirketlerin, pazarda fiyat rekabetine girmeleri yönündeki baskıları ortadan kaldırdığı açıklanmıştır... Dağıtım şirketlerinden alınan bilgilere göre, bu yıllarda süresi 5 yılı aşan intifa sözleşmelerinin sektördeki toplam sayısı 857’dir. İntifa sürelerinde 15-20 yıl arasında 110 ve üzerinde gerçekleşen 162 istasyon mevcut iken, en büyük grubu 10-15 yıl arasında kalan sözleşmeler oluşturmaktadır... Büyük dağıtım şirketleri ile karşılaştırıldığında finansal açıdan güçsüz olan küçük dağıtım şirketleri, haliyle bu sürecin dışında kalmakta ve pazar intifa süresi sonuna kadar bu şirketlere karşı kapatılmış olmaktadır...”

¹³⁹ RK. 05.03.2009 tarih ve 09-09/187-57 sayılı kararı; Aynı yönde bkz.: RK. 05.03.2009 tarih ve 09-09/186-56 sayılı kararı. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/sektor-raporlari/1-akaryakit-pdf>) (E.T.: 15.01.2024.).

Bu kararın ardından, Aypet Oto Bakım ve Petrol San. ve Tic. Ltd. Şti. tarafından yapılan benzer içerikteki başvuruya ilişkin olarak alınan 26.1.2006 tarihli ve 06-04/56-14 sayılı Rekabet Kurulu kararında da Cabbaroğlu-Shell kararına atıfta bulunularak aynı yönde karar verilmiştir. Söz konusu karara karşı Danıştay'da açılan 2006/1287 Esas ve 2007/145 sıra numarasına kayıtlı iptal davasında Danıştay'ın vermiş olduğu kararın da yukarıda yer verilen Kurul görüşüyle aynı yönde olduğu görülmektedir.

Ancak, son olarak TOTAL/Akdağ dosyasında Rekabet Kurulu kararına karşı Danıştay 13. Dairesi'nin E.2006/1604 sıra numarasına kayden açılan dava sonucunda verilen 13.5.2008 tarihli ve K.2008/4196 sayılı kararla, Rekabet Kurulu'nun, yukarıda yer verilen değerlendirmeleriyle paralellik arz eden 26.1.2006 tarih ve 06-04/57-15 sayılı kararı iptal edilmiştir. Danıştay tarafından verilen iptal kararının gerekçesinde, Total'in bayilerle kurmuş olduğu hukuki ilişkinin temelinin işletme sözleşmesi ve kira sözleşmesi olmak üzere iki anlaşmaya dayandığı belirtildikten sonra şu ifadelere yer verilmektedir:

“İşletme sözleşmesinin birer yıl süreli yapıldığı ve bu sözleşmenin 1.3.2005 tarihinde Total tarafından tek taraflı olarak feshedildiği anlaşılmakla birlikte, kira sözleşmesinin işletme sözleşmesine olan etkisi nedeniyle işletme sözleşmesi de kira sözleşmesiyle birlikte 2017 yılı itibarıyla sona erecek bulunduğundan, taraflar arasında imzalanan işletme sözleşmesinin süresinin belirsiz hale geldiği yolunda ciddi bulguya ulaşılmaktadır.

Bu durumda, 2002/2 sayılı Tebliğ hükümleri uyarınca, belirsiz bir süre için veya beş yıldan daha uzun bir süre için anlaşma yapılarak bayiye rekabet etmeme yükümlülüğünün getirilmesi, anlaşmayı Tebliğ dışına çıkarabileceğinden, şikâyetle konu olan işletme sözleşmesinin 4054 sayılı Kanun'un 4. maddesine uygunluk denetiminin yapılması gereklidir.”

Kararda yer alan, intifa sözleşmelerinin bayilik sözleşmeleri ile birlikte değerlendirilmesi gerektiği yönündeki ifadelerden, Danıştay'ın, Cabbaroğlu kararı ile başlayıp devam eden süreçte alınan Rekabet Kurulu kararları hakkında yapmakta olduğu değerlendirmelerde bir farklılık olduğu görülmektedir. Bu farklılık Akaryakıt Sektör Raporu'nda yer verilen ve Kurul tarafından da benimsenen “intifa

ile tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerinin, bayilik sözleşmelerinde yer alan rekabet yasağının süresini fiili olarak uzattığı” görüşüyle örtüşmektedir.

Nitekim Rekabet Kurulu, aynı dosyaya ilişkin olarak Danıştay’ın 13.5.2008 tarihli iptal kararı gereğince aldığı 30.10.2008 tarihli ve 08-61/997-389 sayılı kararında; Danıştay’ın gerekçeli kararında yer alan tespitler doğrultusunda, taraflar arasında imzalanan işletme ve intifa sözleşmelerini birlikte değerlendirmiştir. Anılan kararın ilgili bölümüne aşağıda yer verilmiştir.

“Ancak yukarıda ayrıntılı olarak anlatılan Rekabet Kurulu kararından farklı olarak şikâyet konusu TOTAL-AKDAG kararında Rekabet Kurulu’nun önceki kararlarında benimsediği yaklaşım Danıştay tarafından kabul görmemiştir. Danıştay; bayilik sözleşmesinin bir yıl süreli olmasına ve 1.3.2005 tarihinde TOTAL tarafından tek taraflı olarak feshedilmesine rağmen, intifa sözleşmesinin bayilik sözleşmesine etkisi nedeniyle ikisi birlikte değerlendirmiştir. Danıştay, her iki sözleşmenin beraber değerlendirildiğinde sürelerinin 2017 yılında sona ereceğini ve bu nedenle bayilik sözleşmesinin süresinin belirsiz hale geldiği yolunda ciddi bulgulara ulaşıldığını ifade etmiştir. Dolayısıyla Danıştay’ın her iki sözleşmeyi beraber değerlendirerek bayilere getirilen “rekabet yasağına” ilişkin süreyi 5 yıldan uzun süreli ve belirsiz olarak gördüğü anlaşılmaktadır.

Şikâyet konusu TOTAL ile AKDAG arasındaki uyumsuzluk bakımından Danıştay kararı doğrultusunda bir değerlendirme yapılacak olursa, fesih tarihi itibarıyla taraflar arasındaki işletme sözleşmesi ve intifa ile kurulan ilişkinin tek bir anlaşma gibi değerlendirilerek rekabet yasağı süresinin buna göre belirlenmesi gerektiği anlaşılmaktadır. ...”

...

Taraflar arasında yapılan dikey anlaşma ile alıcıya (bayiye) yüklenen rekabet etmeme yükümlülüğünün süresinin tespitinde, dikey ilişkinin başladığı tarih ile söz konusu ilişkinin kesintisiz olarak devam ettiği en son tarih arasında geçen sürenin dikkate alınması gerekmektedir. Sağlayıcı (dağıtıcı – dağıtım şirketi) ile alıcı (bayi) arasında akdedilen intifa ya da benzer etkiye sahip başka bir sözleşmenin varlığında, taraflar arasındaki bayilik sözleşmesi yenilenmiş dahi olsa dikey ilişkinin kesintiye uğramasından bahsedilemeyecektir. Bu şekilde yapılan değerlendirmeye göre; taraflar arasında akdedilen ve rekabet etmeme yükümlülüğü içeren dikey

anlaşmaların kesintisiz olarak 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5. maddesinde öngörülen beş yıllık süreyi aştığı yahut bu süreyi aşacak şekilde düzenlendiği durumlarda, beş yılı aşan süreler bakımından 2002/2 sayılı Tebliğ ile düzenlenen muafiyet koşulları ortadan kalkmaktadır. Bu duruma ilişkin olarak, 2002/2 sayılı Tebliğin Açıklanmasına dair Kılavuz'un 37. paragrafında şu açıklamalar bulunmaktadır;

“Rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin diğer bir önemli husus da, alıcının beş yıllık süre sonunda rekabet etmeme yükümlülüğünden kurtulmasını engelleyen herhangi bir fiili durumun olmaması zorunluluğudur. Örneğin, sağlayıcı alıcıya kredi temin etmiş ise bu kredinin geri ödemesi, alıcının beş yılın sonunda rekabet etmeme yükümlülüğünden kurtulmasını engelleyecek şekilde düzenlenmemelidir. Alıcı, beş yıllık rekabet etmeme şartının süresinin dolmasından sonra varsa kalan borçları geri ödeme olanağına sahip olmalıdır. Benzer şekilde, sağlayıcının alıcıya bazı ekipmanlar sağladığı hallerde, alıcının beş yıllık rekabet etmeme süresinin sonunda bu ekipmanları piyasa değeri üzerinden devralabilme imkânına sahip olması gerekmektedir.” ...” gerekçeleriyle bu tür sözleşmelerin varlığı halinde, beş yılı aşan süreler bakımından 2002/2 sayılı Tebliğ'de tanınan muafiyet koşullarının ortadan kalkacağı yönünde karar vermiştir.

Nihayetinde Rekabet Kurulu, bayilik sözleşmesi ile bununla bağlantılı olarak akdedilen intifa veya tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerini bir bütün olarak incelemekte ve bunları aradaki ekonomik ilişki nedeniyle tek bir sözleşme olarak kabul etmekte olup bu kapsamdaki beş yılı aşan bayilik sözleşmeleri “*azami hadde indirme ilkesi*” kapsamında değerlendirilmektedir.

Son olarak Kurul, karşı tarafa istasyonun kullanım hakkını devretmeyen ancak beş yıldan uzun süreli olarak kurulan ipotek, teminat mektubu, teminat sözleşmesi, kefalet ve üçüncü kişinin edimini taahhüt gibi sözleşmeler alacağı teminat altına almak amacıyla yapıldığından, bu tür hukuki ilişkilerin rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilemeyeceğini kabul etmektedir.¹⁴⁰ Nitekim uygulamada, dağıtıcıların

¹⁴⁰ Akkan, s. 32-33; “Rekabet Kurulunun intifa, kira vb. haklara müdahale etmesinin temel nedeni, bu sözleşmelerin sürelerinin akaryakıt bayilik sözleşmelerindeki rekabet etmeme yükümlülüklerinin süresine etki etmesidir. İpotek hakkı ise akaryakıt bayilik sözleşmelerinin dolayısıyla rekabet etmeme yükümlülüğünün süresine etki eden bir hak olmayıp sadece alacağı teminat altına almaktadır. Dolayısıyla 2002/2 sayılı Tebliğ ile düzenlenen rekabet yasağı süresi ile bağlantısı bulunmamaktadır. Bu nedenle, teminat altına alınan alacağına bağlı bir hak olan ipotek hakkının terkinine ancak mahkemeler karar verebilecektir. Bununla birlikte bir alacağı teminat altına almak için ipotek kurulunca, borçlunun kişisel sorumluluğu devam eder; bu sorumluluğun yanında 11-28/557-170 3 ipotek dolayısıyla gayrimenkul ile sorumluluk doğmuş olur. Gayrimenkulün paraya çevrilmesinden elde edilen meblağ alacağı karşılamazsa, rehinli alacaklı borçlunun diğer malvarlığı değerlerine de başvurabilir. Dolayısıyla borçlu aynı zamanda ipotekli gayrimenkulün maliki olduğunda, kişisel sorumluluk ile gayrimenkul ile sorumluluk bir arada bulunur. Böylece ipotek

doğmuş veya doğacak alacaklarını teminat altına almak amacıyla bayilerden sıklıkla banka teminat mektubu veya lehine ipotek tesisi talebinde bulunduğu ve bayilik sözleşmesinde bu uygulamaya “teminat” başlığı altında yer verildiği görülmektedir.

1.7. Bayilik Sözleşmesinin Benzer Sözleşmelerle Karşılaştırılması

1.7.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmesinin yasal bir tanımına yer verilmemiş olması, sözleşmenin niteliği ve unsurları itibariyle kendisine belirli yönlerden benzerlik gösteren diğer sözleşme türleriyle karşılaştırılması ihtiyacını doğurmuştur. Zira benzer sözleşmelere ilişkin hükümler, bayilik sözleşmelerine niteliğine uygun düştüğü ölçüde kıyasen uygulanabilir.

1.7.2. Satış Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK’nın 207 nci maddesi birinci fıkrasında satış sözleşmesi, “*satıcının, satılanın zilyetlik ve mülkiyetini alıcıya devretme, alıcının ise buna karşılık bir bedel ödeme borcunu üstlendiği sözleşme*” şeklinde tanımlanmıştır. Satış sözleşmesi satım konusu mal, satış parası (semen) ve mal ile paranın değiştirilmesi üzerinde tarafların anlaşması olmak üzere üç asli unsurdan oluşur.

Çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesi kapsamında kurulan münferit sözleşmeler, dağıtıcının sözleşme konusu malı belirli aralıklarla bayiye göndermesi; bayinin de bunun karşılığında dağıtıcıya bedel ödemesi noktasında satış sözleşmesi ile benzerlik gösterir. Bu kapsamda münferit sözleşmelere TBK’nın satım sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanabilir.¹⁴¹ Ancak akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, hem özel hukuktan doğan kendine özgü yapısı gereği hem de 5015 ve 5307 sayılı Kanunların düzenlediği piyasa faaliyetine ilişkin hükümler çerçevesinde kurulması

sadece üzerinde akaryakıt istasyonu kurulu bulunan gayrimenkulü ilgilendirmemekte, borçlunun şahsi sorumluluğunu da gerektirmektedir. Ayrıca bir taşınmaz üzerindeki ipotek hakkının varlığının, bayinin o taşınmaz üzerinde kurulu bulunan/kurulacak istasyonda yeni bir dağıtım firmasıyla anlaşmasına engel olmayacağı değerlendirilmektedir. Zira ipotek alacağın teminatı mahiyetinde bir sınırlı ayni hak olup, borcun ifa edilmemesi halinde alacaklıya, ipotek hakkına konu taşınmazı icra yoluyla sattırmak suretiyle, alacağını öncelikle tahsil etme yetkisi verir. Buna mukabil ipotek hakkı sahibinin intifa ve kira hakkı sahibi gibi, ipotek konusu taşınmazı kullanma yetkisi yoktur. Bundan dolayı ipotek konusu taşınmazın malik tarafından gerek mülkiyeti gerekse kullanım hakkı diğer bir kişiye devredilebilir. Bunun için rehin hakkı (ipotek hakkı) sahibinin muvafakatının alınmasına da ihtiyaç yoktur. Bu açıklamalar çerçevesinde, sona eren dikey anlaşmalar nedeniyle ipotek haklarının da sona erdiğine veya tarafların karşılıklı alacağının bulunup bulunmadığına ilişkin hususlar ancak taraflar arasındaki özel hukuk ilişkisine göre mahkemelerde çözümlenebileceğinden, ipotek hakkının kaldırılmasına da ancak mahkemelerin karar verebileceği ve bu hususun Rekabet Kurulunun görev alanında olmadığı değerlendirilmektedir.” RK. 04.05.2011 tarih ve 11-28/557-170 sayılı kararı. (<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=e7c45c8b-0dee-455f-80ee-27b244666af3> E.T.: 15.01.2024.).

¹⁴¹ Şenol, s. 33.

nedeniyle satış sözleşmesine yabancı olan bazı hak ve yükümlülükler de içerir. Bu haliyle bayilik sözleşmesi, satım sözleşmesinden daha karmaşık bir yapıya sahiptir.

Satış sözleşmesi ani edimli sözleşmelerden iken bayilik sözleşmesi sürekli edimli olup sürekli borç doğuran sözleşme niteliğindedir. Zira sözleşmenin niteliği gereği bayi, belirli aralıklarla ürün almak ve dağıtıcının dağıtım ağına dâhil olarak sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunmakla yükümlüdür. Sözleşmenin sürekli edimli olması, sona erme şekli yönünden önem taşır. Satış sözleşmesini geriye etkili olarak sona erdirmek (dönme) mümkünse de sürekli borç doğuran sözleşmeler kural olarak, geleceğe etkili olacak şekilde feshedilir.¹⁴² Ancak bayilik sözleşmesi içinde veya münferit sözleşmelerde yer verilen satım ilişkisine TBK'nın özellikle satıcının temerrüdü, alıcının temerrüdü ve ayıba karşı tekeffül gibi satış sözleşmesine ilişkin hükümleri uygulanır.¹⁴³

Diğer taraftan, satış sözleşmesinde alıcının malı ne amaçla satın aldığı önem taşımaz. Başka bir ifadeyle alıcı satın aldığı malı yeniden satmak, tüketmek veya kullanmak gibi çeşitli amaçlarla satın almış olabilir. Ancak bayilik sözleşmesi kapsamında satın alınan akaryakıtın/LPG otogazın, bayi tarafından son kullanıcıya satma amacı dışında başka bir amaçla satın alınması mümkün değildir.¹⁴⁴

Bayilik sözleşmesi kapsamında bayinin belirli aralıklarla ürün satın alması, dağıtıcının da belirli aralıklarla ikmal yapması sözleşmeyi art arda teslimli satış sözleşmesi haline getirmez.¹⁴⁵ Zira art arda teslimli satış sözleşmesi, satıcının malı art arda teslim etmeyi, alıcının da bedeli tek seferde yahut belirli aralıklarla ödemeyi üstlendiği sözleşmeler olup burada art arda ifa olmasına rağmen esasen tek bir satış sözleşmesi mevcuttur.¹⁴⁶ Buna karşılık, çerçeve niteliğindeki bayilik sözleşmesi kapsamında birbirinden bağımsız ve çok sayıda münferit sözleşme yapılmaktadır.¹⁴⁷

1.7.3. Acentelik Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TTK'nın 102 nci maddesi birinci fıkrasında acente, *“Ticari mümessil, ticari vekil, satış memuru veya işletmenin çalışanı gibi işletmeye bağlı bir hukuki konuma sahip olmaksızın, bir sözleşmeye dayanarak, belirli bir yer veya bölge içinde sürekli olarak ticari bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelerde aracılık etmeyi veya bunları o tacir adına*

¹⁴² İsgüzar, s. 38; Karauz, s. 72; Şenol, s. 33; Olgaç, s. 36.

¹⁴³ İsgüzar, s. 38.

¹⁴⁴ Kıl, s. 84-85.

¹⁴⁵ Şenol, s. 32; Olgaç, s. 36.

¹⁴⁶ Erden Kuntalp, Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara 1968, s. 21; Karauz, s. 72.

¹⁴⁷ Şenol, s. 33; Olgaç, s. 36.

yapmayı meslek edinen kimse” şeklinde tanımlanmıştır. Bu itibarla acente, acentelik sözleşmesi ile belirli bir bölgede ve sürekli bir şekilde, ticarî bir işletmeyi ilgilendiren sözleşmelere aracılık etmeyi veya sözleşmeyi ticarî işletme adına yapmayı meslek edinen bağımsız tacir yardımcısıdır.¹⁴⁸

Bayilik sözleşmesi ile acentelik sözleşmesi ekonomik işlevleri ve yaygın olarak uygulanmaları sebebiyle birbirleri ile karıştırılabilmektedir. Sözleşmeler arasındaki en temel benzerlik, acentenin de bayi gibi bağımsız bir tacir olması ve her iki sözleşme türünün de niteliği itibariyle sürekli borç ilişkisi doğurmasıdır. Ayrıca bayinin sürümü artırma faaliyetinde bulunma yükümlülüğü acente için de söz konusudur.¹⁴⁹ Ancak acentenin temsilci olarak yürüttüğü faaliyetler TTK ile belirlenmiş ve sınırlandırılmış olduğundan, bayi acenteye göre birçok yönden daha bağımsız durumdadır.¹⁵⁰

Bayi ile acente arasındaki en önemli fark ise acentenin müvekkili adına ve hesabına hareket etmesidir. Oysaki bayi, dağıtıcıdan bağımsız olarak kendi adına ve hesabına hareket eder.¹⁵¹ Bu nedenle bayi, dağıtıcının hesabına faaliyette bulunmaz ve bu kapsamda bayinin dağıtıcıyı temsil etme yetkisi yoktur.¹⁵² Bunun bir sonucu olarak, piyasa faaliyetleri kapsamındaki rizikolara bayi kendisi katlanır.

Bayinin aksine acente, tekrar satış yapmak üzere müvekkilinden mal satın almaz. Acentenin rolü sadece aracılık yapmaktır.¹⁵³ Oysaki bayinin amacı, dağıtıcıdan satın aldığı akaryakıt/LPG otogazı nihai tüketiciye tekrar satmaktır. Bu bayi için hem bir hak hem de Kanun’dan doğan bir yükümlülüktür. Bu kapsamda bayi, ürünü kendisinden satın alacak üçüncü kişiler için bağımsız bir satıcıdır. Nitekim bayinin piyasa faaliyetinde elde ettiği kazanç da ürünü satın aldığı ve tekrar sattığı bedel arasındaki farktan doğar. Acentenin kazancı ise müvekkilinin aralarındaki sözleşme gereğince acenteye ödediği ücrettir.¹⁵⁴

Acentenin sürümü artırma faaliyetinde bulunma yükümlülüğü, onun özen borcunun bir gereği iken bayi için bu yükümlülük bayilik sözleşmesinin zorunlu unsurlarından biridir. Başka bir ifadeyle, acentelik sözleşmesinde ayrıca belirtilmişse

¹⁴⁸ Sabih Arkan, Ticarî İşletme Hukuku, 15. Bası, Ankara 2011, s. 195; Şaban Kayıhan, Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara, 2003, s. 29.

¹⁴⁹ İsgüzar, s. 39-40; Kıl, s. 85; Şenol, s. 38; Eren, Özel Hükümler, s. 1045.

¹⁵⁰ İsgüzar, s. 40; Şenol, s. 37.

¹⁵¹ Eren, s. 1045; Şenol, s. 37; Kıl, s. 86.

¹⁵² Karauz, s. 74; Şenol, s. 37.

¹⁵³ İsgüzar, s. 39; Olgaç, s. 37; Kıl, s. 86.

¹⁵⁴ İsgüzar, s. 40; Eren, Özel Hükümler, s. 1046; Kıl, s. 86.

acente sürümü artırmakla yükümlüken bayinin sürümü artırıcı faaliyette bulunması için bayilik sözleşmesinde böyle bir düzenlemeye yer verilmesine ihtiyaç yoktur.¹⁵⁵ Ancak her iki sözleşme de sürekli borç doğuran nitelikte olduğundan, taraflar arasındaki menfaat ve güven ilişkisi sözleşmenin devamı için önem arz eder.

Acentelik sözleşmesi ile akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin benzer özellikler ihtiva etmesi nedeniyle, acentelik sözleşmesine uygulanan hükümler kıyasen bayilik sözleşmelerine de uygulanabilir. Ancak bu durum her iki sözleşme arasındaki farklılıkları ortadan kaldırmayacağı gibi bayilik sözleşmesini acentelik sözleşmesinin özel bir görünümü veya alt türü haline de getirmez.¹⁵⁶

1.7.4. Franchise Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

Kanunda düzenlenmeyen isimsiz sözleşmelerden biri de franchise sözleşmesidir. Franchise da bayilik gibi dağıtım zincirinin farklı aşamalarındaki dikey ilişkiye dayanan ve anlaşmalarla dağıtım ağının parçası haline gelen bir sistemdir.¹⁵⁷ Nitekim öğretide franchise sözleşmesi, *“franchise verenin kendisine ait üretim, işletme ve pazarlama sistemini oluşturan fikri ve sınai unsurlar üzerinde, franchise alana kullanma hakkı tanıyarak, onu kendi işletme organizasyonuna entegre etmek ve onu bu sisteme dayanan ticari faaliyet sırasında devamlı olarak desteklemek borcu altına girdiği; franchise alanın ise, hem bu sisteme dahil mal ve hizmetlerin sürümünü kendi nam ve hesabına yapmayı ve desteklemeyi, hem de franchise verene belli bir ücret ödemeyi taahhüt ettiği; sürekli bir borç ilişkisi kuran, kanunla düzenlenmemiş, tam iki tarafa borç yükleyen bir çerçeve sözleşme”* şeklinde tanımlanmıştır.¹⁵⁸

Bu tanımdan anlaşıldığı üzere, franchise sözleşmesi de bayilik sözleşmesi gibi sürekli borç ilişkisi doğuran ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğünün bulunduğu çerçeve niteliğinde bir sözleşmedir. Ayrıca franchise alan da tıpkı bayi gibi kendi adına ve hesabına hareket ederek karşı tarafın dağıtım ağına dâhil olan bağımsız bir tacirdir.¹⁵⁹ Bu kapsamda her iki isimsiz sözleşme de uygulamada yaygın olarak kullanılmakta ve benzer amaçlar çerçevesinde dağıtım organizasyonu içerisindeki dikey ilişkiye dayalı olarak ekonomik faaliyet yürütülmektedir.

¹⁵⁵ Şenol, s. 38.

¹⁵⁶ İşgüzar, s. 41; Kıl, s. 87; Olgaç, s. 38.

¹⁵⁷ Karauz, s. 76.

¹⁵⁸ Osman Berat Gürzumar, Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul, 1995, s. 10.

¹⁵⁹ Eren, Özel Hükümler, s. 1046; Şenol, s. 41; Karauz, s. 78.

Öğretide genel bayilik sözleşmesi ile franchise sözleşmesi arasındaki en önemli farkın franchise sözleşmesinde taraflar arasındaki yeknesaklığın ve bütünleşmenin daha sıkı olmasından kaynaklandığı kabul edilmektedir. Başka bir ifadeyle, franchise sözleşmesinde dağıtım organizasyonuna dâhil olma unsuru çok daha kuvvetlidir.¹⁶⁰ Buna ilişkin olarak, franchise alanın franchise verene ait marka ve işaretleri kullanması zorunlu iken bayiye¹⁶¹ yapımcının marka ve işaretlerini kullanma hakkı tanımayabileceği; franchise verenin, franchise alan üzerindeki denetim ve işletme yönetimi ile personeller üzerindeki talimat verme yetkisinin daha geniş olduğu örnek gösterilmektedir.¹⁶² Ancak akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin dağıtıcıların tescilli marka ve amblemlerini istasyonlarında bulundurmaları dağıtıcının inisiyatifinde olmayıp yasal bir zorunluluktur. Nitekim çoğu zaman nihai tüketici, istasyondan satın aldığı ürünün bizzat dağıtıcı şirket tarafından satıldığı yanılgısına düşer. Diğer taraftan uygulamada akdedilen akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde dağıtıcının prosedürleri ve standartları kapsamında bayinin işleteceği istasyonda gerekli izleme, denetim ve kontrollerin yapılmasını ve dağıtıcı tarafından yetkilendirilen kimselerin vereceği talimatlara uyulmasını bayinin kabul ve taahhüt ettiğine ilişkin düzenlemelere yer verildiği görülmektedir. Hatta dağıtıcı şirketler hizmet standartlarını korumak maksadıyla, istasyonlarda belirli fiziki koşulların sağlanması ve personellerin çeşitli konularda eğitilmesi yönünde faaliyetlerde bulunabilmektedir. Bu kapsamda akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde piyasa yapısı gereği taraflar arasındaki entegrasyonun neredeyse franchise sözleşmeleri kadar kuvvetli olduğu görülmektedir.

Kanaatimizce her iki sözleşme arasındaki en önemli farklılık tarafların ticari faaliyetten elde ettikleri kârın paylaşımı ile ilgilidir. Franchise alan, elde ettiği kârın belirli bir oranını franchise verene öder. Bayinin kârı ise dağıtıcıdan satın aldığı ürünün bedeli ile nihai tüketiciye sattığı bedel arasındaki farktan doğar. Ayrıca franchise sözleşmesinde franchise alan kimse, dağıtım ağına dâhil olurken belirli bir giriş ücreti öder.¹⁶³

1.7.5. Vekâlet Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK'nın 502 nci maddesi birinci fıkrasında vekâlet sözleşmesi, *“vekilin vekâlet verenin bir işini görmeyi veya işlemini yapmayı üstlendiği sözleşme”* şeklinde

¹⁶⁰ Eren, Özel Hükümler, s. 1046.

¹⁶¹ Burada bayi ile kastedilen genel anlamda bayilik sözleşmelerinin tarafı olan gerçek veya tüzel kişidir. Başka bir ifadeyle alelade bayilik faaliyeti yürüten kimselere (otomotiv, yedek parça bayisi vb.) karşı yapımcının kendisine ait marka ve işaretlerin kullanmasını sözleşme ile sınırlandırabileceği ifade edilmektedir.

¹⁶² Eren, Özel Hükümler, s. 1046, Olgaç, s. 47; Şenol, s. 41-42.

¹⁶³ Karauz, s. 78.

tanımlanmıştır. Aynı maddenin ikinci fıkrasında ise “*Vekâlete ilişkin hükümler, niteliklerine uygun düştükleri ölçüde, bu Kanunda düzenlenmemiş olan iş görme sözleşmelerine de uygulanır.*” hükmüne yer verilmiştir. Bu kapsamda vekâlet sözleşmesi vekilin, bir başkasının iradesine ve menfaatine uygun olacak şekilde bir iş görme borcu altına girdiği sözleşmedir.¹⁶⁴ Bayilik sözleşmesinde, özellikle bayinin sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü bakımından bir iş görme edimi üstlendiğinin kabulü, bu sözleşmeyi vekâlet sözleşmesi ile karşılaştırmayı gerektirmiştir.

Bayilik sözleşmesi niteliği itibarıyla belirli unsurları ile iş görme edimi ihtiva eden ve tıpkı vekâlet sözleşmesi gibi sadakat yükümlülüğünün bulunduğu ve bu yönüyle güven ilişkisinin önem taşıdığı sözleşmelerdir.¹⁶⁵ Ancak vekâlet sözleşmesi bir tek işin veya belirli sayıdaki işin ifası için yapılır ve vekilin yüklendiği hizmetin ifası ile sözleşme sona erer. Buna karşılık bayilik sözleşmesinde tek bir işin ifası için menfaat birliği kurulmaz. Aksine taraflar, uzun süre devam etmesi amaçlanan bir iş birliği içindedir.¹⁶⁶ Nitekim bayi sözleşme konusu akaryakıtın/LPG otogazın satımı için istasyona büyük yatırımlar yapar. Bu kapsamda örneğin, belirli miktarda akaryakıtın nihai tüketiciye satılması akabinde sözleşmenin sona ereceğine ilişkin bir anlaşma yapılması sözleşmenin niteliği ile bağdaşmayacağı gibi taraf menfaatlerine de uygun düşmez.

Bir diğer önemli fark ise sözleşmelerin sona ermesiyle ilgilidir. TBK’nın 512 nci maddesi kapsamında vekâlet veren ve vekil, haklı bir neden olmaksızın ve herhangi bir önele bağlamaksızın sözleşmeyi her zaman tek taraflı olarak sona erdirebilir. Oysa uzun süreli bir işbirliği kurma amacıyla yapılan bayilik sözleşmesinde tarafların haklı bir nedene veya herhangi bir koşul ya da önele bağlı olmaksızın sözleşmeyi diledikleri zaman sona erdirebilmeleri en başta sözleşmenin amaç ve niteliği ile bağdaşmaz. Bu yönde bir uygulama özellikle bayinin büyük ölçüde ekonomik zarara uğratmasına sebep olabilir.¹⁶⁷

Diğer taraftan vekâlet sözleşmesinde vekil, doğrudan veya dolaylı olarak vekâlet vereni temsil eder ve her zaman vekâlet veren hesabına hareket eder.¹⁶⁸ Oysaki bayi, kendi adına ve hesabına faaliyette bulunur. Bunun bir sonucu olarak vekâlet sözleşmesi kapsamında yapılan işin rizikosu vekâlet verene aitken; bayilik sözleşmesinde rizikoyu

¹⁶⁴ Aral-Ayrancı, s. 434; Bayilik sözleşmelerinin yorumlanması ve tamamlanmasında vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümlerinden yararlanılması gerektiği yönünde bkz.: Çelebi, s. 103.

¹⁶⁵ Karauz, s. 79-80; Olgaç, s. 44.

¹⁶⁶ İsgüzar, s. 50; Kıl, s. 90.

¹⁶⁷ İsgüzar, s. 51; Kıl, s. 90-91.

¹⁶⁸ İsgüzar, s. 51; Karauz, s. 80-81; Şenol, s. 34.

tamamen bayi üstlenir.¹⁶⁹ Bayinin kendi hesabına hareket etmesi bağımsızlık unsuru açısından önemlidir. Vekil de iş görme edimini ifa ederken bayi gibi bağımsızdır. Ancak vekilin bağımsızlığı vekâlet verenin talimatları ile sınırlıdır.¹⁷⁰ Ayrıca TBK'nın 502 nci maddesi üçüncü fıkrası gereği vekil, yapmış olduğu işin sonucunda ücrete hak kazanır. Oysaki bayi ile dağıtıcı arasında böyle bir ekonomik ilişki söz konusu değildir.

1.7.6. Komisyon Sözleşmesi ile Karşılaştırılması

TBK'nın 532 nci maddesinde komisyonculuk *“Alım veya satım komisyonculuğu, komisyoncunun ücret karşılığında, kendi adına ve vekâlet verenin hesabına kıymetli evrak ve taşınırın alım veya satımını üstlendiği sözleşmedir.”* şeklinde tanımlanmıştır. Bayilik sözleşmesi ile komisyon sözleşmesi arasındaki temel farklılıklar komisyonculuğun kanuni tanımından anlaşılmaktadır. Tanıma göre komisyoncu, kendi adına ancak vekâlet verenin hesabına hareket ederek üstlendiği işin sonucunda müvekkilinden ücret alır. Buna karşılık bayi kendi adına ve hesabına faaliyette bulunur ve faaliyetleri kapsamında dağıtıcıdan herhangi bir ücret almaz.

Vekâlet veren tarafından komisyoncuya verilen malların mülkiyeti komisyoncuya değil müvekkiline aittir. Bayi ise satım konusu ürünü bizzat dağıtıcı şirketten satın alarak ürünün mülkiyetine sahip olur.¹⁷¹ Ayrıca komisyoncunun sürümü ve satışı artırıcı faaliyette bulunma yükümlülüğü olmayıp bayilik sözleşmesinin aksine müvekkili ile arasındaki hukuki ilişki sürekli bir nitelik taşımaz. Zira komisyon sözleşmesi, tek bir satım işlemi için verilen yetkiye dayalı ani edimli bir sözleşmedir.¹⁷²

Bununla birlikte TBK'nın 535 inci maddesine göre komisyoncu, vekâlet verenin belirlediği bedel üzerinden satış yapmalıdır. Aksi halde kural olarak, belirlenen bedel ile satış bedeli arasındaki farkı gidermekle yükümlüdür. Ancak vekâlet verenin belirlediği bedelin altında mal alması veya üstünde satış yapması halinde fazladan elde edilen kazanç farkını alıkoyamaz. Buna karşılık 5015 ve 5307 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesi gereğince akaryakıt/LPG alım ve satış fiyatları kural olarak, erişilebilir dünya standartları ve serbest piyasa koşulları gözetilerek taraflarca serbestçe belirlenmektedir. LPG otogaz bayisinin, dağıtıcı şirket tarafından belirlenen il tavan fiyatının üzerinde satış yapması ve elde ettiği fazla kazancı dağıtıcıya aktarması mümkün değildir. Buna karşılık akaryakıt

¹⁶⁹ Olguç, s. 45.

¹⁷⁰ Şenol, s. 34.

¹⁷¹ İsgüzar, s. 52.

¹⁷² İsgüzar, s. 52; Haluk Tandoğan, Tek Satıcılık Sözleşmesi, BATİDER, C. XI, S. 4, Ankara, 1982, s. 1-36, s. 5-10; Karauz, s. 76.

bayisinin dağıtıcı şirketin belirlediği il tavan fiyatının üzerinde satış yapması mümkünse de fazladan elde edilen kazanç farkı dağıtıcı şirket tarafından alıkonulamaz.

1.7.7. Değerlendirme

Yukarıda karşılaştırmalı olarak incelenen satış, acente, franchise, vekâlet ve komisyon sözleşmeleri belirli nitelik ve unsurları itibarıyla bayilik sözleşmesine benzerlik gösterebilir de önemli farklılıklar içerdikleri de aşîkârdır. Kanaatimizce, incelenen sözleşme türleri arasında bayilik sözleşmesine ekonomik işlevi ve uygulanma amacı itibarıyla en fazla benzerlik gösteren sözleşme franchise sözleşmesidir. Ancak akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, denetlemeye ve düzenlemeye tabi olan petrol ve LPG piyasalarındaki bayilik faaliyetlerinde kullanılan isimsiz sözleşmelerdir. Bu yönüyle multidisipliner hükümler barındıran akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, genel bayilik sözleşmelerinden dahi ayrılır. Bununla birlikte, özellikle satış ve acentelik sözleşmelerinin düzenlendiği hükümlerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde bayilik sözleşmelerine kıyasen uygulanabilir olması, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin yorumlanması ve muhtemel ihtilafların çözümü bakımından önem taşır.

Diğer taraftan, bu başlık altında bayilik sözleşmesinin tek satıcılık sözleşmesi ile karşılaştırılması yapılmamıştır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri niteliğine uygun düştüğü ölçüde tek satıcılık sözleşmesinin unsurlarından ve niteliklerinden istifade edilerek incelenmiştir. Zira çalışmamız tek satıcılık sözleşmesinin bayilik sözleşmesinin özel bir alt türü olduğunun, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin ise belirli bir piyasaya özgülenmesi nedeniyle genel bayilik sözleşmeleriyle bir tutulamayacağının ön kabulüyle şekillendirilmiştir. Nitekim akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, özel hukuk kapsamında bayilik sözleşmesi olarak adlandırılan isimsiz sözleşme türünün, kamu hukukundan gelen birtakım kurallar çerçevesinde oluşturulan özel bir türüdür. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerini alelade bayilik sözleşmelerinden ayıran ana unsur, tek elden satın alma yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olması ve tarafların faaliyetlerine özgü birtakım ayırt edici hak ve yükümlülüklerinin bulunmasıdır. Ancak petrol ve LPG piyasalarının regülasyona tabi tutulmasından ve sözleşmenin bu bağlamda şekillenmesinden kaynaklanan farklılıklar dışında akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, genel bayilik sözleşmelerinden tamamen ayrı değerlendirilemez.

1.8. Akaryakıt ile LPG Otogaz Bayilik Sözleşmelerinin Kendi İçinde Karşılaştırılması

Bu bölümde akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri birlikte ele alınmış ve her iki sözleşmeyi de kapsayacak şekilde genel açıklamalar yapılmıştır. Her iki sözleşmenin de sürekli borç doğuran ve çerçeve sözleşme niteliğinde olması gibi temel özellikleri, dağıtım ağı içerisindeki tedarik zincirinin yapısı, sözleşmenin şekli, multidisipliner hükümler barındırması, rekabet etmeme yükümlülüğünden doğan süreye ilişkin kısıtlamalar ve tarafların asli edim yükümlülükleri gibi ana unsurları neredeyse aynıdır. Nitekim 5015 ile 5307 sayılı Kanunların bayilik faaliyetlerine ilişkin düzenlemeleri de büyük ölçüde yeknesaktır. Kaldı ki genellikle aynı istasyon içinde yürütülen, EPDK tarafından regülasyona tabi tutulan ve amacı sözleşmeli olduğu dağıtıcı şirketten temin edilen yakıtı son kullanıcının aracına ikmal etmek olan bu iki bayilik faaliyeti kapsamında yapılan sözleşmelerin birbirinden tamamen ayrı ve bağımsız olması da beklenemez.

Ancak ülkemizde petrol ve LPG'nin iki ayrı piyasa yapısı olarak düzenlenmesi ve bu bağlamda her iki piyasanın kendi Kanun ve ikincil mevzuatının bulunması nedeniyle, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri arasında çok belirgin olmamakla birlikte bazı farklılıklar bulunur. En başta, sözleşmenin taraflarından biri olan bayinin akaryakıt için ayrı, LPG otogaz için ayrı bayilik lisansı alması gerekir. Aynı zorunluluk dağıtıcı şirketler için de söz konusudur. Bayi yönünden lisans alma koşulları büyük farklılıklar içermese de sözleşmenin diğer tarafı olan dağıtıcı şirketin lisans alarak piyasada faaliyet göstermesi yönünden petrol ve LPG piyasası arasında önemli farklılıklar bulunur.¹⁷³ Bu itibarla iki sözleşme arasındaki ayrımlardan biri, sözleşmenin taraflarından olan dağıtıcı şirket için lisans alma koşulları gereği aranan niteliklerin farklı olmasıdır. Ancak çalışmamızda bayilik sözleşmeleri kapsamında tarafların hak ve yükümlülükleri incelendiğinden, petrol ve LPG piyasalarının yapısı, piyasa faaliyetlerinin kapsamı ve lisans alma koşulları yönünden ayrıntılı bir karşılaştırma yapılmamıştır. Zira burada incelenmesi gereken husus farklılıkların bayilik sözleşmelerine olan etkisidir.

Bununla birlikte, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kendi içinde incelendiğinde, sözleşme hükümlerinden doğan temel farklılıklardan biri satış ve ikmal yapılan ürünlerin niteliğinden kaynaklanır. Başka bir ifadeyle çerçeve sözleşme

¹⁷³ Bkz. s. 11-12.

kapsamında yapılan münferit satım sözleşmelerinin satım konusu olan yakıt farklıdır. Akaryakıt, 5015 sayılı Kanun'un 2 nci fıkrasında "*Benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, jet yakıtı, motorin türleri, fuel-oil türleri ile Kurum tarafından belirlenen diğer ürünleri*" olarak tanımlanmıştır. 5307 sayılı Kanun'un 2 nci fıkrasında tanımlanan LPG otogaz ise "*Petrol ve doğal gazdan elde edilerek basınç altında sıvılaştırılan propan, bütan ve izomerleri gibi hidrokarbonlar veya bunların karışımını*" ifade eder. LPG, petrolün doğal gazdan ayrılması veya rafinaj sürecinde yan ürün olarak oluşan yanıcı bir hidrokarbon gaz karışımıdır. Benzin ve motorin, normal sıcaklık ve basınç altında sıvı halde bulunurken; LPG normal sıcaklık ve basınç altında gaz fazında bulunur ancak basınç altında sıvılaştırılabilir.

Akaryakıt ile LPG'nin yapısından kaynaklanan farklılıklar nedeniyle ürünlerin taşınması, depolanması ve tesislerde alınması gereken güvenlik önlemleri de farklılık gösterir. Bu farklılığın akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerine en önemli etkisi, ürünlerin teslim yeri ve teslim şekli ile ilgilidir. Ürünlerin teslimi, bayinin ikmal ihtiyacını karşılama yükümlülüğü ile ilgili olduğundan çalışmamızın ikinci bölümünde incelenmiştir.

Nihayetinde akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin farklı hükümler içerebilmesinin sebebi, 5015 sayılı Kanun ile 5307 sayılı Kanun'un ve ikincil mevzuatın lisans sahipleri yönünden kimi zaman farklı hak ve yükümlülükler öngörmesinin sözleşmelere olan etkisidir. Başka bir ifadeyle, mevzuatın sözleşme ilişkisi bağlamında taraflara farklı hak ve yükümlülükler öngördüğü hallerde, akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmeleri de bu bağlamda şekillendirilmektedir. Ancak yinelemek gerekir ki, tarafların asli edim yükümlülükleri her iki sözleşme yönünden de aynıdır. Yasal düzenlemelerin sözleşmeleri etkilediği durumlar genellikle yan edim yükümlülüklerinin ifasıyla ilgili olup bunlar çalışmamızın ikinci bölümünde incelenmiştir.

İKİNCİ BÖLÜM

2. TARAFLARIN HAK VE YÜKÜMLÜLÜKLERİ

2.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmelerinin niteliği gereği farklı hukuk disiplinleri bağlamında incelendiğini daha önce ifade etmiştik. Bu kapsamda tarafların hak ve yükümlülükleri bir yönüyle başta borçlar hukuku ve ticaret hukuku olmak üzere özel hukuk düzenlemelerine tabidir. Örneğin ödemenin ne şekilde yapılacağı, satıcının ve alıcının temerrüdü, ayıba karşı tekeffül, ihbar süreleri, faturaya itiraz, gecikme faizi, cezai şart, alacağı teminat altına almak amacıyla yapılan işlemler ve sözleşmenin feshine ilişkin hükümler özel hukuk alanının konusudur. Benzer şekilde, tekel hakkı dışında, öğretilde tek satıcılık sözleşmesi çerçevesinde belirlenen tarafların hak ve yükümlülüklerinin niteliği gereği bayilik sözleşmesi için de geçerli olduğu kabul edilir.

Madalyonun bir diğer yüzü ise tarafların hak ve yükümlülüklerinin bir kısmının 5015 sayılı Kanun, 5307 sayılı Kanun ve ikincil düzenlemeleri ile rekabet hukuku başta olmak üzere kamu hukuku kurallarıyla şekillenmiş olmasıdır. Gerçekten de Kanun, ilgili Yönetmelik ve Kurul Kararları ile lisans sahiplerinin hak ve yükümlülükleri hâlihazırda belirlenmişse de EPDK'ye sunulan tip sözleşme hükümlerinde mevzuat düzenlemelerine ayrıca yer verildiği veya bu hükümler çerçevesinde yükümlülükler ihdas edildiği görülür.

Çalışmamızın ikinci bölümü olan “*Tarafların Hak ve Yükümlülükleri*” başlığı altında birinci bölümde olduğu gibi akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri mevzuat kapsamında birlikte ele alınmamıştır. Zira her iki bayilik sözleşmesinde büyük oranda benzer hükümlere yer verilmişse de mevzuatın düzenleniş biçiminden kaynaklanan farklılıklar dolayısıyla tekrara düşmekten ve anlatımı karmaşıklaştırmaktan kaçınılmıştır. Bu itibarla, tarafların sözleşmeden doğan hak ve yükümlülüklerinin ağırlıklı olarak tek bir piyasa üzerinden incelenmesi tercih edilmiştir. Söz konusu piyasa belirlenirken daha önce bu alanda çalışma yapılmamış olan LPG otogaz bayilik

sözleşmeleri temel alınmış ve böylelikle literatüre kazanım sağlanması amaçlanmıştır. Ancak hak ve yükümlülüklerin incelendiği alt başlıklarda akaryakıt bayilik sözleşmelerindeki farklılıklara da değinilmiş ve konuya ilişkin olarak ayrı bir başlık altında genel değerlendirme yapılmıştır.

LPG piyasasında faaliyet gösterecek olan lisans sahiplerinin hak ve yükümlülükleri genel çerçevesiyle 5307 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinde düzenlenmiştir.¹⁷⁴ Kuşkusuz bu hüküm, LPG dağıtıcı lisans sahipleri ve LPG otogaz bayilik lisans sahipleri için de uygulanır. Ayrıca Yönetmelik ve Kurul Kararları ile başkaca hak ve yükümlülükler de öngörülmüştür.

Bu bölümde Kanun ve ikincil düzenlemeleri kapsamında lisans sahipleri için öngörülen hak ve yükümlülüklerin tamamı incelenmemiştir. Çalışmamızın konusuna uygun biçimde bayilik sözleşmelerinin ilgili hükümlerini şekillendiren yasal düzenlemeler ele alınmıştır. Başka bir ifadeyle, tarafların meri mevzuat ile düzenlenmiş ve bayilik sözleşmeleri ile ilintili olan hak ve yükümlülükleri incelenmiştir. Ayrıca bayilik sözleşmesinin özel bir alt türü olduğunu kabul ettiğimiz tek satıcılık sözleşmesi ile ilgili uygulama, öğreti ve yargı kararlarıyla belirlenen hak ve yükümlülüklerle de yer verilmiştir.

¹⁷⁴ 5307 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesinde, "*Lisans, sahibine lisansta yer alan faaliyetin yapılması ile bu konularda taahhütlere girilmesi haklarını verir.*

Lisans ile tanınan haklar; bu Kanunun, ilgili diğer mevzuatın ve lisansta yer alan hususların yerine getirilmesi koşuluyla kullanılır.

Piyasa faaliyetinde bulunanlar, kötünîyet veya tehlikeli eylem sonucunu doğuracak her türlü işlemde özenle kaçınmak, bunların oluşumunun engellenmesi için her türlü tedbiri almak ve istenmeyen durumları en kısa sürede gidermek zorundadır.

Bu Kanuna göre faaliyette bulunanlar;

a) Ticari ve teknik mevzuata uygun davranmak,

b) Çevreye zarar vermemek için gerekli tedbirleri almak,

c) Kamunun can, mal ve çevre güvenliği ile kendi tesis ve faaliyetlerini önemli ölçüde tehdit eden veya olumsuz etkileyen bir durum oluştuğunda, kamu yetkililerini ve bundan etkilenme ihtimali bulunan ilgilileri haberdar etmek, tehdidin niteliği ve niceliği ile bunu önlemek üzere alınmakta olan tedbirleri Kuruma bildirmek,

ç) Zorunlu sigorta yükümlülüğü kapsamında bulunan tesis ve/veya faaliyetlere zorunlu sigorta ile birlikte mali mesuliyet sigortası yaptırmak,

d) Faaliyetleri esnasında üçüncü kişilere veya çevreye verilecek zarar veya zararları tazmin etmek,

e) 12 nci maddenin birinci fıkrasına göre Kurumca belirlenen usul ve esaslara uygun bildirimleri yapmak,

f) 5 inci maddedeki hükümleri yerine getirmek ve Kurumca istendiğinde 12 nci maddenin üçüncü fıkrasına göre gerekli bilgi, belge ve numuneleri vermek, tutanakları imzalamak ve görevlilerin tesislerde inceleme yapmasına müsaade etmek,

g) Esas faaliyetlerine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce Kuruma bildirmek,

ğ) Piyasa faaliyetlerinde, teknik düzenlemelere uygun LPG sağlamak,

h) Dolum tesislerinde ve otogaz istasyonlarında sorumlu müdür bulundurmak,

ı) Aslı faaliyetlerinde eğitim ve sertifika almış personel çalıştırmak,

i) Eşit durumdaki alıcılara (kategorilere), eşit hak ve yükümlülük tanımak, farklı şartlar uygulamamak ile yükümlüdür." hükmüne yer verilmiştir.

2.2. Bayinin Hak ve Yükümlülükleri

2.2.1. Satın Alma Yükümlülüğü

2.2.1.1. Genel Olarak

Bayinin, bayilik sözleşmesi kapsamında sözleşme konusu ürünü satın alma yükümlülüğü asli edim yükümlülüklerindendir.¹⁷⁵ Bu yükümlülük sözleşmede açıkça kararlaştırılmamış olsa dahi sözleşmenin niteliği ve amacı gereği bayinin belirli aralıklarla ürün satın alması çerçevede sözleşmenin temel unsurlarından biridir.¹⁷⁶ Başka bir ifadeyle, bayinin belirli periyotlarla ürün siparişi vermesi, her iki taraf için de sözleşmeden beklenen menfaatin gereğidir.¹⁷⁷ Nitekim dağıtıcı kendi dağıtım ağı içerisinde bayiye olabildiğince çok ürün satmayı hedeflerken bayi de satın aldığı ürünü nihai tüketiciye satarak maksimum kârı elde etmeyi amaçlar. Bu nedenle bayinin satın alma yükümlülüğü aynı zamanda bayiye daha çok gayret göstermeye ve sürümünü artırıcı faaliyette bulunmaya yönlendirir.¹⁷⁸

Petrol piyasasında akaryakıt bayilerinin faaliyetleri kapsamında haklı ve mücbir sebepler hariç altı aydan uzun süreli pompadan satış yapmamaları halinde lisanslarının sona erdirileceği Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 17 nci maddesi birinci fıkrası (g) bendinde düzenlenmiştir. Buna karşılık LPG otogaz bayileri için belirli bir süre istasyonda satış yapmamaları halinde lisanslarının sona ereceğine ilişkin bir hüküm bulunmamaktadır. Dağıtıcı şirket ile sözleşme ilişkisine devam ettikleri sürece yıllarca otogaz satışı yapmamaları durumunda dahi lisanslarının geçerliliği etkilenmez; meğerki lisans süresi dolmamış veya uzatılmış olsun. Bu durum, piyasa faaliyetinin istikrarlı biçimde sürdürülmesi anlayışıyla bağdaşmamaktadır. Ancak kanaatimizce LPG otogaz bayileri için bu yönde bir sona erme sebebi öngörülmemiş olmasının başlıca sebebi, LPG piyasasında otomasyon sistemi kurma zorunluluğunun bulunmamasıdır.¹⁷⁹

Bayi, dağıtıcıdan satın alacağı LPG otogaz karşılığında bir bedel ödemekle yükümlüdür. Taraflar bu bedeli kural olarak serbestçe kararlaştırırlar. Sözleşme konusu ürünün bayiye satış bedeli; rafineri satış fiyatı/dağıtıcı ithalat yapmışsa dağıtıcı satış

¹⁷⁵ **Senol**, s. 72; **Karauz**, s. 157; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 108.

¹⁷⁶ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **İşgüzar**, s. 69; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 15-16.

¹⁷⁷ **Karauz**, s. 157.

¹⁷⁸ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 123.

¹⁷⁹ Otomasyon sistemine ilişkin açıklamalar için bkz.: s. 69-70.

fiyatı, özel tüketim vergisi (ÖTV), gelir payı, nakliye ücreti, dağıtıcının kendi kâr marjı ve katma değer vergisinin (KDV) toplanmasıyla belirlenir. Bu kalemlerden birindeki fiyat değişimi, satış bedelinde de değişikliğe yol açacağından uzun bir müddet belirli bir bedel üzerinden art arda satışların yapılması mümkün olmaz. Başka bir ifadeyle, piyasa yapısı gereği ürünün satış bedeli zamanla değişiklik gösterebilir. Dağıtıcıların kendi işlettikleri istasyonlar ile sözleşme akdettikleri bayiler arasında farklı uygulamalarda bulunmama yasağı, satış bedelinin belirlenmesinde de geçerlidir.¹⁸⁰

Ödeme, ürünün teslim edildiği gün peşin olarak yapabileceği gibi dağıtıcı tarafından bir ödeme vadesi de belirlenebilir. Bayinin ürünün karşılığı olan bedeli ödememesi halinde borçlunun temerrüdüne ilişkin TBK'nın 123-126 ncı maddeleri uygulanır. Bu halde dağıtıcı, ödemede temerrüde düşen bayinin satın alma talebini karşılamaksızın ikmal durdurabilir.¹⁸¹

Çerçeve sözleşme kapsamında genel satın alma yükümlülüğünün miktarı bayi için somut olarak belirlenmez. Zira satın alınan ürünün miktarı bayi tarafından işletilen istasyonun bulunduğu konum ve tüketici yoğunluğuna bağlı olarak farklılık gösterir.¹⁸² Ancak çerçeve sözleşme kapsamında yapılan münferit sözleşmelerde satın alınacak ürün miktarının alt ve üst sınırı belirlenebileceği gibi her münferit sözleşme için ayrıca somut bir belirleme de yapılabilir. Bayilik sözleşmesi bir satın alma sözleşmesi olmadığından, satım konusu ürünün miktarının belirlenmemiş olması sözleşmenin kurulmasına engel teşkil etmez.¹⁸³

Bayi, stok durumunu göz önünde bulundurarak gerekli gördüğü zamanlarda dağıtıcıdan ürün satın alma talebinde bulunur. LPG dağıtıcı şirketi, bayinin talebini yerine getirerek kendi mülkiyetinde veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan teknik düzenlemelere uygun araçlar ile istasyona ikmal yapmakla yükümlüdür. Akaryakıt bayilik faaliyeti yönünden ise böyle bir zorunluluk öngörülmemiştir. Akaryakıt dağıtıcı şirketi kendi araçlarıyla veya nakliye şirketleri vasıtasıyla akaryakıt istasyonuna tedarikte bulunabileceği gibi akaryakıt bayisi de dağıtıcının belirlediği depolama tesisinden kendi aracıyla akaryakıt temin edebilir. Bayi

¹⁸⁰ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 159.

¹⁸¹ **İşgüzar**, s. 71; **Kıl**, s. 101.

¹⁸² Aynı yönde bkz.: **Gümüş**, *Asgari Satın Alma Yükümü*, s. 80.

¹⁸³ **Şenol**, s. 73.

teknik düzenlemelere ve dağıtıcının talimatlarına uygun olarak ürünü teslim almakla yükümlüdür.

2.2.1.2. Asgari Satın Alma Yükümlülüğü

Bayilik sözleşmelerinde bayi için asgari alım yükümlülüğü kararlaştırılabilir. Asgari satın alma yükümlülüğü, genellikle yılda bir olacak şekilde belirli dönemler arasında bayinin dağıtıcıdan sözleşme ile kararlaştırılan asgari miktardaki ürünü satın alma taahhüdü altına girdiği bir yükümlülüktür.¹⁸⁴ Bu yükümlülük kapsamında bayi, o dönem için kararlaştırılan miktar kadar ürünü satın almak için münferit satış sözleşmesi akdetme yükümlülüğünü üstlenir.¹⁸⁵ Öğretideki hâkim görüş, asgari satın alma yükümlülüğünün bayinin genel satın alma yükümlülüğünün somutlaştırılmış hali olduğu yönündedir.¹⁸⁶

Asgari satın alma yükümlülüğü, sözleşmenin esaslı bir unsuru değildir.¹⁸⁷ Bu nedenle yükümlülüğün çerçeve sözleşme veya münferit satış sözleşmeleri ile kararlaştırılmış olması gerekir. Asgari alım miktarının ileride yapılacak münferit sözleşmelerle belirlenmesi, bayilik sözleşmesinin çerçeve niteliğine daha uygundur. Zira o dönemdeki piyasa koşulları, tarafların geçmiş yıllardaki ciroları ve gelecek dönem satış hedefleri her yıl farklılık gösterebilir.¹⁸⁸ Ayrıca tip sözleşme niteliğinde olan bayilik sözleşmesinde her bayinin işlettiği istasyonun bulunduğu bölgenin ekonomik koşulları farklılık arz edeceğinden genel bir çerçeve sözleşme ile asgari alım yükümlülüğünün kararlaştırılması isabetli olmayacaktır. Nitekim uygulamada genellikle asgari alım yükümlülüğünün çerçeve sözleşme ile değil sözleşmenin eki mahiyetinde kabul edilen protokollerle veya diğer münferit sözleşmelerle kararlaştırıldığı görülmektedir. Sözleşme ile asgari alım yükümlülüğüne ilişkin bir belirleme yapılmaması halinde dağıtıcı, bayiye asgari alım taahhüdünde bulunmaya zorlayamaz.¹⁸⁹

Asgari satın alma yükümlülüğünün kararlaştırılması, bayiye daha çok çaba göstermeye ve sürümü artırıcı faaliyette bulunmaya teşvik etmesi yönünden faydalıdır. Dağıtıcının ise kendisi için belirli bir satış hedefi tespit etmesi yıllık pazarlama planını

¹⁸⁴ Karauz, s. 159.

¹⁸⁵ Gümüş, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 81.

¹⁸⁶ Demir Gökyayla, s. 112; İsgüzar, s. 69; Karauz, s. 159; Şenol, s. 74; Kıl, s. 100; Karşı görüş için bkz.: Gümüş, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 81.

¹⁸⁷ Demir Gökyayla, s. 114; Gümüş, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 82; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 2.

¹⁸⁸ Şenol, s. 74; Karauz, s. 159-160.

¹⁸⁹ Antalya Bölge Adliye Mahkemesi, 11. HD., 09.04.2019 T., 2017/2068 E., 2019/760 K. (Naklen aktaran: Olgaç, s. 160.); Karauz, s. 162.

belirlemesi açısından fayda sağlar.¹⁹⁰ Ancak kanaatimizce dağıtıcının asgari satış miktarını belirlemesi akaryakıt bayilik sözleşmeleri için daha büyük önem arz eder. Zira Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 17 nci maddesi ikinci fıkrasına göre akaryakıt dağıtım şirketleri, lisans almalarını takip eden ikinci takvim yılında asgari 20.000 ton, üçüncü takvim yılında asgari 30.000 ton, dördüncü takvim yılında asgari 40.000 ton ve beşinci takvim yılından itibaren ise yıllık asgari 60.000 ton beyaz ürün (benzin ve motorin) satışını gerçekleştirmekle yükümlüdür. Asgari satış yükümlüğünü yerine getirmeyen akaryakıt dağıtıcı lisansı sahiplerinin lisansı kural olarak sona erdirilir. Asgari satış miktarının tespitinde, akaryakıt dağıtıcılarının kendi aralarında yaptıkları akaryakıt ticareti ve ilgili ve diğer mevzuat kapsamında yapılan akaryakıt ihracatları dikkate alınmaz. Dolayısıyla akaryakıt dağıtım şirketlerinin bayilerine yapacakları beyaz ürün satış miktarı lisans faaliyetlerini sürdürmeleri açısından büyük önem arz eder.¹⁹¹ Diğer taraftan, LPG dağıtıcı lisans sahipleri için asgari satış yükümlülüğü ne 5307 sayılı Kanun ne de herhangi bir ikincil mevzuat ile öngörülmüş değildir. Başka bir ifadeyle, meri mevzuat kapsamında LPG dağıtıcı lisans sahiplerinin asgari miktarda LPG satışı yapma zorunluluğu bulunmamaktadır.

Asgari satın alma yükümlülüğünün sözleşme ile kararlaştırılmadığı veya miktarın belirlenmesi konusunda anlaşmaya varılamadığı hallerde hâkimin müdahalesi istenilebilir. Bu halde hâkimin gerekirse bilirkişi marifetiyle ürünün niteliğine, mevcut piyasa koşullarına ve dürüstlük kuralına uygun olarak bir miktar belirlemesi gerektiği kabul edilmektedir.¹⁹² Öğretideki ağırlıklı görüş asgari satın alma yükümlülüğü kapsamında öngörülen satış miktarının, bayinin iktisadi varlığını tehlikeye sokacak ya da ortadan kaldıracak ölçüde yüksek ve erişilmez olması halinde bu yükümlülüğün TBK'nın 27 nci maddesi uyarınca kesin olarak hükümsüz olacağı yönündedir.¹⁹³ Uygulanacak olan yaptırım değiştirilmiş kısmi hükümsüzlük olup sözleşme ile belirlenen yüksek miktar, bayinin iktisadi varlığını tehdit etmeyecek uygun sınıra indirilir.¹⁹⁴

Öğretide asgari satın alma yükümlülüğünün ihlali halinde dağıtıcının haklı nedenle sözleşmeyi feshedebileceği gibi eksik kalan miktar için tazminat talep edebileceği veya eksik kalan miktarın satın alınarak bedelinin ödenmesi için ifa davası

¹⁹⁰ **Demir Gökyayla**, s. 112; **İşgüzar**, s. 70; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 16.

¹⁹¹ Ayrıca bkz.: **Kayıkçı**, s. 86.

¹⁹² **Şenol**, s. 74; **Karauz**, s. 161; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 115.

¹⁹³ **Gümüş**, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 85; **Karauz**, s. 161-162; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 113

¹⁹⁴ **Gümüş**, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 85.

açabileceği kabul edilmektedir.¹⁹⁵ Bizim de katıldığımız görüşe göre asgari alım yükümlülüğünün ihlali sebebiyle dağıtıcının doğrudan tazminat talep edebilmesi için bayinin kusurlu olması gerekir. Tazminat olarak talep edilecek olan, münferit satışlara ilişkin toplam satış bedeli değil; bayinin kararlaştırılan miktarda alım yapmaması nedeniyle dağıtıcının uğradığı kâr mahrumiyetidir.¹⁹⁶

Buna karşılık öğretide kabul edilen ifa davası açma olanağının bayilik sözleşmeleri yönünden uygulanabilir olmadığı görülmektedir. Zira bayinin satın almadığı eksik kalan miktar kadar ürünü, istasyonunda depo etmesi fiili olarak mümkün olmadığı gibi dağıtıcının bu ürünü bayinin istasyonu dışında bayi adına başka bir yere sevk ve ikmal etmesi de yasal olarak mümkün değildir. Ancak bayinin asgari satın alma yükümlülüğünü ihlal etmesi, dağıtıcıya satım bedelini ödeme yükümlülüğünün ihlalinde olduğu gibi ürünü bayiyeye teslim etmekten kaçınma hakkı vermez.¹⁹⁷

Ayrıca tarafların asgari satın alma yükümlülüğünün ihlali halinde sözleşmenin haklı nedenle feshi yerine, bayinin belirli bir miktar cezai şart ödeyeceğine ilişkin sözleşmeye hüküm ekledikleri uygulamada sıklıkla görülmektedir. Çerçeve sözleşmede yer alabileceği gibi münferit satış sözleşmeleri ile de kararlaştırılabilen cezai şart, genellikle belirli bir dönemi kapsayacak ve her bir dönem için ayrı ayrı işleyecek şekilde dağıtıcı lehine düzenlenmektedir. Buradaki cezai şartın sözleşmeden doğan yükümlülüğün hiç veya gereği gibi yerine getirilmemesi sebebiyle ifaya eklenen cezai şart niteliğinde olduğu kabul edilmektedir.¹⁹⁸

Yargıtay'ın istikrar kazanmış içtihadına göre, asgari alım yükümlülüğü ihlal edilmiş olmasına rağmen dağıtıcı tarafından herhangi bir itirazda bulunulmamış ve sözleşme ilişkisine devam edilerek sözleşmenin aynen ifası sürdürülmüşse, artık geçmiş dönem için lehine doğan cezai şarttan vazgeçmiş olduğu kabul edilmelidir.¹⁹⁹ Nitekim Yargıtay bir kararında:²⁰⁰

¹⁹⁵ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 43; **İşgüzar**, s. 70-71.

¹⁹⁶ **Gümüş**, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 87-88.

¹⁹⁷ **Gümüş**, Asgari Satın Alma Yükümü, s. 89.

¹⁹⁸ **Şenol**, s. 75; **Kayıkçı**, s. 88; Yarg. 13. HD., 12.12.2013 T., 2013/14654 E., 2013/19950 K.; Yarg. 19. HD., 16.01.2014 T., 2013/14851 E., 2014/1302 K. (Naklen Aktaran: **Olgaç**, s. 51.).

¹⁹⁹ “...Kaldı ki, sözleşme tarihi olan 2003 tarihinden davanın açıldığı 2010 tarihine kadar ihtirazi kayıt konmadan mal verilmeye devam edilmesi sebebiyle asgari alım taahhüdüyle ilgili bu uygulamaya gidilmeyeceği konusunda haklı bir güven yaratılmıştır. Oluşan bu güven sebebiyle davacının aradan geçen bunca yıldan sonra davalıdan belirtilen sebeplerle cezai şart talep etmesi MK md. 2'ye aykırıdır.” Yarg. 19. HD, E. 2013/14654, K. 2013/19950, T. 12.12.2013.; Yarg. 19. HD, E. 2013/14851, K. 2014/1302, T. 16.01.2014. (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 29.01.2024.); Ayrıca bkz.: **Karauz**, s. 159-163.

²⁰⁰ Yarg. 19. HD, 12.12.2013 T., 2013/14654 E., 2013/19950 K. (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 29.01.2024.).

“...Her yılsonunda bir önceki yıla dair ceza koşulunun istenebilmesi, takip eden yılda henüz ifaya başlanmadan önce çekince (ihtirazi kayıt) bildirilmesi veya ihtar çekilmesine bağlıdır. Bunlar yapılmadan müteakip yılın ifası gerçekleşmişse artık bir önceki yıla ait ceza koşulu istenemez. (...) Yargıtay HGK’nun 20.1.2013 T. 2012/19-670 E. 2013/171 K. sayılı kararında da açıklandığı üzere, sözleşme süresi içinde çekince konmadan uzun süre ifaya devam edilmesi üzerine borçluda, ‘ceza koşulu istenmeyeceği’ ne dair haklı bir güven oluşmuş ise oluşan bu haklı güven ve dürüstlük ilkesi sebebiyle önceki yıla veya yıllara ait ceza koşullarının talep edilemeyeceğinin kabulü gerekir.” gerekçesiyle bayinin artık kendisinden önceki döneme ilişkin olarak cezai şart istenmeyeceği yönündeki haklı güveninin korunması gerektiğine karar vermiştir.

TBK’nın 182 nci maddesine göre taraflar, cezanın miktarını serbestçe kararlaştırabilirler. Ancak hâkim aşırı gördüğü ceza koşulunu kendiliğinden indirir. Buna karşılık, tacir sıfatına haiz olanların aşırı buldukları cezai şartın indirilmesini mahkemeden isteyemeyecekleri, dolayısıyla TBK’nın 182 nci maddesinin tacirler bakımından uygulanmayacağı TTK’nın 22 nci maddesi ile hüküm altına alınmıştır. Bayi, gerçek veya tüzel kişi tacirdir. Dolayısıyla tacirler için öngörülen cezai koşulun indirilmesinin mahkemeden istenilemeyeceği kuralı kuşkusuz bayiler için de geçerlidir. Ancak bu kurala yargı kararları ile bir istisna tanınmıştır. Yargıtay’ın süreklilik kazanan içtihadına göre, cezai şartın uygulanması tacirin ekonomik anlamda mahvına yol açacaksa, bu aşırılıktaki bir cezai şart ahlaka aykırı sayılacağından indirilebilmesi gerekir.²⁰¹

2.2.1.3. Tek Elden Satın Alma Yükümlülüğü

Tek elden temin yükümlülüğü olarak da adlandırılan²⁰² tek elden satın alma yükümlülüğü, bayinin tekrar satmak amacıyla sözleşme konusu ürünü yalnızca sözleşmenin karşı tarafı olan dağıtıcı şirketten satın alacağını öngörülmesidir.²⁰³ Alelade

²⁰¹ “...Cezai şart borçlunun iktisaden mahvına mucip olacak derecede ağır ve yüksek ise adap ve ahlaka aykırı sayılarak tamamen veya kısmen iptal edilmesi gerekir. Borçlu tacir olsa dahi böyle bir durumda ceza iptal edilebilir. Çünkü ahlak ve adaba aykırılık dolayısıyla şartın butlanı genel bir hükümdür...” YHGK., 20.03.1974 T., 1970/1053 E., 1974/222 K.; YHGK., 26.11.2001 T., 2001/9-1175 E., 2001/166 K.; Yarg. 15. HD., 05.10.1999 T., 1999/1865 E., 1999/3481 K.; Yarg. 15. HD. 24.06.1992 T., 5216 E., 3281 K.; Yarg. 19. HD., 07.03.2010 T., 2012/16814 E., 2013/4336 K.; Yarg. 15. HD, 11.05.2000 T., 1999/4655 E., 2000/2324 K. (<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 29.01.2024)).

²⁰² Aslan, Enerji Hukuku, s. 207.

²⁰³ Karauz, s. 163; Dar ve geniş anlamda tek elden satın alma yükümlülüğüne ilişkin bkz.: Şenol, s. 76; Demir Gökyayla, s. 132; Rekabet hukuku kapsamında tek elden satın alma anlaşması “Birisi yeniden satıcı ve diğeri sağlayıcı olmak üzere, yalnız iki teşebbüsün taraf olduğu ve anlaşmada belirtilen malları yeniden satmak amacıyla sadece sağlayıcıdan veya onunla bağlantılı bir teşebbüsten ya da sağlayıcının mallarını satma görevi verdiği başka bir teşebbüsten satın alma konusunda yapılan anlaşmalardır.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bkz.:

bayilik sözleşmelerinden farklı olarak, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde bayi için öngörülen tek elden satın alma yükümlülüğü; sözleşme ile kararlaştırılan ihtiyari bir kayıt değil yasal bir zorunluluktur. Nitekim 5307 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi birinci fıkrasında LPG otogaz bayileri bayilik faaliyetlerini, dağıtıcılar ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre yürütecekleri hüküm altına alınmıştır. Kanaatimizce bayilik sözleşmesini "tek elden satış sözleşmesi" olarak nitelendirmek tek başına sözleşmenin diğer unsurlarını karşılamamaktadır. Ayrıca daha önce ifade ettiğimiz üzere, kanun koyucu her ne kadar "*tek elden satış sözleşmesine göre*" faaliyet yürütüleceğini belirtmişse de burada tek elden yürütülecek olan faaliyet satıştan ziyade satın almadır. Zira bayilik sözleşmesi kapsamında bayi, münhasıran sözleşme akdettiği dağıtıcı şirketten yakıt satın alma yükümlülüğü altına girer. Dolayısıyla 5307 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi birinci fıkradan anlaşılması gereken, LPG otogaz bayilerinin dağıtıcılar ile yapacakları "*tek elden satın alma yükümlülüğü ihtiva eden sözleşmeler*" ile faaliyet yürütecek olmalarıdır.

Bununla birlikte, Lisans Yönetmeliği'nin 25 inci maddesi birinci fıkrasında, bayilerin dağıtıcılar ile yapacakları tek elden satış sözleşmesine göre bayilik faaliyetlerinde bulunacakları ve dağıtıcıdan temin ettikleri LPG'nin nihai kullanıcıya (tüketiciye) satışının yapılacağı belirtilmiştir. Nitekim aynı Yönetmeliğin 26 ncı maddesinin birinci fıkrası (g) bendinde ise LPG otogaz bayilik lisans sahiplerinin yeniden satış amacı ile hiç bir şekilde LPG satışı yapmamakla yükümlü oldukları ifade edilmiştir.²⁰⁴ Bu itibarla, açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte söz konusu hükümler bir bütün olarak değerlendirildiğinde bayilerin diğer bayi ve dağıtıcılara yeniden satış amacıyla ürün satışı yapmalarının da yasaklandığı anlaşılmaktadır.²⁰⁵ Başka bir ifadeyle bayilerin sözleşme akdettikleri dağıtıcı şirket dışında, lisans türü fark etmeksizin, diğer lisans sahiplerinden ürün temin etmeleri mümkün değildir.

Bu kuralın istisnası Lisans Yönetmeliği'nin 25 inci maddesi ikinci fıkrasında yer almaktadır.²⁰⁶ Bu hükme göre LPG otogaz bayileri, bayisi oldukları dağıtıcının

<https://www.rekabet.gov.tr/tr/Sayfa/Yayinlar/rekabet-terimleri-sozlugu/terimler-listesi?icerik=9a9fa0bc-3093-4c43-8a31-66e5bbb7d081> (E.T.: 01.02.2023).

²⁰⁴ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 38 inci maddesi birinci fıkrası (c) ve (g) bendi.

²⁰⁵ Aynı yönde bkz.: **Kayıkçı**, s. 77.

²⁰⁶ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 37 nci maddesi üçüncü fıkrası "*Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının lisansının iptal edilmesi halinde, sözleşmenin feshini beklemeksizin başka bir dağıtıcı ile sözleşme imzalayarak lisans tadil başvurusunda bulunurlar. Bayiler, bayisi oldukları dağıtıcının faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde ise, dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemeksizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olmak ve lisanslarını tadil ettirmek kaydıyla başka bir dağıtıcıdan akaryakıt temin edebilir.*"

faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemeksizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olması kaydıyla başka bir dağıtıcı ile sözleşme akdedebilir ve Kuruma bilgi vermek koşuluyla başka bir dağıtıcıdan LPG temin edebilir. Kanaatimizce mücbir sebep hali de bu doğrultuda Kurul kararı verilmesi koşuluyla tek elden satın alma yükümlülüğüne istisna oluşturabilir.²⁰⁷

Tek elden satın alma yükümlülüğünün öngörüldüğü hükümler emredici niteliktedir. Bu nedenle bayilik sözleşmesi ile bayinin farklı bir dağıtıcıdan veya başkaca bir lisans sahibinden ürün temin edebileceğinin kararlaştırılması halinde, ilgili hüküm TBK'nın 27 nci maddesi uyarınca kesin olarak hükümsüzdür. Ancak bu halde sözleşmenin tamamı değil, yalnızca tek elden satın alma yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden ilgili kısım kesin olarak hükümsüz sayılacaktır.

Tek elden satın alma yükümlülüğü, rakip dağıtıcı şirketlerin bayiler ile sözleşme kurmasını zorlaştırdığı, özellikle piyasaya yeni girecek dağıtıcılar açısından bir giriş engeli teşkil ettiği ve bu yönüyle yalnızca marka içi değil markalar arası rekabeti de sınırlandırabilecek nitelikte olduğu gerekçesiyle öğretilde eleştirilmektedir.²⁰⁸ Gerçekten de rekabeti sınırlayıcı bir etki doğuran tek elden satın alma yükümlülüğünün rekabet hukuku yönünden de değerlendirilmesi gerekir.

Rekabet hukuku bağlamında tek elden satın alma yükümlülüğü, Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuzda olduğu gibi *“tek marka sınırlaması”* başlığı altında incelenmektedir.²⁰⁹ Tek marka anlaşmalarının özünü, alıcının belli bir ürün veya ürün gruplarında ihtiyacının tamamını veya büyük bir kısmını tek bir sağlayıcıdan temin etmeye yönlendirilmesi oluşturur. Tek marka sınırlaması ile diğer sağlayıcıların pazardaki belirli alıcılara mal satması engellendiği için, bu yönde bir sınırlama pazar kapama etkisi doğurabileceği gibi piyasadaki sağlayıcıların pazar paylarında katılığa da neden olabilir. Marka içi rekabeti sınırlayıcı nitelikte olan tek elden satın alma yükümlülüğü içeren sözleşmeler, tek marka sınırlaması çerçevesinde sağlayıcının pazar payının %30'un altında olduğu ve söz konusu sınırlamanın beş yılı aşmadığı hallerde

²⁰⁷ “Bir olayın mücbir sebep hali sayılabilmesi için; olaydan etkilenen tarafların gerekli özen ve dikkati göstermiş ve önlemleri almış olmasına karşın önlenemeyecek, kaçınılamayacak veya giderilemeyecek olması ve bu durumun etkilenen tarafın ilgili mevzuat kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmesini engellemesi gerekir. Mücbir sebeplerin gerçekleşmesi hâlinde, mücbir sebeplerin etkileri giderilinceye kadar, lisans sahibinin ilgili mevzuattan kaynaklanan yükümlülükleri etkilendikleri oranda Kurul kararıyla ertelenebilir. Söz konusu yükümlülüklerin yerine getirilemeyeceğinin anlaşıldığı hallerde, Kurul, lisans sahibinin yükümlülüğünün kaldırılmasına da karar verebilir...”

²⁰⁸ Bkz.: **Aslan**, Enerji Hukuku, s. 207; **Karauz**, s. 164; **Alkaç**, s. 185-186.

²⁰⁹ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 164 vd.

2002/2 sayılı Tebliğ kapsamında rekabete aykırılıktan muaf tutulur.²¹⁰ Başka bir ifadeyle, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında öngörülmesi yasal bir zorunluluk olan tek elden satın alma yükümlülüğü, rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilecek ve 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesinde öngörülen koşulların varlığı halinde grup muafiyetinden yararlanılabilecektir.²¹¹

Kanaatimizce tek elden satın alma yükümlülüğünün 5015 ve 5307 sayılı Kanunlar bağlamında yasal bir zorunluluk olarak öngörülmesinin temel sebebi, kaçak veya niteliği değiştirilmiş ürün satışının önüne geçmek ve akaryakıt/LPG otogaz bayilik faaliyetlerinin denetim ve gözetimini daha etkin biçimde yürütmektir. Zira Mayıs 2024 tarihi itibarıyla yürürlükte olup ülkemizin farklı bölgelerinde faaliyette bulunan ve farklı dağıtıcı lisans sahipleri ile sözleşme akdetmiş 12621 adet akaryakıt ve 10722 adet LPG otogaz bayilik lisans sahibi bulunmaktadır.²¹² Bu bayilerin yalnızca sözleşme akdettiği dağıtıcı lisans sahibinden ürün temin etmesi, faaliyetlerinin ve yükümlülüklerinin daha etkin biçimde denetlenmesine ve EPDK nezdinde yürütülecek işlemlerinin sözleşme akdettikleri dağıtıcı şirket vasıtasıyla yerine getirilmesine olanak sağlar.

2.2.2. Sürümü Artırma Faaliyetinde Bulunma Yükümlülüğü

2.2.2.1. Genel Olarak

Bayilik sözleşmesinin özelliklerini incelerken, bayinin satışı ve sürümü artırma faaliyetinde bulunmasının onun asli edim yükümlülüklerinden olduğunu daha önce ifade etmiştik. Gerçekten de bu yükümlülük, sözleşme süresince devam eden ve bayi için süreklilik arz eden bir borç niteliğindedir. Sürümü artırıcı faaliyette bulunan bayinin bu yükümlülüğü, esasen bir hizmet edim yükümlülüğüdür.²¹³ Bayinin daha çok satış yapmak amacıyla sürümü artırıcı faaliyette bulunması, her iki tarafa da gelir sağlayacağından hem dağıtıcının hem de bayinin karşılıklı menfaatlerine hizmet eder. Bu yönüyle sürümü artırıcı faaliyette bulunma yükümlülüğü, tarafların menfaatlerini koruma yükümlülükleri ile de yakından ilişkilidir.²¹⁴

²¹⁰ Pazar payının %30'un veya zaman sınırının beş yılın üzerinde olduğu hallerde ise bireysel muafiyet değerlendirmesi yapılabilir. Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 113-117. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/dikey-anlasmalara-iliskin-kilavuz-20220623145035448.pdf> (E.T.: 01.02.2024)).

²¹¹ Konuya ilişkin detaylı açıklamalar için bkz.: 28 vd.

²¹² Bkz.: EPDK, <https://lisans.epdk.gov.tr/epvys/web/faces/pages/lisans/petrolBayilik/petrolBayilikOzetSorgula.xhtml> (E.T.: 12.05.2024.).

²¹³ İşgüzar, s. 72; Şenol, s. 77.

²¹⁴ Karauz, s. 175.

Bayinin sürümü artırıcı faaliyette bulunma yükümlülüğünün kapsam ve biçimi taraflarca belirlenir. Bu belirleme sözleşme ile somut olarak yapılabileceği gibi basiretli bir tacirin piyasa yapısı, satılacak olan ürünün niteliği, ekonomik koşullar ve iyi niyet kurallarının gözetilerek yerine getirilmesi de bayiden beklenebilir.²¹⁵

Sürümü artırma amacı taşıyan faaliyetlerin yerine getirilmesinde istasyonda yeterli sayıda ve nitelikte personel çalıştırılması önem arz eder.²¹⁶ Bayi, istasyonda çalışacak personelleri kendisi seçer ve personellerin ücret, çalışma koşulları ve sosyal güvenlik mevzuatından doğan sorumluluklarını kendisi yerine getirir. Ancak dağıtıcı yeterli sayıda ve kalifiye personelin istihdam edilmesini; bu personellerin üniformalarının kumaş, kesim ve rengine kadar dağıtıcının markasını temsil edecek şekilde olmasını ve personellerin istasyonda kullanacakları diğer ekipmanları belirlemeye yetkili olduğunu sözleşme ile kararlaştırabilir. Ayrıca sözleşme kapsamında personellerin belirli aralıklarla dağıtıcı tarafından yapılacak eğitim ve seminerlere katılım zorunluluğu da öngörülebilir.

Uygulamada bayilik sözleşmeleri kapsamında bayinin sürümü artırıcı faaliyette bulunması ve dağıtıcı şirketin marka değerini koruması amacıyla; özellikle promosyon uygulamalarına, reklam faaliyetlerine, kurumsal standartlara, istasyonun temizlik ve bakımı gibi fiziki koşullarına, personellerin niteliğine, sağlık, emniyet, çevre ve güvenlik (SEÇ-G) standartlarına ve organizasyonlara ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verildiği görülmektedir.

2.2.2.2. Promosyon Uygulamaları

Promosyon kampanyaları, piyasadaki satışı ve sürümü artırıcı faaliyetlerden birisidir. 5015 sayılı Kanunu'nun 9 uncu maddesi son fıkrasında bayilerin promosyon kampanyalarına katılımlarının ihtiyarî olduğu ve dağıtıcıların, promosyon kampanyaları hakkında bayilerini kampanyanın maliyetine ilişkin belgelerle birlikte şeffaf ve açık bir şekilde bilgilendirmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu itibarla bayiler, promosyonlara katılım konusunda zorlanamazlar. Benzer bir hüküm 5307 sayılı Kanun'da bulunmamakla birlikte aynı esaslar LPG otogaz bayileri için de kıyasen uygulanmaktadır. Ancak petrol piyasasında akaryakıt alımına ilişkin promosyon uygulamalarıyla ilgili yapılan ikincil

²¹⁵ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 43; İşgüzar, s. 72; Karauz, s. 175.

²¹⁶ Demir Gökyayla, s. 126; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 43; İşgüzar, s. 73; Kıl, s. 43.

düzenlemeler LPG otogaz alımı için de geçerli olmakla birlikte LPG piyasasında promosyon uygulamaları ile ilgili yayımlanan ayrı bir Kurul kararı bulunmamaktadır.²¹⁷

Geçmiş yıllarda akaryakıt ve LPG otogaz alımı karşılığında tüketicilere promosyon adı altında çeşitli hediyeler verilmekteydi. Ancak bu özendirici kampanya uygulamaları, 15/12/2010 tarihli ve 2924/2 sayılı Kurul kararı ile büyük ölçüde sınırlandırılmış ve 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Petrol ve LPG Piyasalarında Uygulanan Promosyonlar Hakkında Kurul Kararı ile son halini almıştır.

Kararda promosyon aynı, hizmet ve finansal promosyon olmak üzere üç gruba ayrılmış ve lisans sahiplerinin akaryakıt ve/veya otogaz LPG satışına bağlı olarak herhangi bir adla aynı promosyon vermesi yasaklanmıştır. Aynı promosyon hediye, eşantıyon, kampanya ve sair adlarla verilen tüm eşyaları ifade eder. Buna karşılık belirli bir miktar akaryakıt ve/veya otogaz LPG alımı şartı olmaksızın reklam amaçlı olarak dağıtılan ve araçlarda bulunmasına ihtiyaç duyulabilecek kâğıt mendil, ıslak mendil, cam silme bezi, araç kokusu gibi ürünlerin tüketiciye hediye edilmesi serbesttir.

Ayrıca Kararda, istasyonlarında verilen hizmetlerin akaryakıt ve/veya otogaz LPG alımına bağlı olmaksızın hizmet promosyonu kapsamında indirimli veya ücretsiz olarak sunulmasının serbest olduğu ve sadece ücretsiz veya indirimli akaryakıt ve/veya otogaz LPG sunulması ile sınırlı olmak şartıyla lisans sahiplerinin finansal promosyonlar düzenleyebileceği belirtilmiştir. Nitekim finansal promosyon kapsamında tüketicilere sadakat kart, puan kart, club kart gibi isimlerle temin edilen kartlar ile akaryakıt ve/veya LPG otogaz alımı sonrası dağıtıcıların düzenlediği kampanyalara katılımın sağlanmasına yönelik sistemler geliştirilmiştir.

Dağıtıcı şirketler, düzenleyecekleri finansal promosyonlardan doğan maliyetlerinin toplamda en fazla binde bir (%1)'lik kısmını, bu promosyonlara katılan bayilerinden talep edebilirler. Dağıtıcıların düzenleyecekleri finansal promosyonların maliyetlerine ilişkin bayilerinden anılan sınıra uygun olarak bir bedel talep etmeleri halinde, bayilerini her bir finansal promosyon için promosyonunun süresi, kapsamı ve maliyeti hakkında bilgilendirmek ve bayinin katılımı için yazılı muvafakatini almak

²¹⁷ 5307 sayılı Kanun'da promosyon kampanyalarına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak promosyon uygulamalarının usul ve esaslarının düzenlendiği 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Kurul Kararında promosyon kampanyalarına ilişkin hükümler petrol piyasasının yanı sıra LPG piyasasını da kapsar şekilde ihdas edilmiştir. Başka bir ifadeyle, 5307 sayılı Kanun'da promosyon kampanyalarına ilişkin bir hükme yer verilmemiş olmakla birlikte 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Petrol ve LPG Piyasalarında Uygulanan Promosyonlar Hakkında Kurul Kararı ile promosyon kampanyalarına yönelik usul ve esaslar bakımından iki piyasa arasında yeknesaklık sağlanmıştır.

zorundadır.²¹⁸ Nitekim akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin finansal promosyonlara katılımı isteğe bağlıdır.

2.2.2.3. Reklam Yükümlülüğü

Bayinin sürümü artıcı faaliyette bulunma yükümlülüğünün somutlaştırılmış hallerinden biri de satım konusu ürünün reklamının yapılmasıdır. Genel anlamıyla reklam, tüketiciye üretilen mal ve hizmetler hakkında yeterli ve doğru bilgiyi çeşitli iletişim araçları yardımıyla iletme biçimidir.²¹⁹ Reklam faaliyetlerinin amacı sözleşme konusu ürüne ilgiyi artırarak tüketicide ek bir satın alma arzusu uyandırmak ve böylece sürümü ve satış miktarını artırmaktır.²²⁰

Dağıtıcı şirketin marka değeri ve ticari itibarı bakımından reklam faaliyetleri büyük öneme sahiptir. Öğretide bayinin her ne kadar sözleşmede kararlaştırılmamış olsa dahi bulunduğu bölgede dağıtıcının markasının reklamını yapmakla yükümlü olduğu kabul edilmekteyse de;²²¹ uygulamada reklam yükümlülüğünün kapsamı, hangi araçlarla ve ne şekilde yapılacağı gibi hususların bayilik sözleşmelerinde oldukça ayrıntılı biçimde düzenlendiği görülmektedir. Nitekim dağıtıcının markasına ait ilan ve reklam malzemelerinin cinsi, ebatı ve bu malzemelerin istasyonun hangi bölgelerinde bulundurulması gerektiği gibi oldukça detaylı düzenlemelere yer verilmektedir.

Bir görüşe göre günümüzde bayinin reklam yükümlülüğünü “*dağıtıcının reklamlarına muhalefet etmeme yükümlülüğü*” kapsamında bir reklam yasağı olarak değerlendirmek daha doğrudur. Zira bayilik sözleşmelerinde bayinin kendi istasyonunda dağıtıcıya ait ilan ve reklamları, dağıtıcının emir ve talimatlarına uygun olarak bulundurmak ve reklam faaliyetlerine ilişkin öngörülen kurallara uymak ile yükümlü olduğuna ilişkin hükümler yer almaktadır.²²² Gerçekten de tip sözleşmeler incelendiğinde dağıtıcının belirlediği reklam, afiş ve ilanlara bayinin itiraz etmesi ve müdahalede bulunmasının sözleşme ile yasaklandığı görülmektedir. Benzer şekilde, bayinin istasyonunda üçüncü şahıslara ait veya onlara atıf yapan reklam ve afişlerin, dağıtıcı

²¹⁸ Bkz.: 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Petrol ve LPG Piyasalarında Uygulanan Promosyonlar Hakkında Kurul Kararı 4 üncü maddesi üçüncü fıkrası.

²¹⁹ Tunçdan **Baltacıoğlu**, Türkiye’de TV Reklam Harcamaları, Ankara İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, Yayın No: 90, Ankara, 1976, s. 13.

²²⁰ **İşgüzar**, s. 74; **Karauz**, s. 178.

²²¹ **İşgüzar**, s. 73; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 44.

²²² **Karauz**, s. 178-179.

şirketin yazılı izni olmaksızın istasyonda bulundurulamayacağı yönünde hükümler yer almaktadır.

Kanaatimizce bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesine rağmen dağıtıcının reklam faaliyetlerinin, dağıtıcının emir ve talimatlarına bütünüyle uygun olacak şekilde bayi tarafından yürütülmesi ve istasyonda üçüncü kişilere ait ürün ve hizmetlerin reklamının yapılmasının dağıtıcının yazılı muvafakatine bağlanması, dağıtıcının marka değerini korumasındaki ve dağıtım zinciri içerisinde standartlaşmış bir bayilik ağı oluşturmaındaki menfaatinden ileri gelir.

Tek satıcılık sözleşmeleri kapsamındaki reklam yükümlülüğünde genel kabul, aksine bir düzenleme yoksa reklam giderlerinin tek satıcıya ait olduğu ancak olağandışı giderlerin taraflar arasında paylaşılması gerektiği yönündedir.²²³ Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde reklam giderlerinin kime ait olduğuna ilişkin genel bir hüküm bulunmamakla birlikte uygulamada sıklıkla levha, ilan, afiş gibi reklam malzemelerinin mülkiyeti dağıtıcıya ait olmak üzere talimatlara uygun şekilde yerleştirilmesi ve kullanılması koşuluyla bayiye teslim edilmesi tercih edilir. Ancak istasyondaki reklam malzemelerinden kaynaklanan vergi, harç, resim ve sair ücretlere bayinin katlanacağı yönünde sözleşme hükümlerine yer verilmektedir.²²⁴ Olağandışı reklam faaliyetlerinin yürütülmesi durumunda ise taraflar arasında menfaat dengesi gözetilerek, promosyon uygulamasına benzer bir gider paylaşımının yapılması mümkündür.

2.2.2.4. Stok Bulundurma Yükümlülüğü

Bayinin stok bulundurma yükümlülüğü, nihai tüketiciye kesintisiz olarak ürün satışı yapabilmesi ve dolayısıyla sürümü artırma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için gereklidir.²²⁵ Ancak bayinin stok bulundurma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için dağıtıcı şirketin de teslim ve ikmal yükümlülüğünü yerine getirmesi gerekir.²²⁶

Uygulamada tip sözleşmelerle, bayinin tatil günleri de dâhil olmak üzere her gün yirmi dört saat kesintisiz bir şekilde ürünlerin satışını sürdürmekle ve istasyonu nihai tüketiciye hizmet verebilir şekilde açık bulundurmakla yükümlü olduğu

²²³ İsgüzar, s. 73; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:1/1, s. 44; Tandoğan, Tek satıcılık, s. 17; Şenol, s. 80.

²²⁴ Aynı yönde bkz.: Karauz, s. 179.

²²⁵ Demir Gökyayla, s. 151; Karauz, s. 179.

²²⁶ Kıl, s. 104; Demir Gökyayla, s. 151.

kararlaştırılmaktadır.²²⁷ Bu kapsamda stok bulundurma yükümlülüğü, istasyonda kesintisiz olarak satış yapma zorunluluğunun doğal bir sonucudur. Bazı bayilik sözleşmelerinde bu yükümlülüğe istasyondaki depolama tanklarının doluluk miktarını takip ederek istasyonun satış hacmini de göz önünde bulundurmak suretiyle dağıtıcıya “*stok durumu hakkında bilgi verme yükümlülüğü*” olarak yer verilmiştir. Hatta bazı sözleşmelerde tankların asgari seviyesi belirlenerek ürün miktarının bu seviyeyi göstermesi halinde bayinin dağıtıcı şirkete ihbarda bulunması gerektiğı kararlaştırılmaktadır.

Genel anlamda bayinin stok bulundurma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için ürünün niteliğı itibariyle depolanabilir olması gerekir.²²⁸ Örneğın LPG, basınçlı kaplar statüsünde olan LPG tanklarında azami 115 atmosfer gaz basıncına ve dış etkenlere mukavemetli olacak şekilde muhafaza edilir.²²⁹ Bu halde bayinin stok bulundurma yükümlülüğünün miktar ve sınırı bakımından önem arz eden husus, istasyondaki LPG depolama tanklarının hacmi ve sayısıdır. Depolama tanklarının hacmine ve sayısına ilişkin bilgiler, işyeri açma ve çalışma ruhsatında yer alması gereken zorunlu unsurlardandır.

Bayinin stok bulundurma yükümlülüğünü ihlal etmesi sebebiyle dağıtıcı şirketin satış miktarının azalması ve müşteri kaybı yaşaması, dağıtıcı yönünden somut olay nezdinde sözleşmenin feshi için haklı sebep teşkil edebilir.²³⁰ Ancak bunun için dağıtıcının teslim ve ikmal yükümlülüğünü gereğı gibi yerine getirmiş olması gerekir.

2.2.3. Dağıtıcının Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü

2.2.3.1. Genel Olarak

Bayinin kendi menfaatinin yanında dağıtıcının menfaatini de koruması gerekliliğı, sözleşmeden doğan önemli yükümlülüklerden birisidir.²³¹ Bayilik sözleşmesi güven ilişkisinin yoğun olduğı ve sadakat yükümlülüğünün önem taşıdığı sürekli borç doğuran bir sözleşmedir. Taraflar arasındaki bu karşılıklı güven ve sadakat ilişkisinin gözetilmesi ile menfaatleri koruma yükümlülüğü doğar.²³² Akaryakıt ve LPG otogaz

²²⁷ Aynı yönde bkz.: **Kıl**, s. 104; **Aslan**, Enerji Hukuku, s. 205.

²²⁸ **Şenol**, s. 103.

²²⁹ TMMOB Makine Mühendisleri Odası, <https://www.mmo.org.tr/sites/default/files/users/izmir/guvenlilpgbrosur.pdf> (E.T.: 19.02.2024)

²³⁰ **Karauz**, s. 180.

²³¹ **İşgüzar**, s. 79; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 44; **Karauz**, s. 166; **Şenol**, s. 81; **Kıl**, s. 103.

²³² **Şenol**, s. 82; **Kıl**, s. 103.

bayilik sözleşmeleri, dağıtıcının dağıtım ağıyla ve markasıyla yoğun bir bütünleşmenin olduğu sözleşmelerdir ve bu nedenle tarafların menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamı daha geniştir.²³³ Nitekim tüketici nezdinde bayi, dağıtım şirketinin adeta marka temsilcisi konumundadır. Bu sebeple bayinin dağıtıcı şirketin oluşturduğu kimlik ve standartlara uygun davranması, dağıtıcının marka değeri ve güvenilirliği açısından büyük önem taşır.²³⁴

Bayinin dağıtıcının menfaatini koruması yükümlülüğünün sözleşmede açıkça kararlaştırılmış olması gerekmez. Zira bu yükümlülük, sözleşmeden doğan sıkı güven ve sadakat ilişkisinin doğal bir sonucudur. Bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünün karşılığı olarak dağıtıcının da bayiye karşı sadakat yükümlülüğü doğar.²³⁵ Öğretide tek satıcılık sözleşmeleri bağlamında, taraflar arasındaki menfaat çatışması halinde sağlayıcının menfaatinin bayinin menfaatine daha üstün geleceği kabul edilmektedir.²³⁶ Ancak kanaatimizce EPDK tarafından regülasyona tabi tutulan bir piyasada, piyasa aktörleri arasındaki dengenin salt özel hukuk ve ticari ilişkiler bağlamında değerlendirilmesi doğru bir yaklaşım olmaz. Bu kapsamda sözleşmenin tarafları olan piyasa aktörleri arasındaki menfaat dengesinin, EPDK tarafından ihdas edilen kurallar ve somut olayın özellikleri de dikkate alınarak bütüncül bir yaklaşımla kurulması gerekir.

Dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğü temel nitelikte bir yükümlülük olup kapsamı oldukça geniştir. Bu nedenle alt başlıklar halinde detaylı olarak ayrıca incelenmiştir.

2.2.3.2. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Bayinin bilgi verme yükümlülüğü, dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünün görünümlerinden birisidir. Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı çerçeve niteliğindeki sözleşmelerle belirlenir.²³⁷ LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde bayinin bilgi verme yükümlülüğü genel bir hüküm olarak sözleşmede yer almakla birlikte, münferit hükümlerde de belirli hususların dağıtıcıya bildirilmesine ilişkin kayıtlara yer verilebilmektedir. Örneğin bayinin, ürünün niteliğinin değişmesine yol açabilecek teknik veya doğal bir sebebin ortaya çıkması halinde durumu derhal dağıtıcıya

²³³ Şenol, s. 82; Karauz, s. 167.

²³⁴ Kıl, s. 103.

²³⁵ Şenol, s. 82.

²³⁶ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: İşgüzar, s. 79; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 44.

²³⁷ İşgüzar, s. 75.

haber vermekle yükümlü olduğu münferit hükümlerle kararlaştırılabilir. Bu nedenle bayinin bilgi verme yükümlülüğünün sınırının çizilebilmesi için sözleşmenin esaslı noktalarını belirlemek ve taraflar için öngörülen yükümlülükleri bütün olarak değerlendirmek gerekir.²³⁸ Nitekim bayilik faaliyeti kapsamında dağıtıcının hangi konularda bilgi talep edebileceği somut olay koşullarına göre değişebileceğinden, bunları sözleşmede tek tek saymak suretiyle kararlaştırmak mümkün değildir.²³⁹

Bilgi verme yükümlülüğü sözleşme ilişkisinden doğabileceği gibi yasal bir zorunluluk olarak da öngörülmüş olabilir. Örneğin akaryakıt bayileri yönünden istasyona otomasyon sisteminin kurulması,²⁴⁰ yasal bir zorunluluk olmakla birlikte bilgi verme yükümlülüğünün bir uzantısı niteliğindedir. Benzer şekilde akaryakıt bayileri, LPG otogaz bayilerinin aksine, istisnai hallerde istasyon dışında da satış yapabilirler. 5015 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesi ile fabrika, şantiye, nakliye filosu işletmeleri ve benzeri kendi ihtiyaçları için depolama imkânı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerlere akaryakıt bayilerinin akaryakıt ikmal etmesine olanak tanınmıştır. Akaryakıt bayisinin, istasyonu dışında yaptığı her türlü akaryakıt satışı ile ilgili olarak (tarımsal amaçlı satış tankeri, sabit köy pompası ve demiryolu pompası ile yapılan satış işlemleri hariç olmak üzere), satışa ilişkin belgenin düzenlenme tarihinden itibaren en geç on beş gün içerisinde dağıtıcısına bildirmekle yükümlü olduğu Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 37 nci maddesinde düzenlenmiştir. Bu gibi hallerde bilgi verme yükümlülüğü, bayilik sözleşmesi kapsamındaki faaliyetler yönünden yerine getirilmesi gereken yasal zorunluluklar olarak karşımıza çıkar. Ancak bu yükümlülüğe genellikle tip sözleşme niteliğindeki akaryakıt bayilik sözleşmelerinde de yer verildiği görülmektedir.

Bayilik sözleşmelerinde dağıtıcının; bayinin satış yaptığı ürün miktarını bilmesi, kendi satış ve pazarlama planı hakkında değerlendirmede bulunabilmesi ve tüketici gereksinimleri ile piyasa koşulları hakkında bilgi sahibi olması açısından önem taşır.²⁴¹ Bu nedenle bayinin piyasa koşulları, tüketici talepleri, müşteri hizmetleri, piyasadaki gelişmeler ve rakip şirketlerin faaliyetleri ile ilgili olarak dağıtıcıya bilgi vermesi gerektiği kabul edilmektedir.²⁴² Kanaatimizce bayilerin piyasa araştırması yaparak piyasanın mevcut durumu ve rakip dağıtıcıların faaliyetleri hakkında bilgi vermesi, ancak istasyonunun bulunduğu bölgeyle sınırlı olarak kendisinden beklenebilir. Diğer taraftan,

²³⁸ Şenol, s. 84.

²³⁹ Demir Gökyayla, s. 135; Karauz, s. 169; Olguç, s. 53.

²⁴⁰ Aşağıda ayrı bir başlık altında detaylı olarak incelenmiştir.

²⁴¹ İsgüzar, s. 75; Karauz, s. 169; Eren, Özel Hükümler, s. 1048.

²⁴² Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 44; Şenol, s. 83.

EPDK tarafından aylık ve yıllık olarak yayımlanan sektör raporları, piyasa koşulları ve rakip şirketlerin pazar payı başta olmak üzere piyasa faaliyetleri hakkında bilgi vermesi yönünden dağıtıcı şirketler için önemli bir kaynaktır.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin EPDK'ye yapacakları elektronik ortamdaki lisans başvuru ve tadil işlemleri, sözleşme yaptıkları dağıtıcıları aracılığıyla yapılır. Bu nedenle örneğin bayi lisans tadiline konu olacak adres ve işyeri açma çalışma ruhsatı değişikliği hakkında dağıtıcı şirkete yasal süresi içinde bilgi vermek ve gerekli belgeleri temin etmekle yükümlüdür.

Müşteri taleplerinin belirlenmesi bakımından ise promosyon uygulamalarına katılım sağlayan bayilerin, bu uygulamalarının başarı sonuçları hakkında dağıtıcıyı bilgilendirmesi gerekir.²⁴³ Ayrıca istasyondaki müşteri gereksinimlerine ve müşteri hizmetlerine ilişkin yapılan geri bildirimler hakkında dağıtıcıya bilgi verilmelidir.

2.2.3.3. Otomasyon Sistemi

Petrol piyasasında dağıtıcı şirketler 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi altıncı fıkrası gereğince, EPDK tarafından belirlenen kriterlere uygun şekilde bayilerinde kaçak akaryakıt satışının yapılmasını engelleyen teknolojik yöntemleri de içeren bir denetim sistemi kurmak ve uygulamakla yükümlüdür. Nitekim Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 34 üncü maddesinde dağıtıcı lisans sahiplerinin akaryakıt istasyonlarında otomasyon sistemi kurmakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda 27.06.2007 tarih ve 1240 sayılı Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kurul Kararı alınmış ve dağıtıcı lisansı sahiplerinin, tescilli markası altında faaliyet gösteren bayilerinde yetkilendirilmiş otomasyon şirketi aracılığı ile²⁴⁴ kaçak akaryakıt satışının yapılmasını önleyen teknolojik yöntemleri de içeren bir bayi denetim sistemi kurmaları gerektiği belirtilmiştir.

Akaryakıt istasyonlarında akaryakıt hareketlerini elektronik ortamda izlenebilmesi amacıyla kurulan istasyon otomasyon sistemi ile dağıtıcılar bayilerindeki akaryakıt hareketlerini izler ve EPDK'ye raporlar. Akaryakıt dağıtım şirketleri, söz konusu otomasyon sistemi aracılığıyla bayilerinin istasyonda yaptığı akaryakıt pompa

²⁴³ Kıl, s. 102; Karauz, s. 169.

²⁴⁴ Bayi denetim sisteminin yetkilendirilmiş otomasyon şirketi aracılığı ile kurulup uygulanacağı yönündeki düzenleme, 27.06.2007 tarih ve 1240 sayılı Kurul Kararı'nın 4 üncü maddesine 07.12.2021 tarihi itibarıyla eklenmiştir (02/12/2021 tarihli ve 10594 sayılı Kurul Kararı).

satış miktarını, satış yapılan araçların plaka bilgilerini, istasyondaki tank seviyesi ve stok durumunu elektronik ortamda anlık olarak izlerler. Akaryakıt bayilerinin istasyonlarında bulunan tüm tank ve pompaların otomasyon sistemine bağlı olması zorunludur. Bayi, istasyona kurulan otomasyon sisteminin güvenliğinden sorumludur ve sisteme izinsiz müdahale edemez. Nitekim otomasyon sisteminin kurulması, bayinin bilgi verme yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olarak belirlenen özel bir görünümüdür. Bu sayede akaryakıt dağıtıcı şirketi, sözleşme akdettiği bayinin faaliyetlerini daha yakından takip etme ve bilgi edinme imkânına sahip olur.

Buna karşılık LPG piyasasında dağıtıcı lisans sahiplerinin LPG otogaz istasyonlarına otomasyon sistemi kurmalarını öngören yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu nedenle LPG otogaz bayilerinin LPG satış miktarları ve stok durumlarıyla ilgili olarak dağıtıcılara düzenli olarak bilgi vermeleri ve bu kapsamda EPDK tarafından istenilen bilgileri dağıtıcı şirketlere beyan etmeleri gerekir. LPG piyasasında dağıtıcı lisans sahiplerinin LPG otogaz istasyonlarına otomasyon sistemi kurmalarını zorunlu kılan yasal bir düzenleme bulunmamakla birlikte, özellikle hem petrol hem de LPG piyasasında faaliyet gösteren dağıtıcı şirketlerin, ihtiyari olarak, LPG otogaz bayilik istasyonlarına da otomasyon sistemi kurarak satış ve stok bilgilerini izlemeleri mümkündür. Nitekim petrol piyasasında faaliyet gösteren ve aynı istasyonda hâlihazırda akaryakıt bayilik faaliyeti kapsamında otomasyon sistemi kuran bir dağıtıcı şirketin LPG otogaz faaliyeti için de aynı sistemi kurması; büyük maliyetler gerektirmeyeceği gibi dağıtıcının stok miktarını izleyerek ikmal yapmasına ve bayi satışlarının etkin bir şekilde denetlenmesine olanak sağlar.

2.2.3.4. Sır Saklama Yükümlülüğü

Bayi ile dağıtıcı arasındaki sıkı güven ilişkisinin bir sonucu olarak bayi, öğrendiği ticari sırları gizli tutmakla yükümlüdür.²⁴⁵ Piyasa aktörlerinin ticari yönden hassas bilgi ve belgeleri gizli tutmakla yükümlü olmaları aynı zamanda yasal bir zorunluluktur. Ticari sır genel olarak, bir ticari işletmenin veya şirketin faaliyetlerine ilişkin sırrın sahibine, rakiplerine göre avantaj sağlayan ve bu nedenle üçüncü kişiler tarafından öğrenilmemesi veya açıklanmaması gereken iktisadi değere sahip bilgilerdir.²⁴⁶ Ticari sırrın söz konusu olabilmesi için konunun gizli olması ve bu gizliliğin işletme sahibinin menfaatini korumaya hizmet etmesi gerekir. Bir konunun gizli olup

²⁴⁵ İsgüzar, s. 80.

²⁴⁶ Asuman Turanboy, Ticari Sır, Prof. Dr. Tuğrul Ansay'a Armağan, Ankara, 2006, s. 368.

olmadığı, işletme sahibinin bu yönde irade beyan etmesiyle belirlenebileceği gibi somut olayın koşullarına göre işletme sahibinin bilgiyi gizli tutma isteğinin bulunmasından da anlaşılabilir.²⁴⁷

Genel anlamda, ticari işletmenin pazarlamaya ilişkin yöntem ve planları ile rekabet avantajı sağlaması muhtemel bilgi ve stratejileri gibi sınırlı bir çevre tarafından bilinen konular ticari sır kapsamında değerlendirilir.²⁴⁸ Diğer taraftan, know-how olarak da adlandırılan teknik bilgiler, ticari sırdan daha ziyade teknik sır niteliğindedir. Know-how kapsamındaki bilgi ve tecrübeler, mutlak gizli nitelikte olmayıp maddi karşılığı ödenerek sahip olunabilecek bilgilerdir.²⁴⁹ Ancak kanaatimizce, teknik bilgilerin de ticari sır kapsamında değerlendirileceği sözleşme ile kararlaştırılabilir.

Bayinin sır saklama yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran niteliğine uygun olarak sözleşme sona erdikten sonra da devam eder.²⁵⁰ Nitekim LPG Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 44 üncü maddesi dördüncü fıkrası gereğince lisansı sona eren ya da lisansı iptal edilen gerçek veya tüzel kişiler, ticarî ilişkileri dolayısıyla edindikleri diğer kişilere ait ticarî sırları gizli tutmakla yükümlüdür.²⁵¹

Sözleşme devam ederken sır saklama yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde taraflar arasındaki güven ilişkisi ciddi olarak zarar göreceğinden, dağıtıcının sözleşmeyi haklı sebeple feshetme imkânı doğar. Ayrıca bayi, kusurlu davranışıyla sözleşmeyi ihlal etmesi nedeniyle tazminat ödemekle yükümlüdür.²⁵² Ticari sırrın, sözleşmenin bitiminden sonraki bir dönemde açıklanmış olması halinde ise bayinin tazminat ödeme yükümlülüğünün doğabilmesi için sırrın açıklanması nedeniyle dağıtıcının zarara uğradığının ispatlanması ya da en azından zararın inandırıcı bir şekilde ortaya konması gerekir.²⁵³

2.2.3.5. Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin olarak 2002/2 sayılı Tebliğ'in 3 üncü maddesi birinci fıkrası (d) bendinde "*Alıcının anlaşma konusu mal veya hizmetlerle*

²⁴⁷ İşgüzar, s. 81.

²⁴⁸ İşgüzar, s. 81; Şenol, s. 85; Karauz, s. 173.

²⁴⁹ Karauz, s. 172.

²⁵⁰ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 47; Demir Gökyayla, s. 164; İşgüzar, s. 82; Şenol, s. 86.

²⁵¹ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 54 üncü maddesi üçüncü fıkrası.

²⁵² İşgüzar, s. 82; Karauz, s. 173.

²⁵³ İşgüzar, s. 82-83; Sözleşme sona erdikten sonra bayinin sır saklama yükümlülüğünün bir nevi rekabet etmeme yükümlülüğü haline geldiği ve bu kapsamda 2002/2 sayılı Tebliğ'e uygun olup olmadığının değerlendirilmesi gerektiği yönünde bkz.: Karauz, s. 173-174.

rekabet eden mal veya hizmetleri üretmesini, satın almasını, satmasını ya da yeniden satmasını engelleyen doğrudan veya dolaylı her türlü yükümlülüktür. Ayrıca alıcının bir önceki takvim yılındaki alımları esas alınarak, ilgili pazardaki anlaşma konusu mal veya hizmetlerin ya da onları ikame eden mal veya hizmetlerin %80'inden fazlasının sağlayıcıdan veya sağlayıcının göstereceği başka bir teşebbüsten satın alınmasına yönelik olarak alıcıya doğrudan veya dolaylı biçimde getirilen herhangi bir yükümlülük de rekabet etmeme yükümlülüğü olarak kabul edilir.” hükmüne yer verilmiştir.

Tek satıcılık sözleşmesi bağlamında öğretideki hâkim görüş rekabet yasağının, sağlayıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir sonucu olduğu ve bu nedenle sözleşme ile açıkça kararlaştırılmamış olsa dahi tek satıcının rekabet etmeme yükümlülüğünün bulunduğu yönündedir. Zira sağlayıcının menfaatlerinin tam anlamıyla korunması ve tüm emek ve çabasını sözleşme konusu ürünün satışına harcayarak sürümünü artırması, ancak rekabet etmeme yükümlülüğünün öngörülmesiyle mümkündür.²⁵⁴ Bu kapsamda olmak üzere, öğretide acentenin aynı yer veya bölgede birbirleriyle rekabet halinde olan birden çok ticari işletme hesabına acentelik yapamayacağına ilişkin TTK'nın 104 üncü maddesinin kıyas yoluyla uygulanabileceği kabul edilmektedir.²⁵⁵

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri yönünden ise rekabet yasağı, tek elden satın alma yükümlülüğü şeklinde öngörülmüş yasal bir zorunluluktur.²⁵⁶ Bu nedenle bayilik sözleşmesinde akaryakıt/LPG'nin rakip dağıtıcı şirketlerden satın alınarak rekabet etmeme yükümlülüğünün sözleşme ile kaldırılacağına öngörülmesi mümkün değildir. Bu yöndeki sözleşme hükümleri, TBK'nın 27 nci maddesi gereğince kesin olarak hükümsüzdür.

Buna karşılık, akaryakıt ve LPG otogaz dışında istasyonda satışı yapılan diğer ürünler ve sunulan hizmetler yönünden rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin bir değerlendirme yapılabilir. Zira 5015 ve 5307 sayılı Kanunlarda sözleşme konusu ürünle rekabet halinde olmayan diğer ürünler için öngörülmüş bir rekabet yasağı bulunmamaktadır. Bir görüşe göre, bayinin istasyonda yapacağı diğer satışlar dağıtıcı ile arasında menfaat çatışmasına sebep oluyorsa dağıtıcının izni alınmalıdır. Ancak dağıtıcı, menfaatlerini etkileyen bir durumun bulunmaması halinde bayiye bu izni vermekle yükümlüdür.²⁵⁷ Nitekim uygulamada, istasyon içerisinde bayi tarafından

²⁵⁴ İsgüzar, s. 83-84; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 47; Demir Gökyayla, s. 175-176; Karauz, s. 181.

²⁵⁵ İsgüzar, s. 83; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 48.

²⁵⁶ Aynı yönde bkz.: Karauz, s. 181.

²⁵⁷ Demir Gökyayla, s. 178; Olgaç, s. 56.

gerçekleştirilecek diğer ticari faaliyetlere ilişkin olarak dağıtıcının yazılı izninin alınmasını öngören kayıtlara verildiği bilinmektedir.

2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesi birinci fıkrası (b) bendine göre, sözleşmenin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin alıcıya kural olarak doğrudan ya da dolaylı herhangi bir rekabet etmeme yükümlülüğü getirilemez. Ancak rekabet yasağının, sözleşme konusu mal ya da hizmetlere rakip olan mal ve hizmetlere ilişkin olması, anlaşma süresince alıcının faaliyette bulunduğu tesis ya da arazi ile sınırlı olması ve sağlayıcı tarafından alıcıya verilen know-how'ı korumak için zorunlu olması şartıyla, alıcıya, sözleşmenin sona ermesinden itibaren bir yılı aşmamak kaydıyla rekabet etmeme yükümlülüğü öngörülebilir. Bu hüküm, genel anlamda dikey anlaşmalar için geçerlidir. Ancak kanaatimizce, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik faaliyeti yönünden sözleşmenin sona ermesinin ardından rekabet yasağının öngörülmesinin, bayinin ekonomik anlamda mahvına yol açması kuvvetle muhtemeldir. Sözleşmenin sona ermesinin ardından azami bir yıllık süreyle sınırlı olsa dahi bayi için öngörülecek rekabet etmeme yükümlülüğü dürüstlük kuralına aykırılık teşkil eder. Zira bayinin dağıtıcı ile yaptığı sözleşmenin sona ermesinden itibaren otuz gün içerisinde herhangi bir dağıtıcı ile sözleşme akdederek EPDK'ye tadel başvurusunda bulunmaması veya mevcut dağıtıcısıyla sözleşmesini yenilememesi bayilik lisansını sona erdiren sebeplerdendir.

Bayilik sözleşmesinin 2002/2 sayılı Tebliğ bağlamında kural olarak azami beş yıl süreyle kurulması zorunluluğu rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilir. Ancak bu konu, çalışmamızın birinci bölümünde “Sözleşmenin Süresi” alt başlığı altında incelendiğinden burada ayrıca ele alınmamıştır.²⁵⁸

2.2.3.6. Dağıtıcının Talimatlarına Uyuma ve Denetimlerine Katlanma Yükümlülüğü

Talimat, tek taraflı ve varması gereken bir irade açıklamasıdır.²⁵⁹ Dağıtıcının talimatlarına uyuma yükümlülüğü çoğunlukla çerçeve sözleşme ile açıkça kararlaştırılır. Ancak sözleşmede kararlaştırılmamış olsa dahi bayinin dağıtıcının talimatlarına belirli bir sınır dâhilinde uymakla yükümlü olduğu kabul edilir.²⁶⁰ Genel itibariyle bayinin dağıtıcının talimatlarına uyuma yükümlülüğü, bayilik sözleşmesinin iş görme unsurlarını ihtiva etmesinin, bayinin dağıtıcının menfaatlerini korumakla yükümlü olmasının ve

²⁵⁸ Bkz.: s. 27 vd.

²⁵⁹ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 436.

²⁶⁰ Demir Gökyayla, s. 144; İşgüzar, s. 98; Şenol, s. 96.

acente ile vekâlet sözleşmesinde yer alan talimatlara uyma yükümlülüğüne ilişkin hükümlerin kıyasen bayilik sözleşmelerine de uygulanmasının doğal bir sonucudur.²⁶¹

Bayi, dağıtıcının dağıtım ağına dâhil olması ve dağıtıcının tescilli markası altında faaliyette bulunması sebebiyle bazı konularda dağıtıcının vereceği talimatlara uymakla yükümlüdür.²⁶² Dağıtıcının marka değerini korumak, oluşturduğu kurumsal kimlik ve imajına uygun davranılmasını ve dağıtım ağı içerisinde yeknesaklığı sağlamak amacıyla istasyonun fiziki durumu, belirlenen standartlara uyum, reklam faaliyetleri, asılacak tabela ve logolar, istasyonda çalışan personellerin dış görünüşü ve müşteri hizmetleri gibi konularda bayiye talimat vermesinde haklı menfaati bulunur.²⁶³ Bayinin, ariyet olarak verilen istasyondaki malzeme ve ekipmanların kullanımı, bakımı ve onarımı gibi konularda dağıtıcının verdiği talimatlara uymakla yükümlü olması da bu kapsamda değerlendirilebilir.

Diğer taraftan, bayilik sözleşmesi kapsamında dağıtıcının talimat verdiği konuların bir kısmı esasen Kanun ve ikincil mevzuat ile öngörülmüş yasal yükümlülüklerdir. Bu kapsamda olmak üzere örneğin, dağıtıcının LPG otogazın nihai tüketiciye satılacak il tavan fiyatını belirleyerek bayiye bu fiyatın üzerinde satış yapmaması doğrultusunda talimat vermesi, dağıtıcının talimat verme hakkı bağlamında değerlendirilebileceği gibi aynı zamanda Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği'nin 8 inci maddesi uyarınca bayi için öngörülmüş bir yükümlülüktür. Benzer şekilde LPG'nin yanıcı ve parlayıcı özelliğe sahip olması nedeniyle, çevre ve insan sağlığı yönünden özel güvenlik tedbirlerinin alınması ve teknik standartlara uyulması yasal bir zorunluluktur. Ancak bayinin dağıtıcının bu yönde vereceği güvenlik talimatlarına uygun davranması da büyük önem arz eder.²⁶⁴ Örneğin LPG'nin istasyona teslimi esnasında dağıtıcının temsilcileri tarafından verilecek talimatlara bayinin uymakla yükümlü olduğunun, özellikle ikmal sırasında istasyonda gerekli tüm emniyet önlemlerinin alınması ve bayinin yetkili personellerinin ikmal operasyonunun başında olması gerektiği gibi güvenlik talimatlarına sözleşmede yer verilmesi bu kapsamda değerlendirilebilir.²⁶⁵

²⁶¹ Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 19.

²⁶² İşgüzar, s. 98; Şenol, s. 96.

²⁶³ Tandoğan, Tek Satıcılık, 19; Demir Gökyayla, s. 144; İşgüzar, s. 99; Aslan, Enerji Hukuku, s. 206; Alkaç, s. 212.

²⁶⁴ Kıl, s. 102.

²⁶⁵ Genel anlamda bayilik sözleşmeleri kapsamında sağlayıcının bayinin satacağı ürünlerin fiyatını ve teslim koşullarını belirleyip belirleyemeyeceği konusunda öğretide çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bkz.: Şenol, s. 97-99. Ancak LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında fiyat oluşumu ve ikmal faaliyeti yasal olarak düzenlenen unsurlar olduğundan dağıtıcının bu hususlarda talimat verme hakkına sahip olduğunun kabulü gerekir.

Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 14 üncü maddesi ikinci fıkrasına göre dağıtıcılar, kendi tescilli markası altında yapılan faaliyetlere ilişkin kalite kontrol izlemesini etkin biçimde yerine getirmek ve bayilerinin ilgili mevzuat kapsamında yapılan tek elden satın alma sözleşmesine uygun biçimde piyasa faaliyeti yürütüp yürütmediklerini denetlemekle yükümlüdür.²⁶⁶ Nitekim uygulamada dağıtıcıların dağıtım sistemi içerisinde yeknesaklığın, kurumsal kimlik ve marka imajına uygun istasyon görünümünün ve hizmet standartlarının sağlanıp sağlanmadığını, bayiye verdiği talimatlar doğrultusunda kontrol etmek amacıyla kendi “iç denetim” organizasyonunu oluşturabildiği bilinmektedir. Bu kapsamda dağıtıcı, bayiden herhangi bir izin almaksızın kendi görevlendirdiği temsilciler vasıtasıyla istasyonda gözetim ve denetim faaliyeti yürütebilir. Ayrıca teknik düzenlemelere, standartlara ve mevzuata uygunluk denetimi yaparak istasyonda bulunan alet ve ekipmanları inceleyebileceğini, gerekli bilgi ve belgeleri talep edebileceğini sözleşme ile kararlaştırabilir. Bu halde bayinin, verilen talimatlara uyma yükümlülüğünün yanı sıra dağıtıcının çeşitli zamanlarda gerçekleştireceği denetim faaliyetlerine de katlanma yükümlülüğü bulunur.

Bununla birlikte, bayi kendi adına ve hesabına hareket eden bağımsız bir tacir olduğundan dağıtıcının talimat verme hakkının ve bu kapsamda bayinin talimatlara uyma yükümlülüğünün bir sınırı olması gerekir. En başta dağıtıcının talimat verme hakkının sınırı belirlenirken, bayilik faaliyetine ilişkin yasal düzenlemeler dikkate alınmalıdır. Diğer taraftan dağıtıcı, bayinin menfaatlerine zarar verecek, sözleşme ilişkisinin niteliğine ve dürüstlük kuralına aykırılık teşkil edecek talimatlar veremez. Dağıtıcının vereceği talimat, bayinin bağımsız bir tacir olma niteliğini zedelemeyecek ölçüde olmalıdır. Aksi halde bayi, dağıtıcının bir temsilcisi veya çalışanı haline gelir ve bu durum bayilik sözleşmesinin temel nitelikleriyle bağdaşmaz.²⁶⁷

Bayinin dağıtıcının talimatlarına uyma yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde, dağıtıcı bu nedenle bir zarara uğramışsa, zararın tazminini bayiden talep edebilir. Bayinin talimatlara uyma yükümlülüğünü yerine getirmemekte ısrarcı olması halinde ise sözleşmeyi haklı nedenle feshedebilir.²⁶⁸

²⁶⁶ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler İle Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 15 inci maddesi dördüncü fıkrası.

²⁶⁷ **Demir Gökyayla**, s. 147; **Şenol**, s. 97; **Alkaç**, s. 215-216.

²⁶⁸ **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 20; **Olgaç**, s. 58.

2.2.3.7. Ürünün Niteliğini Koruma ve Değiştirmeme Yükümlülüğü

LPG sırasıyla TS, EN veya ISO standartlarına uygun olmalıdır. LPG'nin teknik düzenlemelere uygun olup olmadığının analizi; yurtiçine girişlerde Gümrük ve Ticaret Bakanlığınca belirlenen ihtisas gümrüklerinde, yurtiçi rafinerilerde üretilen LPG'nin ise yurtiçi akreditasyon kuruluşları tarafından akredite edilmiş laboratuvarlarda yapılır. LPG otogazın yürürlükteki standardı *TS EN 589+AI*'dir.²⁶⁹

Bayi, yeniden satmak amacıyla satın aldığı LPG'nin teknik özelliklerini ve standardını değiştirmemekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, hem kanundan²⁷⁰ hem de sözleşmeden kaynaklanır. Nitekim dağıtıcının ürün kalitesine ve markasına duyulan güven, tüketicilerin satın alma davranışları üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Bu nedenle ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğü, dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğü ile yakından ilişkilidir.²⁷¹

Bununla birlikte, tip sözleşmelerde genellikle LPG'nin kalitesinin değişmesine yol açan veya açabilecek herhangi bir teknik, doğal ve sair bir sebebin varlığı ya da ürünün standartlara uygun olmadığının tespiti halinde, bu durumun derhal dağıtıcı şirkete bildirilmesi gerektiğine ilişkin kayıtlara yer verilmektedir. Sözleşme ile bu yönde bir kayda yer verilmesi, dağıtıcının bilgi verme yükümlülüğü kapsamındadır. Ayrıca dağıtıcının, ürünün kalitesini ve standardını incelemek üzere numune almak ve numunelerin analizini yaptırmak dâhil çeşitli önlemler alma hakkına sahip olduğuna ilişkin kayıtlara da yer verilebilmektedir.

LPG'nin teknik düzenlemelere uygun olmaması halinde 5307 sayılı Kanun'un 16 ncı maddesinin birinci fıkrası (b) bendinin bir numaralı alt bendi uyarınca sorumlulara idari para cezası verilmesinin yanı sıra; LPG'nin belirlenen nitelikte ve standartta olmaması dağıtıcı şirket için sözleşmenin haklı nedenle feshi sebebidir.²⁷²

Akaryakıt ürünlerinin (benzin ve motorin) ise sırasıyla TS veya EN standartlarına veya bu standartlar da yoksa TSE tarafından kabul gören diğer standartlara uygun olması gerekir.

²⁶⁹ Türk Standartları Enstitüsü (TSE), <https://intweb.tse.org.tr/> (E.T.: 26.02.2024.).

²⁷⁰ 5307 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (ğ) bendinde bu Kanuna göre faaliyette bulunanların “*Piyasa faaliyetlerinde, teknik düzenlemelere uygun LPG sağlamak*” ile yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır. Teknik düzenleme, “*LPG'nin niteliği ile LPG faaliyetlerinde kullanılan mekân, aksam ve hareketlerin tanımlanmasında TSE standartları ve diğer mevzuatla getirilen düzenlemeleri*” ifade eder.

²⁷¹ **Kıl**, s. 100; **Karauz**, s. 168.

²⁷² **Karauz**, s. 168.

LPG piyasasından farklı olarak petrol piyasasında akaryakıt ürünlerine ulusal marker uygulanır. Genel anlamda ulusal marker, yurt içinde piyasaya yasal olarak giren ürünleri belirlemek amacıyla kullanılan işarettir.²⁷³ Petrol Piyasasında Ulusal Marker Uygulamasına İlişkin Yönetmeliğin 3 üncü maddesi birinci fıkrası (g) bendinde ulusal marker; *“akaryakıt rafineri çıkışında, gümrük girişinde, sanayide yan ürün olarak veya diğer şekillerde üretilen veya tasfiye edilmiş kaçak akaryakıttan teknik düzenlemelere uygun olan akaryakıt veya benzin türlerine harmanlanacak etanole ticari faaliyete konu edilmeden önce eklenecek ve akaryakıtın özelliklerini bozmayacak niteliği haiz kimyasal ürün”* şeklinde tanımlanmıştır. 5015 sayılı Kanun’un 18 inci maddesi birinci fıkrası gereğince yurt içinde satılacak akaryakıt veya akaryakıtla harmanlanan ürünlere rafineri çıkışında ya da serbest dolaşıma girişinde rafinericilerce ve dağıtıcılar tarafından EPDK’nin belirleyeceği koşul ve niteliklerde ulusal marker eklenir. Benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, motorin türleri ve biodizel ulusal marker eklenmesi zorunlu akaryakıt ürünleridir. Nitekim akaryakıt bayisinin istasyonunda satış ve ikmalini yaptığı akaryakıt ürünleri ulusal marker eklenmiş ürünlerdir.

Ulusal marker uygulaması ile akaryakıtın petrol piyasasına yasal yollardan girip girmediğinin tespit edilerek, kaçak ve standart dışı ürün satışının engellenmesi amaçlanır. Akaryakıt ürünlerinde EPDK tarafından belirlenen gerekli nitelik ve seviyede ulusal marker bulunması gerekir. Petrol piyasası ile ilgili faaliyetlerde piyasaya arz edilen akaryakıtlardan alınan numunelerde yapılacak testlerde, ulusal markerin gerektiği şart ve seviyede bulunmadığı laboratuvar analizi ile tespit edilmesi halinde, 5015 sayılı Kanunun 18 inci maddesi uyarınca getirilen yükümlülük ihlal edilmiş olur. Bu halde aynı Kanunun 19 uncu maddesi birinci fıkrasının (a) bendinin iki numaralı alt bendi uyarınca ilgili hakkında idari para cezası uygulanır.²⁷⁴

Bu itibarla, akaryakıt bayilik sözleşmesi bağlamında ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğü geniş anlamıyla kaçak akaryakıt veya sahte ulusal marker elde etmeme, satmama ya da herhangi bir piyasa faaliyetine konu etmeye yarayacak şekilde sabit ya da seyyar tank, düzenek veya ekipmanı bulundurmama; taşıyıcı ve/veya hile amacıyla akaryakıt katılabilecek ürünlerin akaryakıt katmama ve istasyonunda bulundurmama yükümlülüğü olarak karşılıma çıkar.²⁷⁵ Bu yükümlülük kanuni bir

²⁷³ Aslan, Enerji Hukuku, s. 89.

²⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Doğan **Gedik**, “Akaryakıt Kaçakçılığıyla Mücadelede Teknik ve İdari Yöntem Olarak Ulusal Marker”, TAAD, S. 43, Temmuz 2020, s. (283-368), s. 290 vd. (<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1553871>) (E.T.: 12.05.2024.).

²⁷⁵ 5015 sayılı Kanun’un 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (l) bendi; 8 inci maddesi ikinci maddesi (b) bendi.

zorunluluk olmakla birlikte, menfaati koruma yükümlülüğü bağlamında sözleşmelerde de yer alır. Nitekim ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğüne ilişkin LPG otogaz bayilik sözleşmesi için yapılan açıklamalar burada da geçerlidir. Akaryakıt bayisinin kaçak veya standarda aykırı ürün satması, sözleşme ilişkisi yönünden dağıtıcı şirket için haklı nedenle fesih sebebidir.²⁷⁶

2.2.4. Yeniden Satış Fiyatının Belirlenmesi

Fiyat belirlemesi bir teşebbüsün kendi alıcılarına, kendisinden aldıkları ürünlerin yeniden satışında sabit satış fiyatı, asgari satış fiyatı veya azami satış fiyatı olacak şekilde belirlenen bir fiyata uyma yükümlülüğü getirmesidir.²⁷⁷ Rekabeti etkileyen ana unsurlardan biri ürünün satış fiyatı olduğundan, fiyat belirlemesi rekabet hukuku açısından önem taşır.²⁷⁸ Nitekim RKHK'nın 4 üncü maddesi ikinci fıkrası (a) bendinde, *“mal veya hizmetlerin alım ya da satım fiyatının, fiyatı oluşturan maliyet, kâr gibi unsurlar ile her türlü alım yahut satım şartlarının tespit edilmesinin”* rekabet hukukuna aykırı olduğu belirtilmiştir. 2002/2 sayılı sayılı Tebliğ'in 4 üncü maddesi (a) bendinde ise alıcının kendi satış fiyatını belirleme serbestisinin engellenmesinin dikey anlaşmaları, grup muafiyeti kapsamı dışına çıkaran hallerden biri olduğu ifade edilmiştir. Ancak aynı düzenlemenin devamında, taraflardan herhangi birinin baskısı ya da teşvik etmesi sonucu sabit veya asgari satış fiyatına dönüşmemesi koşuluyla, sağlayıcının azami satış fiyatını belirlemesi veya satış fiyatını tavsiye etmesinin mümkün olduğu belirtilmiştir.²⁷⁹ Alıcıya bildirilen azami veya tavsiye niteliğindeki satış fiyatlarının, asgari veya sabit fiyata dönüşmemesi için, söz konusu fiyatların azami veya tavsiye niteliğinde olduğunun yayımlanan fiyat listelerinde veya ürünün üzerinde açıkça belirtilmesi gerekir.²⁸⁰

²⁷⁶ Karauz, s. 146-148, 168.

²⁷⁷ Demir Gökyayla, s. 149.

²⁷⁸ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Aslan, Enerji Hukuku, s. 216-220.

²⁷⁹ “İşletme sözleşmesinin 5. maddesinin (b) bendinde; “SHELL, satıcının sattığı veya depoladığı petrol ürünlerinin fiyatlarını, yıkama ve yağlama servis ücretlerini, yürürlükte bulunan düzenlemelere göre veya uygun gördüğü şekilde tayin ve tespit etmeye her zaman yetkilidir. SHELL'in bu yetkisini kullanmaması, bu hakkından vazgeçtiği anlamına gelmez ve dilediği zaman kullanabilir. Satıcı, SHELL tarafından belirlenen veya değiştirilen bu fiyatları aynen kabul edecek ve SHELL'in yazılı onayını almadıkça bu fiyatlarda herhangi bir değişiklik yapmayacak ve bu fiyatların altında veya üstünde satış yapmayacaktır.” ifadeleri yer almaktadır. (...) 2002/2 sayılı Tebliğ'de de belirtildiği üzere; akaryakıt dağıtımı pazarında etkin bir bayilik ağının kurulabilmesi için azami satış fiyatının belirlenmesi veya tavsiye satış fiyatı şeklinde sınırlamaların yeterli olacağı, Shell'in bildirdiği sözleşmede yer alan sabit fiyat tespitine ilişkin hükümlerin ise rekabetin gereğinden fazla sınırlanması sonucunu doğuracağı kanaatine varılmıştır. (...) 5. maddede yer verilen ve sabit fiyat tespiti içeren hükümlerin kaldırılmasına... oy birliği ile karar verilmiştir.” RK. 02.10.2003 T. ve 03-64/770-356 sayılı karar. (<https://www.rekabet.gov.tr/Karar?kararId=330a22d9-73dc-4ce9-a26f-ad9c960f200c> (E.T.: 21.02.2024.); Ayrıca bkz.: Karauz, s. 187-189.

²⁸⁰ Dikey Anlaşmalara İlişkin Kılavuz, p. 18. (<https://www.rekabet.gov.tr/Dosya/kilavuzlar/dikeykilavuz2018-20180330155908926.pdf> (E.T.: 21.02.2024.).

Ülkemiz LPG ürün fiyatları bakımından *Sonatrach* piyasa fiyatlarını referans almakta ve LPG fiyatları propan ve bütan olmak üzere ayda bir kez yayımlanmaktadır. Fiyat tespiti yapılırken söz konusu piyasada yayımlanan “*bütan*” fiyatının %70’i ve “*propan*” fiyatının %30’u alınır ve tespit edilen rakam, her gün için Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası tarafından belirlenen gösterge niteliğindeki ABD doları döviz satış kuru ve ürünün yoğunluğu ile çarpılması ile bulunan fiyattır. Akaryakıt fiyatları yönünden ise *Platts European Market Scan* platformu referans alınır ve bu platformda fiyatlar günlük olarak güncellenmekle birlikte ülkemizde benzin ve motorindeki fiyat değişimi günlük olarak yapılmaz.²⁸¹ Ürünün fiyatına rafineri marjı/dağıtıcı ithalat yapmışsa dağıtıcı marjı, gelir payı, dağıtıcı ve bayi marjları ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından belirlenen Özel Tüketim Vergisi (ÖTV) ve Katma Değer Vergisinin (KDV) eklenmesiyle yurt içi perakende satış fiyatı oluşur.²⁸²

Dağıtıcı ve bayinin kâr marjının belirlenmesine ilişkin olarak LPG piyasasında herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Buna karşılık petrol piyasasında dağıtıcı ve bayinin toplam kar marjı ile asgari marj paylaşımına ilişkin olarak 26/9/2019 tarih ve 8851 sayılı Dağıtıcı ve Bayi Marjlarının Paylaşımına İlişkin Kurul Kararı yayımlanmıştır. Karara göre dağıtıcı ve bayinin toplam marjı, dağıtıcı tarafından bayiye benzin ve motorin için tavsiye edilen ya da tavan olarak belirlenen fiyattan harmanlama maliyeti dâhil en yakın rafineri çıkış fiyatı düşülerek belirlenir. Bayi marjı ise harmanlama maliyeti dâhil en yakın rafineri çıkış fiyatı ile akaryakıt dağıtım fiyatı arasındaki farktan az olmaması kaydıyla dağıtıcı ile bayi arasında serbestçe belirlenir. Ayrıca Kararda, mevzuata göre dağıtıcı şirketin sorumluluğunda olan “*ulusal stok maliyeti, ulusal marker ve dağıtıcı marker maliyeti, ithalat veya dağıtıcılar arası ticaret yoluyla temin gibi kaynaklardan alım ile rafineri çıkış fiyatları arasındaki farklılıklardan kaynaklanabilecek ilave maliyetler, farklılaştırılmış ürünlere ilişkin katkı maliyeti, harmanlama maliyeti, otomasyon kurulum ve işletim maliyeti*” gibi maliyetlerin bayilere yansıtılamayacağı belirtilmiştir.

Nitekim 5015 ve 5307 sayılı Kanunların 10 uncu maddesi uyarınca petrol ve LPG’nin alım satımında fiyatlar, erişilebilir dünya serbest piyasa koşullarına göre oluşur. Rafineriler ile dağıtıcıların, lisansları kapsamında yaptıkları piyasa faaliyetlerine ilişkin

²⁸¹ Ocak 2024 Petrol ve LPG Piyasası Fiyatlandırma Raporu, s. 10-12.

²⁸² 2024 Ocak ayında 20,055 TL/lit düzeyindeki LPG (Otogaz) nihai litre fiyatının %37,09’luk kısmı vergilerden ve gelir payından, %44,55’lik kısmı ürün fiyatından, %18,36’lık kısmı toptancı, dağıtıcı ve bayi marjından oluşmaktadır. Petrol piyasasında ise 37,083 TL/lit düzeyindeki 95 oktan kurşunsuz benzin nihai litre fiyatının %41,89’luk kısmının vergi ve gelir payı, %48,11’lik kısmının ürün maliyeti ve %10,00’luk kısmının ise piyasada faaliyet gösteren şirketlerin brüt kâr marjından oluştuğu görülmektedir. Bkz.: Ocak 2024 Petrol ve LPG Piyasası Fiyatlandırma Raporu, s. 10.

fiyatları erişilebilir dünya serbest piyasalarındaki fiyat oluşumunu gözeterek, tavan fiyatlar olarak EPDK'ye bildirmeleri gerekir. Dağıtıcıların piyasa faaliyetlerine ilişkin olarak belirleyeceği fiyatların azami satış fiyatı niteliğinde olması, düzenlemenin rekabet hukuku mevzuatı ile uyumlu olduğunu göstermektedir.

LPG piyasasında fiyatlarının belirlenmesine ilişkin olarak ayrıca Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği yayınlanmıştır.²⁸³ Yönetmeliğin 7 nci maddesi ikinci fıkrasına göre dağıtıcılar tarafından bayileri için iller bazında tavan satış fiyatı olarak belirlenen fiyatlar EPDK'ye bildirilir ve internet aracılığıyla yayımlanır.²⁸⁴ Nitekim aynı Yönetmeliğin 8 inci maddesi birinci fıkrasında LPG otogaz bayilerinin, istasyonlarında satışa sundukları LPG otogazın fiyatını istasyonlarının ön cephesinde, yoldan açıkça görünür şekilde konuşturulmuş ilan panosunda ilan etmekle, ilan panosunda yer alan fiyatların üzerinde otogaz satışı yapmamakla ve dağıtıcısı tarafından EPDK'ye bildirilen il tavan fiyatını aşmamakla yükümlü oldukları belirtilmiştir. Bu kapsamda LPG otogaz bayileri nihai tüketicilere, dağıtıcıları tarafından istasyonlarının bulunduğu il için belirlenen tavan satış fiyatının üzerinde satış yapmamakla yükümlüdür. Ancak bayi, dağıtıcı tarafından belirlenen tavan fiyatın altında satış yapmakta serbesttir.²⁸⁵

Buna karşılık Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinde bayilerin, dağıtıcılar tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapmamakla yükümlü olduklarına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır. Eş söyleyişle, petrol piyasası bağlamında dağıtıcıların belirledikleri il tavan satış fiyatları tavsiye niteliğinde olup akaryakıt bayilerinin il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapmalarının önünde yasal bir engel bulunmamaktadır. Ancak tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmelerinde akaryakıt bayisinin dağıtıcı tarafından belirlenen il tavan satış fiyatına uymakla yükümlü olduğuna ilişkin kayıtlara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Bu itibarla, Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği bağlamında akaryakıt il tavan satış fiyatları her ne kadar tavsiye niteliğinde azami satış fiyatı olarak belirlenmişse de uygulamada tip sözleşmeler ile bayinin belirlenen il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapamayacağı kararlaştırılabilmektedir. Bu halde akaryakıt bayisinin dağıtıcı şirket tarafından belirlenen il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapması, mevzuata aykırılık teşkil etmemekle birlikte, bayilik sözleşmesi kapsamında satış fiyatının azami olacak

²⁸³ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliği.

²⁸⁴ LPG piyasasında illere göre bildirilen ürün fiyatları için bkz.: <https://bildirim.epdk.gov.tr/bildirim-portal/faces/pages/tarife/lpg/illereGoreLPGFiyatSorgula.xhtml> (E.T.: 21.02.2024.).

²⁸⁵ Kıl, s. 104.

şekilde belirlenmesine ilişkin hükümlerin ve bu bağlamda dağıtıcının talimatlarına uyma yükümlülüğünün ihlali sonucunu doğurur.

Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinin 10 uncu maddesi birinci fıkrasında akaryakıt istasyonlarında satışa sunulan akaryakıtlara ilişkin tarife değişikliğinin bildiriminin yapıldığı günü izleyen gün başından itibaren uygulamaya gireceği belirtilmiştir. Bu kapsamda istasyonda satılan akaryakıt ürünlerinin fiyat değişimi, bildirimin yapıldığı günün hemen ardından saat 00.00 itibarıyla uygulanır. Buna karşılık Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinin 7 nci maddesi birinci fıkrasında LPG'ye ilişkin fiyat değişikliğinin, uygulamaya gireceği günün mesai saatinden önce EPDK'ye bildirilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bu itibarla mesai saatinden önce EPDK'ye bildirilmesi koşuluyla, aynı gün içinde istasyonda LPG otogaz fiyat değişiminin uygulanması mümkündür.

Bununla birlikte, 5307 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesi üçüncü fıkrasında EPDK'nın *"LPG piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması halinde, gerekli işlemlerin başlatılmasıyla birlikte, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve/veya tavan fiyat tespitine ve gerekli tedbirleri almaya"* yetkili olduğu belirtilmiştir.²⁸⁶ Bu kapsamda piyasada rekabet ortamının bozulması halinde, EPDK'ye istisnai olarak rekabetin yeniden tesis edilmesi amacıyla fiyat oluşumuna müdahale etme yetkisi tanınır. Ancak piyasada fiyatların yüksek veya düşük olması tek başına EPDK'nin müdahalede bulunması için yeterli değildir. Bunun için söz konusu fiyat değişimlerinin piyasa düzenini bozucu etkiler doğurması ve bu etkilerin faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerden kaynaklanması gerekir.²⁸⁷

²⁸⁶ Aynı düzenleme için bkz.: 5015 sayılı Kanun'un 10 uncu maddesi on üçüncü fıkrası.

²⁸⁷ **Kayıkçı**, s. 113; Ayrıca bkz.: *"Yukarıda anılan yasal düzenlemeden, Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu'nun petrol piyasasında faaliyetleri veya rekabeti engelleme, bozma veya kısıtlama amacını taşıyan veya bu etkiyi doğuran veya doğurabilecek nitelikte anlaşma veya eylemlerin piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturması hâlinde, her seferinde iki ayı aşmamak üzere, faaliyetlerin her aşamasında, bölgesel veya ulusal düzeyde uygulanmak için taban ve/veya tavan fiyat tespitine ve gerekli tedbirlerin alınmasına yetkili olduğu görülmekte ise de; bu yetkinin kullanılabilmesi için piyasa düzenini bozucu etkiler oluşturma hâlinin mevcudiyetinin tesis edilecek işlem tarihi itibarıyla objektif bilgi ve belge ile kanıtlanmış olması gerekeceği kuşkusuzdur. 01/01/2005 tarihine kadar yürürlükte bulunan 98/10745 sayılı Bakanlar Kurulu kararı uyarınca akaryakıt tavan fiyatları Devlet tarafından belirlenirken, 5015 sayılı Petrol Piyasası Kanunu'nun 20/12/2003 tarihinde yürürlüğe girmesi üzerine anılan fiyatların Kanunun Geçici 1. maddesi hükmü uyarınca 01/01/2005 tarihinden itibaren Kanunun yukarıda belirtilen 10. maddesi hükümleri çerçevesinde serbestçe belirlenmeye başlandığı ve lisans sahipleri tarafından hazırlanan ve Kuruma bildirilen tavan fiyatların hazırlanması sırasında dikkate alınan "en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu" için, genel olarak serbest piyasanın hâkim*

2.2.5. Diğer Yükümlülükler

2.2.5.1. Genel Olarak

Bayinin belirli bir yükümlülüğünün alt başlığı olarak kategorize etmeye uygun düşmeyen, ancak çerçeve niteliğindeki tip sözleşmelerde sıklıkla düzenlenen başkaca yükümlülükleri de bulunmaktadır. Bunların bir kısmı sözleşme ilişkisi ve ticari teamüller çerçevesinde mutata hale gelen yükümlülüklerdir. Bir kısmı ise kaynağı doğrudan Kanun ve ikincil mevzuat olmakla birlikte, genellikle iç ilişki bağlamında sorumluluğun belirlenmesi amacıyla bayilik sözleşmeleri ile de ayrıca düzenlendiği anlaşılan yükümlülüklerden oluşur.

2.2.5.2. Müşteri Hizmetlerini Yerine Getirme Yükümlülüğü

Bayinin, tüketici memnuniyetini sağlamak amacıyla çeşitli servis hizmetleri sunması ve tüketicilerin talep ve şikâyetlerini dağıtım şirketine iletmesi, hem dağıtıcının menfaatlerinin korunmasına hem de ürünlerin satışına ilişkin olarak sürümün artırılmasına katkı sağlar.²⁸⁸ Ancak akaryakıt ve LPG otogaz istasyonlarında sunulacak müşteri hizmetleri diğer sektörlerde faaliyet gösteren bayilere göre daha sınırlıdır. Örneğin otomobil bayileri yedek parça temini, servis, tamir ve bakım hizmetleri gibi tüketicinin satın konusu ürüne olan güvenini artıracak çeşitli hizmetler sunabilirken; LPG otogaz bayileri, bayilik faaliyeti kapsamında LPG ile alakalı LPG araç dönüşümü, yedek parça temini ya da tamir servisi gibi hizmetler sunamaz.²⁸⁹ Buna karşılık kanaatimizce, çerçeve sözleşme ile istasyon içinde araçların motor yağı değişimi, araç temizliği veya araç lastik basıncını ölçmeye yarar cihazların bulundurulması gibi yan edim yükümlülükleri kararlaştırılmışsa, bayinin müşteri hizmetleri kapsamında bu yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir.

Bununla birlikte Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar

olduğu ve rekabetçi uygulamaların yerleşik bulunduğu, benzer tedarik bölgelerinden benzer tedarik usulleri ile piyasaların ihtiyaçlarını karşılayan, nüfus ve diğer hususlarda ülkemiz şartlarına benzeyen Akdeniz havzasındaki Avrupa Birliği ülkelerinde oluşan bayi ve dağıtıcı fiyatlarına yakınsayan bir fiyat oluşumunun "dikkate alma" kriterlerinde ele alınıp değerlendirildiği, Kurumca, "en yakın erişilebilir dünya serbest piyasa oluşumu dikkate alınarak" kriterinden bir sapma tespit edildiğinde şirketlere gerekli uyarıların yapılıp, gerekirse tavan fiyat müdahalesine gidildiği; nitekim daha önce 25/06/2009 tarihli ve 2145/1 sayılı Kurul kararı ile ve dava konusu işlemde sonra da 20/03/2014 tarih ve 4927 sayılı Kurul kararı ile tavan fiyat uygulanmasına gidildiği dosyada mevcut bilgi ve belgelerden anlaşılmaktadır." Danıştay 13. Dairesi E. 2013/2853 K. 2019/2638 T. 19.9.2019 (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 23.02.2024.))

²⁸⁸ Aynı yönde bkz.: **Olgaç**, s. 58.

²⁸⁹ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 185.

Hakkında Yönetmeliğin 14 üncü maddesine göre,²⁹⁰ LPG'nin niteliğine veya piyasaya arz edilen LPG'nin teknik düzenlemelerinin ihlaline ilişkin tüketici ihbar ve şikâyetleri öncelikle bunların satın alındığı kişiye ve/veya bu kişinin tedarikçisine (dağıtım şirketine) yapılır. Dağıtıcı şirketler, yaptıkları piyasa faaliyetleri ile ilgili olarak kullanıcılardan gelen şikâyet başvurularını izlemek ve değerlendirmekle yükümlü olup şikâyet başvurularını başvuru tarihinden itibaren en geç otuz gün içerisinde yazılı olarak cevaplar ve gerekli işlemleri yaparlar.²⁹¹ Nitekim tüketicilerin çoğunlukla bayiden ziyade dağıtıcının markasını tercih etmesi nedeniyle ürün satın alma eğilimi gösterdiği dikkate alındığında, talep ve şikâyetlerin doğrudan dağıtıcı şirkete yöneltilmesi olağan karşılanmalıdır. Günümüzde tüketicinin talep ve şikâyetlerinin cevaplandırılması, genellikle dağıtım şirketlerinin çağrı merkezleri veya çeşitli destek hizmet hatlarıyla yerine getirilir. Ancak tüketicilerin talep ve şikâyetlerini bayiye bildirmesi halinde, bayinin bunları dikkate alması ve gerekli hallerde dağıtıcıya iletmesi gerekir.

2.2.5.3. Sigorta Yaptırma Yükümlülüğü

Petrol ve LPG piyasasında piyasa aktörlerinin yürütülen faaliyetlere ilişkin, alelade mal ve hizmet piyasalarında yürütülen faaliyetlerden farklı olarak sigorta yaptırmaları yasal bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Nitekim 5307 sayılı Kanun'un 13 üncü maddesinde, lisans kapsamında yürütülen faaliyetler için sigorta yaptırılmasının zorunlu olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Kanun'un 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (ç) bendinde bu Kanuna göre faaliyette bulunanların zorunlu sigorta yükümlülüğü kapsamında bulunan tesis ve/veya faaliyetlere zorunlu sigorta ile birlikte malî mesuliyet sigortası yaptırmakla da yükümlü oldukları hüküm altına alınmıştır. Bu itibarla sigorta yaptırma yükümlülüğü, yalnızca bayiler için değil dağıtıcılar da dâhil olmak üzere LPG piyasasında faaliyet gösteren tüm lisans sahipleri için kanuni bir zorunluluktur.²⁹²

Tüm lisans sahipleri, faaliyetlerinin üçüncü kişiler nezdinde oluşturabileceği bedeni ve maddi zarar veya ziyanları tazmin etmek amacıyla gerekli malî sorumluluklara ilişkin zorunlu sigortaları yaptırmakla yükümlüdür. Petrol ve LPG piyasasında faaliyet

²⁹⁰ Petrol piyasası yönünden bkz.: Petrol Piyasasında Yapılacak Denetimler ile Ön Araştırma ve Soruşturmalarda Takip Edilecek Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 15 inci maddesi.

²⁹¹ Yapılacak şikâyete otuz gün içerisinde hiç veya tatmin edici cevap alınamadığı takdirde Kuruma müracaat edilebilir. Teknik düzenlemelere uygun olmayan LPG ikmal edenler tüketiciye verdikleri zarar ve hasarları tazmin etmekle yükümlüdür. Zarar ve hasarların tazmini hususunda taraflar arasında anlaşmazlık olması halinde 7/11/2013 tarihli ve 6502 sayılı Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun ile buna ilişkin diğer mevzuat hükümleri uygulanır.

²⁹² Aynı yönde petrol piyasası için bkz.: 5015 sayılı Kanun'un 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (d) bendi; 15 inci maddesi.

gösteren tesislerin tüm risk (*all risks*) sigortasına²⁹³ esas sigorta bedeli, arazi edinim giderleri hariç olmak üzere tesisin kayıtlı net aktif değerinden düşük, risk ödemelerinde tanınabilecek muafiyet ise sigorta değerinin yüzde ikisinden yüksek olamaz. Üçüncü şahıslara malî sorumluluk sigortalarında²⁹⁴ ise muafiyet uygulanmaz.

Tüm risk ve üçüncü şahıs mali sorumluluk sigortaları kanuni sigorta yükümlülüğü kapsamında olup bayilik sözleşmesinin taraflarından ziyade, çevreye ve üçüncü kişilere zarar verme riskinden dolayı doğabilecek muhtemel zararları karşılama amacı taşır.²⁹⁵ Bu tür sigortaların yaptırılması bayilik sözleşmesinde yer almasa dahi yasal bir zorunluluktur ve lisans başvuruları kapsamında EPDK'ye sunulması gerekir. Ancak bayilik sözleşmelerinde kanuni sigorta yükümlülüğünün yanı sıra, yasal bir zorunluluk olmamakla birlikte, sözleşme ilişkisinden kaynaklanan ve dağıtıcı şirketten ariyet olarak alınan malzeme, ekipman ve araçları da kapsayan ek sigorta yükümlülükleri öngörülebilmektedir. Bu tür sigortalar mal sigortası niteliğinde olup²⁹⁶ yaptırılması bayi için yasal bir zorunluluk olmadığından mutlaka sözleşme ile açıkça kararlaştırılmış olması gerekir.

2.2.5.4. İstasyonda Sorumlu Müdür ve Yetkili Personel Çalıştırma Yükümlülüğü

5307 sayılı Kanun'un 14 üncü maddesine göre, LPG dolum tesislerinde ve LPG otogaz istasyonlarında sorumlu müdür bulundurulması zorunludur. LPG dolum tesislerinde ve LPG otogaz istasyonlarında bulundurulacak sorumlu müdürün yetkisi, sorumlulukları ve nitelikleri EPDK tarafından çıkarılacak yönetmelikle belirlenir. 5015 sayılı Kanun'da ise sorumlu müdüre ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Bu itibarla, yalnızca akaryakıt bayilik faaliyeti yürütülen istasyonlarda sorumlu müdür bulundurulması gerekmez.

Sorumlu müdür, sorumlu olduğu tesisin ilgili mevzuata uygun ve emniyetli şekilde işletilmesinden, lisans sahibi ile birlikte EPDK'ye ve diğer kamu kurumlarına

²⁹³ Tüm risk (*all risks*) sigortası, birçok alanda uygulanan ve sigortalının alabileceği en geniş teminat şeklidir. Ancak teminatın adı "tüm risk" olmasına karşın, meydana gelebilecek bütün rizikolara karşı koruyan bir teminat değildir. Poliçede hangi rizikolara karşı koruma sağlanmadığı tek tek saymak suretiyle belirtilir ve bunlar dışında kalan tüm rizikolar teminat altına almır. Tüm risk sigortası kapsamına genellikle yangın, patlama, deprem, sel, çığ, fırtına, toprak çökmesi, kaya düşmesi, yıldırım, hırsızlık, kötü işçilik, ihmal gibi sebeplerle doğan hasarlar girer. Bkz.: **Kayıkçı**, s. 170-171.

²⁹⁴ Üçüncü şahıslara mali sorumluluk sigortası, kişilerin kendilerinin veya çalışanlarının üçüncü şahıslara verebilecekleri her türlü bedeni veya maddi zararlar sebebiyle kendilerine yöneltilebilecek tazminat taleplerini ve bu kapsamdaki sorumluluklarını teminat altına alan sigorta türüdür. Bkz.: **Kayıkçı**, s. 171-172.

²⁹⁵ **Karauz**, s. 184.

²⁹⁶ **Aslan**, Enerji Hukuku, s. 206; **Karauz**, s. 184.

karşı sorumludur. Sorumlu müdürler ve ilgili personeller, Türk Mühendis ve Mimar Odaları Birliği'ne (TMMOB) bağlı meslek odaları tarafından düzenlenecek eğitim programlarına katılarak Sorumlu Müdür Sertifikası ile ilgili LPG Yetkili Personel Sertifikasını almak zorundadır. Lisans sahipleri, sertifikası olmayan personel çalıştıramazlar.²⁹⁷

İstasyonda sorumlu müdür ve yetkili personel çalıştırma yükümlülüğü 5307 sayılı Kanun ve ikincil mevzuatı ile öngörülmüş yasal bir zorunluluk olmakla birlikte, tip sözleşmelerde genellikle LPG otogaz bayisinin istasyonunda sorumlu müdür ve yetkili personel çalıştırmayı taahhüt ettiğine ilişkin kayıtlara yer verilir. Kanaatimizce bunun temel sebebi dağıtıcı şirketin, bayinin istasyonunda sorumlu müdür veya yetkili personel çalıştırmaması halinde oluşabilecek muhtemel tehlikeli eylem, zarar ve ziyanlardan bayinin sorumlu olduğuna ilişkin kabul ve taahhüt almak istenmesidir.

2.2.5.5. Sözleşmede Yer Alan Diğer Yükümlülükler

Tip sözleşmeler dağıtıcılar tarafından genellikle olabildiğince detaylı şekilde hazırlanmakta ve sözleşmelerde özellikle bayiler hakkında ayrıntılı yükümlülükler yer verilmektedir. Bu nedenle sözleşme kapsamında bayinin yükümlülükleri, yukarıda incelenenlerden ibaret olmayıp kaynağını Kanun'dan veya ticari teamüllerden alan başkaca yükümlülükler de yer verilir. Örneğin 5307 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi ikinci fıkrası dört numaralı alt bendi uyarınca LPG otogaz bayileri, istasyonlarında LPG tüpü dolumu ve satışı yapmamak ve LPG tüpü dolumuna yarayan hiçbir alet, makine ve teçhizatı istasyon dâhilinde bulundurmamakla yükümlüdür. Ancak bu yükümlülüğün sıklıkla tip sözleşmelerde de yer aldığı görülmektedir. Zira bayinin istasyonunda LPG tüp dolumu yapması veya doluma elverişli aletler bulundurması 5307 sayılı Kanun gereğince yasaklanmış ve idari yaptırıma tabi tutulmuş olmakla birlikte; bu tür yükümlülükler ayrıca bayilik sözleşmesi bağlamında dağıtıcının menfaatini koruma yükümlülüğü ve güven ilişkisinin zarar görmesi yönünden de değerlendirilmelidir. Bayinin istasyonunda LPG tüpü doldurması, güven ilişkisini zedeler ve dağıtıcıya haklı sebeple fesih hakkı verir.

²⁹⁷ 14/03/2019 tarih ve 8487-6 sayılı Kurul Kararında, istasyonda sorumlu müdür belgesine sahip sorumlu müdür çalıştırılmaması ve LPG dolumu/ikmal yapılan bir tesiste çalışan ve ilgili SGK hizmet döküm listesinde yer alan kişilerden en az birinin LPG Yetkili İşletme Personeli Sertifikası olduğu halde söz konusu sertifika sahibi olmayan başka bir çalışanın dolum/ikmal yapması 5307 sayılı Kanun'un 17 nci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca belirlenen niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olan fiiller arasında sayılmıştır.

Sözleşmelerde ayrıca akaryakıt ve LPG'nin yanıcı özelliğe sahip olması nedeniyle ürünlerin taşınması, depolanması, ikmal ve satışında meydana gelebilecek olası yangın riskine karşı gerekli önlemlerin alınması gerektiğine ilişkin kayıtlar bulunur. Bu kapsamda istasyonda bulundurulması gereken yangın söndürme cihazlarının ve yangınla mücadele ekipmanlarının nitelikleri, standartları ve bakımlarına ilişkin ayrıntılı düzenlemelere yer verilir. Bayi ayrıca istasyonda bulunan kimselerin de yangın tehlikesine karşı gerekli dikkat ve özeni göstermesi için birtakım uyarıcı işaret ve levhalar koymak ve uyulması gereken kuralları hatırlatmakla yükümlüdür.²⁹⁸

Yukarıda incelenen yükümlülüklerin yanı sıra sözleşme kapsamında bayinin, ariyet olarak verilen malzemelere ilişkin dağıtıcı tarafından öngörülen kurallara uyma, bunların tamir ve bakımlarını yaptıрма²⁹⁹, sayaç ve ölçü araçlarının periyodik muayenelerini yaptıрма, teminat verme gibi başkaca yükümlülüklerle de yer verilmektedir.

2.3. Dağıtıcının Hak ve Yükümlülükleri

2.3.1. Bayinin İkmal İhtiyacını Karşılama Yükümlülüğü

Kendi dağıtım ağına dâhil ettiği bayilerin ikmal ihtiyacını karşılama yükümlülüğü dağıtıcının asli edim yükümlülüğüdür.³⁰⁰ Ancak uygulamada, dağıtıcı şirketler tarafından hazırlanan tip sözleşmelerde bu yönde bir yükümlülüğün kararlaştırılmadığı ya da kararlaştırılmış olmakla birlikte oldukça esnek şekilde düzenlendiği görülmektedir.³⁰¹ Özellikle ikmalinin ve ikmal edilecek ürün miktarının dağıtıcının kendi sevkiyat planlaması dâhilinde bayilerin istasyonlarının bulunduğu yer, kapasiteleri ve satış durumları göz önünde bulundurularak dağıtıcı tarafından belirleneceği yönünde kayıtlara yer verilebilmektedir. Ancak bayinin sürümü ve satışı artırma yükümlülüğünü yerine getirebilmesi için dağıtıcı şirketin düzenli olarak ürün ikmal etmesi şarttır.³⁰² Dağıtıcının tip sözleşmelerde ikmal faaliyetine ilişkin son derece esnek kayıtlara yer vermesinin nedeni, bayiye ürün temin edememesi halinde ileride kendi aleyhine herhangi bir sorumluluk doğmamasını sağlamaktır.³⁰³

²⁹⁸ Karauz, s. 184.

²⁹⁹ Kıl, s. 104.

³⁰⁰ İşgüzar, s. 88; Şenol, s. 47; Karauz, s. 141.

³⁰¹ Kıl, s. 97; Aslan, Enerji Hukuku, s. 201; Karauz, s. 141.

³⁰² İşgüzar, s. 88.

³⁰³ Aslan, Enerji Hukuku, s. 201.

Diğer taraftan, dağıtıcının bayinin ikmal ihtiyacını karşılama yükümlülüğü kanuni bir zorunluluktur. 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi dokuzuncu fıkrası (a) bendine göre dağıtıcılar, bayilik sözleşmesi yaptıkları kendi tescilli markası ve amblemini taşıyan otogaz istasyonlarına LPG ikmal yapmakla yükümlüdürler. Nitekim dağıtıcılar otogaz istasyonlarına LPG ikmalini, mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan teknik düzenlemelere uygun araçlarla yapmakla yükümlüdürler. Akaryakıt dağıtıcılarının da bayilerinin ikmal ihtiyacını karşılaması yasal bir zorunluluk olmakla birlikte ikmalin mutlaka dağıtıcının mülkiyeti veya tasarrufu altındaki araçlarla ve mutlaka akaryakıt bayisinin istasyonuna yapılması gerekmez. Bu kapsamda akaryakıt bayisi satın aldığı akaryakıtı, dağıtıcı şirketin ya da dağıtıcı şirketin belirlediği depolama tesisinden kendisi veya kendisi adına fiilen teslim alabileceği gibi; dağıtıcı şirketin kendi araçları veya anlaşmalı olduğu nakliye şirketleri vasıtasıyla istasyonuna taşınarak da teslim alabilir. Eş söyleyişle akaryakıt bayisi akaryakıtı, dağıtıcı tarafından belirlenen depolama tesisinden veya istasyonuna taşınması suretiyle teslim alır. Bayinin fiilen teslim alması halinde ürünün mülkiyeti³⁰⁴, taşıma ve sigorta giderleri ile ürünün hasar ve yararı depolama tesisinden teslim alınmasıyla birlikte bayiye geçeceği kararlaştırılır.³⁰⁵ Bu halde akaryakıt ürünlerini kendi adına taşıyan veya üçüncü şahıslar vasıtasıyla taşıtan bayi, Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmelik kapsamında gönderen sıfatını haiz olur ve gönderen için öngörülen yükümlülükleri yerine getirmesi gerekir.³⁰⁶

³⁰⁴ TMK'nın 763 üncü maddesi birinci fıkrası gereğince taşınır mülkiyetinin nakli için zilyetliğin devri gerekir. Bu itibarla akaryakıt/LPG'nin mülkiyeti, bayilik sözleşmelerinde aksi kararlaştırılmadıkça, ürünün teslimi ile birlikte bayiye geçer. Örneğin akaryakıt bayisi akaryakıtı, dağıtıcı tarafından belirlenen depolama tesisinden veya istasyonuna taşınması suretiyle teslim alabileceğini ifade etmiştik. Bu halde ürünün mülkiyeti kural olarak, depolama tesisinden akaryakıtı teslim aldığı anda veya dağıtıcı ya da dağıtıcı ile anlaşmalı nakliye şirketinin ürünü bayinin istasyonuna ikmal ettiği anda bayiye geçer. Dağıtıcının depolama tesisinden bayinin üçüncü kişi vasıtasıyla ürünü teslim alması durumunda ise taşıyıcı ile gönderen sıfatında olan bayi arasında taşıma sözleşmesi kurulur. TTK'nın 856 nci maddesine göre taşıma sözleşmesinin varlığına karine teşkil eden taşıma senedi, taraflardan birinin istemi üzerine düzenlenir. Taşıma senedi, 6762 sayılı eski Türk Ticaret Kanunu'nun 769 uncu maddesinde yer alan koşulları sağlaması halinde eşyanın mülkiyetini devreden, kıymetli evrak niteliğinde bir emtia senedi olarak kabul edilirdi. Ancak 6102 sayılı yeni TTK, taşıma senedinin kıymetli evrak niteliğinde olmayan bir ispat aracı olduğunu kabul etmektedir. Bkz.: Lale **Sirmen**, Eşya Hukuku, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022, s. 68; Teslimle birlikte gönderilenin zilyetliği taşıyıcıya geçer. Buradaki zilyetlik mülkiyete bağlı olmayıp taşıma amacıyla kazanılan zilyetliktir. Bkz.: "...Eşyanın taşıyanın hakimiyetinde bulunduğu süre ise teslim alma ile teslim etme arasındaki zaman dilimidir. Teslim alma taşıyanın taşıma amacıyla eşyanın zilyetliğini kazanmasıdır. Bunun için zilyetliğin devri gerekmektedir. Zilyetliğin devri bakımından belirleyici husus, taşıyanın eşya üzerindeki fiili hâkimiyeti ele geçirmesi (TMK m. 973); diğer bir ifadeyle eşyanın, taşıyanın etki ve kontrol alanına girmesidir..." İstanbul 17. Asliye Ticaret Mahkemesi, E. 2018/536 K. 2020/346, T. 8.12.2020 (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 22.07.2024.)).

³⁰⁵ Bazı akaryakıt tip bayilik sözleşmelerinde ürün tesliminin FOB (Free On Board) ve CIF (Cost Insurance and Freight) yöntemlerine göre yapılacağına ilişkin kayıtlara yer verilmektedir. Ancak FOB ve CIF teslim yöntemleri, esasen uluslararası ticarete geçerli olan teslim şekillerine ilişkin kavramlardır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Murat **Canitez-Çağatay Ünüsan**, Dış Ticaret İşlemleri ve Uygulamalar, Ekin Yayınevi, Ocak 2023, s. 233 vd.

³⁰⁶ TTK kapsamında düzenlenen olan taşıma sözleşmesinin tarafları "taşıyıcı" ve "gönderen" olarak ifade edilmiştir. Tehlikeli Maddelerin Karayoluyla Taşınması Hakkında Yönetmeliğin 4 üncü maddesi (i) bendine göre gönderen, "kendi adına veya bir üçüncü şahıs adına tehlikeli maddeleri sevk eden işletmeyi veya taşıma işlemi bir taşıma

Tip sözleşme niteliğindeki akaryakıt bayilik sözleşmelerinde genellikle hangi teslim yönteminin uygulanacağını belirleme yetkisinin dağıtıcı şirkete ait olduğuna ilişkin kayıtlara yer verilmektedir. Buna karşılık LPG otogazın ikmalinin mutlaka dağıtıcının “*mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan*” araçlarla istasyona yapılması 5307 sayılı Kanun’un 5 inci maddesi dokuzuncu fıkrası (a) bendi gereği yasal bir zorunluluktur. Bu düzenleme emredici nitelikte olduğundan taraflar sözleşme ile farklı bir teslim şekli kararlaştıramazlar.

Bununla birlikte, dağıtıcının ikmal yükümlülüğünün kanuni bir zorunluluk olması, taraflar arasındaki menfaat dengesinin korunmasına katkı sağlar. Zira tek elden satın alma yükümlülüğü nedeniyle bayi, tek bir dağıtıcıdan ürün almak zorunda olup başka bir dağıtıcıdan ürünü tedarik etmesi mümkün değildir. Bayi ikmal ihtiyacını yalnızca sözleşme akdettiği dağıtıcı şirketten karşılayabileceğine göre bunun dağıtıcı için bir yükümlülük olarak öngörülmesi, tarafların karşılıklı menfaatlerinin korunmasının bir gereğidir.³⁰⁷

Dağıtıcının ikmal yükümlülüğünün kapsam ve sınırı dürüstlük kuralı çerçevesinde belirlenmelidir.³⁰⁸ Başka bir ifadeyle dağıtıcının ikmal yükümlülüğünü her zaman ve her şartta yerine getirmesi beklenemez. Dürüstlük kuralı gereğince kendisinden ikmal yapmasının beklenemeyeceği hallerde dağıtıcı, bayinin ikmal talebini reddedebilir.³⁰⁹ Örneğin fiyat artışı yaşanacağını tüketiciler tarafından önceden bilindiği hallerde bayiler günlük satış miktarlarının üzerinde satış yapabilmekte ve bu nedenle ikmal taleplerinde artış yaşanabilmektedir. Bayinin ikmal talebinin ani biçimde artış gösterdiği bu gibi hallerde dağıtıcının özellikle bayinin talep ettiği miktarın altında ürün temin etmesi dürüstlük kuralı çerçevesinde değerlendirilmelidir. Dağıtıcı, haklı bir sebeple ikmal yükümlülüğünü yerine getiremeyecekse gerekçesiyle birlikte bayiye bilgi vermeli veya ikmal için makul bir süre verilmesini bayiden talep etmelidir.³¹⁰ Dağıtıcı haklı bir neden olmaksızın bayinin ikmal talebini reddedemez.³¹¹ Diğer taraftan dağıtıcıların ilgili kamu kurum ve kuruluşlarından gerekli ruhsat, izin ve belgeleri almamış olan bayilerin ikmal ihtiyacını karşılamaları mümkün değildir.

sözleşmesine bağlı olarak yürütülüyorsa sözleşmede “Gönderen” olarak belirtilen kişiyi” ifade eder. Gönderenin yükümlülükleri, Yönetmeliğin 18 inci maddesinde düzenlenmiştir.

³⁰⁷ Aynı yönde bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 48; **Kıl**, s. 97.

³⁰⁸ **İşgüzar**, s. 88; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 49; **Karauz**, s. 142.

³⁰⁹ **Karauz**, s. 142.

³¹⁰ Benzer yönde bkz.: **Şenol**, s. 48.

³¹¹ **Karauz**, s. 142.

Dağıtıcı, bayinin ikmal talebini haklı bir neden olmaksızın yerine getirmiyorsa bayi ikmal yükümlülüğünün ihlali sebebiyle sözleşmeyi feshedebilir ve tazminat talebinde bulunabilir.³¹² Bununla birlikte, dağıtıcının lisansının iptali veya faaliyetinin geçici olarak durdurulması, onun ikmal yükümlülüğünü yerine getirememesi yönünden haklı bir sebeptir. Ancak bayisi oldukları dağıtıcının lisansının iptal edilmesi halinde bayi, dağıtıcı ile yapmış oldukları sözleşmenin feshini beklemeksizin başka bir dağıtıcı ile sözleşme akdederek lisans tadil başvurusunda bulunabilir. Dağıtıcı şirketin faaliyetinin geçici olarak durdurulması halinde ise bayi, dağıtıcının yeniden faaliyete geçmesini beklemeksizin, faaliyetinin geçici olarak durdurulduğu süre ile sınırlı olacak şekilde başka bir dağıtıcı ile sözleşme akdetmek ve EPDK'ye bilgi vermek koşuluyla başka bir dağıtıcıdan ürün temin edebilir.³¹³

2.3.2. Bayinin Menfaatlerini Koruma Yükümlülüğü

Dağıtıcının, sözleşme yapmış olduğu bayinin menfaatlerini korumaya yönelik faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü bayilik sözleşmelerinde açıkça kararlaştırılan yükümlülüklerden biri değildir. Zira bayilik sözleşmelerini tip sözleşme olarak hazırlayan ve sözleşmenin ekonomik olarak güçlü olan tarafı dağıtıcı şirketlerdir. Bu nedenle kendilerine yükümlülük olarak öngördükleri kayıtlara nadiren rastlanır.³¹⁴ Ancak sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa dahi her hukuki ilişkide olduğu gibi bayilik sözleşmelerinde de tarafların hak ve yükümlülükleri karşılıklıdır. Dağıtıcının yükümlülüklerinin bir kısmı Kanun'dan doğmakla birlikte bir kısım yükümlülükleri, tek satıcılık sözleşmesi çerçevesinde sağlayıcı için öğretide kabul edilen yükümlülüklerin kıyasen bayilik sözleşmeleri için de geçerli olacağının kabulüyle belirlenmelidir.

Sürekli nitelikteki bayilik sözleşmeleri, taraflar arasındaki sıkı güven ilişkisinin önem taşıdığı sözleşmelerdir. Bu nedenle taraflar, sözleşme süresi boyunca karşılıklı olarak birbirlerinin menfaatlerini korumakla yükümlüdürler.³¹⁵ Nitekim piyasa faaliyetlerinin yasal düzenlemelerle belirlenmesi ve taraflarının bu kapsamda yapmış oldukları yatırımların yüksek maliyette olması, sözleşmenin tarafları arasında sıkı bir sadakat ve menfaat ilişkisini gerekli kılar.³¹⁶ Bu nedenle dağıtıcının sadakat borcu ve

³¹² İşgüzar, s. 88-89; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt: I/1, s. 49.

³¹³ Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Lisans Yönetmeliği'nin 25 inci maddesi ikinci fıkrası.

³¹⁴ Aynı yönde bkz.: Alkaç, s. 151.

³¹⁵ Demir Gökyayla, s. 78; İşgüzar, s. 89; Karauz, s. 143; Şenol, s. 49.

³¹⁶ Aynı yönde bkz.: Karauz, s. 144.

menfaati koruma yükümlülüğü bayilerin olduğu kadar dağıtıcı şirketlerin de önemli edim yükümlülüklerinden biridir.³¹⁷

Tip sözleşmelerde dağıtıcının, bayinin menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu veya bayiye karşı sadakat borcunun bulunduğu dair kayıtlara rastlamak oldukça zordur. Ancak dağıtım ağı içerisinde bayi, dağıtıcı şirketin kendi kurumsal kimliği, markası ve hizmet standartlarıyla yoğun bir bütünleşme içindedir.³¹⁸ Bayinin dağıtıcının dağıtım ağıyla yoğun biçimde bütünleşmesi, bayinin sermayesini dağıtıcının hizmetine sunması, faaliyetlerini tamamen dağıtıcının ürününü satmaya ve müşteri hizmetlerini yerine getirmeye özgülemesine yol açar. Bu halde mevcut hukuki ilişki içerisinde dağıtıcı, bayiden daha üstün bir konumdadır. Dağıtıcının sahip olduğu üstün konumun kötüye kullanılmasının önüne geçilmesi maksadıyla, dağıtıcının bayinin menfaatlerini korumakla yükümlü olduğu kabul edilir.³¹⁹ Başka bir ifadeyle, dağıtıcı için de bayiye karşı bir sadakat borcunun bulunduğu kabul edilerek taraflar arasında menfaat dengesinin kurulması amaçlanmaktadır.

Kanaatimizce menfaatleri koruma yükümlülüğü, her somut olay nezdinde ayrıca değerlendirilmeli ve dürüstlük kuralı çerçevesinde dağıtıcı, bayiye ekonomik açıdan zarar verebilecek faaliyetlerde bulunmaktan kaçınmalıdır. Bu itibarla örneğin, dağıtıcının sözleşme ile öngörülen tek taraflı geniş fesih yetkileri, bayinin menfaatlerini koruma yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirilmeli ve bu kapsamda sınırlandırılabilirdir.³²⁰

Dağıtıcının bayinin menfaatlerini koruma yükümlülüğünün kapsam ve sınırı yoruma dayalı olarak genişletilebilir ve bu doğrultuda bayiye destekleme yükümlülüğünü de içerecek şekilde genel bir kavram olarak ifade edilebilir.³²¹ Ancak çalışmamız kapsamında bayiye destekleme yükümlülüğü ve bu yükümlülüğe dâhil olan alt yükümlülükler, öğretideki sınıflandırmaya uygun olarak aşağıda ayrı bir başlık halinde incelenmiştir.

³¹⁷ **Karauz**, s. 144; Aksi görüş için bkz.: **Şenol**, s. 50-51.

³¹⁸ **Karauz**, s. 144.

³¹⁹ **Demir Gökyayla**, s. 78-79; **Şenol**, s. 51.

³²⁰ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 145.

³²¹ Bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 79.

2.3.3. Bayiye Destekleme Yükümlülüğü

2.3.3.1. Genel Olarak

Tarafların sürümü artırma yönündeki ortak amaçları ve aralarındaki sıkı güven ilişkisi gereği dağıtıcı şirket; bayinin işlerini kolaylaştırmak, bayiye işbirliği yapmak, faaliyetlerinde onu desteklemek ve teşvik etmekle yükümlüdür.³²² Bu yükümlülüğün kapsamı, bayi ile dağıtıcı arasındaki güven ilişkisinin ve dağıtıcının sadakat borcunun yoğunluğu dikkate alınarak belirlenir.³²³ Nitekim destekleme yükümlülüğünün kapsamı, dağıtıcı ile bayi arasındaki bütünleşmenin daha yoğun ve dağıtıcının markası ve kurumsal kimliğinin tüketici nezdinde daha ön planda olduğu akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde diğer bayilik sözleşmelerine göre daha geniştir.³²⁴

Genel anlamda destekleme yükümlülüğü; bayiye çeşitli konularda bilgi verme, kurumsal kimlik çalışmalarının yapılması ve gerekli malzemelerin bayiye temini ile dağıtım ağına dâhil olan tüm bayilere eşit davranma yükümlülüklerinden oluşur.³²⁵ Sözleşme konusu faaliyetin niteliği gereği dağıtıcının somut olay nezdinde bayiye desteklemekle yükümlü olduğu bazı hususlar, belirtilen ana yükümlülükler altında incelenmiştir.

2.3.3.2. Bilgi Verme Yükümlülüğü

Genellikle dağıtıcının bilgi verme yükümlülüğü, bayilik sözleşmelerinde açıkça yer almaz. Ancak öğretideki hâkim görüşe göre dağıtıcı, sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa dahi bayiye bilgi vermekle yükümlüdür.³²⁶ Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı oldukça geniştir. Nitekim yükümlülüğün içeriği, sözleşme konusu faaliyetin niteliğine göre de farklılık arz eder. Genel anlamda dağıtıcı, kendisi tarafından bilinen veya öngörülebilene, bayinin sürüm ve satışını etkileyebilecek hususlar hakkında bayiye bilgi vermelidir.³²⁷

Bu kapsamda dağıtıcı şirket; satış ve servis yöntemleri, fiyat değişimleri, reklam faaliyetleri, promosyon kampanyaları, kullanılan malzemelere ilişkin teknik bilgiler, akaryakıt ve LPG otogazın tedariki, teslim ve ikmaline ilişkin yaşanabilecek olumsuz

³²² Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 49; İşgüzar, s. 89.

³²³ İşgüzar, s. 89; Olgaç, s. 61.

³²⁴ Karauz, s. 149.

³²⁵ Karauz, s. 149; Benzer yönde bkz.: Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 23; İşgüzar, s. 89; Eren, Özel Hükümler, s. 1049.

³²⁶ İşgüzar, s. 92; Karauz, s. 155; Şenol, s. 54-55; Olgaç, s. 61.

³²⁷ İşgüzar, s. 92.

durumlar ve değişiklikler hakkında makul kabul edilecek bir süre içerisinde bayiye bilgi vermelidir.³²⁸ Makul süre, somut olayın koşulları ve dürüstlük kuralına göre belirlenir. Dağıtıcı, bayiye bilgiyi değerlendirerek faaliyetlerini değişen koşullara uyarlayabilmesi ve gerekli tedbirleri alabilmesinin mümkün olduğu bir süre içerisinde bilgi vermelidir.³²⁹ Örneğin dağıtıcının, rafinerilerden ya da ithalat faaliyetlerinden kaynaklanan tedarik sorunları veya ikmal araçlarından kaynaklanan problemler nedeniyle ürün sevkiyatında yaşanabilecek aksaklıklar ve gecikmeler hakkında bayiye zamanında bilgi vermesi gerekir. Zira dağıtıcı şirketin muhtemel bir ikmal problemi doğrudan bayinin cirosunu etkiler.³³⁰

Dağıtıcı şirket, piyasa faaliyetine ve faaliyet kapsamında istasyonda bulunan malzemelere ilişkin olarak bayiye teknik bilgiler vermekle yükümlüdür. Bu kapsamda dağıtıcı, bayi personeline mesleki bilgi, beceri ve davranışların kazandırılması ve can ve mal güvenliğinin sağlanmasına yönelik olarak ücretsiz eğitim ve seminerler verebilir.³³¹ Nitekim bazı bayilik sözleşmelerinde, dağıtıcı şirket tarafından bayi personeline ücretsiz olarak gerekli eğitimlerin verileceği; buna karşılık bayinin de söz konusu eğitimlere personelin katılımını sağlamakla yükümlü olduğuna ilişkin kayıtlara rastlanmaktadır.

Bununla birlikte, akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin elektronik ortamdaki lisans başvuru ve tadil işlemleri sözleşme yaptıkları dağıtıcıları aracılığıyla yapılır.³³² Lisans ve tadil başvurularının ilgili mevzuata uygun olarak yapılmadığının tespiti hâlinde, söz konusu aykırılıkların on iş günü içerisinde giderilmesi gerekir. Aksi halde başvurunun yapılmamış sayılacağı hususu, EPDK tarafından başvuru sahibine yazılı olarak bildirilir. Bu itibarla elektronik başvuru işlemlerine aracılık yapan dağıtıcı şirketin, başvuruya ilişkin eksiklikler ve bunların ne şekilde giderileceği hakkında gecikmeksizin bayiye bilgi vermesi gerekir.

Dağıtıcının bayiye bilgi verme yükümlülüğünü yerine getirmemesi, eksik bilgi vermesi veya zamanında bilgi vermemesi halinde dağıtıcı, borca aykırı davranmış olacağı gibi bayilik sözleşmesinden kaynaklı yan edim yükümlülüklerini de ihlal etmiş olur. Dağıtıcının bilgi verme yükümlülüğünü ağır bir şekilde ihlal etmesi ya da ihlalin birden

³²⁸ Benzer yönde bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 62; **İşgüzar**, s. 92; **Karauz**, s. 156; **Şenol**, s. 54.

³²⁹ **Şenol**, s. 57.

³³⁰ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 156.

³³¹ Rauf **Karasu**, “6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, GÜHFD, C. XVIII, S. 1, s. 113-127, s. 115; **Olgaç**, s. 62; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 49.

³³² Bkz.: 04.04.2012 tarih ve 3763-3 sayılı Kurul Kararı; 08.03.2012 tarih ve 3727 sayılı Kurul Kararı; 31.05.2011 tarih ve 3242/3 sayılı Kurul Kararı; 31.05.2011 tarih ve 3242/3 sayılı Kurul Kararı.

çok kez tekrarlanması halinde bayi, sözleşmeyi haklı nedenle feshetme hakkına sahiptir. Ayrıca bayi, uğradığı zararın tazminini de talep edebilir.³³³

2.3.3.3. Kurumsal Kimlik Çalışmalarının Yapılması ve Malzemelerin Verilmesi

Dağıtıcılar tarafından kurumsal kimlik çalışmaları yapılmakta ve kurumsal kimlik standartları belirlenmektedir.³³⁴ Zira bayiler, dağıtıcının kimliği ve markası ile sıkı bir bütünleşme içindedir. Tüketici tercihlerinde bayiden ziyade bayinin sözleşme akdettiği dağıtıcının marka değeri önem taşıdığından, dışarıdan bakıldığında tüketici nezdinde istasyonun dağıtıcı şirkete ait olduğu izlenimi oluşabilir.

LPG piyasası mevzuatında kurumsal kimliğe ilişkin bir tanıma yer verilmemiş olmakla birlikte 27.06.2007 tarihli ve 1240 sayılı Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kurul Kararında kurumsal kimlik, *“Bayinin tek elden satış sözleşmesi imzaladığı dağıtıcı şirkete ilişkin, söz konusu şirketi diğerlerinden ayırt edici özelliği olan marka, ilan, reklam, yazı, logo, amblem, resim gibi görsel araçlar, işaretler ile bu işaretlerin teşhirinin yapıldığı demirbaş, pano, ekipman ve diğer malzemeler”* şeklinde tanımlanmıştır. 27.06.2007 tarihli ve 1240 sayılı Kurul Kararında, kurumsal kimlik çalışmalarını yürütme ve tamamlama sorumluluğu dağıtıcı lisans sahiplerine verilmiştir.³³⁵ LPG piyasası mevzuatında ise bu yönde bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak 5307 sayılı Kanun’un 7 nci maddesi ikinci fıkrası gereğince LPG otogaz bayisi sözleşme akdettiği dağıtıcının tescilli markası ve amblemini istasyonunda görülebilecek bir yere koymakla yükümlüdür.

Nitekim tip sözleşmelerle dağıtıcı şirketler, kurumsal kimlik çalışmaları ile istasyonda kendilerine ait logo ve amblemlerin, basılı ve görsel materyallerin, reklam malzemelerinin ve istasyonun diğer fiziki niteliklerinin nasıl olacağına dair detaylı düzenlemelere yer vererek istasyonlarda görsel ve kalite standartları anlamında bütünlük sağlanmasını amaçlar. Bu kapsamda dağıtıcıların, akaryakıt bayilik faaliyetlerinde

³³³ Olgaç, s. 62.

³³⁴ Karauz, s. 150.

³³⁵ “İlk defa lisans alacak olan bayiler için lisans alma tarihinden, lisanslı bayinin dağıtıcı değiştirmesi halinde ise dağıtıcı değişikliğinin lisansa derç tarihinden itibaren en geç bir ay; dağıtıcı şirket birleşmeleri veya dağıtıcı şirketin devredilmesi durumunda birleşme veya devirden itibaren altı ay içerisinde akaryakıt istasyonundaki kurumsal kimlik çalışmalarını tamamlar. Bayilik sözleşmesinin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, piyasa faaliyetine devam edilen istasyonda bulunan kurumsal kimlik öğeleri; Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinde öngörülen süreler içerisinde dağıtıcı değişikliği tadilinin yapıldığı tarihe kadar veya süresi içinde tadil başvurusu yapılmaması ya da Kuruma yeni bayilik sözleşmesi ibraz edilmemesi nedeniyle bayilik lisansının sona erdirildiği tarihe kadar kaldırılamaz.” 27.06.2007 tarihli ve 1240 sayılı Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kurul Kararı 4 üncü maddesi birinci fıkrası (e) bendi.

olduğu gibi LPG otogaz bayilik faaliyetlerinde de “kurumsal bayi giydirme” olarak da adlandırılan kurumsal kimlik çalışmalarını yürütmeleri gerekir.

Kurumsal kimlik çalışması kapsamında dağıtıcı tarafından istasyonlar için belirlenen teknik, dekoratif ve mekanik standartların sağlanması amacıyla gerekli olan malzemelerin bir kısmının bayi tarafından karşılanacağı kararlaştırılabilir.³³⁶ Ancak kurumsal kimlik işaretleri, marka amblemleri ve logolar gibi tanıtım malzemesi bedellerinin başlangıçta dağıtıcı şirket tarafından karşılanması, sözleşme ilişkisi kapsamında destekleme ve bu çerçevede menfaat dengesinin kurulması amacına daha uygundur.³³⁷ Diğer taraftan bazı teknik malzeme ve ekipmanlar, özellikle pompa, dispanser, tank, kompresör, jeneratör, makine, gaz dedektör sistemi, araç tanıma sistemi gibi bayinin istasyonda bayilik faaliyeti yürütülebilmesi için gerekli olanlar, dağıtıcı tarafından temin edilerek kullanım öduncü (ariyet) olarak bayiye teslim edilir. Teknik malzeme ve ekipman dışında dağıtıcının bayiye tahsis etmesi gerekenlerden biri de reklam faaliyetlerinde kullanılacak malzemelerdir.³³⁸ Bayinin reklam yükümlülüğü kapsamında cins, ebat ve renk gibi ayrıntılı niteliklerinin dağıtıcı tarafından önceden belirlendiği reklam malzemelerinin yine dağıtıcı tarafından temin edilmesi gerekir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde, kullanım öduncü (ariyet) sözleşmesine ilişkin unsurlara yer verilir. Nitekim istasyonda kullanılacak malzeme ve ekipmanlar kullanım öduncü (ariyet) sözleşmesine ilişkin hükümler kapsamında bayiye tahsis edildiğinden bunların mülkiyeti dağıtıcı şirkete aittir. TBK’nın 379 ile 385 inci maddeleri arasında düzenlenen kullanım öduncü (ariyet) sözleşmesi, *ödünç verenin bir şeyin karşılıksız olarak kullanılmasını ödünç alana bırakmayı ve ödünç alanın da o şeyi kullandıktan sonra geri vermeyi üstlendiği sözleşmedir.* Ödünç alan, ödünç konusu malzemeleri yalnızca sözleşmede kararlaştırılan şekilde, sözleşmede hüküm yoksa niteliğine veya özgülediği amaca uygun olarak kullanabilir. Bu kapsamda bayi, söz konusu malzemeleri yalnızca son kullanıcıya akaryakıt ve LPG otogaz satış ve ikmali için kullanabilir. Bayi, bunları üçüncü kişilere kullandıramaz, devredemez veya satamaz. Ödünç alınan malzemelerin hacze konu edilmesi halinde, dağıtıcı şirketin istihkak hakkı bulunur.

³³⁶ Ayrıca bkz.: “Bayilik faaliyetleri kapsamında dağıtıcıdan hizmet alınması sonucu ortaya çıkan maliyetlere (istasyon kira gideri, kıyafet gideri, nakliye gideri, tank temizliği gideri, eğitim gideri, kalibrasyon gideri, demontaj gideri vb.) hangi tarafın ne oranda katlanacağı hususu sözleşmelerle belirlenir.” 26/9/2019 tarih ve 8851 sayılı Dağıtıcı ve Bayi Marjlarının Paylaşımına İlişkin Kurul Kararı 6 ncı madde.

³³⁷ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 152.

³³⁸ **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:1/1, s. 49; **İşgüzar**, s. 90; **Karauz**, s. 151; **Şenol**, s. 52-53.

Ödünç alan kural olarak, beklenmedik hâllerden doğan zararlardan sorumludur. Ödünç konusu malzemenin olağan bakım ve koruma giderleri de bayi tarafından karşılanır. Nitekim tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmelerinde genellikle, istasyondaki ariyet olarak verilen tüm malzeme ve ekipmanlara dair ayrıntılı düzenlemeler kararlaştırılmakta ve hasarın giderilmesine ilişkin bedeller ile bunların bakım ve kontrollerine ilişkin giderlerin bayi tarafından karşılanacağına ilişkin kayıtlara yer verilmektedir. Diğer taraftan, sözleşmenin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, kullanım ödünç (ariyet) sözleşmesine ilişkin hükümler kapsamında bayinin ödünç aldığı her türlü malzeme, ekipman ve teçhizatı dağıtıcı şirkete iade etmesi gerekir.³³⁹ Bazı tip sözleşmelerde, söz konusu malzemelerin geri verilmesi amacıyla yapılan söküm işlemi ve nakliye bedeli gibi giderlerin bayiye ait olduğuna ilişkin hükümler bulunmaktadır.

2.3.3.4. Eşit Davranma Yükümlülüğü

Dağıtıcıların birbiriyle rekabet halinde olan birden çok bayisi bulunur ve bu bayilerden her biri, dağıtıcı şirketin dağıtım organizasyonunun bir parçasını oluşturur. Bayi dağıtıcının vereceği kararlardan doğrudan etkilenecek bir konumda olduğundan dağıtıcı şirketin eşit durumda olan bayileri arasında ayırım gözetmemesi önem taşır. Bu itibarla dağıtıcılar birbiriyle rekabet halinde olan bayilere eşit davranmakla yükümlüdür.³⁴⁰

Bu yükümlülük yalnızca dağıtıcının sözleşme akdettiği bayiler arasında eşit davranmasını değil; kendi işlettiği istasyonlar ile sözleşme akdettiği bayiler arasında da eşitlik gözetmesi gerektiği şeklinde geniş yorumlanmalıdır.³⁴¹ Zira 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi yedinci fıkrasında “...*Dağıtıcı, otogaz LPG faaliyetinde bulunuyorsa kendi işlettiği istasyonlara sübvansiyon ve bayi istasyonlarından farklı uygulama yapamaz.*” hükmüne yer verilmiştir. Nitekim aynı Kanun'un 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (i) bendinde de bu Kanuna göre faaliyette bulunanların³⁴² “*eşit durumdaki alıcılara (kategorilere), eşit hak ve yükümlülük tanımak, farklı şartlar uygulamamak*” ile yükümlü oldukları belirtilmiştir.³⁴³ Her iki hüküm de emredici niteliktedir. Bu kapsamda

³³⁹ İşgüzar, s. 91.

³⁴⁰ Karauz, s. 152; Demir Gökyayla, s. 70; Şenol, s. 69; Alkaç, s. 177.

³⁴¹ Aynı yönde bkz.: Kıl, s. 97-98.

³⁴² Kanun koyucu 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (i) bendinde düzenlediği eşit davranma yükümlülüğüne, LPG dağıtıcı lisans sahipleri ve LPG otogaz bayilik lisans sahipleri de dâhil olmak üzere, 5307 sayılı Kanun'a göre faaliyette bulunan bütün piyasa aktörlerini kapsayacak şekilde yer vermiştir.

³⁴³ Petrol piyasasındaki aynı düzenleme için bkz.: 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi beşinci fıkrası; 4 üncü maddesi dördüncü fıkrası (k) bendi.

örneğin dağıtıcılar belirli ürünlerin yalnızca kendi işlettikleri istasyonlarda satılmasını kararlaştıramazlar.³⁴⁴

Bununla birlikte, Kanun'un münferit hükümlerinde düzenlenen eşit davranma yükümlülüğü rekabet hukuku ile de yakından ilişkilidir. Zira dağıtıcıların eşit davranma yükümlülüğü, rekabet ilişkisi içinde olan bayiler için söz konusudur.³⁴⁵ Nitekim 4054 sayılı RKHK'nın 6 ncı maddesi birinci fıkrasında *"Bir veya birden fazla teşebbüsün ülkenin bütününde ya da bir bölümünde bir mal veya hizmet piyasasındaki hâkim durumunu tek başına yahut başkaları ile yapacağı anlaşmalar ya da birlikte davranışlar ile kötüye kullanması hukuka aykırı ve yasaktır."* hükmüne yer verilmiştir. Aynı maddenin ikinci fıkrası (b) bendinde ise *"Eşit durumdaki alıcılara aynı ve eşit hak, yükümlülük ve edimler için farklı şartlar ileri sürerek, doğrudan veya dolaylı olarak ayırmacılık yapılması"* yasaklanmış ve bunun hâkim durumu kötüye kullanma hallerinden olduğu belirtilmiştir.

Ancak dağıtıcının bu yükümlülüğü, bayiler arasında mutlak bir eşitlik gözetileceği şeklinde yorumlanmamalıdır. Eşit davranma yükümlülüğü ile anlaşılması gereken, sözleşmenin ifası esnasında alınan önlemlerin ve dağıtım organizasyonuna ilişkin düzenlemelerin bayilerin her biri yönünden haksız rekabet ortamı oluşturmayacak şekilde eşit uygulanmasıdır.³⁴⁶ Başka bir ifadeyle, dağıtım şirketlerinin her bir bayiyle aynı koşullarda sözleşme akdetmesinin beklenmesi ticari hayatın olağan akışına aykırıdır. Zira bayinin faaliyet göstereceği istasyonun konumu, ekonomik değeri, bayinin ticari durumu, istasyonun mülkiyetinin kime ait olduğu gibi etkenlere bağlı olarak sübjektif bazı koşullar belirlenebilir.³⁴⁷ Örneğin dağıtıcı şirket, bayinin ticari durumuna göre farklı teminat tutarları talep edebilir veya istasyonun bulunduğu konuma bağlı olarak farklı ikmal ve teslim süreleri belirleyebilir.³⁴⁸ Benzer şekilde dağıtıcıların nihai tüketiciye satışı yüksek olan bayilerle kararlaştırdığı dağıtıcı kâr marjları, satış miktarının daha düşük olduğu bayilerle kararlaştırdığı kâr marjlarından farklı olabilir. Burada önemli olan, dağıtıcının farklı koşullar belirlemesinin diğer bayiler aleyhine rekabeti sınırlayıcı ya da bozucu etki doğurmamasıdır. Dolayısıyla eşit davranma yükümlülüğünün ihlal edilip edilmediği her somut olay özelinde ayrıca değerlendirilmelidir.³⁴⁹

³⁴⁴ Karauz, s. 155.

³⁴⁵ Demir Gökyayla, s. 71; Şenol, s. 70.

³⁴⁶ Demir Gökyayla, s. 71; Kıl, s. 98; Karauz, s. 155; Alkaç, s. 178.

³⁴⁷ Kıl, s. 98.

³⁴⁸ Alkaç, s. 179.

³⁴⁹ Demir Gökyayla, s. 71; Karauz, s. 153; Şenol, s. 70.

2.4. Tarafların Hak ve Yükümlölükleri Bağlamında Akaryakıt ile LPG Otogaz Bayilik Sözleşmelerinin Kendi İçinde Değerlendirilmesi

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde tarafların hak ve yükümlölüklerine ilişkin oldukça detaylı hükümlere yer verilmektedir. Tarafların bayilik sözleşmeleri kapsamındaki hak ve yükümlölüklerinin bir kısmı özel hukuk kurallarından bir kısmı ise sözleşmeleri şekillendiren yasal düzenlemelerden kaynaklanır. Alt başlıklar halinde kategorize edilerek incelenen yükümlölükler, genel anlamda hem akaryakıt hem de LPG otogaz bayilik sözleşmelerini kapsar niteliktedir. Nitekim her iki sözleşmenin asli edimlerine ilişkin yükümlölükler temel anlamda farklılık arz etmemektedir. Ancak özellikle Kanun, ikincil düzenlemeler ve satım konusu ürünün niteliğinden kaynaklanan farklılıklar nedeniyle, yükümlölüklerin içeriği ve ihlal biçimleri farklılık gösterebilmektedir. Benzer şekilde, sözleşmelerin yan edim yükümlölükleri arasında da bazı ayrımlar söz konusudur.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında bayinin satın alma yükümlölüğü, tek elden satın alma esasına dayanan ve çoğu zaman bayi için sözleşme ile asgari satın alma yükümlölüğünün kararlaştırıldığı en temel asli edim yükümlölüğüdür. Akaryakıt bayilik sözleşmeleri kapsamında bayinin asgari satın alma yükümlölüğü, akaryakıt dağıtıcıları yönünden yıllık asgari 60.000 ton beyaz ürün (benzin, motorin) satış zorunluluğu öngörülmesi sebebiyle ayrı bir öneme sahiptir. Buna karşılık LPG dağıtıcıları yönünden asgari ürün satışına yönelik yasal bir zorunluluk öngörülmemiş olmakla birlikte, LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde de bayinin asgari satın alma yükümlölüğünün bulunduğu ilişkin hükümlere sıklıkla yer verilmektedir.

Her iki sözleşme yönünden bayinin bir diğer asli edim yükümlölüğü, sürümü artırmaya yönelik faaliyetlerde bulunma yükümlölüğüdür. Bayinin satış ve sürümü artırma faaliyetlerinin somutlaşmış örneklerinden biri ise promosyon uygulamalarıdır. 5307 sayılı Kanun'da promosyon kampanyalarına ilişkin herhangi bir düzenlemeye yer verilmemiştir. Ancak promosyon uygulamalarının usul ve esaslarının düzenlendiği 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Kurul Kararında promosyon kampanyalarına ilişkin hükümler petrol piyasasının yanı sıra LPG piyasasını da kapsar şekilde ihdas edilmiştir. Bu itibarla, 5015 sayılı Kanun ve ikincil mevzuat ile promosyon uygulamalarına ilişkin yapılan düzenlemeler LPG otogaz bayilik sözleşmelerine de uygulanır. Eş söyleyişle, promosyon uygulamalarına ilişkin EPDK tarafından belirlenen esaslar akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri yönünden yeknesaktır.

Bununla birlikte bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğü, çalışmamızda genel bir yükümlülük olarak ele alınmış ve alt başlıklara ayırmak suretiyle incelenmiştir. Her iki sözleşme yönünden de bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğü bulunur. Zira akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri taraflar arasında güven ilişkisinin ve sıkı iş birliğinin önem taşıdığı sözleşmelerdir. Bayinin dağıtıcıya bilgi verme yükümlülüğü, menfaatlerini koruma yükümlülüğünün bir gereğidir. Ancak bilgi verme yükümlülüğü bulunmakla birlikte yükümlülüğün içeriğine ilişkin bazı farklılıklar söz konusu olabilir.

Akaryakıt bayilik sözleşmeleri kapsamında bilgi verme yükümlülüğü, LPG otogaz bayilik sözleşmesinden farklı olarak, istasyonda otomasyon sisteminin kurulmasını da kapsar. Otomasyon sistemi ile kaçak akaryakıt satışının yapılmasını önlemek ve bayinin etkin bir biçimde izlenmesini sağlamak amaçlanır. Akaryakıt bayilerinin istasyonlarında bulunan tüm tank ve pompaların otomasyon sistemine bağlı olması zorunludur. Nitekim otomasyon sisteminin kurulması, bayinin bilgi verme yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olarak belirlenmiş özel bir görünümüdür. Dağıtıcılar, bayilerindeki akaryakıt satış ve stok hareketlerini izleyerek EPDK'ye raporlar. Buna karşılık, LPG piyasasında dağıtıcı lisans sahiplerinin LPG otogaz istasyonlarına otomasyon sistemi kurmalarını öngören yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak LPG dağıtıcıları, LPG otogaz bayilik istasyonlarına ihtiyari olarak otomasyon sistemi kurabilir.³⁵⁰

Yine bilgi verme yükümlülüğü kapsamında akaryakıt bayileri, istisnai hallerde yaptıkları istasyon dışı akaryakıt satışlarını, satışa ilişkin belgenin düzenlenme tarihinden itibaren en geç on beş gün içerisinde dağıtıcısına bildirmekle yükümlüdür. Nitekim 5015 sayılı Kanun'un 9 uncu maddesi ile akaryakıt bayilerinin fabrika, şantiye, nakliye filosu işletmeleri ve benzeri kendi ihtiyaçları için depolama imkânı ve kendi araçlarına akaryakıt ikmal kapasitesi olan yerlere akaryakıt ikmal etme olanağı tanınmıştır. Buna karşılık, LPG otogaz bayilerinin istasyonları dışında LPG otogaz satış ve ikmali yapmaları mümkün değildir. Dolayısıyla LPG otogaz bayilerinin bu yönde bir bilgi verme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Bir diğer ayrım ise ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğüne ilişkindir. Bu yükümlülük genel anlamda Kanun ile öngörülmüş olup ihlali idari yaptırım

³⁵⁰ Otomasyon sistemine ilişkin detaylı açıklamalar için bkz.: s. 69-70.

gerektiren fiillerden oluşur. Buna karşın, ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğünün ihlaline ilişkin fiiller akaryakıt ve LPG otogaz faaliyetleri arasında farklılık gösterebilir. Zira LPG’den farklı olarak akaryakıt ürünlerine (benzin türleri, nafta (hammadde, solvent nafta hariç), gazyağı, motorin türleri ve biodizel) EPDK’nin belirleyeceği koşul ve niteliklerde ulusal marker eklenmesi yasal bir zorunluluktur. Ulusal marker uygulaması ile akaryakıtın petrol piyasasına yasal yollardan girip girmediğinin tespit edilerek, kaçak ve standart dışı ürün satışının engellenmesi amaçlanır.³⁵¹ Bu kapsamda akaryakıt bayilerinin ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğüne geniş anlamıyla *“kaçak akaryakıt veya sahte ulusal marker elde etmeme, satmama ya da herhangi bir piyasa faaliyetine konu etmeye yarayacak şekilde sabit ya da seyyar tank, düzenek veya ekipmanı bulundurmama; taşıyış ve/veya hile amacıyla akaryakıt katılabilecek ürünlerin akaryakıt katmama ve istasyonunda bulundurmama yükümlülüğü”* olarak karşımıza çıkar. Tip sözleşmelerde bu yükümlülükler ayrıca yer verilmesi, sözleşmenin haklı sebeple feshi yönünden önem taşır.

Çerçeve niteliğinde olan akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında taraflar münferit (birel) satış sözleşmeleri yapar ve her sözleşmede satım konusu ürünün fiyatı ayrıca belirlenir. LPG otogaz bayileri, Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinin 8 inci maddesi birinci fıkrası (c) bendi gereğince dağıtıcısı tarafından EPDK’ye bildirilen il tavan fiyatını aşmamakla yükümlüdür. Buna karşılık Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinde bayilerin, dağıtıcılar tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapmalarına engel teşkil eden bir düzenleme bulunmamaktadır. Nitekim dağıtıcı şirketler tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatı tavsiye niteliğindedir. Ancak uygulamada tip sözleşme ile bayinin dağıtıcı tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatlarına uymakla yükümlü olduğuna ilişkin kayıtlara sıklıkla yer verilmektedir. Sözleşme ile akaryakıt bayisinin il tavan satış fiyatına uymakla yükümlü olduğunun kararlaştırılması halinde, bayinin il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapması mevzuata aykırılık teşkil etmemekle birlikte, bayilik sözleşmesi kapsamında satış fiyatının belirlenmesine ilişkin hükümlerin ve bu bağlamda dağıtıcının talimatlarına uyma yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilir.

³⁵¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: s. 77-78.

Bununla birlikte, ülkemizde LPG otogaz fiyatları *Sonatrach* piyasası; akaryakıt ürünleri ise *Platts European Market Scan* platformu referans alınarak belirlenir. *Sonatrach* piyasasında LPG fiyatları ayda bir kez yayınlanmaktayken *Platts European Market Scan* platformunda akaryakıt ürünlerinin fiyatı günlük olarak güncellenir. Genel anlamda her iki ürünün yurtiçi perakende satış fiyatı rafineri marjı/dağıtıcı ithalat yapmışsa dağıtıcı marjı, gelir payı, dağıtıcı ve bayi marjları ile Hazine ve Maliye Bakanlığı tarafından ÖTV ve KDV'nin eklenmesiyle belirlenir. Petrol piyasasında dağıtıcı ve bayinin toplam kâr marjı ile asgari marj paylaşımına ilişkin esasları düzenlemek üzere 26/9/2019 tarih ve 8851 sayılı Dağıtıcı ve Bayi Marjlarının Paylaşımına İlişkin Kurul Kararı yayımlanmıştır. Buna karşılık, LPG piyasasında toplam marjın paylaşımına ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.³⁵²

LPG otogaz istasyonlarında sorumlu müdür ve yetkili personel çalıştırılması, 5307 sayılı Kanun kapsamında yasal bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Bu yükümlülüğe tip sözleşme niteliğindeki LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde de yan edim yükümlülüğü kapsamında yer verilmektedir. Ancak sorumlu müdür ve yetkili personel çalıştırma yükümlülüğü 5015 sayılı Kanun'da öngörülmediğinden yalnızca akaryakıt bayilik faaliyeti yürütülen istasyonlarda sorumlu müdür bulundurulması gerekmez.

Diğer taraftan bayinin ikmal ihtiyacını karşılama yükümlülüğü, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında dağıtıcının en temel asli edim yükümlülüğüdür. Ancak sözleşmeler arasında ürünlerin teslim yöntemleri (ifa şekli ve ifa yeri) yönünden önemli bir farklılık söz konusudur. LPG dağıtıcı lisans sahipleri temin ettikleri LPG otogazı bayilerinin istasyonlarına, mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan araçlar vasıtasıyla ikmal etmekle yükümlüdür. 5015 sayılı Kanun'da ise akaryakıt dağıtıcı lisans sahipleri için ikmalin mutlaka dağıtıcının mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan araçlar vasıtasıyla ve mutlaka bayinin istasyonuna yapılması yönünde bir zorunluluk öngörülmemiştir. Bu kapsamda akaryakıt bayisi satın aldığı akaryakıtı, dağıtıcı şirketin ya da dağıtıcı şirketin belirlediği depolama tesisinden kendisi veya kendisi adına fiilen teslim alabileceği gibi; dağıtıcı şirketin kendi araçları veya anlaşmalı olduğu nakliye şirketleri vasıtasıyla taşınarak istasyonundan da teslim alabilir. Buna karşılık LPG otogazın ikmalinin mutlaka istasyona ve yalnızca dağıtıcının “*mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan*” araçlarıyla

³⁵² Ayrıntılı bilgi için bkz.: s. 79-80.

yapılması yasal bir zorunluluk olup 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi dokuzuncu fıkrası (a) bendi ile öngörülen bu düzenleme emredici nitelikte olduğundan taraflar sözleşme ile farklı bir teslim şekli kararlaştıramazlar.

Son olarak, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında dağıtıcı şirketin bayiye destekleme yükümlülüğü bulunur. Bu yükümlülüğün somutlaştırılmış hallerinden biri, kurumsal kimlik çalışmalarının yapılmasıdır. Kurumsal kimlik çalışmalarıyla ilgili olarak LPG piyasasında herhangi bir tanım veya düzenleme bulunmamaktadır. Buna karşılık petrol piyasasında kurumsal kimlik, 27.06.2007 tarihli ve 1240 sayılı Petrol Piyasasında Dağıtıcı Lisansı Sahiplerinin Bayi Denetim Sistemine İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Kurul Kararı ile düzenlenmiştir. Her ne kadar LPG piyasasında kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemişse de akaryakıt ve LPG otogaz bayilik faaliyetleri çoğu zaman aynı istasyon içinde birlikte yürütülen faaliyetlerdir. Nitekim uygulamada *“kurumsal bayi giydirme”* olarak da adlandırılan kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin esasların sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde LPG otogaz bayilik sözleşmeleri bağlamında da kararlaştırıldığı görülmektedir. Eş söyleyişle bayinin dağıtıcının markası ile bütünleşmesini sağlamak amacıyla istasyonunda kurumsal kimlik çalışmalarının yapılacağına ilişkin yan edim yükümlülüğü niteliğinde kayıtlara akaryakıt bayilik sözleşmelerinin yanı sıra LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde de sıklıkla yer verilmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. SÖZLEŞMENİN SONA ERMESİ

3.1. Genel Olarak

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmesi, taraflar arasında karşılıklı güven ve sıkı iş birliğine dayalı sürekli nitelikte bir sözleşmedir. Sözleşme kapsamında tarafların özellikle tesis için yapmış oldukları yüksek miktartlı yatırımların kısa sürede amorti edilemeyeceği de göz önünde bulundurulduğunda sözleşmenin sona ermesi hususu taraflar açısından önem arz eder.³⁵³ Nitekim bayinin dağıtıcının markası ile bütünleşmiş olması, sözleşmenin sona erdirilerek başka bir dağıtıcı ile anlaşılması durumunda tüketici tercihlerini de doğrudan etkileyecektir. Ayrıca bayilik lisansı sahibinin, dağıtıcı şirket ile akdettiği sözleşmenin herhangi bir sebeple sona ermesinden itibaren otuz gün içerisinde başka bir dağıtıcı ile sözleşme akdederek EPDK'ye tadil başvurusunda bulunmaması ya da mevcut dağıtıcısıyla sözleşmesini yenilememesi halinde bayilik lisansı sona erdirilir. Bu kapsamda sözleşmenin devamlılığı, bayinin ekonomik faaliyet ve menfaatleri yönünden büyük önem taşır. Benzer şekilde dağıtıcı şirket de sözleşmenin sona ermesi halinde, kurumsal kimlik çalışmaları çerçevesinde üstlendiği tadilat ve giydirme işlemleri, reklam faaliyetleri gibi yatırımların geri dönüşünü alamayacak ve istasyonun bulunduğu bölgedeki pazar payının azalması sebebiyle beklediği kârı elde edemeyecektir.³⁵⁴

Bu itibarla bayilik sözleşmesinin sona erdirilmesi halinde, sürekli nitelikteki sözleşmelerin sona erdirilmesinde geçerli olan güven ilişkisinin yoğunluğunu dikkate alma, ifa edilmiş edimlere dokunmama (feshin ileriye etkili olması) ve haklı nedenle olağanüstü fesih yetkisi tanıma ilkelerine riayet edilmelidir.³⁵⁵ Ayrıca fesih hakkı, dürüstlük ilkesine aykırı olacak şekilde kötüye kullanılmamalıdır.³⁵⁶

³⁵³ İsgüzar, s. 139; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 52; Karauz, s. 225.

³⁵⁴ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden benzer açıklamalar için bkz.: İsgüzar, s. 138-139.

³⁵⁵ Rona Serozan, Sözleşmeden Dönme, İstanbul, 2007, s. 171 vd.; İsgüzar, s. 138; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 26; Olgaç, s. 69.

³⁵⁶ Yarg. 11. HD., 2016/9009 E., 2018/3615 K., 16.05.2018 T. (<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 18.04.2024)).

Sözleşmenin belirli süreli veya belirsiz süreli olarak yapılması, sona ermesi yönünden önem taşır. Zira belirli süreli sözleşmeler, olağan fesih yoluyla sona erdirilemez. Sürenin dolmasıyla birlikte sözleşme kendiliğinden sona erer. Buna karşılık, belirsiz süreli sözleşmeler olağan veya olağanüstü (haklı sebeple) fesih yoluyla sona erdirilebilir. Olağan fesih için fesih önellerine uyulması gerekir.³⁵⁷ Bayilik sözleşmeleri kural olarak, rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında beş yıldan uzun süreli veya belirsiz süreli olarak yapılamaz. Eş söyleyişle akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, kural olarak, süresi beş yılı aşmayan belirli süreli sözleşmelerdir. Sözleşme süresi devam ederken tarafların anlaşması, haklı sebeplerin varlığı ya da taraflardan herhangi birinin lisansının iptali veya sona erdirilmesi halinde bayilik sözleşmesi sona erer.³⁵⁸

Bayilik sözleşmesi isimsiz sözleşmelerden olduğundan sözleşmenin sona ermesi ve sona ermenin sonuçlarına ilişkin yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu halde sürekli borç doğuran sözleşmelerin, özellikle acentelik sözleşmesinin sona ermesi hallerinin düzenlendiği TTK'nın 121 inci maddesinin, kıyas yoluyla bayilik sözleşmelerine de uygulanması gerektiği kabul edilmektedir.³⁵⁹ Ayrıca TBK'nın 131 inci ve 161 inci maddeleri arasında düzenlenen borçların ve borç ilişkilerinin sona ermesi ile zamanaşımına ilişkin hükümler, niteliğine uygun düştüğü ölçüde bayilik sözleşmelerinin sona ermesi yönünden de geçerli olacaktır.³⁶⁰

Akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin sona ermesi bakımından iki sözleşme arasında herhangi bir farklılık bulunmamaktadır. Bu nedenle çalışmamızın üçüncü bölümünde, sözleşmenin sona ermesine ilişkin yapılan incelemeler her iki bayilik sözleşmesini de kapsayacak şekilde ele alınmıştır.

3.2. Sözleşmenin Kendiliğinden Sona Ermesi

3.2.1. Genel Olarak

Belirli süreli olarak yapılan bayilik sözleşmesi; sözleşme süresinin dolması, taraflardan birinin ölümü, iflası veya fiil ehliyetini kaybetmesi ya da kısıtlanması halinde

³⁵⁷ Özer **Seliçi**, Borçlar Kanunu'na Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul, 1979, s. 71; **Eren**, Özel Hükümler, s. 1049-1050.

³⁵⁸ Benzer yönde bkz.: **Karauz**, s. 226.

³⁵⁹ Tek satıcılık sözleşmeleri yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 184; **İşgüzar**, s. 141 vd.; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 32; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 54 vd.; **Olgaç**, s. 70; **Eren**, Özel Hükümler, s. 1050-1051.

³⁶⁰ **Kıl**, s. 106.

herhangi bir bildirimde gerek olmaksızın kendiliğinden sona erer.³⁶¹ Kanaatimizce taraflardan birinin lisansının herhangi bir sebeple sona ermesi veya iptali halinde de sözleşme başkaca bir hukuki işleme gerek kalmaksızın sona erer.³⁶² Bu hallerden birinin varlığı sözleşmenin kendiliğinden sona ermesi sonucunu doğuracağından, söz konusu sebepler öğretide “*doğrudan doğruya sona erme sebepleri*” şeklinde de adlandırılmaktadır.³⁶³

3.2.2. Sözleşmenin Süresinin Dolması Nedeniyle Sona Ermesi

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, kural olarak rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında azami beş yıl olmak üzere belirli süreli olarak yapılır. Nitekim tip sözleşmelerde genellikle bu süre beş yıl olarak kararlaştırılmakta ve sürenin bitiminden belirli bir zaman önce tarafların açık irade beyanları ile bu süreyi uzatarak sözleşmeyi yenileyebileceklerine ilişkin hükümlere yer verilebilmektedir.³⁶⁴ Zira salt sözleşme ile belirlenen sürenin dolması nedeniyle sözleşme ilişkisinin sona ermesi, yapılan yatırım ve masrafların geri kazanımını engelleyebilir ve bu durum sürekli borç doğuran sözleşmelerde amaçlanan istikrar unsuru ile bağdaşmaz.³⁶⁵

Belirlenen sürenin sonunda tarafların herhangi bir bildirimde bulunmasına gerek kalmaksızın sözleşme kendiliğinden sona erer.³⁶⁶ 5015 sayılı Kanun’un 7 nci maddesi dördüncü fıkrası ve 5307 sayılı Kanun’un 5 inci maddesi altıncı fıkrası gereğince, süresinin bitiminden üç ay öncesinde bayilik sözleşmesinin devamı için sözleşme yenilenmese dahi dağıtıcı şirket sürenin bitimine kadar bayinin ikmal ihtiyacını karşılamakla yükümlüdür.

Öğretide tek satıcılık sözleşmesi bağlamında tarafların sözleşmeyi zımnen yenileyebileceğine ve belirli süreli olarak kararlaştırılan sözleşmenin bazı hallerde belirsiz süreli sözleşmeye dönüşebileceğine ilişkin görüşler mevcuttur.³⁶⁷ Ancak rekabet hukukundan doğan kısıtlamalar nedeniyle akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin belirsiz süreli hale getirilemeyecek olmasının yanı sıra kanaatimizce sözleşmenin belirli bir süre için zımni olarak uzatılabilmesi de mümkün değildir. Dağıtıcı

³⁶¹ Kıl, s. 108; Şenol, s. 106.

³⁶² Benzer yönde bkz.: Alkaç, s. 230.

³⁶³ Seliçi, s. 103.

³⁶⁴ Benzer yönde bkz.: Kıl, s. 106.

³⁶⁵ Sürekli borç ilişkilerinin sona ermesi yönünden bkz.: Seliçi, s. 75.

³⁶⁶ Eren, Özel Hükümler, s. 1049; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 53; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 27; Demir Gökyayla, s. 180; İşgüzar, s. 139; Seliçi, s. 65 vd.; Şenol, s. 106; Karauz, s. 227.

³⁶⁷ Ayrıntılı bilgi için bkz.: İşgüzar, s. 140 vd.; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 53 vd.; Şenol, s. 109 vd.

şirket ve bayinin, sözleşmeyi uzatma iradeleri bulunuyorsa, süre bitiminde bunun için ayrıca ve açıkça yeni bir anlaşma yapmaları gerekir.³⁶⁸ Zira bayilik sözleşmesinin yenilenmesi halinde dağıtıcı şirketin, sözleşme süre uzatım talebiyle birlikte sözleşmede kararlaştırılan yeni süreyi EPDK'ye bildirmesi gerekir. Aksi halde bayinin sözleşmenin sona ermesinden itibaren otuz gün içerisinde mevcut dağıtıcısıyla sözleşmesini yenilememesi ya da yeni bir dağıtıcı ile bayilik ilişkisi kurmaması durumunda bayilik lisansı sona erdirileceğinden, taraflar sözleşmeyi yenilediklerini EPDK'ye bildirmelidir.

Tarafların sözleşme süresi sonunda yeni bir sözleşme akdetme hususunda anlaşamamaları halinde, dağıtıcı şirketin marka ve logosunu taşıyan malzeme ve teçhizatların, kurumsal kimlik çalışması kapsamında yapılan giydirmelerin ve ariyet olarak verilen diğer malzemelerin uygun şekilde istasyondan sökülerek dağıtıcı şirkete iade edilmesi gerekir. Ancak bu halde bayinin, beş yıllık rekabet etmeme yükümlülüğünün sonunda dağıtıcının sağladığı bazı ekipmanları piyasa değeri üzerinden satın alma imkânına sahip olması gerekir.³⁶⁹ Bayinin süre bitiminde başka bir dağıtıcı şirketle sözleşme yapması halinde, sözleşme akdettiği yeni dağıtıcının ürünlerini pazarladığı anlaşılacak biçimde faaliyetini sürdürmeli ve en geç bir ay içinde eski dağıtıcıya ait tüm belirtileri istasyonundan kaldırmalıdır.³⁷⁰

3.2.3. Sözleşmenin Ölüm, İflas, Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması Nedeniyle Sona Ermesi

3.2.3.1. Sözleşmenin Ölüm veya Tüzel Kişiliğin Sona Ermesi Nedeniyle Sona Ermesi

Akaryakıt ve LPG otogaz bayileri gerçek veya tüzel kişi olabilir ancak dağıtıcılarının sermaye şirketi olması yasal bir zorunluluktur. Bu kapsamda sözleşmenin ölüm sebebiyle sona ermesi ancak gerçek kişi tacir sıfatında olan bayi için söz konusu olabilir. Bayinin ölümü halinde sözleşmenin akıbeti konusunda vekâlet sözleşmesine ilişkin hükümler kıyasen uygulanır. Zira acentelik sözleşmesinin sona ermesine ilişkin TTK'nın 121 inci maddesi üçüncü fıkrasında acentenin ölümü hâlinde, vekâlet sözleşmesine ilişkin TBK'nın 513 üncü maddesinin uygulanacağı hüküm altına alınmıştır. Anılan maddenin birinci fıkrasında *“Sözleşmeden veya işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça sözleşme, vekilin veya vekâlet verenin ölümü, ehliyetini kaybetmesi ya da*

³⁶⁸ Aynı yönde bkz.: Karauz, s. 227.

³⁶⁹ Karauz, s. 227.

³⁷⁰ Bkz.: 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi dördüncü fıkrası ve 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi altıncı fıkrası.

iflası ile kendiliğinden sona ermiş olur. Bu hüküm, taraflardan birinin tüzel kişi olması durumunda, bu tüzel kişiliğin sona ermesinde de uygulanır.” hükmüne yer vermiştir. Bu itibarla, gerçek kişi tacir sıfatına haiz bayinin ölümü halinde bayilik sözleşmesinin kendiliğinden sona ereceğinin kabulü gerekir.³⁷¹

Vekâlet sözleşmesi, “*işin niteliğinden aksi anlaşılmadıkça*” ölüm nedeniyle sona erer. Başka bir ifadeyle, vekâlet sözleşmesinin taraflardan birinin ölümü halinde de devam edeceği kararlaştırılabilir. Ancak bayilik sözleşmesinin, tarafların sözleşmede aksini kararlaştırmaları halinde işin niteliği gereği devam etmesi mümkün değildir.³⁷² Zira bayinin ölümü halinde, Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesi birinci fıkrası uyarınca bayilik lisansı sona erdirilir. Lisansın sona ermesi ile bayilik sözleşmesi de sona eder. Bayinin ölümü halinde mirasçılarının bayilik faaliyetine devam etmesi durumunda, yeni bir sözleşme akdedilmesi ve aynı istasyon için tekrar bayilik lisans başvurusunda bulunulması gerekir. Bu nedenle ölen bayi ile akdedilen akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin devam etmesi söz konusu olmayacaktır. Bayinin mirasçıları dağıtıcı şirket ile ticari ilişkilerine devam etmek için yeni bir bayilik sözleşmesi ve bu kapsamda yeni bir hukuki ilişki kurmalıdır.

Bayilik sözleşmesinin taraflarından olan dağıtıcının veya bayinin tüzel kişi olması halinde ise tüzel kişiliğin herhangi bir sebeple sona ermesinin sözleşmeye etkisi TBK’nın 513 üncü maddesi kapsamında ölüm hali ile aynıdır.³⁷³ Ancak tüzel kişi bayinin veya dağıtıcının tasfiye aşamasına girmesi bayilik sözleşmesini doğrudan sona erdirmez. Zira TMK’nın 52 nci maddesi gereğince tüzel kişinin kişiliği, ehliyeti tasfiye amacıyla sınırlı olmak kaydıyla tasfiye sırasında da devam eder.³⁷⁴ Nitekim petrol ve LPG mevzuatında da tüzel kişinin tasfiye halinde olmasının lisansının geçerliliğini etkileyip etkilemeyeceğine ilişkin bir hüküm yer almamaktadır. Ancak bu durumda diğer tarafa bayilik sözleşmesini haklı nedenle feshetme imkânı tanınmalıdır.³⁷⁵

Şirket birleşmesi veya bölünmesi halinde kural olarak daha önce akdedilmiş olan bayilik sözleşmeleri kendiliğinden sona ermez; meğerki birleşme veya bölünme

³⁷¹ Tek satıcılık sözleşmesine ilişkin olarak aynı yönde bkz.: **Eren**, Özel Hükümler, s. 1051; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 58; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 32; **Demir Gökyayla**, s. 184.

³⁷² Aksi yönde bkz.: **Seliçi**, s. 81-82; **Karauz**, s. 230; Bazı tip sözleşme niteliğindeki LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde, bayinin ölümü halinde mirasçılarla belirli koşulların gerçekleştirilmesi halinde bayilik ilişkisinin devam edebileceği belirtilmektedir. Ancak bu hükümlerde sözleşmenin devamlılığı değil, yeni bir sözleşmenin akdedilmesinde mirasçılara öncelik tanınacağından bahsedilmektedir.

³⁷³ **Karauz**, s. 230; **Şenol**, s. 143; **Olgaç**, s. 72.

³⁷⁴ **Şenol**, s. 143.

³⁷⁵ Acentelik sözleşmesi hakkında aynı yönde bkz.: Özge **Ayan**, Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Ankara, Seçkin Yayıncılık, 2008, s. 34-35; Ayrıca bkz.: **Şenol**, s. 143.

neticesinde söz konusu şirket tüzel kişiliğini kaybetmemiş olsun. Başka bir ifadeyle birleşme, bölünme veya devir sonucunu doğuran işlem neticesinde şirketin tüzel kişiliği sona ermişse, Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesi birinci fıkrası gereği lisans da sonlandırılacağından bayilik sözleşmesi sona erer.³⁷⁶ Birleşme sonucu devralan konumunda olan şirket ile bayi arasında yeniden bayilik sözleşmesi düzenlenmesi gerekir.³⁷⁷

3.2.3.2. Sözleşmenin İflas Nedeniyle Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesini düzenleyen TTK'nın 121 inci maddesinin üçüncü fıkrasına göre müvekkilin veya acentenin iflası halinde TBK'nın 513 üncü maddesi hükmü uygulanır. TBK'nın 513 üncü maddesinin birinci fıkrası uyarınca vekâlet sözleşmesi, vekilin veya vekâlet verenin iflası ile kural olarak kendiliğinden sona eder. Öğretide anılan düzenlemelerin bayilik sözleşmelerine kıyas yoluyla uygulanacağı kabul edildiğinden, taraflardan birinin iflası halinde akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin de kendiliğinden sona ereceği kabul edilmektedir.³⁷⁸

Ancak bayinin veya dağıtıcı şirketin iflas etmiş olması, tek başına lisansı sona erdiren bir neden değildir. Zira Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesi birinci fıkrası (a) bendi gereğince iflas halinde değil, iflasının kesinleşmiş olması halinde lisans sahibinin lisansı sona erdirilir. Başka bir ifadeyle, mahkemece verilen iflas kararı doğrudan lisansın sona erdirilmesi sonucunu doğurmayacak olup iflas kararının kesinleşmesi ile birlikte lisans sona erdirilecektir. Bu itibarla, LPG otogaz bayilik sözleşmesinin taraflarından birinin iflas etmesi halinde iflas idaresinin sözleşmeye devam etmesi, malların iflas masasına girmesi ve sürüm faaliyetinin iflastan öncesi gibi devam etmeyecek olması sebebiyle işin mahiyetine uygun düşmeyecekse de³⁷⁹ her hâlükârda iflas kararının kesinleşmesi ile lisans sonlandırılacağından sözleşme de kendiliğinden sona erer.

³⁷⁶ Aynı yönde bkz.: **Alkaç**, s. 238.

³⁷⁷ Örneğin 2012 yılında Shell Gaz Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi ile Shell&Turcas Petrol Anonim Şirketi iltihak suretiyle birleşmiştir. EPDK birleşmeye ilişkin vermiş olduğu kararda, Shell Gaz Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'nin Shell&Turcas Petrol Anonim Şirketi'ne katılması nedeniyle infisah ettiği ve bu infisah sonucu kanundan kaynaklanan bir zorunluluk olarak Shell Gaz Ticaret ve Sanayi Anonim Şirketi'nin sahip olduğu tüm hak ve borçların devrolunan şirket olan Shell&Turcas Petrol Anonim Şirketi'ne geçtiği; LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin dağıtıcı tarafında meydana gelen değişikliğin, lisans tadili ile LPG otogaz bayilik lisanslarına da yansıtılması gerektiği ve otogaz bayilik lisanslarındaki tadilin re'sen yapılabileceği belirtilmiştir.

³⁷⁸ **Şenol**, s. 145-146; **Karauz**, s. 230-231; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 58; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 32; **Eren**, Özel Hükümler, s. 1051.

³⁷⁹ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 58; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 32

Bununla birlikte, taraflardan birinin konkordato ilan etmesi veya acze düşmesi halinde akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin akıbetine ilişkin kıyasen uygulanacak genel hükümler bulunmadığı gibi petrol ve LPG mevzuatında da lisans sahibinin konkordato ilan etmesi veya acze düşmesi halinde lisansının bu durumdan nasıl etkileneceğine yönelik bir düzenlemeye de yer verilmemiştir. Ancak bu haldeki tarafın, sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirememesi ve özellikle borcunu ifa edememesi ihtimaline karşın diğer tarafın hakları tehlikeye düşebilir. Hakkı tehlikeye düşen taraf, TBK'nın 98 inci maddesi gereğince³⁸⁰ teminat gösterilene kadar karşı edimin ifasından kaçınabilir ve uygun bir süre içinde teminat verilmezse sözleşmeyi feshedebilir.³⁸¹ Bu durumda, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ifasını tehlikeye atan tarafın iflas etmesi veya kendisine borç ödemediği belgesi verilmiş olması gerekmez.³⁸²

3.2.3.3. Sözleşmenin Fiil Ehliyetinin Kaybı veya Kısıtlanması Nedeniyle Sona Ermesi

Acentelik sözleşmesini düzenleyen TTK'nın 121 inci maddesinin üçüncü fıkrası gereği TBK'nın 513 üncü maddesi, ölüm ve iflas halinde olduğu gibi taraflardan birinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması halinde bayilik sözleşmesine de kıyas yoluyla uygulanır. Bu itibarla, bayilik sözleşmesinin taraflarından birinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması durumunda sözleşme sona erer.³⁸³ Kısıtlılık hali, özellikle gerçek kişi tacir sıfatına haiz bayiler için söz konusudur. TMK hükümleri gereğince kısıtlama kararı verilmesi durumunda bayi, sözleşmeden kaynaklanan yükümlülüklerini yerine getiremeyeceğinden, ölümde varılan sonuçlar kısıtlama kararının verilmesi halinde de uygulanmalıdır.³⁸⁴ Ancak taraflardan birinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması halinde, konkordato ilanı veya acze düşme halinde olduğu gibi, bu durumdan lisanslarının ne şekilde etkileneceğine ilişkin bir düzenleme bulunmamaktadır.³⁸⁵

³⁸⁰ “Karşılıklı borç yükleyen bir sözleşmede, taraflardan birinin borcunu ifada güçsüzlüğe düşmesi ve özellikle iflas etmesi ya da hakkındaki haciz işleminin sonuçsuz kalması sebebiyle diğer tarafın hakkı tehlikeye düşerse bu taraf, karşı edimin ifası güvence altına alınıncaya kadar kendi ediminin ifasından kaçınabilir. Hakkı tehlikeye düşen taraf, ayrıca uygun bir sürede istediği güvence verilmezse sözleşmeden dönebilir.” (TBK m. 98)

³⁸¹ Ayan, s. 38; Olgaç, s. 73.

³⁸² Karauz, s. 231.

³⁸³ Karauz, s. 231; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 58; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 32; Eren, Özel Hükümler, s. 1051.

³⁸⁴ Şenol, s. 144.

³⁸⁵ Taraflardan birinin konkordato ilan etmesi veya acze düşmesi halinde lisanslarının bu durumdan ne şekilde etkileneceğine ilişkin bir düzenlemeye yer verilmemesi doğaldır. Zira bu hallerde taraflar sözleşmeden doğan edimlerin ifasını devam ettirememesi tehlikesi içindeyseler de ticari ilişkilerini sürdürmeye devam ederler. Nitekim konkordatonun amacı taciri iflastan kurtararak ticari faaliyetlerine devam etmesini sağlamaktır. Bunun için EPDK tarafından verilen lisansın geçerli ve yürürlükte olması elzemdir. Ancak aynı durum fiil ehliyetinin kaybı ve kısıtlılık hali için söz konusu olmaz. Zira bu halde lisans sahibi, bayilik sözleşmesinden doğan yükümlülükleri yerine getiremez. Kanaatimizce fiil

Diğer taraftan TMK'nın 49 uncu maddesine göre tüzel kişiler, kanuna ve kuruluş belgelerine göre zorunlu organlara sahip oldukları anda fiil ehliyetini kazanırlar. Dağıtıcı şirket veya tüzel kişi bayi, zorunlu organlardan yoksun kalmış ve yönetimi başka yoldan sağlanamamışsa TMK'nın 427 nci maddesi dördüncü fıkrası gereği tüzel kişiye yönetim kayyımı atanır. Bu durumda sözleşmenin sona ermeyeceği kabul edilmekle birlikte diğer tarafın haklı nedenle fesih hakkı bulunur.³⁸⁶

3.2.4. Sözleşmenin Lisansın İptali veya Sonlandırılması Nedeniyle Sona Ermesi

Daha önce ifade edildiği üzere petrol ve LPG piyasaları bağlamında lisans, piyasada faaliyet gösterilebilmesi için EPDK tarafından verilen izin belgesidir. Bu itibarla, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin tarafları olan bayi ve dağıtıcı şirketlerin, akaryakıt/LPG'nin satış ve ikmaline ilişkin edimlerini ifa edebilmeleri ve sözleşmeden doğan diğer yükümlülüklerini yerine getirebilmeleri için EPDK'den lisans almaları gerekir. Sözleşmenin geçerliliği, tarafların sözleşmeyi imzalamasından sonraki süreçte de lisanslarının geçerli ve yürürlükte olmasına bağlıdır.

5015 sayılı Kanun'un 20 nci maddesi ile 5307 sayılı Kanun'un 17 nci maddelerinde düzenlenen idari yaptırımlar; tedbirler, lisans iptalleri ve idari para cezalarından oluşur. Lisans iptalleri EPDK tarafından yürütülecek soruşturmanın neticesine göre karara bağlanır.³⁸⁷ Nitekim Kanun kapsamında yapılan işlem ve

ehliyetinin kaybı ve kısıtlılık hali gerçek kişiler yönünden lisansı sona erdirmeye sebeplerinden biri olarak öngörülmelidir. Fiil ehliyetini kaybeden veya kısıtlanan lisans sahibinin yasal temsilcilerinin bu durumu derhal EPDK'ye bildirmesi gerekir.

³⁸⁶ Senol, s. 145; Alkaç, s. 240.

³⁸⁷ "Bu Kanuna göre idari yaptırımlar aşağıdaki usulde yürütülür:

a) Lisans sahibi kişiler hakkında bu Kanuna, ikincil mevzuata veya lisans hükümlerine, Kurul kararlarına aykırı davranılması hâlinde; Kurul tarafından belirlenen niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olan fiiller için ilgisine Kurum veya Kurumca yetkilendirilen kuruluşlar tarafından, otuz gün içerisinde aykırılığın giderilmesi, aksi halde hakkında geçici durdurma yapılabileceği ihtar edilir. Verilen ihtar süresi sonunda mevzuata aykırı durumu devam ettirenlerin ilgili piyasa faaliyeti altmış gün süre ile geçici olarak durdurulur. Niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olan fiilin tespit tarihinden itibaren iki yıl içerisinde tekrar edilmesi hâlinde ise ihtar işlemi uygulanmaksızın ilgili piyasa faaliyeti altmış gün süre ile geçici olarak durdurulur. Geçici durdurma süresince, tehlikeli eylemin veya kötüniyetin veya ürünlerde zarar oluşmasının önlenmesi ile faaliyetin durdurulmasına neden olan durumun ortadan kaldırılmasına ilişkin faaliyetler dışında hiçbir piyasa faaliyeti yapılamaz. Geçici durdurma süresi sonunda da tespit edilen aykırılıklar giderilmezse, faaliyetin durdurulmasına devam edilerek soruşturma başlatılır ve gerekli idari yaptırımlar uygulanır. Lisans iptalleri Kurumca yapılacak soruşturma neticesine göre karara bağlanır. Yapılan geçici durdurma sonrasında mevzuata aykırı durumun ortadan kalkması hâlinde geçici durdurma hali sona erdirilir.

b) Lisans sahibi kişiler hakkında, bu Kanuna, ikincil mevzuata veya lisans hükümlerine, Kurul kararlarına aykırı davranılması hâlinde; niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olmayan fiiller ile 21/3/2007 tarihli ve 5607 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanununda belirtilen akaryakıt kaçakçılığına ilişkin fiiller için ilgilisi hakkında Kurum tarafından doğrudan idari soruşturma başlatılarak gerekli yaptırımlar uygulanır. Lisans sahibinin ilgili piyasa faaliyeti, niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olmayan, kötüniyet veya tehlikeli eylem sonucunu doğuran fiilleri nedeniyle Kurumca geçici olarak durdurulabilir. (...)” (5307 sayılı Kanun'un 17 nci maddesi birinci fıkrası); 5307 sayılı Kanun'un 17 nci maddesinin ikinci fıkrasının (a) bendi uyarınca belirlenen niteliği itibarıyla düzeltme imkânı olan fiiller listesi için bkz.: 14.03.2019 tarih ve 8487-6 sayılı Kurul Kararı.

taleplerde, kanuna karşı hile veya yalan beyanda bulunulduğunun tespit edilmesi hâlinde bu kişilerin lisansı iptal edilir. Ayrıca kaçak ürün ikmal eden lisans sahipleri için de Kanunların öngördüğü yaptırım lisans iptalidir.

Bu itibarla, lisans iptali ile lisansın sona ermesi farklı kavramlardır. Lisans iptali kanun koyucu tarafından öngörülen bir idari yaptırım niteliğindeyken; lisansın sona ermesi, Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesi birinci fıkrasında belirtilen sebeplerden birinin lisans sahibi nezdinde gerçekleşmesi halinde, lisansın türüne göre Kurul kararıyla veya Daire Başkanlığı kararıyla gerçekleştirilen bir idari işlemdir. Ancak lisans iptali ve lisansın sona ermesi her ne kadar farklı kavramlarsa da; her iki durumda da taraflardan birinin lisansının iptali veya sona ermesi halinde bayilik sözleşmesi kendiliğinden sona erecektir.³⁸⁸ Zira taraflardan birinin lisansının geçerliliğini yitirmesi halinde sözleşmeden doğan asli edim yükümlülüklerini yerine getirmesi imkânsız hale gelir.

Nitekim sözleşmenin kurulmasından sonraki kusursuz imkânsızlık halini düzenleyen TBK'nın 136 ncı maddesinin birinci fıkrasına göre, "*borcun ifası borçlunun sorumlu tutulamayacağı sebeplerle imkânsızlaşırsa, borç sona erer.*" İfa edilemez hale gelen edim imkânsızdır.³⁸⁹ Bayilik sözleşmesinin imzalanmasından sonra taraflardan birinin lisansının herhangi bir sebeple geçerliliğini yitirmesi halinde, söz konusu taraf lisansa konu piyasa faaliyetini yürütemez. Bu halde kanaatimizce sözleşme konusu asli edim borcu olan akaryakıt/LPG otogaz satış ve ikmal faaliyetinin ifası imkânsızlaşacağından ve TBK'nın 136 ncı maddesinin birinci fıkrası kapsamında borç sona ereceğinden sözleşme de kendiliğinden sonra erer. Buradaki imkânsızlık, hukuki imkânsızlık halidir.³⁹⁰ Hukuki imkânsızlık, bir hukuk kuralı veya hukuken yetkili kılınmış bir makamın verdiği kararının borcun ifasına engel olmasıdır.³⁹¹ Dağıtıcı şirketin veya bayinin sahip olduğu lisansının geçerliliğini yitirmesi, lisans kapsamında yürütülen ve sözleşmenin asli edim yükümlülüğünü oluşturan piyasa faaliyetlerini yerine getirmesini hukuken imkânsızlaştırır.

Bununla birlikte, imkânsızlığın ortaya çıkmasında ilgili tarafın herhangi bir kusurunun bulunması halinde, kusuruyla sözleşmenin imkânsızlığına ve bu nedenle sona ermesine yol açan taraf, TBK'nın 112 nci maddesi gereğince karşı tarafın bundan doğan

³⁸⁸ Aynı yönde bkz.: **Kıl**, s. 108; **Karauz**, s. 233.

³⁸⁹ Mustafa **Dural**, Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, İstanbul, 1976, s. 7.

³⁹⁰ Benzer yönde bkz.: **Kıl**, s. 108.

³⁹¹ Rona **Serozan**, Borçlar Hukuku Genel Bölüm, III. Cilt, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, 6. Bası, İstanbul, 2014, s. 167; Fikret **Eren**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Ankara 2013, s. 1327-1328.

zararını tazmin etmekle yükümlüdür.³⁹² Bu itibarla, taraflardan birinin kendi kusuru nedeniyle lisansın iptali/sonlandırılması sebebiyle sözleşmenin sona ermesi halinde karşı tarafın tazminata ilişkin hakları saklıdır.³⁹³ Kusurun bulunmadığı hallerde ise tazminat yükümlülüğü doğmaz ve TBK'nın 136 ncı maddesi uygulanır.³⁹⁴

3.3. Sözleşmenin Hukuki İşlemle Sona Ermesi

3.3.1. Sözleşmenin Bozma (İkale) Yoluyla Sona Ermesi

Henüz sözleşmeden doğan bütün borçlar sona ermemişken tarafların borç ilişkisini sona erdirmek için anlaşmalarına bozma (ikale) denir.³⁹⁵ Bozma (ikale) sözleşmesi Türk hukuk sisteminde yasal olarak düzenlenmemiştir. Ancak sözleşme özgürlüğünün bir sonucu olarak daha önce kurulan bir hukuki ilişkinin, doğal yollar dışında tarafların karşılıklı ve ortak iradesiyle sona erdirilmesi mümkündür.³⁹⁶ Bu itibarla dağıtıcı şirket ve bayi, belirlenen sürenin dolmasını beklemeksizin ya da tek taraflı olarak haklı nedenle fesih sebeplerinden biri olmaksızın aralarında anlaşarak bayilik sözleşmesini sona erdirebilir.

Bozma anlaşmasıyla taraflar, akdetmiş oldukları sözleşmeden doğan alacaklarından ve borçlarından karşılıklı olarak vazgeçerler.³⁹⁷ Sürekli nitelikteki bayilik sözleşmesinin anlaşma suretiyle sona erdirilmesi halinde taraflar, yeni bir borç altına girmez ve daha önce ifa ettikleri edimlerin geri verilmesini karşı taraftan talep edemezler. Zira bayilik sözleşmeleri bakımından bozma anlaşmaları ileriye etkili olarak sonuç doğurur.³⁹⁸ Bu kapsamda örneğin, dağıtıcı şirket daha önce bayiye satış ve ikmalini yaptığı akaryakıtın kendisine geri verilmesini talep edemez ancak ileriki dönemler için kararlaştırdıkları ikmal yükümlülüğü bozma anlaşması ile birlikte son bulur.

Sözleşmeyi sona erdiren bozma anlaşması kural olarak herhangi bir şekil şartına bağlı değildir.³⁹⁹ Ancak uygulamada bozma anlaşmasının yazılı bir suretinin düzenlenmiş olması gerekir. Zira süresi bitmemiş olan ve bayilik sözleşmesinin sona erdiğini gösteren

³⁹² Ayrıntılı bilgi için bkz.: Serozan, İfa Engelleri, s. 200.

³⁹³ Kıl, s. 108.

³⁹⁴ Eren, Genel Hükümler, s. 1327.

³⁹⁵ Şenol, s. 146.

³⁹⁶ Yarg. 7. HD., E. 2014/5167 K. 2014/18513 T. 01.10.2014. (<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 30.04.2024)).

³⁹⁷ Eren, Genel Hükümler, s. 1258 vd.

³⁹⁸ Karauz, s. 228; Şenol, s. 147; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: Seliçi, s. 107; Ayan, s. 39.

³⁹⁹ Seliçi, s. 108; Ayan, s. 39; Demir Gökyayla, s. 182; Şenol, s. 146; Karauz, s. 228.

“karşılıklı fesih protokolü”⁴⁰⁰ EPDK’ye bildirilmelidir. Bu yönde bildirim yapılmasının sebebi; bayinin, dağıtıcı şirket ile sözleşmesinin sona ermesinden itibaren otuz gün içerisinde herhangi bir dağıtıcı ile sözleşme akdederek tadil başvurusunda bulunmaması halinde bayilik lisansının sona erecek olmasıdır. Söz konusu otuz günlük sürenin tespiti için sözleşmenin sona erdiği tarihin bildirilmesi gerekir.

3.3.2. Sözleşmenin Kesin Hükümsüzlüğü veya İptali

Diğer sözleşmelerde olduğu gibi akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde de sözleşmenin kesin hükümsüzlüğü veya iptal edilebilirliği ileri sürülebilir. TBK’nın 27 nci maddesi birinci fıkrası uyarınca *kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine, kişilik haklarına aykırı veya konusu imkânsız olan sözleşmeler* kesin hükümsüzlük (butlan) yaptırımına tabidir. Bu kapsamda bayilik sözleşmelerinin de TBK’nın 27 nci maddesi birinci fıkrasında belirtilen sınırlamalara aykırı olması, sözleşmeyi kesin hükümsüz (batıl) hale getirir.⁴⁰¹ Sözleşmenin “*kanunun emredici hükümlerine*” aykırı olup olmadığı bütün hukuk sistemi göz önünde bulundurulmak suretiyle belirlenir.⁴⁰² Bu itibarla örneğin, LPG otogaz bayilik sözleşmesinin TBK ve TTK’nın emredici hükümlerine uygun olması gerektiği kadar başta 5307 sayılı Kanun olmak üzere bir bütün olarak sözleşmenin içeriği ile bağlantılı diğer kanunların emredici hükümlerine de uygun olması şarttır. Bununla birlikte, TBK’nın 27 nci maddesi ikinci maddesi gereğince, sözleşmenin içerdiği hükümlerden bir kısmının kesin olarak hükümsüz olması, diğer hükümleri geçersiz kılmaz. Ancak batıl hükümler olmaksızın sözleşmenin yapılmayacağı açıkça anlaşılıyorsa, sözleşmenin tamamı kesin hükümsüz hale gelir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, genel hükümlerde belirtilen irade bozukluğu sebepleriyle iptal edilebilir. Bu kapsamda yanılma (hata), aldatma (hile), korkutma ve tehdit nedeniyle iradesi sakatlanan taraf, tek taraflı irade beyanıyla sözleşmeyi iptal etme hakkını kullanabilir.⁴⁰³ Bu halde iptal, kural olarak geçmişe etkiliyse de sürekli borç doğuran sözleşmelerden olan bayilik sözleşmesi yönünden ileriye etkili şekilde sonuç doğurur. Zira sürekli borç doğuran sözleşmelerde iptal anına

⁴⁰⁰ Tarafların yapmış olduğu bozma (ikale) anlaşması ikincil mevzuatta “karşılıklı fesih protokolü” olarak adlandırılmıştır.

⁴⁰¹ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 234.

⁴⁰² Ahmet M. **Kılıçoğlu**, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015, s. 99.

⁴⁰³ **Karauz**, s. 234; **Şenol**, s. 147; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 184; İrade bozukluğu sebepleriyle ilgili ayrıntılı bilgi için bkz.: **Kılıçoğlu**, s. 197 vd.

kadarki edimlerin iptalden etkilenmeyeceği kabul edilmektedir.⁴⁰⁴ Nitekim dağıtıcı şirket tarafından bayiye satış ve ikmali yapılan ürünün, sözleşmenin iptali veya kesin hükümsüzlüğü sebebiyle geri alınması yönündeki talepler piyasa yapısı ve işleyişi ile de bağdaşmaz.

Kanaatimizce sözleşmenin TBK'nın 27 nci maddesi gereğince kesin hükümsüz olması veya taraflardan birinin genel hükümler uyarınca irade sakatlığı hallerinden birini ileri sürmesi, kural olarak, karşı tarafın sahip olduğu lisansın geçerliliğini etkilemez. Ancak bayilik sözleşmesinin butlanına veya iptaline yol açan sebep, ilgili taraf yönünden lisans alma koşullarından herhangi birinin kaybedilmesi anlamına geliyorsa lisans sona erdirilir. Öte yandan, özellikle yanılma ve aldatma nedeniyle iradenin sakatlanması aynı zamanda lisans kapsamında yapılan talep veya işlemlerde kanuna karşı hile veya yalan beyanda bulunulması sonucunu doğurmuşsa, ilgili tarafın lisansı iptal edilmelidir.

3.3.3. Sözleşmenin Olağan Fesih ile Sona Ermesi

3.3.3.1. Genel Olarak

Sürekli borç doğuran sözleşmelerin olağan fesih yoluyla sona erdirilebilmesi için kural olarak sözleşmenin belirsiz süreli olması ya da bir süre belirlenmiş olmasına karşın sözleşmenin zımnen yenilenerek belirsiz süreli hale gelmiş olması gerekir.⁴⁰⁵ Bu halde sözleşmenin olağan feshi ile herhangi bir nedene dayanmaksızın, belirli bir fesih süresinin geçmesinin ardından ileriye etkili olarak hüküm ve sonuç doğuracak şekilde, tek taraflı irade beyanıyla sözleşme sona erdirilir.⁴⁰⁶

Rekabet etmeme yükümlülüğü gereği akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, kural olarak azami beş yıl olmak kaydıyla belirli süreli olarak yapılır. Belirli süreli olma zorunluluğunun istisnası, RKHK'un 5 inci maddesinde belirtilen koşulların

⁴⁰⁴ Seliçi, s. 58; Demir Gökyayla, s. 184; Şenol, s. 147-149; Karauz, s. 234; Ayan, s. 56 vd.; Alkaç, s. 245.

⁴⁰⁵ Seliçi, s. 136; Şenol, s. 150; Altınok Ormancı, s. 90; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: İşgüzar, s. 143; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 54; Sözleşmede açıkça kararlaştırılması halinde belirli süreli franchise sözleşmelerinin olağan fesih yoluyla sonlandırılabilceği yönündeki görüş için bkz.: Gürzumar, Franchise Sözleşmeleri, s. 169.

⁴⁰⁶ Ayan, s. 40; Seliçi, s. 132; İşgüzar, s. 151; Demir Gökyayla, s. 186; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 29; Şenol, s. 151; "Fesih, sürekli bir borç ilişkisini ileriye etkili bir şekilde sona erdiren, bozucu yenilik doğuran bir hak olarak kabul edilmektedir. Feshi ihbar (feshin ihbarı, bildirilmesi) ise, tek taraflı ve karşı tarafa ulaşması gereken bir irade beyanıyla kullanılır; şarta bağlanamaz, kullanıldıktan sonra da geri alınamaz. Fesih, hüküm ve sonuçlarını muhatabın hakimiyet alanına ulaştığı anda geleceğe etkili olarak meydana getirir. Fesih, olağan (süreli) ve olağanüstü fesih olmak üzere ikiye ayrılır. Olağan feshte sözleşme ilişkisi, fesih beyanının muhataba ulaşmasının üzerinden belirli bir süre geçtikten sonra ortadan kalkar. Bu nedenle, olağan feshe, "süreli fesih" de denilmektedir." YHGK., E. 2011/693 K. 2012/88 T. 22.2.2012 (<https://www.lexpera.com.tr/>) (E.T.: 03.05.2024)).

sağlanması halinde bireysel muafiyet tanınmasıdır.⁴⁰⁷ Ancak bu halde dahi Rekabet Kurulu genellikle sözleşme süresini on yıl olacak şekilde belirlemek suretiyle taraflara bireysel muafiyet tanımaktadır.⁴⁰⁸ Bu itibarla, beş yıldan uzun süreli sözleşmeler istisnai olarak geçerli kabul edilse de belirsiz süreli akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerine rastlamak olağan değildir.

Bayilik sözleşmesinin bireysel muafiyet koşullarını sağlamamasına rağmen belirsiz süreli olarak kurulması halinde sözleşme, RKHK'nın 4 üncü maddesi kapsamında *"hukuka aykırı ve yasak"* anlaşma olarak değerlendirilir ve beş yılı aşan süre yönünden RKHK'nın 56 ncı maddesi uyarınca geçersiz hale gelir. Ancak taraflar bayilik sözleşmesini belirsiz süreli olarak kararlaştırmışsa, sözleşmenin azami hadde indirme ilkesi gereği beş yıllık süre için geçerli olduğu kabul edilir. Bu durumda sözleşme kurulurken belirsiz süreli olması yönünde anlaşılan taraflar, sözleşmenin geçerli olduğu beş yıllık süre içinde olağan fesih hakkını kullanabilmelidir.⁴⁰⁹

3.3.3.2. Olağan Fesih Hakkının Sınırı

Sözleşmede açıkça kararlaştırılmasa dahi belirsiz süreli borç ilişkilerinde tarafların olağan fesih hakkına sahip olduğu kabul edilir.⁴¹⁰ Sözleşmede aksine bir düzenleme bulunmadıkça tarafların fesih ve fesih ihbar hakkını kullanmaları için bu yönde irade beyanında bulunmaları yeterlidir.⁴¹¹ Ancak bayilik sözleşmesi, her iki tarafın da sözleşme konusu faaliyet kapsamında yüksek miktarda yatırımlar yapmasını gerektirir. Tarafların sözleşmeyi herhangi bir sebep olmaksızın sona erdirmeye imkânının bulunması, keyfi durumlara yol açabileceği gibi sözleşmenin öngörülebilirliğini ve istikrarını da olumsuz etkiler.⁴¹² Bayilik sözleşmelerinin sık ve sebepsiz yere feshedilmesi nedeniyle piyasa faaliyetlerinin istikrarsızlaşması, 5015 ve 5307 sayılı Kanunların amacı ile bağdaşmaz.

Olağan fesih hakkının temel sınırı, TMK'nın 2 nci maddesi ile öngörülen dürüstlük kuralıdır.⁴¹³ Başka bir ifadeyle bozucu yenilik doğuran hak niteliğindeki fesih

⁴⁰⁷ Kanaatimizce 2002/2 sayılı Tebliğ'in 5 inci maddesi (a) bendi ile öngörülen istisna da bu kapsamda değerlendirilmelidir.

⁴⁰⁸ Bkz.: s. 34 vd.; dn. 128.

⁴⁰⁹ **Karauz**, s. 235; Tarafların akdettikleri bayilik sözleşmesi EPDK'ye bildirilir ve bu bildirimde sözleşmenin ne kadar süreyle geçerli olduğu beyan edilir. Bu nedenle uygulamada taraflar, sözleşmenin belirsiz süreli olduğu yönünde anlaşmalar dahi rekabet hukukundan doğan kısıtlamaların yanı sıra ayrıca belirli bir süre kararlaştırarak bunu EPDK'ye bildirmeleri gerekir.

⁴¹⁰ **Seliçi**, s. 132 vd.; **Altınok Ormancı**, s. 91; **Alkaç**, s. 247.

⁴¹¹ **Karauz**, s. 236.

⁴¹² **Ayan**, s. 42; **Seliçi**, s. 146; **Şenol**, s. 151; **Altınok Ormancı**, s. 91-92.

⁴¹³ **İşgüzar**, s. 152; **Demir Gökyayla**, s. 189; **Şenol**, s. 151.

hakkı, bütün hakların kullanılmasında geçerli olduğu gibi hakkın kötüye kullanılması yasağına tabidir.⁴¹⁴ Fesih hakkı; hukuka, ahlaka ve dürüstlük kuralına aykırı biçimde kullanılmaz. Öğretide taraflardan birinin sözleşmenin devamı yönünde haklı beklentisinin bulunmasına rağmen karşı tarafın çelişkili davranışta bulunarak umulmayan bir şekilde sözleşmeyi feshetmesinin,⁴¹⁵ sözleşme konusu faaliyetle ilgili olmayan bir talebin karşı tarafça kabul edilmesi amacıyla sözleşmeyi feshetme tehdidinde bulunulmasının,⁴¹⁶ sözleşmeyi herhangi bir sebep olmadan olağan fesih yoluyla sonlandıran tarafın bunda haklı menfaatinin bulunmamasının, sözleşmenin karşı tarafına zarar vermek amacıyla feshedilmesinin⁴¹⁷ ve güven ilişkisinin yoğun olduğu bayilik sözleşmelerinde tarafların sadakat ve karşı tarafın menfaatlerini koruma yükümlülüğüne aykırı şekilde sözleşmeyi feshetmesinin⁴¹⁸ hakkın kötüye kullanılmasına örnek teşkil ettiği kabul edilmektedir. Ancak fesih hakkının kötüye kullanılıp kullanılmadığının tespitinde, her somut olay nezdinde ayrıca değerlendirme yapılmalıdır.⁴¹⁹

Fesih hakkının kötüye kullanılması halinde feshin geçerli kabul edilip edilmeyeceği öğretide tartışmalıdır. Bizim de kabul ettiğimiz görüşe göre fesih hakkını kötüye kullanan tarafın fesih iradesi geçerlidir ve sözleşme hakkın kullanılmasıyla sona erer. Ancak bu halde, hakkı kötüye kullanarak sözleşmeyi sona erdiren tarafın, karşı tarafın bu sebeple uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olduğunun kabulü gerekir.⁴²⁰ Nitekim akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, karşılıklı güven ilişkisinin ve piyasa yapısı gereği işbirliğinin önem taşıdığı sözleşmelerdendir. Fesih hakkını kullanan taraf, hukuk düzenince haklı bulunmasa da sözleşme ilişkisine devam etmeye zorlanamaz.⁴²¹

Diğer taraftan bayilik sözleşmelerinde fesih hakkının kullanılmasının en önemli sonuçlarından biri, usulüne uygun olarak yapılan sözleşme fesih ihbar bildirimi ile bayi yönünden Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesinde düzenlenen otuz günlük sürenin başlamasıdır. Burada fesih bildiriminin EPDK'nin öngördüğü usule uygun olarak dağıtıcı

⁴¹⁴ Şenol, s. 151; Alkaç, s. 248.

⁴¹⁵ Karauz, s. 236; Altınok Ormancı, s. 93; Çelişkili davranış yasağı hakkında ayrıca bkz.: Şenol, s. 153.

⁴¹⁶ Karauz, s. 236.

⁴¹⁷ Seliçi, s. 148; Şenol, s. 151-152; Demir Gökyayla, s. 188; Karauz, s. 236.

⁴¹⁸ Alkaç, s. 248-249; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: Demir Gökyayla, s. 189.

⁴¹⁹ İşgüzar, s. 151; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:1/1, s. 55-56; Ayan, s. 42; Seliçi, s. 149.

⁴²⁰ Şenol, s. 154; Ayan, s. 43; Alkaç, s. 250; Fesih hakkının kötüye kullanılmasını hukuk düzeninin korumaması gerektiği, bu nedenle feshin geçersiz olduğu ve borç ilişkisinin devamının gerekeceği yönünde karşı görüş için bkz.: İşgüzar, s. 152; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:1/1, s. 56; Demir Gökyayla, s. 189.

⁴²¹ Aynı yönde bkz.: Alkaç, s. 250; "...Bu durumda karşı taraf kural olarak sözleşmenin haksız feshinden doğan zararını talep edebilir. Mahkemece bu yön gözetilmeden davalıyı sözleşmeye devama zorlayacak şekilde fesih işleminin iptaline karar verilmesi akit serbestisi ilkesine aykırıdır." Yarg. 19. HD., 21.12.2005 T., 2005/3865 E., 2005/12858 K. (<https://kazanci.com.tr/> (E.T.: 05.05.2024.)).

şirket vasıtasıyla elektronik ortamda yapılması ve fesih bildiriminde sözleşmenin koşulsuz olarak sona erdiğine ilişkin açık irade beyanında bulunulması gerekir. Bu koşulları sağlayan fesih bildirim talepleri, sözleşmenin hangi fesih yoluyla, ne sebeple feshedildiğine ve fesih hakkının dürüstlük kuralına uygun olarak kullanılıp kullanılmadığına bakılmaksızın EPDK tarafından değerlendirmeye alınır. Zira bu konunun, tarafların sözleşme ilişkisi çerçevesinde ve özel hukuk kuralları bağlamında incelenmesi gerekir. Başka bir ifadeyle, tarafların fesih hakkını kullanmasında ve sözleşmenin geçerliliği yönündeki hukuki ihtilafları, adli yargı mercilerince incelenerek karara bağlanmalıdır.⁴²²

Fesih hakkının kullanılması her iki taraf için de söz konusu olmakla birlikte sözleşmenin içeriğini büyük ölçüde belirleyen ve ekonomik anlamda güçlü olan taraf dağıtıcı şirkettir. Sözleşmede taraflardan yalnızca birine tek taraflı fesih hakkının tanınması ya da diğer tarafın fesih hakkını kullanmasının hukuka ve ahlaka aykırı şekilde sınırlandırılması halinde söz konusu sözleşme hükümlerinin geçersiz olduğu kabul edilir.⁴²³ Bu halde sözleşme bütün olarak yorumlanmalı ve diğer tarafın da bu hakka sahip olduğu kabul edilmelidir. Zira taraflardan birinin diğerinin iradesine bağlı kalması ve ekonomik varlığının kısıtlanması TMK'nın 23 üncü maddesi bağlamında kişilik hakkına aykırılık teşkil eder.⁴²⁴

3.3.3.3. Feshin İhbar Süresi ve Şekli

Sürekli borç doğuran sözleşmelerin feshine ve dolayısıyla fesih sürelerine ilişkin kanuni bir düzenleme bulunmamaktadır. Taraflar sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği fesih süresini kararlaştırmış olabilirler.⁴²⁵ Ancak tarafların sözleşmede fesih süresi kararlaştırmadığı veya fesih süresine ilişkin ihtilafların bulunduğu hallerde sözleşmenin hangi hükümler bağlamında ve ne kadar sürede feshedileceği öğretide tartışmalıdır. Bir görüşe göre, acentelik sözleşmesinin sona ermesinin düzenlendiği TTK'nın 121 nci maddesinde yer alan üç ay önceden ihbarda bulunma koşulu, bayilik sözleşmelerine de

⁴²² Benzer yönde bkz.: **Çelebi**, s. 103.

⁴²³ **Seliçi**, s. 150; **Demir Gökyayla**, s. 189; **Karauz**, s. 236; **Şenol**, s. 155-156.

⁴²⁴ **Şenol**, s. 155-156; Daha önce ifade edildiği gibi LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin belirsiz süreli olarak akdedilmesi kural olarak olanaklı değildir. Bu nedenle sözleşmelerde genellikle herhangi bir sebep göstermeksizin olağan fesih hakkının kullanılacağına ilişkin kayıtlara yer verilmez. Ancak dağıtıcı şirket tarafından hazırlanan tip sözleşmelerde, olağan fesih hakkı olarak ifade edilmemekle birlikte, sözleşmenin çeşitli hükümlerinde yalnızca dağıtıcı şirket lehine fesih hakkının tanındığı görülmektedir. Örneğin fesih sebeplerinin düzenlendiği sözleşme maddesinde dağıtıcı şirketin "*sözleşme feshini gerekli gördüğü her durumda*" sözleşmeyi feshedebileceğine ilişkin kayıtlara yer verildiği bilinmektedir.

⁴²⁵ **Şenol**, s. 162; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 190.

kıyasen uygulanmalıdır.⁴²⁶ Bu görüş, 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi dördüncü fıkrası ile 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi altıncı fıkrasında yer alan "...*Bayilik süresi bitiminden üç ay öncesinde bayiliğin devamı için sözleşme yenilenmez ise sürenin bitimine kadar dağıtıcı, bayinin ikmal ihtiyacını karşılar. Süre bitiminde bayi, sözleşme yaptığı yeni dağıtıcının ürünlerini pazarladığı anlaşılacak şekilde faaliyetine devam eder ve en geç bir ay içinde eski dağıtım şirketi ile ilgili tüm belirtileri kaldırır...*" hükmü ile süre yönünden uyumludur. Ancak anılan düzenleme belirli süreli bayilik sözleşmeleri kastedilerek ihdas edilmiştir. Sözleşmenin rekabet hukukuna aykırı olacak şekilde belirsiz süreli olarak akdedilmesi halinde kanun koyucu, olağan fesih ihbar süresinin ne olacağını düzenlememiştir.⁴²⁷

Bir başka görüşe göre, adi ortaklığın belirsiz süreli olarak kurulması halinde TBK'nın 640 ıncı maddesi birinci fıkrası gereğince altı ay önceden fesih bildiriminde bulunulması gerektiği yönündeki düzenlemenin bayilik sözleşmelerine de kıyasen uygulanması gerekir.⁴²⁸ Bu görüşü savunanlar, TTK'nın 121 nci maddesinde yer alan üç aylık sürenin fesih ile sözleşmenin sona ermesi için oldukça kısa bir süre olduğu kanaatindedir.⁴²⁹ Son olarak diğer bir görüş ise her somut olayda farklı bir ihbar süresinin belirlenmesinin gerekeceği ve somut olay nezdinde yapılacak bu belirlemenin hâkimin takdirinde olduğu yönündedir. Hâkimin fesih süresini belirlerken taraflar arasındaki ilişkinin geçmişi, tarafların sözleşme gereği üstlendikleri yükümlülüklerin kapsamı, bayinin yaptığı yatırımın büyüklüğü ve ekonomik anlamda daha güçsüz konumda olan bayinin faaliyetlerine yeniden devam edebilmesi için ihtiyaç duyduğu süre gibi somut koşulları dikkate alması gerekir.⁴³⁰

Bayilik sözleşmesinin dağıtıcı tarafından feshedilmesi halinde fesih süresinin belirlenmesinde dikkate alınması gereken başlıca unsurlar; bayinin başka bir dağıtıcı ile sözleşme görüşmesi yaparak yeni bir sözleşme akdetmesi için gerekli olan süre ile istasyonda dağıtıcıya ait marka, logo, amblem, kurumsal kimlik malzemeleri ve dağıtıcı tarafından bayiye ariyet olarak verilen diğer ekipmanların sökülerek teslim edilmesi gereken süredir.⁴³¹ 5015 sayılı Kanun'un 7 nci maddesi dördüncü fıkrası ile 5307 sayılı

⁴²⁶ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 54-55; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 29.

⁴²⁷ Anılan hükümde yer alan üç aylık sürenin kıyasen belirsiz süreli bayilik sözleşmelerine de uygulanabileceği yönündeki görüş için bkz.: **Alkaç**, s. 256-257.

⁴²⁸ Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **Demir Gökyayla**, s. 193; Franchise sözleşmeleri yönünden bkz.: **Gürzumar**, Franchise Sözleşmeleri s. 171.

⁴²⁹ Franchise sözleşmeleri yönünden bkz.: **Gürzumar**, Franchise Sözleşmeleri s. 171.

⁴³⁰ **Şenol**, s. 166-167; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: **İşgüzar**, s. 151-152.

⁴³¹ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 237.

Kanun'un 5 inci maddesi altıncı fıkrasında, sözleşmenin sona ermesi halinde eski dağıtıcı şirkete ait tüm belirtilerin en geç bir ay içinde kaldırılması gerektiği belirtilmiştir. Burada *"eski dağıtım şirketi ile ilgili tüm belirtiler"* den kasıt, dağıtıcının tescilli markası ve amblemini taşıyan kurumsal kimlik malzemeleridir. Diğer taraftan, Lisans Yönetmeliklerinde bayiye sözleşmenin sona ermesinden itibaren başka bir dağıtıcı ile sözleşme yaparak EPDK'ye tadil başvurusunda bulunulması için otuz günlük süre verilir. Kanaatimizce söz konusu düzenlemeler doğrudan fesih ihbar süresini belirlemeye yönelik olmamakla birlikte, sürenin tayininde göz önünde bulundurulmalıdır. Bu itibarla, istisnai hallerde kullanılacak olan olağan fesih hakkı için bir ay veya otuz günlük ihbar süresinin belirlenmesi mümkündür. Nitekim ilk bakışta bir aylık sürenin kısa olduğu düşünülse de piyasa faaliyetinin istikrarlı biçimde sürdürülmesi gerekliliği ve tüketicinin ürün gereksinimi dikkate alınmalıdır. Ancak nihai olarak fesih ihbar süresinin belirlenmesinde somut olay koşulları göz ardı edilmemeli ve taraflar arasında sürenin uygun olmadığı yönünde bir ihtilafın doğması halinde süre hâkim tarafından belirlenmelidir.⁴³²

Fesih bildirimi, kural olarak herhangi bir şekil şartına bağlı değildir. Ancak dağıtıcı şirket ve bayi tacir sıfatına haiz kimselerdir. TTK'nın 18 inci maddesi üçüncü fıkrası gereğince tacirler arasında sözleşmenin feshine ilişkin yapılacak ihbarlar veya ihtarların noter vasıtasıyla, taahhütlü mektupla, telgrafla ya da güvenli elektronik imza kullanılarak kayıtlı elektronik posta sistemi ile yapılması gerekir. Söz konusu fesih ihbar şekli ispat şartı niteliğindedir.⁴³³ EPDK'ye bildirilecek sözleşme fesih bildirimi ise dağıtıcı şirket vasıtasıyla ve sadece elektronik ortamda yapılır.

Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 34 üncü maddesinde tarafların yapacakları tek taraflı fesih ihbarnamesinin noter onaylı olması gerektiği belirtilmiştir. Buna karşın LPG Piyasası Lisans Yönetmeliğinde fesih ihbarnamesinin noter onaylı olması gerektiği yönünde bir zorunluluk öngörülmemiştir. Kanaatimizce TTK'nın 18 inci maddesi üçüncü fıkrası gereğince öngörülen fesih şekli 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile geçerlilik şartı olmaktan çıkarılarak ispat şartı haline geldiğinden; fesih bildiriminin

⁴³² **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 30; Fesih ihbar süresinin her sektör için ayrıca belirlenmesi gerektiği yönünde bkz.: **Şenol**, s. 166-167; **Karauz**, s. 237-238.

⁴³³ *"Tasarı ile bu maddenin üçüncü fıkrasında üç köklü değişiklik yapılmıştır: (1) Hükümdeki şekil, geçerlilik şartı olmaktan çıkarılmış, ispat şartına dönüştürülmüştür. Bu amaçla eski metinde yer alan "muteber olması için" ibaresine metinde yer verilmemiştir. Bu değişikliğin sebebi, geçerlik şartının artık haklı bir gerekçesinin bulunmaması ve teknikteki hızlı gelişmedir. Ayrıca hiçbir modern kanunda bu kadar ağır bir geçerlilik şartı yer almamaktadır. Şartın tacir gibi basiretli bir işadama için öngörülmüş olması da anlamsız bulunmuştur. (2) İadeli taahhütlü mektup taahhütlüye dönüştürülmüştür. Çünkü burada varma teorisinin kabulünü haklı gösterecek bir gerekçe mevcut değildir. (3) Güvenli elektronik imza hem Borçlar Kanununda kabul edilmiş hem de düzenli bir sisteme bağlanmıştır. Hükme bu olarak da eklenmiştir."* Türk Ticaret Kanunu (6102) 18 inci madde gerekçesi. Bkz.: <https://www.lexpera.com.tr/mevzuat/gerekceler/turk-ticaret-kanunu-madde-gerekceleri/1> (E.T.: 05.05.2024).

yazılı şekilde yapılması ve yapılacak bildirim ile sözleşmenin koşulsuz olarak sona erdiğine ilişkin açık irade beyanında bulunulması halinde fesih beyanı geçerli kabul edilmelidir.

3.3.4. Sözleşmenin Olağanüstü Fesih Yoluyla Sona Ermesi

3.3.4.1. Genel Olarak

Taraflar arasındaki sıkı güven ilişkisinin bozulması halinde, sözleşme ilişkisine devam edilmesini beklemek dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz. Bu nedenle haklı bir sebebin varlığı halinde bayilik sözleşmesi fesih bildirim süresi verilmeksizin olağanüstü fesih (haklı sebeple fesih) ile sona erdirilebilmelidir.⁴³⁴ Olağanüstü fesih, belirli ya da belirsiz süreli olması fark etmeksizin sürekli borç doğuran sözleşmelerin vaktinden önce ve ileriye etkili olarak sona erdirilmesidir.⁴³⁵ Başka bir ifadeyle olağanüstü fesih, sürekli borç ilişkisinin devamını engelleyen haklı sebeplerin varlığı halinde sözleşmeyi süresinden önce sona erdirmeye imkânı verir.⁴³⁶ Bir sebebin haklı olup olmadığı her somut olay nezdinde ayrıca değerlendirilir.⁴³⁷

Tek satıcılık sözleşmesinde olduğu gibi bayilik sözleşmesinin de unsurları ve sözleşmenin feshi kanunda düzenlenmemiştir. Öğretide tek satıcılık sözleşmenin haklı sebeple feshinin hukuki dayanağına ilişkin farklı görüşler ileri sürülmüş olup kanaatimizce bu görüşler akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri yönünden de geçerlidir. Bu itibarla bir görüşe göre, haklı nedenle fesih hakkı TTK'nın acentelik ile TBK'nın hizmet ve adi ortaklık sözleşmesine ilişkin hükümlerinin kıyasen bayilik sözleşmelerine de uygulanmasının bir sonucudur. Diğer bir görüşe göre ise bayilik sözleşmesinin sürekli borç doğuran nitelikte olması ve taraflar arasındaki karşılıklı güven ilişkisinin önem arz etmesi nedeniyle sözleşmenin olağanüstü fesih yoluyla sona erdirilmesine imkân tanınmalıdır.⁴³⁸

Esasen her iki görüş de birbirini tamamlar niteliktedir. Haklı sebeple fesih hakkının sözleşmenin sürekli borç doğuran nitelikte olmasından kaynaklanması, yine

⁴³⁴ Karauz, s. 238; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: İsgüzar, s. 152; Demir Gökyayla, s. 194; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 30.

⁴³⁵ İsgüzar, s. 152; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 56; Seliçi, s. 156; Demir Gökyayla, s. 194; Gürzumar, Franchise Sözleşmeleri s. 172, s. Şenol, s. 169; Karauz, s. 238-239;

⁴³⁶ Altınok Ormancı, s. 93-94.

⁴³⁷ İsgüzar, s. 155; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 31; Şenol, s. 169.

⁴³⁸ Görüşler için bkz.: İsgüzar, s. 153; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 56; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 31; Seliçi, s. 202; Şenol, s. 169-170; Karauz, s. 239; Altınok Ormancı, s. 94 vd.

sürekli borç doğuran nitelikteki acentelik, hizmet ve adi ortaklık sözleşmesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanmasına engel olmaz; aksine fesih hakkının kullanılmasının somutlaştırılması olarak değerlendirilebilir.⁴³⁹ Kanunda öngörülmemiş ve hatta sözleşme ile kararlaştırılmamış olsa dahi bütün sürekli borç doğuran nitelikteki sözleşmelerde haklı sebeple fesih yetkisinin bulunduğu kabul edilmelidir.⁴⁴⁰

3.3.4.2. Haklı Sebep

3.3.4.2.1. Genel Olarak

Sürekli borç doğuran sözleşmelerin olağanüstü feshi için gereken “*haklı sebep*” kavramına ilişkin yasal bir tanım bulunmamaktadır. Nitekim hangi hallerin haklı sebep sayılarak feshe imkân vereceği her somut olay için ayrıca belirlenmelidir. Bu nedenle kanun koyucu haklı sebebe ilişkin genel bir tanım yapmaktan ve hangi hallerin haklı sebep sayılacağına ilişkin bir liste vermekten bilinçli olarak kaçınmıştır.⁴⁴¹ Öğretideki genel tanıma göre, sözleşme süresi dolana kadar tarafların sözleşme ilişkisine devam etmelerini dürüstlük kuralı gereği kendilerinden beklenemeyecek hale getiren ve sözleşme ilişkisinin devamını çekilmez kılan tüm olgu ve şartlar fesih için haklı sebep teşkil eder.⁴⁴²

Bir olgunun haklı sebep teşkil edip etmediği hâkim tarafından somut olay koşulları dikkate alınarak belirlenir. Hâkim somut olayda sebebin haklı olup olmadığını belirlerken, TMK’nın 4 üncü maddesi gereği kendisine tanınan takdir yetkisini kullanır.⁴⁴³ Bu belirleme yapılırken tarafların karşılıklı menfaatleri hakkaniyetli bir şekilde göz önünde bulundurulmalı ve sözleşmeye devam edilmesinin mümkün olup olmadığı araştırılmalıdır.⁴⁴⁴ Sözleşmenin olağanüstü feshine yol açan sebebin belirli bir objektif ağırlık taşıması gerekir.⁴⁴⁵ Sözleşmeye devam edilmesinin dürüstlük kuralı gereği artık taraflardan beklenilemeyeceği hallerde, haklı sebebin bulunduğu kabulü gerekir. Nitekim sürekli borç doğuran nitelikteki sözleşmelerde, taraflar arasındaki güven

⁴³⁹ İsgüzar, s. 155-156; Aynı yönde bkz.: Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 56; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 31; Demir Gökyayla, s. 194.

⁴⁴⁰ İsgüzar, s. 154; Karauz, s. 239.

⁴⁴¹ Şenol, s. 171; Seliçi, s. 193.; Altınok Ormancı, s. 133.

⁴⁴² İsgüzar, s. 155; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 56; Seliçi, s. 193; Ayan, s. 46; Şenol, s. 172; Altınok Ormancı, s. 133.

⁴⁴³ Altınok Ormancı, s. 134 vd.

⁴⁴⁴ İsgüzar, s. 155.

⁴⁴⁵ İsgüzar, s. 155; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 56; Demir Gökyayla, s. 196; Sebebin objektif ağırlığı, dürüstlük kuralı gereği haklı sebebin varlığını iddia eden tarafın sözleşmeye devam etmesinin kendisinden beklenemeyeceği hallerde söz konusudur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Altınok Ormancı, s. 139 vd.

ilişkisinin sarsılmasına yol açan olay ve koşullar sözleşmeye devam etmelerini çekilmez hale getirir.⁴⁴⁶

Haklı sebep, taraflardan birinin şahsından kaynaklanabileceği gibi taraflarla ilgisi olmayan dış etkenlerden veya taraflardan birinin üçüncü kişilere karşı olan davranışlarından da kaynaklanabilir. Ancak her hâlükârda çekilmezlik olgusunun taraflar açısından gerçekleşmiş olması gerekir.⁴⁴⁷ Sözleşmenin haklı sebeple feshi için mutlaka taraflardan birinin kusurlu olması gerekmez. Sözleşme ilişkisine devam etmeyi çekilmez kılan objektif sebeplerin ortaya çıkması, taraflara sözleşmeyi haklı sebeple fesih imkânı verir.⁴⁴⁸ Ancak mutat olarak beş yıl süreli akdedilen ve tarafların sözleşme kapsamında önemli yatırımlar yaptığı akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin haklı sebeple feshi, genellikle taraflardan birinin sözleşmede yer alan yükümlülükleri⁴⁴⁹ kusurlu davranışıyla ihlal etmesinden kaynaklanır.⁴⁵⁰

Olağanüstü fesih sebepleri sözleşmede açıkça saymak suretiyle belirlenebilir. Ancak bu durumda sözleşme ile belirtilen haklı sebepler dışında, sözleşme ilişkisinin devamını çekilmez kılacak başkaca sebeplerin meydana gelmesi de sözleşmeyi feshetme imkânı verir.⁴⁵¹ Burada sözleşme ile belirlensin ya da belirlenmesin önemli olan husus, meydana gelen olay nedeniyle dürüstlük kuralı gereği sözleşme ilişkisini devam ettirmenin taraflardan beklenemez olmasıdır. Nitekim güven ilişkisini zedelemeyen ve sözleşmenin devamını çekilmez hale getirmeyen önemsiz nitelikteki sözleşme ihlalleri, ilgili tarafa haklı sebeple fesih hakkı vermez. Başka bir ifadeyle, sözleşmeye aykırı her davranış haklı sebep sayılmaz.⁴⁵²

Haklı sebeple fesih emredici nitelikte olup taraflar bu haktan önceden vazgeçemez. Fesih hakkının emredici nitelikte kabul edilmesinin dayanağı TMK'nın 23 üncü maddesinde düzenlenen kişiliğin korunması ve bu bağlamda kişilik hakkının hukuka ya da ahlâka aykırı olarak sınırlandırılmamasıdır.⁴⁵³ Bu nedenle sözleşme ile haklı sebeple fesih hakkından feragat edildiğine ilişkin kayıtlar, kişinin ekonomik özgürlüğünü

⁴⁴⁶ Şenol, s. 172; Tandoğan, Tek Satıcılık, s. 31.

⁴⁴⁷ Karauz, s. 240; Şenol, s. 171-172.

⁴⁴⁸ Kıl, s. 107; Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 57; Demir Gökyayla, s. 196; Şenol, s. 173.

⁴⁴⁹ Tip sözleşme niteliğindeki bayilik sözleşmelerini genellikle dağıtıcı şirketler tek taraflı olarak hazırladıklarından, sözleşmede bayi için kararlaştırılan yükümlülüklerin ihlali halinde dağıtıcı şirketin sözleşmeyi haklı nedenle feshedebileceğine ilişkin çok sayıda münferit kayda yer verilmektedir.

⁴⁵⁰ Benzer yönde bkz.: Karauz, s. 241; Tek satıcılık sözleşmesi yönünden bkz.: İşgüzar, s. 155.

⁴⁵¹ Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 57; Şenol, s. 173.

⁴⁵² Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 57; Şenol, s. 172; İşgüzar, s. 156; Ayan, s. 48; Gürzumar, Franchise Sözleşmeleri s. 173.

⁴⁵³ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Altınok Ormancı, s. 117 vd.

ve dolayısıyla kişilik hakkını aşırı derecede sınırlandıracağından geçersiz kabul edilmelidir.⁴⁵⁴ Ancak ilgili taraf haklı sebeple fesih hakkı doğduktan sonra hakkını kullanmaktan vazgeçebilir.⁴⁵⁵

Bununla birlikte taraflar belirli olay ve koşulların haklı sebep sayılacağını kararlaştırabildikleri gibi; belirli sebeplerin meydana gelmesinin sözleşmenin feshi yönünden haklı sebep sayılmayacağını da kararlaştırılabilir. Nitekim dağıtıcı şirket tarafından hazırlanan bayilik sözleşmelerinde bayinin yükümlülüklerinin düzenlendiği münferit hükümlere aykırı davranmasının, dağıtıcı şirket lehine tek taraflı fesih hakkı tanıdığına ilişkin çok sayıda kayda yer verilmektedir. Bu halde dağıtıcının haklı sebeple fesih hakkının bulunup bulunmadığı somut olay koşullarına göre belirlenmelidir. Dağıtıcı şirketin yükümlülüklerinin yer aldığı sözleşme hükümlerinde ise dağıtıcının bu yükümlülükleri ifa edemediği hallerde bayinin haklı sebeple fesih hakkının doğmayacağına ilişkin kayıtlara rastlanmaktadır.

Belirli olayların haklı sebep sayılmayacağına ilişkin kayıtların geçerli olup olmadığı, bu kayıtların fesih hakkının özüne zarar verip vermediğinin araştırılarak hakkaniyet çerçevesinde bir değerlendirme yapılmasıyla belirlenmelidir.⁴⁵⁶ Bu itibarla örneğin, dağıtıcı şirketin asli edim yükümlülüklerinden olan bayiye ikmal yükümlülüğünün, sevkiyat planlaması kapsamında değiştirilmesi veya tamamen durdurulması halinde bayinin haklı sebeple fesih hakkının bulunmadığına ilişkin hükümler geçersizdir.⁴⁵⁷ Zira akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin ana konusu, dağıtıcının bayiye akaryakıt/LPG otogaz satış ve ikmali yapması; bayinin de satın aldığı bu ürünü istasyonunda son kullanıcıya satmasıdır. Dağıtıcının ikmal yükümlülüğünü ifa etmemesi halinde bayinin haklı sebeple fesih hakkının doğmayacağına ilişkin kayıtlara yer verilmesi, kanaatimizce bayinin ekonomik özgürlüğünü aşırı derecede sınırlandıracağından dürüstlük ilkesi ile bağdaşmaz ve fesih hakkının özüne zarar verir. Bu halde bayinin kural olarak haklı sebeple fesih hakkının bulunduğu kabulü gerekir.

Olağanüstü fesihte haklı sebebin karşı tarafa bildirilmesinin zorunlu olmadığı ve fesih beyanının bildirildiği zamanda haklı sebebinin bulunmasının yeterli olduğu kabul

⁴⁵⁴ Şenol, s. 174.

⁴⁵⁵ Seliçi, s. 166; Şenol, s. 174.

⁴⁵⁶ Şenol, s. 174-175; Ayan, s. 48-49; Olgaç, s. 77-78.

⁴⁵⁷ Aynı yönde bkz.: Alkaç, s. 266-267.

edilmektedir.⁴⁵⁸ Ancak ilgili tarafın beyanından açık ve net bir şekilde sözleşmeyi feshetme iradesinin bulunduğu anlaşılmalıdır.⁴⁵⁹ Nitekim usulüne uygun olarak EPDK'ye yapılan fesih bildirimlerinde, sözleşmenin hangi sebeple feshedildiğine ilişkin bir beyanda bulunulması gerekmez. Yapılan bildirimde ihtiyari olarak fesih sebebi de beyan edilmişse, sebebin sözleşmenin feshine imkân tanıyıp tanımadığı EPDK tarafından incelenmeyecektir.⁴⁶⁰

Haklı sebebin meydana gelmesi halinde, fesih bildiriminin karşı tarafa derhal yapılması gerekli değilse de makul bir süre içerisinde yapılması gerekir.⁴⁶¹ Haklı sebebin varlığına rağmen uzunca bir süre bu duruma sessiz kalınması çelişkili davranış yasağı kapsamında hakkın kötüye kullanılması olarak yorumlanır. Bu durumda ilgili tarafın fesih hakkını kullanmaktan vazgeçtiği ve artık sözleşmeyi bu sebebe dayalı olarak feshetme imkânının bulunmadığı kabul edilmelidir.⁴⁶²

3.3.4.2.2. Haklı Sebep Oluşturabilecek Haller

Sözleşmenin olağanüstü fesih ile sona erdirilmesini gerektirecek haklı sebeplerin önemli bir kısmı, tarafların sözleşme kapsamındaki yükümlülüklerini yerine getirmemelerinden kaynaklanır. Bu itibarla, haklı sebeplerin neler olduğunun incelenmesi çalışmamız açısından önem taşımaktadır.

Bir yükümlülüğünün ihlalinin haklı sebep sayılabilmesi için ihlalin devamlı nitelikte olması, objektif ağırlığının bulunması veya yükümlülüklerin ihlali ile birlikte artık ilerideki edimlerin de süresi içinde ya da gereği gibi ifa edilemeyeceğinin açıkça anlaşılıyor olması gerekir.⁴⁶³ Dolayısıyla sıradan yükümlülüklerin ihlali ilk bakışta sözleşmenin haklı sebeple feshi için yeterli değildir.⁴⁶⁴ Nitekim sözleşmeden ve mevzuattan doğan yükümlülüklerin yerine getirilebilmesi için önemli yatırımların yapıldığı akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde, geçici nitelikte sebepler veya

⁴⁵⁸ Ancak bazı hallerde dürüstlük kuralı gereği fesih sebebinin bildirilmesinin gerekebileceği yönünde bkz.: **Seliçi**, s. 162-164; **Şenol**, s. 174; **Karauz**, s. 241.

⁴⁵⁹ **Altınok Ormancı**, s. 174-175; **Demir Gökyayla**, s. 205.

⁴⁶⁰ Zira bu konunun, tarafların sözleşme ilişkisi çerçevesinde ve özel hukuk kuralları bağlamında incelenmesi gerektiği ve bu bağlamda çıkacak hukuki ihtilafların adli yargı mercilerince incelenerek karara bağlanacağına ilişkin açıklamalar yönünden bkz.: s. 116.

⁴⁶¹ **İşgüzar**, s. 157; **Olgaç**, s. 78; **Şenol**, s. 175; **Karauz**, s. 242.

⁴⁶² **İşgüzar**, s. 157; **Olgaç**, s. 78; **Karauz**, s. 242-243; Yarg. 19. HD, 12.12.2013 T., 2013/14654 E., 2013/19950 K. (<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 09.05.2024)).

⁴⁶³ **İşgüzar**, s. 156; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 57; **Demir Gökyayla**, s. 203; **Karauz**, s. 243.

⁴⁶⁴ **Şenol**, s. 175 vd.; **Karauz**, s. 243.

sıradan yükümlölüklerin ihlali nedeniyle sözleşmenin sona erdirilmesi, özellikle bayi için ekonomik anlamda ağır sonuçlar doğurabilir.

Uygulamada tip sözleşme niteliğindeki akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinde çok sayıda yükümlölüğün kararlaştırılmasının yanı sıra bu yükümlölüklerin veya mevzuat hükümlerinin ihlali halinde dağıtıcı şirket lehine geniş bir fesih imkânı tanındığı görülmektedir. Ayrıca bayinin ölmesi, aciz halinde olması, konkordato ilan etmesi, iflas etmesi, fiil ehliyetini kaybetmesi ya da lisansının iptali veya sona erdirilmesi gibi bayinin şahsından kaynaklanan sebeplerin ortaya çıkması halinde sözleşmenin haklı sebeple feshedilebileceği kararlaştırılmaktadır. Bu hallerde sözleşmeden doğan yükümlölüğün ihlali söz konusu olmamakla birlikte, taraflar sözleşmenin devamının çekilmez hale geldiğinden bahisle sözleşmeyi haklı sebeple feshedebilir. Ancak bayinin ölümü, iflası, fiil ehliyetini kaybetmesi, kısıtlanması ya da lisansının iptali veya sonlandırılması sözleşmeyi kendiliğinden sona erdiren sebepler olduğundan; kanaatimizce bunların bayilik sözleşmesinde sözleşmeyi feshe imkân tanıyan haklı sebepler olarak ayrıca kararlaştırılması gerekli değildir. Taraflardan birinin aciz halinde olması veya konkordato ilan etmesi durumunda ise dağıtıcı şirketin ikmal; bayinin ise ödeme güçlüğü çekeceği açıkça anlaşılabildiğinden tarafların sözleşmeyi haklı sebeple feshedebileceği kabul edilmelidir.⁴⁶⁵

Sözleşmenin feshine yol açabilecek haklı sebeplerin başında, taraflardan birinin asli edim yükümlölüklerini yerine getirmesinde temerrüde düşmesi gelir. Çerçeve niteliğinde olan bayilik sözleşmesi kapsamında yapılan münferit satış sözleşmelerinde dağıtıcının ikmal ve satış yükümlölüğünü, bayinin ise ürünün teslimini kabul etme ve bedelini ödeme yükümlölüğünü geç ifa etmesi halinde tarafların temerrüdü söz konusu olur.⁴⁶⁶ Nitekim uygulamada tip bayilik sözleşmelerinde bayinin, kararlaştırılan vade içinde ödeme yapmaması halinde, ayrıca ihtara gerek olmaksızın kendiliğinden temerrüde düşeceği yönünde kayıtlara sıklıkla yer verildiği görülmektedir. Ancak tam tersi durumda yani dağıtıcı şirketin satış ve ikmal yükümlölüğünü yerine getirememesi halinde dağıtıcının temerrüdüne ilişkin herhangi bir düzenleme bulunmamasının yanı sıra bu halde bayinin haklı nedenle fesih hakkının dahi bulunmayacağı yönünde sözleşme kayıtlarına yer verilmektedir.

⁴⁶⁵ Ayrıntılı bilgi için bkz.: **Şenol**, s. 179-180.

⁴⁶⁶ Temerrüde ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: **Serozan**, İfa Engelleri, 130 vd.; **Tandoğan**, Özel Borç İlişkileri Cilt:1/1, s. 34; **Tandoğan**, Tek Satıcılık, s. 7; **Eren**, Genel Hükümler, s. 1046 vd; **Aral-Ayrancı**, s. 160 vd.

Dağıtıcının ikmal yükümlülüğünü kısa süreli olarak yerine getirememesi veya bayinin ödemede kısa süreli temerrüde düşmesi tek başına sözleşmenin haklı sebeple feshi için yeterli değildir.⁴⁶⁷ Zira bayilik sözleşmesinden doğan edimlerin ifasında kısa süreli veya bir defaya mahsus şekilde temerrüde düşülmesinin taraflar arasındaki güven ilişkisini sarstığı ve sözleşmenin devamını çekilmez hale getirdiği söylenemez.⁴⁶⁸ Ancak somut olay nezdinde tarafların tutum ve davranışından sözleşmenin artık süresinde ve gereği gibi ifa edilemeyeceği açıkça anlaşılıyorsa sözleşme haklı sebeple feshedilebilir.⁴⁶⁹ Dağıtıcının ikmal yükümlülüğünü ifa etmemesi halinde bayinin fesih hakkının bulunmadığı yönündeki kayıtlar geçersizdir. Tarafların sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ifa etmemeleri halinde dağıtıcının olduğu kadar bayinin de temerrüt hükümlerine başvurma ve sözleşmenin devamı çekilmez hale gelmişse fesih hakkını kullanma imkânı bulunur. Ancak her iki taraf açısından da edimlerin hiç veya gereği gibi ifa edilememesinin somut olay kapsamındaki nedenleri, temerrüt halinin süresi, sözleşme ilişkisi boyunca ne sıklıkla yaşandığı gibi etkenler göz önünde bulundurulmalıdır. Bayinin ekonomik sorunlarından kaynaklanmayan, geçici veya sıkça tekrarlanmayan temerrüdü dağıtıcıya sözleşmeyi haklı sebeple feshetme imkânı vermez.⁴⁷⁰

Bununla birlikte, özellikle akaryakıt bayilik sözleşmelerinde asgari alım yükümlülüğüne ilişkin hükümlere yer verildiğini daha önce ifade etmiştik. Asgari alım yükümlülüğü bayinin asli edim yükümlülüklerinden biri değildir. Ancak uygulamada dağıtıcılar genellikle yıllık olarak kararlaştırılan asgari alım yükümlülüğünün yerine getirilmemesi halinde bayinin cezai şart veya tazminat ödeyeceği yönünde sözleşme hükümlerine yer vermekte ve bundan doğan fesih haklarını saklı tutmaktadır.

Bayinin asgari alım yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde dağıtıcı şirketin sözleşmeyi haklı sebeple feshedip edemeyeceği somut olay koşullarına göre belirlenmelidir. Belirlenen asgari satış miktarının ne oranda yerine getirilemediği ve bu ihlalin ne sıklıkla yapıldığı göz önünde bulundurulmalıdır.⁴⁷¹ Ayrıca bayinin o yıl için asgari satın alma yükümlülüğünü yerine getirememesinin sebepleri de araştırılmalıdır. Örneğin, 2020 yılında COVID-19 pandemisi nedeniyle akaryakıt ve LPG otogaz satışlarında önemli düşüşler yaşanmıştır. Nitekim 2020 yılında 2019 yılına göre yurt içi

⁴⁶⁷ İsgüzar, s. 156; .: Tandoğan, Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, s. 57.

⁴⁶⁸ Şenol, s. 177-179; Gürzumar, Franchise Sözleşmeleri s. 174; Demir Gökyayla, s. 203 vd.; Alkaç, s. 283-284.

⁴⁶⁹ İsgüzar, s. 156; Şenol, s. 178.

⁴⁷⁰ Şenol, s. 192.

⁴⁷¹ Alkaç, s. 288; Şenol, s. 191.

benzin satışı %2,49; LPG otogaz satışı ise %8,62 oranında azalmıştır.⁴⁷² Sözleşmenin kurulduğu sırada mevcut olan şartların önceden öngörülemeyen bir sebeple değişmesi halinde işlem temelinin çöktüğü kabul edilir. TBK'nın 138 inci maddesi gereğince, sözleşmenin temelinden çökmüş olması hâlinde borçluya uyarlamaya talep etme hakkı tanınır.⁴⁷³ Sözleşmeden doğan yükümlülüklerin COVID-19 nedeniyle hiç veya gereği gibi yerine getirilememiş olması halinde ilgili taraf sözleşmenin değişen koşullara uyarlanmasını talep edebilir.⁴⁷⁴ Bu kapsamda kanaatimizce asgari alım yükümlülüğünün 2020 yılı için COVID-19 pandemisi nedeniyle yerine getirilememiş olması dağıtıcı şirkete haklı nedenle fesih hakkı vermez. Bu durum, asgari alım yükümlülüğünün ihlali nedeniyle tazminat veya cezai şart ödenmesinin kararlaştırıldığı hallerde de göz önünde bulundurulmalıdır.

Ancak somut olay nezdinde bayinin asgari alım yükümlülüğünü yerine getirmemesinin keyfiliğe dayanması ve belirli bir sözleşme süresi boyunca devam etmesi, bayinin aynı zamanda satış ve sürümü artırma yükümlülüğünün de ihlali anlamına geleceğinden dağıtıcıya haklı sebeple sözleşmeyi feshetme imkânı tanınabilir. Burada önemli olan, yükümlülük ihlalinin taraflar arasındaki karşılıklı güven ilişkisini sarsmış olmasıdır.⁴⁷⁵ Sözleşmede asgari alım yükümlülüğü kararlaştırılmış olmasına rağmen dağıtıcı şirket fiili olarak uzun yıllar bu yükümlülüğünün ihlalinin doğan cezai şart, tazminat veya fesih hakkını kullanmamışsa, kanaatimizce daha sonraki bir zamanda kullanması haklı sebep olarak değerlendirilmemelidir.⁴⁷⁶

5015 sayılı Kanun ile 5307 sayılı Kanun ve ikincil mevzuatının akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerini şekillendirdiğinden, sözleşmelerde yer alan bazı yasal yükümlülüklerin ihlali de ilgili tarafa haklı sebeple fesih hakkı verir. Ancak kanun ile öngörülmüş yükümlülüklerle sözleşmede yer verilmemiş olması tarafların bu yükümlülüklerin ihlali sebebiyle sözleşmeyi feshetme imkânını ortadan kaldırmaz.⁴⁷⁷

⁴⁷² Bkz.: Petrol Piyasası 2020 Yılı Sektör Raporu; Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası 2020 Yılı Sektör Raporu. (<https://www.epdk.gov.tr/>) (E.T.: 09.05.2024.)).

⁴⁷³ Serozan, İfa Engelleri, s. 264 vd.

⁴⁷⁴ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Şahin Akıncı, "COVID 19'un Borç İlişkilerine ve Bazı Borçlar Hukuku Sözleşmelerine Etkisi", İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Hukuk Özel Sayısı, Yıl:19 Sayı:38, 2020, s. 62-103, s. 65 vd.

⁴⁷⁵ Aynı yönde bkz.: Şenol, s. 192.

⁴⁷⁶ Aynı yönde bkz.: Karauz, s. 244-245; Alkaç, s. 290.

⁴⁷⁷ "Davacı alıcının başka firmaya ait mal sattığı sabittir. Esasen bu durum davacı tarafça da inkâr edilmemiştir. Davacı taraf, sözleşmede başka firmanın mallarının satılamayacağı konusunda bir hüküm bulunmadığını ileri sürmüştür. Bu iddia tek satıcılık sözleşmesinin ruhuna aykırıdır. Zira, tek satıcılık sözleşmelerinde alıcı, bayii olduğu firmanın malları dışında bir malı pazarlayamaz. Hatta başka malların reklamını çağrıştıracak tavır ve davranışlarda dahi bulunamaz. Kaldı ki, davacı tarafın sözleşmenin 5. maddesindeki ödeme koşullarına da aykırı davrandığı yukarıda sözü edilen bilirkişi raporuyla sabittir. Bu durumda, davacının sözleşmeye aykırı davrandığı gerekçesiyle davalının akdi feshetmekte haklı olduğu anlaşıldığından, mahkemece davanın reddine dair verilen hüküm usul ve yasaya uygun

Bunlardan ilki tek elden satın alma yükümlülüğüdür. Bayinin sözleşme akdettiği dağıtıcı dışında rakip başka bir dağıtıcıdan ürün satın alması mevzuata aykırılığın yanı sıra dağıtıcı için feshe haklı sebep teşkil eder. Bayinin rakip dağıtıcının ürünlerini bir kez dahi olsa istasyonunda bulundurması ve satması dağıtıcının haklı sebeple fesih hakkını kullanması için yeterlidir.⁴⁷⁸

Bayinin ürünün niteliğini değiştirmesi, kaçak veya standart dışı ürün satışı yapması ya da LPG otogaz bayilerinin istasyonlarında LPG tüp dolumu yapmaları veya tüp dolumuna yarayan aletleri bulundurmaları halinde tek elden satın alma yükümlülüğünün ihlali için yapılan açıklamalar burada da aynen geçerlidir. Bayinin bu fiilleri idari yaptırım gerektirmekle birlikte dağıtıcı yönünden haklı sebeple fesih hakkı doğurur. Fesih için ihlalin bir kez yapılmış olması yeterlidir. Zira bu halde bayi sadakat yükümlülüğünü ihlal ederek dağıtıcı ile arasındaki güven ilişkisine zarar vermiştir.⁴⁷⁹ Bayinin tek elden satın alma yükümlülüğünü ihlal etmesi ve/veya ürünün niteliğini değiştirmesi, kaçak veya standart dışı ürün satışı yapması, LPG tüp dolumu yapması veya tüp dolumuna yarayan aletleri istasyonunda bulundurması aynı zamanda dağıtıcının marka değeri ve kurumsal kimliğine de zarar vereceğinden dağıtıcının tazminat isteme hakkı bulunur. Başka bir ifadeyle söz konusu fiiller, bayinin dağıtıcının menfaatlerini koruma ve sadakat yükümlülüğünün ağır ihlali niteliğindedir.

Bunun dışında bayinin dağıtıcının marka değerine ve ticari menfaatlerine zarar veren tutum ve davranışlarda bulunması, satış ve sürümü artırıcı faaliyetleri yerine getirmemesi,⁴⁸⁰ sözleşme uyarınca istenilen teminatı süresi içinde vermemesi,⁴⁸¹ stok bulundurma yükümlülüğünü ihlal etmesi, sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ifası için gereken bilgi, belge ve malzemeleri vermekten kaçınması,⁴⁸² dağıtıcının talimatlarına uymaması, akaryakıt bayilerinin istasyonlarında kurulan otomasyon sistemine müdahale etmesi, sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmesi, müşterilere karşı olumsuz tutum ve davranışlarda bulunması,⁴⁸³ ariyet olarak verilen malzemelerin talimata aykırı veya amacı

olup onanması gerekmiştir.” Yarg. 19. HD., E. 2001/4568 K. 2002/1473 T. 5.3.2002 ((<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 12.05.2024))).

⁴⁷⁸ Aynı yönde bkz.: **Alkaç**, s. 291-292.

⁴⁷⁹ Yarg. 11. HD., E. 2021/7272 K. 2023/1756 T. 22.3.2023; Yarg. 6. HD., E. 2013/7467 K. 2013/9089 T. 23.5.2013. ((<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 12.05.2024))).

⁴⁸⁰ **Demir Gökyayla**, s. 199.

⁴⁸¹ Yarg. 19. HD., T. 23.03.2009, 2008/6339 E., 2009/2087 K. ((<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 12.05.2024))).

⁴⁸² **Alkaç**, s. 292.

⁴⁸³ Bu yükümlülük bazı tip sözleşmelerde “bayinin aynı ay içinde 3 (üç) ya da daha fazla müşteri şikâyeti alması veya müşteri şikâyetlerinin yapılan uyarılara rağmen devam etmesi” gibi belirlenmeler yapılarak somutlaştırılmaktadır.

dışında kullanılması gibi nedenler sözleşme ilişkisinin devamını çekilmez hale getirmişse dağıtıcı için feshe haklı sebep teşkil eder.

Nitekim haklı sebep oluşturan her olayın önceden tek tek saymak suretiyle belirlenmesi mümkün olmayıp somut olay nezdinde bir değerlendirme yapılmalıdır. Tek başına haklı sebep sayılmayan bir yükümlülüğün ihlali birden çok kez tekrarlanmışsa, ihlal sebebiyle önemli bir zarar doğmuşsa veya birden çok yükümlülüğünün ihlali aynı zamanda meydana gelmişse somut olay nezdinde haklı sebep teşkil edebilir.⁴⁸⁴ Örneğin bayinin bilgi verme yükümlülüğünün ihlali, sözleşmenin feshi için her zaman haklı bir sebep olarak değerlendirilemez. Sözleşmenin haklı sebeple feshi için, bilgi verme yükümlülüğünün uzun bir süre boyunca ihlal edilmesi ve bu ihlalin sözleşmenin amacını ciddi şekilde tehlikeye düşürerek taraflar arasındaki güven ilişkisine zarar vermiş olması gerekir.⁴⁸⁵ Bu kapsamda örneğin bayinin piyasadaki gelişmeleri ve müşteri taleplerini dağıtıcıya bildirmemesi halinde dağıtıcının sözleşmeyi feshetme hakkının doğması söz konusu olmaz. Zira ekonomik anlamda daha güçlü ve kurumsal bir yapıya sahip olan dağıtım şirketleri, piyasa koşulları hakkında bayilere kıyasla daha çok bilgiye sahiptir. Ancak istasyonda tehlike yaratacak teknik bir arızanın dağıtıcıya bildirilmemesi ve bu sebeple bir zararın meydana gelmesi halinde, bilgi verme yükümlülüğünün ihlali gerekçesiyle dağıtıcının sözleşmeyi feshetme imkânı bulunur.⁴⁸⁶

Dağıtıcının yükümlülükleri yönünden ise bayinin haklı sebeple fesih hallerinin başında, dağıtıcının ikmal yükümlülüğünü yerine getirmemesi gelir. Dağıtıcının ikmal yükümlülüğü ve ihlalinin hangi hallerde bayi için haklı sebep teşkil edeceği daha önce detaylı olarak incelenmiştir.

Bunun dışında dağıtıcının bayiye destekleme ve menfaatlerini koruma yükümlülüğüne aykırı davranması, kendi işlettiği istasyonlar da dâhil olmak üzere bayilerine karşı eşit davranmaması ve bayiye bilgi verme yükümlülüğünü ihmal etmesi gibi sebepler somut olaya göre bayiye haklı sebeple fesih hakkı verebilir. Örneğin akaryakıt ve LPG otogaz bayilerinin EPDK'ye yapacakları elektronik ortamdaki lisans işlemleri, sözleşme yaptıkları dağıtıcıları aracılığıyla yapılır. Bayinin gerekli bilgi ve belgeleri dağıtıcısına vermesine rağmen dağıtıcı şirketin bayi adına ilgili başvuruları yapmayı ihmal etmesi bayi için haklı sebep teşkil edebilir. Bu kapsamda dağıtıcının bilgi

⁴⁸⁴ Birden çok fesih sebebine dayanılmasına örnek olarak bkz.: İstanbul BAM, 14. HD., E. 2019/1581 K. 2022/42 T. 20.1.2022. ((<https://www.lexpera.com.tr/> (E.T.: 12.05.2024))).

⁴⁸⁵ **İşgüzar**, s. 76.

⁴⁸⁶ Aynı yönde bkz.: **Karauz**, s. 171.

verme yükümlülüğünü ağır bir şekilde ihlal etmesi ya da ihlalin birden çok kez tekrarlanması halinde bayi, sözleşmeyi haklı nedenle feshetme hakkına sahiptir. Bayi, bu nedenle uğradığı zararın tazminini de talep edebilir.

SONUÇ

Bayilik sözleşmeleri, sözleşme özgürlüğünün bir sonucu olarak ticari hayatın gereksinimleri neticesinde ortaya çıkan ve çeşitli sektörlerde kullanılan sözleşmelerdir. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri ise EPDK tarafından regülasyona tabi tutulan petrol ve sıvılaştırılmış petrol gazları (LPG) piyasalarına özgü bayilik faaliyetlerini konu alması nedeniyle bazı yönleriyle genel bayilik sözleşmelerinden ayrılır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin yasal bir tanımı bulunmamakla birlikte; EPDK tarafından lisans verilen dağıtıcı ve bayi arasında, akaryakıt ve/veya LPG'nin son kullanıcıya ikmal edilmesi amacıyla tek elden satın alma sözleşmesi esasına göre akdedilen sözleşmeler olarak tanımlanabilir.

Her bir piyasa faaliyeti ve piyasa faaliyeti yürütülen her bir tesis için ayrı lisans alınması yasal bir zorunluluk olarak öngörülmüştür. Bayinin istasyonunda hem akaryakıt hem de LPG otogaz satış ve ikmal yetkisine sahip olabilmesi için EPDK'dan akaryakıt için ayrı, LPG otogaz için ayrı lisans alması gerekir. Başka bir ifadeyle, bir gerçek ya da tüzel kişinin akaryakıt bayilik lisansına sahip olması ona istasyonunda ayrıca LPG otogaz satışı yapma hakkı vermez. Aynı esaslar dağıtıcı için de söz konusudur.

Dağıtıcının sermaye şirketi olması yasal bir zorunluluktur. Akaryakıt ve/veya LPG otogaz bayisi ise kendi adına ve hesabına hareket eden gerçek veya tüzel kişi tacirdir. Bağımsız bir tacir olan bayi sözleşme konusu ürünü, kâr ve zararı ile sürüm rizikosu tamamen kendisine ait olmak üzere kendi nam ve hesabına satar. Her ikisi de tacir sıfatına haiz dağıtıcı ile bayiler arasında akdedilen akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri ticari iş niteliğindedir ve bu sözleşmelere niteliğine uygun düştüğü ölçüde TTK hükümleri uygulanır.

Bayilik sözleşmesi karşılıklı ve sürekli borç doğuran çerçeve niteliğinde sözleşmelerdendir. Taraflar arasındaki çerçeve niteliğindeki ilk ilişki, dağıtıcının bayiye ürünü satma hakkı tanıdığı ve bunun karşılığında bayinin temel yükümlülüklerinin belirlendiği ilişkidir. İkinci ilişki ise; dağıtıcının bayiye ürünü teslim etme, bayinin de ürünü teslim alarak satış bedelini ödeme borcuna ilişkindir. Bayi ile dağıtıcı arasında ürün teslimi için yapılacak her sözleşme, bu çerçeve sözleşmenin ifasına hizmet eder.

Dağıtıcı, bayilik faaliyetine ilişkin tip sözleşme örneklerini ve bunlarda yapılacak değişiklikleri yürürlüğe koymadan önce EPDK'ye bildirmekle yükümlüdür. Bu durum bayilik sözleşmesinin dağıtıcı şirket tarafından bayi ile görüşmeden ve müzakere etmeden tek taraflı olarak önceden hazırlandığını gösterir. Nitekim öğretide standart sözleşme olarak adlandırılan bu sözleşmeler, genellikle ekonomik anlamda daha güçlü konumda olan tarafça hazırlanır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin tip sözleşme niteliğinde olması, tarafların hak ve yükümlülüklerin düzenlendiği sözleşme hükümleri bakımından önem taşır.

5015 sayılı Kanun ve 5307 sayılı Kanun, bayilik sözleşmesinden ismen bahsetmiş ve yalnızca tek elden satış esasına göre akdedilmesi gerektiğini belirtmiştir. Bayinin kendi adına ve hesabına hareket etmesine rağmen dağıtıcının satış organizasyonuna dâhil olması, bayinin pazarlama ve sürümü artırma faaliyetinde bulunması, taraflar arasındaki çerçeve sözleşmeden ve güven ilişkisinden doğan sadakat yükümlülüğü ve tek elden satın alma yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olarak öngörülmüş olması gibi unsurlar, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin kendine özgü (sui generis) yapıya sahip isimsiz sözleşmeler olduğunu gösterir.

Bayilik sözleşmeleri, dağıtım anlaşmalarının bir parçasını oluşturur. Dağıtım anlaşmaları, üretim veya dağıtım zincirinin farklı aşamalarında faaliyet gösteren teşebbüsler arasında belirli mal veya hizmetlerin alımı, satımı ya da yeniden satımı amacıyla yapılan dikey anlaşmalardır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri ise dağıtıcı şirketin dağıtım ağıyla ve markasıyla bayinin yoğun bir bütünleşme içinde olduğu sözleşmelerdir. Bu yönüyle akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, 5015 ile 5307 sayılı Kanunlar ve ikincil düzenlemelerin yanı sıra rekabet hukukunun da uygulama alanına dâhil olmaktadır. Nitekim 5015 ile 5307 sayılı Kanunlarda *“tek elden satış sözleşmesi”* olarak adlandırılan ancak bizim de katıldığımız görüşe göre *“tek elden satın alma sözleşmesi”* olarak ifade edilmesinin daha isabetli olacağı bu yasal zorunluluk, esasen rekabet etmeme yükümlülüğü kapsamında değerlendirilir.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin rekabet hukukundan doğan sınırlandırmalarına ilişkin en önemli unsurlardan biri ise sözleşmenin süresine ilişkindir. 2002/2 sayılı Tebliğ gereğince akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri belirsiz süreli olmamalı ve sözleşme süresi azami beş yıl olarak belirlenmelidir. Beş yıllık sürenin dolmasının ardından taraflar, karşılıklı ve açık irade beyanları ile tekrar zincirleme biçimde bayilik sözleşmesi akdederek mevcut sözleşmeyi yenileyebilirler. Belirsiz süreli

veya süresi beş yılı aşan sözleşmeler grup muafiyetinden yararlanamaz. Bu halde bayilik sözleşmesine “*azami hadde indirme ilkesi*” uygulanır ve sözleşmenin beş yıl süreyle geçerli olduğu kabul edilir. Ancak istisnai hallerde bireysel muafiyet alınması mümkündür. Ayrıca Rekabet Kurulu, bayilik sözleşmesi ve sözleşmeyle bağlantılı olarak kurulan intifa veya tapuya şerh edilmiş kira sözleşmelerini bir bütün olarak değerlendirmekte ve bunları, aradaki ekonomik ilişkileri nedeniyle tek bir sözleşme olarak kabul etmektedir.

Bayilik sözleşmeleri ile satış, acente, franchise, vekâlet ve komisyon sözleşmeleri belirli nitelik ve unsurları itibariyle benzerlik gösterebilir de aralarında önemli farklılıklar bulunur. Kanaatimizce sayılan sözleşmeler arasında bayilik sözleşmesine ekonomik işlevi ve uygulanma amacı itibariyle en fazla benzerlik gösteren sözleşme franchise sözleşmesidir. Ancak akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, regülasyona tabi olan petrol ve LPG piyasalarındaki bayilik faaliyetleri kapsamında oluşturulur. Bu yönüyle özel hukukun yanı sıra kamu hukuku kurallarıyla da şekillenen hükümler barındıran sui generis sözleşmelerdir. Ancak özellikle satış ve acentelik sözleşmelerinin düzenlendiği hükümlerin niteliğine uygun düştüğü ölçüde bayilik sözleşmelerine kıyasen uygulanabilir olması, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerinin yorumlanması ve muhtemel ihtilafların çözümü bakımından önem taşır.

Akaryakıt ile LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kendi içinde karşılaştırıldığında, her iki sözleşmenin de sürekli borç doğuran ve çerçeve sözleşme niteliğinde olması gibi temel özellikleri, dağıtım ağı içerisindeki tedarik zincirinin yapısı, sözleşmenin şekli, multidisipliner hükümler barındırması, rekabet etmeme yükümlülüğünden doğan kısıtlamalar yeknesaktır. Nitekim regülasyona tabi tutulan ve amacı sözleşmeli olduğu dağıtıcı şirketten temin edilen yakıtı son kullanıcının aracına ikmal etmek olan, çoğunlukla aynı tesis içinde yürütülen bu iki bayilik faaliyeti kapsamında yapılan sözleşmelerin birbirinden tamamen ayrı ve bağımsız olması da beklenemez. Ancak ülkemizde petrol ve LPG’nin iki ayrı piyasa yapısı olarak düzenlenmesi ve bu bağlamda her iki piyasanın kendine ait Kanun ve ikincil mevzuatının bulunması ve ürünlerin kimyasal özellikleri nedeniyle, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri arasında bazı farklılıklar bulunur. Bu farklılıklar temelde; birel satım sözleşmelerine konu olan ürünün niteliği itibariyle farklılık arz etmesi ve mevzuatın sözleşme ilişkisi bağlamında taraflara farklı hak ve yükümlülükler öngördüğü hallerden kaynaklanır. Tarafların asli edim yükümlülükleri her iki sözleşme yönünden de aynıdır. Ancak Kanun, ikincil

düzenlemeler ve satın konusu ürünün niteliğinden kaynaklanan farklılıklar nedeniyle yükümlülüklerin içeriği ve ihlal biçimleri farklılık gösterebilir. Benzer şekilde, sözleşmelerin yan edim yükümlülükleri arasında da bazı ayrımlar söz konusudur.

Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kapsamında tarafların hak ve yükümlülükleri başta borçlar hukuku ve ticaret hukuku olmak üzere özel hukuk düzenlemelerinin yanı sıra 5015 sayılı Kanun, 5307 sayılı Kanun ve ikincil düzenlemeleri ile rekabet hukuku başta olmak üzere kamu hukuku kurallarıyla şekillenmiştir. Bayilik sözleşmeleri tip sözleşme niteliğinde olduğundan ve genellikle dağıtıcı tarafından tek taraflı olarak hazırlandığından, bayinin sözleşmeden doğan yükümlülüklerine ilişkin oldukça detaylı düzenlemelere yer verildiği görülür. Buna karşılık dağıtıcının sözleşme ile kararlaştırılan yükümlülüklerinin sayısı oldukça azdır. Çalışmamız kapsamında tarafların hak ve yükümlülükleri yasal düzenlemeler, öğreti ve yargı kararları ışığında bir bütün olarak ele alındığından dağıtıcının sözleşmeden doğan yükümlülükleri de bu bağlamda incelenmiştir.

Çalışmamızda bayi ve dağıtıcının hak ve yükümlülükleri iki ana başlık altında kategorize edilerek ele alınmıştır. Buna göre bayinin yükümlülüklerin başında en önemli asli edim yükümlülüğü olan satın alma yükümlülüğü gelir. Uygulamada sıklıkla dağıtıcı lehine asgari satın alma yükümlülüğüne ilişkin kayıtlara da yer verilmektedir. Bayinin satın alma yükümlülüğü tek elden satın alma esasına dayanır. Tek elden satın alma yükümlülüğü 5015 ve 5307 sayılı Kanun ile öngörülmüş yasal bir zorunluluktur ve emredici niteliktedir. Bu itibarla bayilik sözleşmesi ile bayinin rakip bir dağıtıcıdan veya başkaca bir lisans sahibinden ürün temin edebileceğinin kararlaştırılması halinde, ilgili sözleşme hükmü TBK'nın 27 nci maddesi uyarınca kesin olarak hükümsüzdür. Ancak bu halde sözleşmenin tamamı değil, yalnızca tek elden satın alma yükümlülüğüne aykırılık teşkil eden ilgili kısmı kesin hükümsüz sayılmalıdır.

Bayinin bir diğer asli edim yükümlülüğü, satış ve sürümü artırıcı faaliyetlerde bulunma yükümlülüğü olarak karşımıza çıkar. Bayinin reklam faaliyetlerinde bulunma, promosyon uygulamaları ve stok bulundurma yükümlülüğü satış ve sürümü artırmaya yönelik faaliyetlerdir. Promosyon uygulamaları 26/09/2019 tarih ve 8845 sayılı Petrol ve LPG Piyasalarında Uygulanan Promosyonlar Hakkında Kurul Kararı çerçevesinde yerine getirilmekte olup bu kapsamda aynı promosyon verilmesi yasaklanmıştır. Stok bulundurma yükümlülüğü ise bayinin istasyonunda kesintisiz olarak satış yapabilmesinin bir gereğidir.

Bununla birlikte, akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri taraflar arasındaki güven ilişkisinin yoğun olduğu ve sıkı iş birliğinin önem taşıdığı sözleşmelerdir. Nitekim bayiler dağıtıcıların dağıtım ağı ve markası ile yoğun bir bütünleşme içindedir. Bu nedenle uygulamada müşteri çevreleri tarafından bayinin kısmen dağıtıcıyı temsil ettiği ve satış faaliyetini onun adına yürüttüğü izlenimi hâkimdir. Bu itibarla, tarafların sözleşme kapsamında karşılıklı olarak birbirlerinin menfaatlerini koruma ve sadakat yükümlülükleri bulunur. Bayinin dağıtıcının menfaatleri koruma yükümlülüğünün kapsamı oldukça geniştir. Bilgi verme, sır saklama, rekabet etmeme, dağıtıcının talimatlarına uyma ve denetimlerine katlanma, ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme yükümlülüğü ve yeniden satış fiyatının belirlenmesinde öngörülen esaslar dağıtıcının menfaatlerini koruma yükümlülüğünün somutlaştırılmış örnekleridir.

LPG otogaz bayileri, Sıvılaştırılmış Petrol Gazları (LPG) Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinin 8 inci maddesi birinci fıkrası (c) bendi gereğince dağıtıcısı tarafından EPDK'ye bildirilen il tavan fiyatını aşmamakla yükümlüdür. Buna karşılık Petrol Piyasası Fiyatlandırma Sistemi Yönetmeliğinde bayilerin, dağıtıcılar tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatının üzerinde satış yapmalarına engel teşkil eden bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak uygulamada tip sözleşme ile bayinin dağıtıcı tarafından belirlenen akaryakıt il tavan satış fiyatlarına uymakla yükümlü olduğuna ilişkin kayıtlara sıklıkla yer verilmektedir.

Akaryakıt bayilik sözleşmeleri kapsamında bilgi verme yükümlülüğü, LPG otogaz bayilik sözleşmesinden farklı olarak istasyonda otomasyon sisteminin kurulmasını da kapsar. Nitekim akaryakıt istasyonlarına otomasyon sisteminin kurulması, bayinin bilgi verme yükümlülüğünün yasal bir zorunluluk olarak belirlenmiş özel bir görünümüdür. Buna karşılık, LPG piyasasında dağıtıcı lisans sahiplerinin LPG otogaz istasyonlarına otomasyon sistemi kurmalarını öngören yasal bir düzenleme bulunmamaktadır. Ancak LPG dağıtıcıları, LPG otogaz bayilik istasyonlarına ihtiyari olarak otomasyon sistemi kurabilir.

Bayinin yükümlülüklerin bir kısmı esasen 5015 ve/veya 5307 sayılı Kanun ve ikincil mevzuatı kapsamında düzenlenen yükümlülükler olmasına rağmen genellikle sözleşmelerde de ayrıca ve açıkça yer alır. Örneğin ürünün niteliğini koruma ve değiştirmeme, sigorta yaptırma ve LPG otogaz istasyonlarında sorumlu müdür ve yetkili personel çalıştırma gibi yükümlülükler bayi için öngörülmüş yasal zorunluluklardır. Nitekim bu tür yükümlülükler emredici hukuk kurallarıdır ve sözleşme ile ayrıca

kararlaştırılması gerekmez. Kanaatimizce tip sözleşmelerde bayinin yasal yükümlölüklerine de yer verilmesinin temel sebebi; dağıtıcı şirketin sözleşme kapsamında olası hukuki sorumluluğunun doğmasını engellemek ve söz konusu yükümlölüklerin ihlalinin, sözleşmenin olağanüstü feshine haklı sebep teşkil ettiğinin sözleşme ile belirlenmesine olanak sağlamaktır.

Dağıtıcının başlıca asli edim yükümlölüğü ise sözleşme akdettiğı bayilerinin ikmal ihtiyacını karşılamaktır. Uygulamada tip sözleşmelerde bu yönde bir yükümlölüğün kararlaştırılmadığı ya da oldukça esnek şekilde düzenlendiğı görülür. Dağıtıcının, bayilerinin ikmal ihtiyacını karşılama yükümlölüğü sözleşme ile açıkça kararlaştırılmasa dahi en başta bu yükümlölük yasal bir zorunluluktur. 5307 sayılı Kanun'un 5 inci maddesi dokuzuncu fıkrası (a) bendi gereğince LPG dağıtıcıları, otogaz istasyonlarına LPG ikmalini, mülkiyeti veya tasarrufu altında tescilli markasını, unvanını ve amblemini taşıyan teknik düzenlemelere uygun araçlarla yapmakla yükümlüdür. Buna karşılık akaryakıt dağıtıcılarının da bayilerinin ikmal ihtiyacını karşılaması yasal bir zorunluluk olmakla birlikte ikmalin mutlaka dağıtıcının mülkiyeti veya tasarrufu altındaki araçlarla ve mutlaka akaryakıt bayisinin istasyonuna yapılması gerekmez. Bu kapsamda akaryakıt bayisi satın aldığı akaryakıtı, dağıtıcı şirketin ya da dağıtıcı şirketin belirlediğı depolama tesisinden kendisi veya kendisi adına fiilen teslim alabileceğı gibi; dağıtıcı şirketin kendi araçları veya anlaşmalı olduğı nakliye şirketleri vasıtasıyla istasyonuna taşıyabilir. Bu yönüyle iki sözleşme arasındaki en önemli farklılıklardan biri, birel satın alma sözleşmeleri kapsamında satışı yapılan akaryakıt veya LPG otogazın teslim yeri ve teslim şeklinin farklılık arz etmesidir.

Bununla birlikte, bayinin olduğı kadar dağıtıcının da menfaatleri koruma yükümlölüğü bulunur. Bu yükümlölük kapsamında dağıtıcı; bayinin faaliyetlerini desteklemeli, özellikle bayinin satış ve sürümünü etkileyebilecek hususlar hakkında bayiye bilgi vermeli, kurumsal kimlik çalışmaları yapmalı ve bayinin istasyonda kullanacağı malzemelerin bir kısmını bayiye temin etmelidir. Dağıtıcı tarafından temin edilen malzemeler, kullanım ödöncü (ariyet) sözleşmesi kapsamında bayiye teslim edilir. Sözleşmenin herhangi bir sebeple sona ermesi halinde, kullanım ödöncü (ariyet) sözleşmesine ilişkin hükümler kapsamında bayinin ödünç aldığı her türlü malzeme, ekipman ve teçhizatı dağıtıcı şirkete iade etmesi gerekir.

Ayrıca dağıtıcının dağıtım ağına dâhil ettiğı bayilere karşı eşit davranma yükümlölüğü bulunur. Bu yükümlölük yalnızca dağıtıcının sözleşme akdettiğı bayiler

arasında eşit davranmasını değil; kendi işlettiği istasyonlar ile sözleşme akdettiği bayiler arasında da eşitlik gözetmesi gerektiği şeklinde geniş yorumlanmalıdır. Dağıtıcının eşit davranma yükümlülüğü, 5015 ve 5307 sayılı Kanunlar ile de öngörölmüş yasal bir zorunluluk olmakla birlikte kaynağını rekabet hukukundan alır.

Sürekli borç doğuran sözleşmelerin sona ermesinde kıyasen uygulanan TTK ve TBK hükümleri, niteliğine uygun düştüğü ölçüde bayilik sözleşmeleri için de uygulanır. Akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri kendiliğinden sona erebileceği gibi hukuki işlemle de sona erdirilebilir. Bu kapsamda; sözleşme süresinin dolması, taraflardan birinin ölümü, iflası veya fiil ehliyetini kaybetmesi halinde herhangi bir bildirim gerek olmaksızın kendiliğinden sona erer. Kanaatimizce taraflardan birinin lisansının herhangi bir sebeple sona ermesi veya iptali halinde de sözleşme başkaca bir hukuki işleme gerek kalmaksızın sona erer. Zira lisans, piyasada faaliyet gösterebilmek için piyasa aktörlerine EPDK tarafından verilen izin belgesidir. Taraflardan birinin lisansının iptali veya sona ermesi halinde, asli edim borcu olan akaryakıt/LPG otogaz satış ve ikmal faaliyetinin ifası imkânsızlaşacağından ve TBK'nın 136 ncı maddesinin birinci fıkrası kapsamında borç sona ereceğinden sözleşme de kendiliğinden sonra erer. Buradaki söz konusu imkânsızlık, hukuki imkânsızlıktır.

Sözleşmeyi hukuki işlemle sona erdiren haller ise; tarafların sözleşmenin sona ermesi konusunda anlaşmaları, sözleşmenin kesin hükümsüzlüğü veya iptali, sözleşmenin olağan feshi ve olağanüstü feshidir. Sözleşmenin olağan feshi, belirsiz süreli sözleşmelerin herhangi bir sebebe dayanmaksızın sona erdirilmesidir. Rekabet etmeme yükümlülüğü gereği akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmeleri, kural olarak azami beş yıl olmak kaydıyla belirli süreli olarak yapıldığından belirsiz süreli akaryakıt ve LPG otogaz bayilik sözleşmelerine rastlamak oldukça istisnaidir. Ancak tarafların iradesi sözleşmenin belirsiz olması yönünderse azami hadde indirme ilkesi gereği sözleşmenin geçerli olduğu beş yıllık süre içinde olağan fesih hakkı kullanılabilirdir.

Sözleşmenin olağanüstü feshi ise haklı bir sebebin varlığı halinde fesih bildirim süresi verilmeksizin sözleşmenin sona erdirilmesidir. Haklı sebeplerin neler olduğu tek tek saymak suretiyle belirlenemez. Ancak öğretide, tarafların sözleşme ilişkisine devam etmelerini dürüstlük kuralı gereği kendilerinden beklenemeyecek hale getiren ve sözleşme ilişkinin devamını çekilmez kılan olgu ve şartların haklı sebep teşkil ettiği kabul edilir. Bir olgunun haklı sebep teşkil edip etmediği her somut olay nezdinde ayrıca

belirlenmelidir. Nitekim sözleşmeye aykırı her davranış ilgili tarafa haklı sebeple fesih hakkı vermez.

Sözleşmenin olağanüstü fesih ile sona erdirilmesini gerektirecek haklı sebeplerin önemli bir kısmı, tarafların sözleşme ilişkisinden doğan yükümlülüklerini ihlal etmelerinden kaynaklanır. Bir yükümlülüğünün ihlalinin haklı sebep teşkil edebilmesi için ihlalin taraflar arasındaki güven ilişkisine zarar vermesi, devamlı nitelikte olması veya yükümlülüklerin ihlali ile birlikte artık ilerideki edimlerin hiç veya gereği gibi yerine getirilemeyeceğinin açıkça anlaşılıyor olması gerekir. Uygulamada tip sözleşmeler ile dağıtıcı şirket lehine geniş bir fesih imkânı tanındığı görülür. Ancak sözleşmeden doğan yükümlülüklerin ihlali halinde somut olay koşullarına göre her iki taraf da haklı sebeple fesih hakkını kullanabilir.

Bayilik sözleşmelerinde feshin en önemli sonuçlarından biri, EPDK'ye usulüne uygun olarak yapılan sözleşme fesih ihbar bildirimi ile bayi yönünden Lisans Yönetmeliklerinin 17 nci maddesinde belirlenen otuz günlük sürenin başlamasıdır. Burada fesih bildiriminin EPDK'nin öngördüğü usule uygun olarak yapılması ve fesih bildiriminde sözleşmenin koşulsuz olarak sona erdiğine ilişkin açık irade beyanında bulunulması gerekir. Bu koşulları sağlayan fesih bildirimleri; sözleşmenin hangi fesih yoluyla ve hangi sebeple feshedildiğine bakılmaksızın EPDK tarafından değerlendirmeye alınır. Zira fesih hakkının kullanılması ve feshe yol açan olgunun somut olay nezdinde haklı sebep teşkil edip etmediği yönündeki hukuki ihtilaflar, özel hukuk hükümleri bağlamında adli yargı mercilerince incelenerek karara bağlanmalıdır.

Çalışma konumuz gereği 5015 ve 5307 sayılı Kanunlar ve ikincil düzenlemeleri incelendiğinden; bu çerçevede meri mevzuat yönünden birtakım değerlendirmeler yapılmıştır. Bu değerlendirmelerden ilki mevzuatın kendi içinde bir kavram birliğinin bulunmadığının görülmesidir. Nitekim her iki Kanun'da da bayilik sözleşmesinin düzenlendiği münferit hükümlerde "*bayilik sözleşmesi*", "*sözleşme*", "*tip sözleşme*" ve "*tek elden satış sözleşmesi*" ifadeleri bir arada kullanılmıştır. Kavram birliğinin sağlanması yönünden bayilik sözleşmesine ilişkin tek bir ifadenin tercih edilmesi kanaatimizce daha isabetlidir.

Öte yandan 5015 sayılı Kanunu'nun 9 uncu maddesi son fıkrasında düzenlenen promosyon uygulamaları 5307 sayılı Kanun'da yer almamaktadır. Ancak buna rağmen promosyon uygulamalarının usul ve esaslarının düzenlendiği 26.09.2019 tarihli ve 8845

sayılı Kurul Kararında promosyon uygulamalarına ilişkin hükümler petrol piyasasının yanı sıra LPG piyasasını da kapsar şekilde ihdas edilmiştir. Kanaatimizce 5015 sayılı Kanunda olduğu gibi, normlar hiyerarşisinin genel prensibine uygun olarak, 5307 sayılı Kanun'da da promosyon uygulamalarının genel esasının düzenlendiği bir hükme yer verilmesi gerekmektedir.

Benzer şekilde petrol piyasasında 27.06.2007 tarihli ve 1240 sayılı Kurul Kararı ile kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin düzenlemelere yer verilmiştir. Buna karşılık LPG piyasasında kurumsal kimlik çalışmaları, sözleşme özgürlüğü ilkesi çerçevesinde tip sözleşmeler ile kararlaştırılmak suretiyle yerine getirilmektedir. Zira LPG piyasasında, petrol piyasasında olduğu gibi kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin usul ve esasların belirlendiği ikincil düzenlemeler ihdas edilmemiştir. Kanaatimizce LPG piyasasında kurumsal kimlik çalışmalarının yürütülmesinin yalnızca sözleşme ilişkisi bağlamında değerlendirilmesi isabetli olmayıp petrol piyasasında olduğu gibi LPG piyasasında da usul ve esasların ikincil mevzuat ile düzenlenmesi gerekir. Nitekim 5307 sayılı Kanun'un münferit hükümleri, kurumsal kimlik çalışmalarına ilişkin ikincil düzenlemeler yapılmasına imkân tanımaktadır.

Bununla birlikte, öğretide bayilik sözleşmesinin taraflarından birinin fiil ehliyetini kaybetmesi veya kısıtlanması durumunda ilgili taraf sözleşmeden doğan yükümlülüklerini yerine getiremeyeceğinden TBK'nın 513 üncü maddesi gereği sözleşmenin kendiliğinden sona ereceği kabul edilmektedir. Gerçekten de fiil ehliyetini kaybeden veya kısıtlanan lisans sahibi, bayilik sözleşmesinden doğan yükümlülüklerini ifa edemez. Ancak ilgili tarafın lisansının bu durumdan ne şekilde etkileneceğine ilişkin petrol ve LPG piyasasında herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Kanaatimizce fiil ehliyetini kaybeden ya da kısıtlanan gerçek veya tüzel kişi lisans sahibinin yasal temsilcilerinin bu durumu derhal EPDK'ye bildirmesi gerektiği yönünde bir düzenleme yapılmalı ve fiil ehliyetinin kaybı ile kısıtlılık halinin, özellikle gerçek kişilerin lisanslarının geçerliliğini ne yönde etkileyeceğine ilişkin bir hüküm ihdas edilmelidir.

Son olarak, Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 34 üncü maddesinde tarafların yapacakları tek taraflı fesih ihbarnamesinin noter onaylı olması gerektiği belirtilmiştir. Buna karşın LPG Piyasası Lisans Yönetmeliğinde fesih ihbarnamesinin noter onaylı olması gerektiği yönünde bir zorunluluk öngörülmemiştir. Kanaatimizce TTK'nın 18 inci maddesi üçüncü fıkrası gereğince öngörülen fesih şekli 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu ile geçerlilik şartı olmaktan çıkarılarak ispat şartı haline geldiğinden

Petrol Piyasası Lisans Yönetmeliğinin 34 üncü maddesi ile fesih ihbarnamesinin noter onaylı olması gerektiği koşulunun kaldırılarak LPG Piyasası Lisans Yönetmeliği ile bu bağlamda yeknesak hale getirilmesi daha isabetlidir.

KAYNAKÇA

Acar, Faruk: “İsimsiz ve Atipik Sözleşme Kavramları ve Sınıflandırma Açısından Yargıtay Uygulamaları”, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimsiz Sözleşmeler Sempozyumu, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022.

Akıncı, Şahin: “COVID 19’un Borç İlişkilerine ve Bazı Borçlar Hukuku Sözleşmelerine Etkisi”, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Hukuk Özel Sayısı, Yıl:19 Sayı:38, 2020, s. 62-103.

Akıntürk, Turgut: Borçlar Hukuku, Gözden Geçirilmiş ve Genişletilmiş Yedinci Bası, Beta, İstanbul, 1999.

Akkan, Çiğdem: “Akaryakıt Bayilik Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü”, Rekabet Dergisi, C. 15, S. 2, 2014.

Alkaç, Sezin Ezgi: Akaryakıt İstasyonu Bayilik Sözleşmesi, Oniki Levha Yayınları, 2017.

Altınok Ormancı, Pınar: Sürekli Borç İlişkilerinin Haklı Sebep Feshi, Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2011.

Aral, Fahrettin – **Ayrancı**, Hasan: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 11. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Arkan, Sabih: Ticarî İşletme Hukuku, 15. Bası, Ankara, 2011.

Aslan, İ. Yılmaz: Enerji Hukuku Cilt III, Ekin Yayınevi, İstanbul, 2009. (Enerji Hukuku)

Aslan, İ. Yılmaz: Enerji Hukuku-Petrol Piyasasında Rekabet ve Regülasyon Cilt 2, Ekin Yayınevi, İstanbul, 2008. (Cilt 2)

Aslan, İ. Yılmaz: Rekabet Hukuku Bakımından Dikey Anlaşmalar, Bursa, 2004.

Ayan, Özge: Acentenin Denkleştirme Talep Etme Hakkı, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008.

Baltacıoğlu, Tunçdan: Türkiye’de TV Reklam Harcamaları, Ankara İktisadi ve İdari Bilimler Akademisi, Yayın No: 90, Ankara, 1976.

Barlas, Nami: “Çerçeve Sözleşme Kavramı ve Çerçeve Sözleşmelerin Özellikleri”, Prof. Dr. Erdoğan MOROĞLU’na 65. Yaş Günü Armağanı, İstanbul, 1999.

Canitez, Murat – **Ünüsan**, Çağatay: Dış Ticaret İşlemler ve Uygulamalar, Ekin Yayınevi, Ocak 2023.

Çelebi, Mustafa Ozan: “Akaryakıt Sunum Faaliyetlerinin Serbestleştirilmesi”, EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara 2008.

Demir Gökyayla, Cemile: Milletlerarası Özel Hukukta Tek Satıcılık Sözleşmesi, 2. Baskı, Vedat Kitapçılık, 2013.

Dural, Mustafa: Borçlunun Sorumlu Olmadığı Sonraki İmkânsızlık, İstanbul, 1976.

Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 15. Baskı, Ankara, 2013. (Genel Hükümler)

Eren, Fikret: Borçlar Hukuku Özel Hükümler, 9. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara, 2021. (Özel Hükümler)

Eren, Fikret: İsimli Sözleşmelerin Genel Teorisi, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimli Sözleşmeler Sempozyumu, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022. (İsimli Sözleşmeler Genel Teorisi)

Gedik, Doğan; “Akaryakıt Kaçakçılığıyla Mücadelede Teknik ve İdari Yöntem Olarak Ulusal Marker”, TAAD, S. 43, Temmuz 2020, s. (283-368).

Gümüş, Mustafa Alper: “Bayilik Sözleşmesinde Bayinin Asgari Satın Alma Yükümü”, Türk Borçlar Hukuku Açısından İsimli Sözleşmeler Sempozyumu, Yetkin Yayınları, Ankara, 2022. (Asgari Satın Alma Yükümü)

Gümüş, Mustafa Alper: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt I, 3. Bası Vedat Kitapçılık, İstanbul, 2013. (Borçlar Hukuku)

Gürzumar, Osman Berat: “2002/2 Sayılı Rekabet Kurulu Tebliğ Çerçevesinde Dikey Anlaşmalar”, Rekabet Hukukunda Güncel Gelişmeler Sempozyumu, 2003. (Dikey Anlaşmalar)

Gürzumar, Osman Berat: Franchise Sözleşmeleri ve Bu Sözleşmelerin Temelini Oluşturan Sistemlerin Hukuken Korunması, İstanbul, 1995. (Franchise Sözleşmeleri)

Havutçu, Ayşe: Açık İçerik Denetimi Yoluyla Tüketicinin Genel İşlem Şartlarına Karşı Korunması, İzmir, 2003.

İşgüzar, Hasan: Tek Satıcılık Sözleşmesi, Ankara, 1989.

Karasu, Rauf: “6102 sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Müvekkilin Acenteye Bilgi ve Belge Verme Yükümlülüğü”, GÜHFD, C. XVIII, S. 1, s. 113-127.

Karauz, Ağâh Kürşat: Akaryakıt Bayilik Sözleşmesi, Yetkin Yayınları, Ankara, 2015.

Kayıhan, Şaban: Türk Hukukunda Acentelik Sözleşmesi, Ankara, 2003.

Kayıkçı, Mehmet Suat: Petrol Piyasası Hukuku, Oniki Levha, İstanbul, 2019.

Kıl, İlker Fatih: “Türk Akaryakıt Piyasasında Dağıtım Şirketleri ile Bayiler Arasında Uygulanan Tek Elden Satın Alma Sözleşmeleri”, EPDK Uzmanlık Tezi, Ankara, 2009.

Kılıçoğlu, Ahmet M.: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, Genişletilmiş 19. Bası, Turhan Kitabevi, Ankara, 2015.

Kuntalp, Erden: Ard Arda Teslimli Satım Akdi, Ankara, 1968.

Oktay, Saibe: “İsimsiz Sözleşmelerin Geçerliliği, Yorumu ve Boşluklarının Tamamlanması”, İÜHFM, C. IV, S. 1-2, Yıl:1995-1996.

Olgaç, Samet Can: Tek Satıcılık Sözleşmesi ve Tek Satıcının Denkleştirme İstemi, Seçkin Yayınları, Ankara, 2021.

Özön, Mustafa Nihat: Büyük Osmanlıca-Türkçe Sözlük, İnkılap ve Aka Basımevi, İstanbul, 1979.

Öztürk, Narin: “Yatırım Projelerinde Fizibilite Etütlerinin Kullanılması: Bir Gıda İşletmesinin Yatırım Projesi Fizibilite Etüdü”, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2022.

Seliçi, Özer: Borçlar Kanunu’na Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi, İstanbul, 1979.

Serozan, Rona: Borçlar Hukuku Genel Bölüm, III. Cilt, İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme, 6. Bası, İstanbul, 2014. (İfa Engelleri)

- Serozan**, Rona: Sözleşmeden Dönme, İstanbul, 2007. (Sözleşmeden Dönme)
- Sirmen**, Lale: Eşya Hukuku, 10. Baskı, Yetkin Yayınları, Ankara 2022.
- Şen Doğramacı**, Hayriye: “Çerçeve Sözleşmeler”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir, 2010.
- Şenol**, Ayşe Nilay: “Bayilik Sözleşmesinin Sona Ermesi ve Sona Ermenin Sonuçları”, Doktora Tezi, İstanbul, 2010.
- Tandoğan**, Haluk: “Tüketicilerin Korunması ve Sözleşme Özgürlüğünün Bu Açıdan Sınırlandırılması”, Ankara, 1977. (Tüketicilerin Korunması)
- Tandoğan**, Haluk: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1, İstanbul, 1988. (Özel Borç İlişkileri Cilt:I/1)
- Tandoğan**, Haluk: Tek Satıcılık Sözleşmesi, BATİDER, C. XI, S. 4, Ankara, 1982. (Tek Satıcılık)
- Topçuoğlu**, Metin: “İnhisar (Tekel) Kaydı İçeren Acentelik, Tek Satıcılık ve Franchising Sözleşmelerinde Aktif ve Pasif Satışlar”, Rekabet Kurulu Dergisi, S. 18, 2004. (Tek Satıcılık)
- Topçuoğlu**, Metin: Rekabet Hukuku Açısından Acente ve Dağıtım Sözleşmeleri, Asil Yayın Dağıtım, Ankara, 2006.
- Turanboy**, Asuman: Ticari Sır, Prof. Dr. Tuğrul Ansay’a Armağan, Ankara, 2006.
- Ulusan**, İlhan: “Genel İşlem Şartlarında ve Özellikler Tüketicinin Korunması Hakkında Kanunda Haksız Şartlara İlişkin İçerik Denetimi”, İKU Hukuk Fakültesi Dergisi, C. 3, S. 1-2, 2004.
- Yıldız**, Selim – **Yıldız Öztürk**, Seren – **Yıldız Enes**, Tuba: Akaryakıt ve LPG Hukuku, Adalet Yayınevi, Ankara, 2011.
- Zevkliler**, Aydın – **Gökyayla**, K. Emre: Borçlar Hukuku Özel Borç İlişkileri, 16. Bası, Ankara, 2016.

Çevrimiçi Kaynaklar

<https://dergipark.org.tr/>

<https://intweb.tse.org.tr/>

<https://kazanci.com.tr/>

<https://sozluk.gov.tr/>

<https://www.epdk.gov.tr>

<https://www.lexpera.com.tr/>

<https://www.mmo.org.tr/>

<https://www.rekabet.gov.tr>